

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 867
Μεγάλη Παρασκευή
21 Απριλίου 2006
Τιμή: 4 ευρώ

Ericsson – Vodafone

Η κότα έκανε το αυγό
ή το αυγό την κότα;
Έχουμε την απάντηση

- Εφοπλιστικός κατάπλους στον «γαλάζιο» Τύπο
- Το τέλος του φιλελεύθερου μύθου στη Γαλλία
- Οι άγνωστοι Έλληνες της Αζοφικής
- Κλείτος Κύρου: Ο ποιητής και η ιστορία
- Ο Γιοχάνες Βάισερτ και η αντιδικτατορική του δράση

ISSN 1108-9822

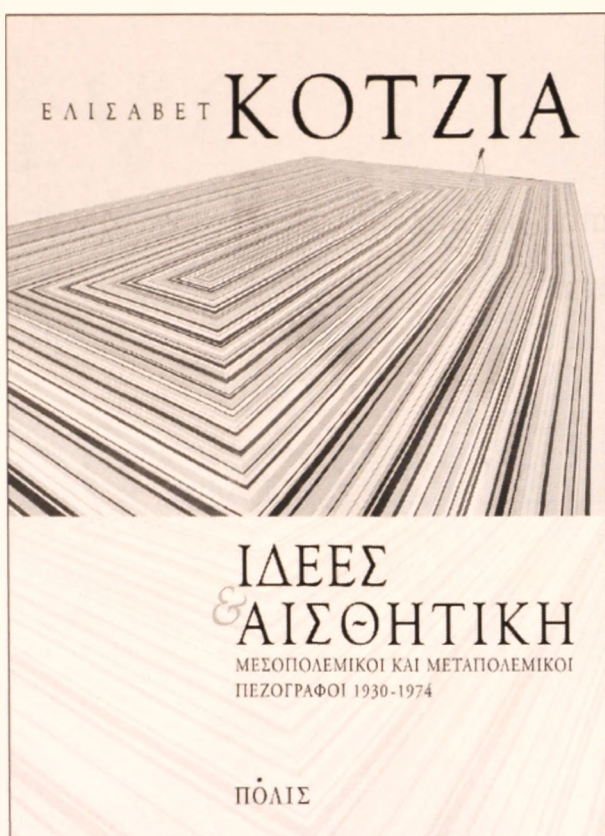
1 6

771108 982000

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΤΖΙΑ

ΙΔΕΕΣ & ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΙΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΙ
ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΙ 1930-1974

Το 1963 ξέσπασε μια εντονότατη διαμάχη ανάμεσα στους μεσοπολεμικούς συγγραφείς Ηλία Βενέζη και Γιώργο Θεοδοκά, και τους μεταπολεμικούς Σπύρο Πλασκοβίτη και Αλέξ. Αργυρίου. «Αυτοί είναι τώρα καλά τοποθετημένοι στις θέσεις τους, στα γραφεία τους, στη ζωή. Έδωσαν ό,τι είχαν να δώσουν», είπε ο ακαδημαϊκός Ηλίας Βενέζης, σβήνοντας τους νεότερους από τον γραμματολογικό χάρτη πριν καν προφτάσουν να ωριμάσουν. «Οι έφηβοι της κατοχής μοχθούν και βιοπαλαίουν» και το

80% των βιβλίων είναι δικά τους, ανταπάντησε με οξύτητα ο Σπύρος Πλασκοβίτης.

Οι λογοτεχνικές διαμάχες ανάμεσα στους μεσοπολεμικούς και τους μεταπολεμικούς ήταν στις μετεμφυλιακές δεκαετίες του '50 και του '60 συχνές. Όχι μόνο στο χώρο των φιλελευθέρων, αλλά και στην Αριστερά – με κορυφαία τη σύγκρουση για τις Ακυβέρνητες Πολιτείες του Στρατή Τσίρκα. Τι είδους ήταν οι διαμάχες αυτές; Κάποιες από τις αναπόφευκτες αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους πρεσβύτερους και τους νεότερους, καθώς οι πρώτοι αγωνίζονταν να μην απολέσουν τη ρυθμιστική τους εξουσία και οι δεύτεροι να διασφαλίσουν έδαφος για να κυριαρχήσουν; Ή προϊόν θεμελιωδέστερων κοσμοθεωρητικών διαφορών, ανεξαρτήτων μάλιστα από τον πολιτικοϊδεολογικό διχασμό της εποχής;

Η μελέτη πραγματεύεται τις ιδεολογικές και αισθητικές παραμέτρους των σχέσεων ανάμεσα στους μεσοπολεμικούς και μεταπολεμικούς πεζογράφους της περιόδου 1930-1974.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Περίοδος Β' • Έτος 33ο • Τεύχος 867

Παρασκευή 21 Απριλίου 2006

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

ΑΝΤΙ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Κωδικός εντύπου για τα ΕΛΤΑ: 1045

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 - 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chraprou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Τασία Ρούμπου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 80 δολ. ΗΠΑ, Ετήσια 160 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

Το Αντί σας εύχεται χρόνια πολλά και Καλό Πάσχα!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Φτώχεια ιδεών	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Για μια κοινωνία πολλών χρωμάτων και φωνών...	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Ημεροδότης	12
• Ρεπόρτερ: Ποια είναι η πραγματική αλήθεια για τις υποκλοπές;	14
• Βασίλης Ζήσης: Εφοπλιστικός κατάπλους στον «γαλάζιο» Τύπο και τα ΜΜΕ	16
• E-mail από τον Απόστολο Διαμαντή	19
• Ναπολέων Παπαδόπουλος: «Έγκλημα και Ατιμωρησία»	20
• Κώστας Καραβίδας: Αλίμονο στους νέους που κοιμούνται ήσυχοι	22
• ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ	24
• Γιάννης Ανδρουλιδάκης: Μια ρύθμιση που αποσύρθηκε και το τέλος του φιλελεύθερου μύθου	26
• Κλεμάν Γκρενιέ: Συνέντευξη στον Γιάννη Ανδρουλιδάκη	28
• Τ.Κ.Δ.: Υπονομεύεται η Παλαιστίνη από το Ισραήλ και τη Δύση	30
• Γιώργος Μελιγγώνης: Μαθηματική νίκη - πολιτική ήττα για τον Ρομάνο Πρόντι	32
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	33
• Αλέξανδρος Ασλά: Οι άγνωστοι Έλληνες της Αζοφικής	34
• Γιοχάνες Βάισερτ (1930-2006) – γράφουν: Θ. Βαλτινός, Eberhard Rondholz, Ρέα Γαλανάκη, Χ.Γ. Λάζος, Θόδωρος)	43
• Παν. Μουλλάς: Κλείτος Κύρου: Ο ποιητής και η ιστορία	48
• Χ. Δάλκος: Ο μεταιχμιακός χαρακτήρας της ποίησης της Κικής Δημουλά	51
• Μπέττυ Αρβανίτη: Συνέντευξη στον Σωτήρη Λέτσιο	54
• Δημήτρης Φιλιππίδης: Στο Όρος των Ελαιών	56
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Τα ανθρώπινα από ψηλά	57
• Μιχάλης Παπαδάκης: Η Έκθεση του ΕΜΣΤ για τη δεκαετία του '70 και οι ιστορικές διαστρεβλώσεις	58
• Μάνος Στεφανίδης: Κοίτα ανθρωπάκο!	60
• ΒΙΒΛΙΟ	62
• Συλλογή	66

Εξώφυλλο: Παύλος Παύλου

ΦΤΩΧΕΙΑ ΙΔΕΩΝ

ΤΙΠΟΤΑ δεν προσέθεσε η συζήτηση που πραγματοποιήθηκε στη Βουλή την περασμένη εβδομάδα, εν μέσω των εορτών του Πάσχα, με θέμα την πορεία της ελληνικής οικονομίας. Αντίθετα απέδειξε για μια ακόμη φορά την ένδεια σε ιδέες και προτάσεις όλων δυστυχώς των παρατάξεων.

ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΤΤΟ να αναφερθούμε στους αρχηγούς των δύο μεγάλων κομμάτων. Αν διάβαζε κανείς τα κείμενά τους χωρίς να γνωρίζει ποιος έχει γράψει ποιο, δεν θα αναγνώριζε σε καμία περίπτωση τον συγγραφέα τους. Από την άλλη πλευρά, από εκεί που θα περίμενε κανείς να υπάρξει κάποια ουσιαστικότερη παρέμβαση, τα ίδια και χειρότερα. Το μεν ΚΚΕ έχει περιχαρακωθεί στον κρατισμό του, αφού όλα θα λυθούν όταν «συντριβεί» ο καπιταλισμός, ο δε Συνασπισμός φαίνεται πως προσπαθεί απεγνωσμένα να του μοιάσει.

ΔΥΣΤΥΧΩΣ όμως για την Αριστερά, η κοινωνία ζει σήμερα. Τα πενταετή, δεκαετή ή εικοσαετή πλάνα είναι για τους οικονομολόγους και τα κομματικά γραφεία, τα οποία θα αποτιμήσουν στο μέλλον τι πέτυχαν στο παρελθόν και θα κάνουν την αυτοκριτική τους. Γιατί ο χρόνος γι' αυτούς είναι μια αφηρημένη έννοια, υπεράνω κοινωνίας.

ΣΗΜΕΡΑ που στη Γαλλία η κοινωνία, ξεπερνώντας αυτά ακριβώς τα κομματικά γραφεία, ανεξαρτήτως χρώματος, κατάφερε να κάνει την υπέρβαση και να εξαναγκάσει την πολιτική και πολιτειακή ηγεσία της χώρας να αποσύρουν έναν νόμο πάνω στον οποίο είχαν στηρίξει τον οικονομικό σχεδιασμό τους, στην Ελλάδα περνούμε ακόμη περίοδο μακαριότητας.

ΔΕΝ ΜΑΣ ΣΥΓΚΙΝΕΙ τίποτα, ούτε τα εθνικά μας θέματα, ούτε η διαφθορά στο δημόσιο, ούτε οι αυξήσεις στις τιμές, τίποτα. Ζούμε για να ζούμε. Οι κατέχοντες τους μηχανισμούς κερδίζουν όλο και περισσότερα, ενώ οι μισθοσυντήρητοι βουλιάζουν στην οικονομική τους καχεξία χωρίς να αντιδρούν.

ΠΟΣΟ θα μπορέσει ν' αντέξει μια κοινωνία, μια χώρα σε αυτή την κατάσταση; Ήδη εδώ και 25 χρόνια βαδίζουμε από το κακό στο χειρότερο. Από τη Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ δεν έχουμε καμία ελπίδα ότι θα αντιδράσουν. Όχι γιατί δεν μπορούν αλλά γιατί ο προβληματισμός τους ξεπερνά. Με κάποιο τρόπο, τους βολεύει αυτή η κατάσταση... Εξάλλου δεν χάνουν τίποτα. Γνωρίζουν ότι, εναλλασσόμενοι στην εξουσία, εκείνοι είναι που θα κυβερνούν.

ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ της Αριστεράς όμως; Τι τα κρατεί και δεν αντιδρούν στο απόλυτο πολιτικό τέλμα στο οποίο έχουμε περιέλθει; Μήπως φοβούνται μη χάσουν τα φαντασιακά ψίχουλα εξουσίας που τους έχουν παραχωρηθεί; Τι είναι τέλος πάντων αυτό που μετάλλαξε έναν χώρο ο οποίος έσφυζε από ιδέες και οράματα, ώστε να έχει πια περιχαρακωθεί στη μιζέρια του, συμμετέχοντας σε πολιτικά παρασκήνια και ακολουθώντας υπόγειες διαδρομές;

ΚΑΛΗ ΑΝΑΣΤΑΣΗ!

ΘΑ ΑΝΑΣΤΗΘΩ!

ΚΑΝΕ ΟΤΙ ΘΕΣ
ΒΛΕΠΟΥΜΕ
ΚΑΜΙΣΤΕΙΑ
ΤΟΡΑ...

Κωσφόρτος 64

Για μια κοινωνία πολλών χρωμάτων και φωνών...

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ... Πλην η *Espresso* –η εφημερίδα που είχε δώσει συνταρακτικές λεπτομέρειες γύρω από το «λείψανο - σημάδι του ουρανού», λέγε με λείψανο του μοναχού Βησσαρίωνα, κ.λπ.– επανήλθε για να βεβαιώσει πως κάθε «θαύμα» κρατεί τρεις μέρες... Και πιο συγκεκριμένα: Η εφημερίδα δημοσίευσε φωτογραφίες που δείχνουν το λείψανο του μοναχού να υφίσταται –ένα μήνα μετά την έκθεσή του σε λαϊκό προσκύνημα– τους αναπόδραστους νόμους της φθοράς... Ήδη το κρανίο έχει καλυφθεί για να μη φαίνεται, το δέρμα τελεί σε κατάσταση αποσύνθεσης, ενώ τα ελάχιστα ακάλυπτα μέρη δείχνουν εμφανή αλλοίωση. Με βάση τις φωτογραφίες αυτές, η *Αυγή* (και όχι η *Espresso*...) διερωτάται: Τούτων δοθέντων, θα αναγνωρίσουν οι μοναχοί, ο μητροπολίτης που αρνείται να θάψει το λείψανο και η Ιερά Σύνοδος ότι η αποσύνθεση είναι «σημάδι του ουρανού»: Και η κατάληξη: Αλήθεια, σε ποια εποχή ζει ακόμη η ηγεσία της Εκκλησίας; Είναι δυνατόν να επιτρέπεται τέτοια εκμετάλλευση της θρησκευτικής πίστης;

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ θα μπορούσε να ήταν: Όχι, δεν επιτρέπεται τέτοια εκμετάλλευση της πίστης... Αλλά ποιος έχει καιρό ν' ασχοληθεί με τέτοια λεπτά θέ-

ματα; Ο ρασοφόρος Βαβύλης (εν φυλακή ήμην και είμαι...) ή ο ημέτερος κ. Χριστόδουλος, που, ως φορέας εξουσίας στον χώρο του (με πρωτοφανείς κοσμικές βλέψεις), φυσικά δεν ενδιαφέρεται για προβλήματα πνευματικότητας ή ταπεινοφροσύνης ή αρνησικοσμίας ή ασκητικότητας ή υπέρβασης της φιλαυτίας...

ΙΤΑΛΙΑ: ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΩΝ ΣΟΒΙΕΤ...

ΤΟ ΤΡΕΧΟΝ Δεκαπενθήμερο ξεκίνησε με την οριακή (έστω) νίκη της κεντροαριστεράς στην Ιταλία και, παρά τις «επιφυλάξεις» του ηττηθέντος Σίλβιο Μπερλουσκόνι, όλα δείχνουν ότι η νίκη ανήκει οριστικά στον κεντροαριστερό συνασπισμό Ένωση. Ήδη ο αρχηγός της, ο Ρομάνο Πρόντι, δέχεται («πανταχόθεν») συγχαρητήρια [συγχαρητήρια επιστολή έστειλε και ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής], ενώ επικρίσεις δέχεται –ακόμα και από τους στενούς συμμάχους του– ο Μπερλουσκόνι, για την απροθυμία του να δεχθεί το τελικό αποτέλεσμα των εκλογών. «Αυτή τη φορά, το "1948" το κερδίσαμε εμείς» –έγραψε η Rina Gagliandi, πρώην διευθύντρια του *Manifesto*, νεοεκλεγμένη γερουσιαστής με την Ένωση.

ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ στην *Liberazione*, η ίδια

γερουσιαστής αισθάνθηκε την ανάγκη να διευκρινίσει: Όχι, η κυβέρνηση Πρόντι δεν είναι η επαναστατική κυβέρνηση των Σοβιέτ και δεν είναι ακόμα μια πρακτική μεταρρυθμίσεων. Είναι όμως μια καλή βάση για ν' αρχίσουμε. Και οι Ιταλοί αυτό, ακριβώς, ζήτησαν: Μια διαφορετική Ιταλία. Κατά την αρθρογράφο, η νίκη της Ένωσης ήταν ένα «άλλο (αντίστροφο) 1948». Για πρώτη φορά στην ιστορία της Δημοκρατίας, ο «φόβος των κομμουνιστών αντικαταστάθηκε με τη συμπάθεια για τους κομμουνιστές, ακριβέστερα με την αναγνώριση του αναγκαίου ρόλου των κομμουνιστών για να ηττηθεί η κυβερνητική δεξιά και να αρχίσει μια άλλη ιστορία».

ΟΙ ΤΟΛΜΗΡΟΙ, ΟΙ «ΤΟΛΜΗΡΟΤΕΡΟΙ» ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ –και αν δεχθούμε τους κύριους τίτλους της εφημερίδας *Το Βήμα*– οι έλληνες πολίτες «εμφανίζονται τολμηρότεροι από τα κόμματα», εφόσον με βάση δημοσκόπηση της GPO (για λογαριασμό του Mega), το 76% των πολιτών ζητεί ν' ανοίξει το ασφαλίστικό, ενώ το 65% τάσσεται υπέρ των μεταρρυθμίσεων και υπέρ της ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Η εφημερίδα μπερδεύει, κάπως, τα πράγματα όταν εμφανίζει τα «δυο κόμ-

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

Το *Αντί* κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο *Αντί*

για να εξασφαλίσετε τη συνεχή και αντικειμενική ενημέρωσή σας.

ματα εξουσίας» να μη θέλουν ούτε μεταρρυθμίσεις, ούτε αλλαγές στο ασφαλιστικό, ούτε ευελιξία στην αγορά εργασίας, ενώ είναι γνωστό ότι η Νέα Δημοκρατία, ως κυβερνών κόμμα (και σε αντίθεση με το ΠΑΣΟΚ) υποστηρίζει τις μεταρρυθμίσεις (ή αυτό που η ίδια ονομάζει «μεταρρυθμίσεις») και προτίθεται, αμέσως μετά τις εορτές του Πάσχα, να προχωρήσει στην κατάθεση προτάσεων για την αναθεώρηση του Συντάγματος.

ΠΑΝΤΩΣ και με βάση την ίδια δημοσκόπηση, η Νέα Δημοκρατία φέρεται να προηγείται του ΠΑΣΟΚ, στην πρόθεση ψήφου, με 0,8%, ενώ στην αμέσως προηγούμενη έρευνα της ίδιας εταιρείας, πριν από ένα μήνα, η διαφορά ήταν 1%. Πάντως, στο ερώτημα «ποιο κόμμα θα ψηφίζατε αν είχαμε αύριο εκλογές;», οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν (σε παρένθεση τα ποσοστά του προηγούμενου μήνα): ΝΔ: 34% (35%), ΠΑΣΟΚ: 33,2% (34%), ΚΚΕ: 7% (6,5%), ΣΥΝ: 3% (3,2%), ΛΑΟΣ: 4,8% (5,2%), Άλλο: 2,5% (2%), Λευκό: 2,8% (3,7%), Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ: 12,7% (10,5%).

Κατά τα άλλα, και στο ερώτημα της καταλληλότητας για την πρωθυπουργία, ο Κ. Καραμανλής συγκεντρώνει ποσοστό 46%, έναντι 34,8% του Γ.Α. Παπανδρέου και 19,2% «κανέναν από τους δυο – δεν γνωρίζω, δεν απαντώ».

Γ. ΠΑΝΟΥΣΗΣ: ΤΟ «ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΙΝ» ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά γράφουν –καταγράφουν– οι λογής δημοσκοπήσεις, οι *Ενεργοί Πολίτες*, με επικεφαλής τους Γ. Πανούση, υποψήφιο υπερνομάρχη, Σπ. Λυκούδη, υποψήφιο νομάρχη Αθηνών, και Εύη Καρακώστα, υποψήφια νομάρχη Πειραιά, παίρνοντας τη «σκυτάλη» από τον Μανώλη Γλέζο και από όλους όσους δούλεψαν, στην προηγούμενη περίοδο, «για ν' αποκτήσει πολιτική δύναμη και αυτοδιοικητικές αρμοδιότητες το άδαιο κέλυφος της υπερνομαρχίας Αθήνας-Πειραιά», κήρυξαν, την περασμένη Δευτέρα, την έναρξη της μάχης για την υπερνομαρχία Αθήνας-Πειραιά.

Είμαστε –τόνισε ο υποψήφιος υπερνομάρχης Γ. Πανούσης– «μια κοινωνία συμπολιτών και συν-ανθρώπων», «μια

τοπική κοινωνία πολλών χρωμάτων, φωνών και πολιτισμών», «μια τοπική κοινωνία ανοιχτών θυρών, φιλικών γειτονιών, ασφαλών σχολείων, ξέγνοιαστων χώρων αναψυχής»... Και, φυσικά, είμαστε «ψηφοδέλτιο πρώτης προτίμησης», προβάλλοντας –ταυτόχρονα– «το τετράπτυχο των προγραμματικών μας στόχων: απλή αναλογική, πραγματική οικονομική και διοικητική αυτοδιοίκηση, διεύρυνση των αρμοδιοτήτων για «τοπικές υποθέσεις», διάλογο για Μητροπολιτική Αυτοδιοίκηση».

Κατά την εκτίμηση του Γιάννη Πανούση, η αριστερά καλείται να συνδυάσει τη φαντασία των κινημάτων με ένα συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο διακυβέρνησης. Και επειδή δεν λείπουν οι «κινδυνολόγοι» (ο όρος είναι του Αντήνορα), ο υποψήφιος υπερνομάρχης αισθάνθηκε την ανάγκη να σημειώσει ότι «η ηθική, η αισθητική και οι ευαισθησίες της αριστεράς δεν κινδυνεύουν τόσο από την προγραμματική συμμετοχή της σε συνεργασίες διακυβέρνησης, όσο από την αυτο-ακύρωση της πολιτικής της, αν περιοριστεί στο να καταγγέλλει την άδικη κοινωνία».

Τι γίνεται, όμως, με όσους πιστεύουν ότι ο ασκών εξουσία απεμπολεί υποχρεωτικά τις αρχές του; Όχι, αυτό δεν είναι σωστό – απαντά ο Γιάννης Πανούσης, για να προσθέσει: «Τα ανοιχτά παράθυρα της ριζοσπαστικής αριστε-

ράς δέχονται και τα ρεύματα των υπολοίπων ανοικτών παραθύρων. Αυτός είναι ο κανόνας της δημοκρατίας. Στο κάτω-κάτω, τα κόμματα της δημοκρατίας δεν συνιστούν αυτοεξυπηρετούμενους θεσμούς, αλλά κρίνονται από την αποτελεσματική, για τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων, δράση τους».

ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΙΦΕΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΕΤΕΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΠΛΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

ΩΡΑΙΑ ΟΛΑ τα παραπάνω, αλλά οι αίνοι του Μ. Σαββάτου είναι κατ' εξοχήν οικολογικοί. Θέλουν τα νερά, τον ήλιο, τα άστρα, τον όμβρο, τη δρόσο, τους νιφετούς, την πάχνη, τις νεφέλες, τη θάλασσα, τα ποτάμια, τα πετεινά, τα θηρία, τους παπάδες, τους αποστόλους, τους προφήτες, αλλά και τους απλούς ανθρώπους, να χαίρονται –λαμπρυνθώμεν– μια και ο Άδης επικράνη και καθηρέθη. Και επειδή «Ανέστη Χριστός και ζωή πολιτεύεται», καλό είναι να σημειώσουμε ότι, δυο ή τρεις μέρες μετά το Πάσχα (το πότε, ακριβώς, δεν είναι γνωστό) θα έχουμε τη χαρά να φιλοξενήσουμε την αμερικανίδα υπουργό Εξωτερικών Κοντολίζα Ράις. Ο απόστολος του Μ. Σαββάτου, πάντως, ξεκινά με το «Πάσα η γη προσκυνησάτωσάν σοι, και ψαλάτωσάν σοι»... Άντε, και Καλό Πάσχα.

ANTHNOY

του Γεωργιάλη

ΜΟΛΥΒΙΕΣ

- Για άλλη μια φορά ο πρωθυπουργός και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης αντάλλαξαν ατάκες στη συζήτηση στη Βουλή αποδεικνύοντας πόσο σοβαρά αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα.
- Πιστοί στο ρόλο των παλαμικιστών οι βουλευτές τους έκαναν ό,τι μπορούσαν για να δουν τα αφεντικά τους ότι ασπάζονται τις απόψεις τους (λέμε τώρα) προσδοκώντας κάποιες θεσούλες στο μέλλον.
- Άξιος ο μισθός τους.
- Το ερώτημα που εγείρεται είναι πώς είναι δυνατό να επηρεάζουν πάνω από το 85% του εκλογικού σώματος;
- Ζητείται ψυχίατρος, γιατί οι πολιτικοί αναλυτές έχουν προ καιρού σπκώσει τα χέρια ψηλά.
- Και μιλάμε για πολιτικούς αναλυτές κι όχι για τα διατεταγμένα παπαγαλάκια των ΜΜΕ.
- Αυτοί είναι καθεστωτικοί μισθοφόροι και απέχουν παρασάγγες από την πολιτική επιστήμη.
- Πάντως οι εκατέρωθεν προσκλήσεις για πορεία προς το λαό και κυρίως προς την περιφέρεια κάτι από διακοπές θυμίζουν.
- Και η άνοιξη έχει κάνει θριαμβευτικά την είσοδό της.
- Τουριστικοί πράκτορες, ξενοδόχοι – πολιτικοί: σημειώσατε 1.
- Χρειάζεται μελέτη και ειδική επιτροπή για να αποφανθεί ο Προκόπης αν δικαιούνται επίδομα ανθυγιεινής εργασίας οι εργαζόμενοι στην καθαριότητα!
- Πες μας τι πίνεις και δε μας δίνεις!

Μ(Μ)Ε ΛΕΝ ΣΕΓΚΟΛΕΝ

Μιλάμε καμιά φορά για τα ελληνικά ΜΜΕ που προσπαθούν να επιβάλουν καταστάσεις και για τη διαπλοκή τους με την εξουσία, αλλά και η φωτισμένη Ευρώπη δεν πηγαίνει πίσω μερικές φορές. Μόλις άρχισε εμφανώς να μην περπατά η γαλλική δεξιά, τα πέντε μεγαλύτερα (σε πωλήσεις) γαλλικά περιοδικά αποφάσισαν να «εκλέξουν» μόνα τους νέα πρόεδρο στη χώρα, μην τυχόν και συνεχίσει η κοινωνία να κάνει του κεφαλιού της. Από τα σοβαρά *Nouvel Observateur* και *Point* ως το πιο «ελαφρύ» σοσιαλιστικό *Marianne* και από τα κουτσομπολίστικα τύπου *Paris Match* έως τα ένθετα του βαρέος *Monde*, όλα είχαν το ίδιο εξώφυλλο: τη Σεγκολέν Ρουαγιάλ, εκπρόσωπο της πιο απολίτικης life style πτέρυγας των σοσιαλιστών και εσχάτως υποψήφια για το χρίσμα του κόμματος. Εντυπωσιακοί τίτλοι όπως «το μυστήριο Σεγκολέν» ή ακόμα καλύτερα «το φαινόμενο Σεγκολέν», μυστηριώδεις όπως «Η στρατηγική της Σεγκολέν» ή πιο σαφείς όπως «Ρουαγιάλ, η ήρεμη δύναμη», συνυπήρχαν κρεμασμένοι στα περίπτερα και τις μεγάλες διαφημιστικές αφίσες. Λες και η Γαλλία δεν έχει άλλο θέμα να ασχοληθεί ή δεν είχε προηγηθεί ένας κοινωνικός σεισμός που έθεσε τα ζητήματα σε εντελώς άλλη βάση.

Εντάξει παιδιά, το πιάσαμε το υπονοούμενο, όπως έλεγε κι ένα παλιό ανεκδοτάκι.

Γιαν. Ανδρ.

ΟΙ ΜΙΚΡΟΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΕΣ

Πολύ μικρότερη σε όγκο (6.000 άνθρωποι) αλλά και πολύ-πολύ κεφάτη ήταν η πανηγυρική διαδήλωση που οργάνωσαν οι γάλλοι φοιτητές την επομένη της ανακοίνωσης Ντε Βιλπέν ότι παραιτείται από τη ρύθμιση για τη Σύμβαση Πρώτης Πρόσληψής.

Συνθήματα σκωπτικά, παιδικά τραγούδια με αλλαγμένους στοίχους και το κλασικό πλέον σε αυτό το κίνημα, σύνθημα «Παρίσι ξύπνα και σήκω όρθιο» κάθε φορά που περνούσαν από πυκνοκατοικημένη περιοχή αποτέλεσαν το ρεπερτόριό τους. Όταν όμως έφτασαν για μια ακόμη φορά έξω από την αποκλεισμένη από τείχη και πάνοπλους άνδρες των CRS Σορβόννη, βρήκαν έναν πραγματικά ξεκαρδιστικό τρόπο για να διαμαρτυρηθούν –δικαιωμένοι πια– για την προσπάθεια ηθικού αναθέματος του κινήματός τους και ταύτισής του με το έγκλημα, στην οποία επιδόθηκε για δυο συνεχείς μήνες η κυβέρνηση και ο διαβόητος Σαρκοζί: έπεσαν στα γόνατα και άρχισαν να φωνάζουν δυνατά: «Ο Αλλάχ είναι μεγάλος και ζήτω ο Σαντάμ Χουσεϊν!». Οι δύσμοιροι αστυνομικοί τούς κοιτούσαν αμήχανα, χωρίς να ξέρουν τι να κάνουν.

Και τότε δεν ένωσε άλλωστε αμήχανα η εξουσία όταν είδε αυτούς που την απειλούν να χρησιμοποιούν κάτι που αυτή εκ της θέσεως της δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ποτέ: το χιούμορ.

Γιαν. Ανδρ.

ΦΑΥΧ ΦΩΦΗ!

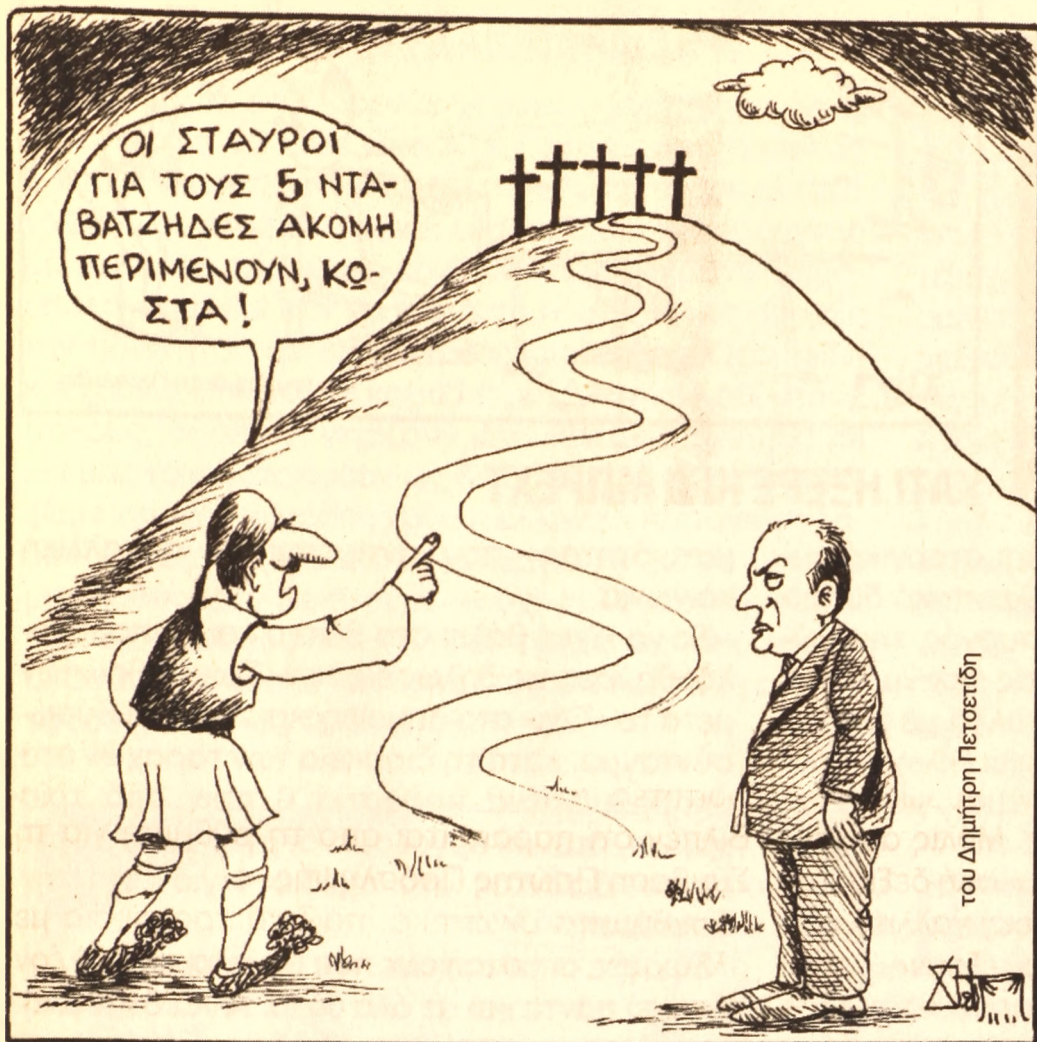

Η υπερνομάρχης κ. Γεννηματά είναι, λέει, μακράν η πιο δημοφιλής για τη θέση αυτή πολιτικός στο Λεκανοπέδιο και αγωνίζονται στη ΝΔ να βρουν μιαν αντιφώφη, μια Φω-μπιζού δηλαδή, για να την πολεμήσουν. Ανθρώπους και κτήνη σώζεις, Μεγαλοδύναμε! Εγώ πάντως αν ήμουν ΝΔ –που δεν είμαι!– θα ξανακατέβαζα Γιάννη Τζαννετάκο, τον πλουραλιστή αριστερό και τον εγγράμματο άνθρω-

πο. Έστω κι αν δεν κέρδιζε, θα διασκέδαζε πάντως αρκετά τους ψηφοφόρους και το φιλοθέαμον κοινό.

Στα σοβαρά όμως, αν στη Ρηγίλλης ψάχνουν για κάποιον επικοινωνιακό και δημοφιλή και αγαπητό στις μειονότητες και εύχαρι τύπο (αγγλιστί gay) και να τα λέει ο στόμας του, γιατί δεν κατεβάζουν τον Ψινάκη; Θα σαρώσει...

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ

Εθιμικά πια τ' απολαμβάνουμε ν' αλώνουν την Αθήνα, τον Πειραιά ή τη Θεσσαλονίκη κάθε Πάσχα και Χριστούγεννα. Για το καλό και βοήθειά μας. Οι μεν τα ρίχνουν στις οργανωμένες μαφίες των σκουπιδιών που λυμαίνονται τους Δήμους κι οι δε στα συνδικαλιστικά δικαιώματα τα οποία αγνοούν όπως αγνοούν και τις προεκλογικές τους υποσχέσεις οι εκάστοτε κυβερνήσεις. Η αλήθεια είναι όμως πως εδώ και 30 χρόνια αρκούμαστε σε ημίμετρα και σε εμβολωματικές λύσεις, αφού ουδείς αντιμετώπισε το πρόβλημα της αποκομιδής των γιγαντιαίων απορριμμάτων της πρωτεύουσας και των μεγάλων αστικών κέντρων με τρόπο σύγχρονο, με οικολογική συνείδηση, με κοινωνική ευαισθησία και, γιατί όχι, με επιχειρηματικό πνεύμα. Απ' την

άλλη η ΝΔ δεν μπορεί να μέμφεται μονότονα το ΠΑΣΟΚ, γιατί επί δεκαετίες αυτή κυβερνά τους Δήμους της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης και είναι η ίδια υπεύθυνη για τις μαφίες ή τους βαρόνους ή τις συντεχνίες των σκουπιδιών που υπαινίχθηκα πιο πάνω. Και κάτι τελευταίο: Όπου κι αν επιλεγεί να γίνουν οι νέοι ΧΥΤΑ, εφόσον πια τα υπερκορεσμένα Λιόσια δεν αντέχουν άλλα, αυτοί δεν θα γίνουν ούτε στην Εκάλη, ούτε στη Γλυφάδα. Αλλά και το ιστορικό Σχιστό στα σύνορα του Κερατσινίου, του Περάματος και της Ελευσίνας βρίσκεται και ακουμπάει στο ιστορικό όρος Αιγάλεω και τη ναυτική βάση του Σκαραμαγκά. Γιατί τα λέω όλα αυτά; Μα για... ιστορικούς λόγους!

Στέφανος Προτεστάκις

ΑΝΑΜΜΕΝΑ ΚΑΡΒΟΥΝΑ

Υπερκινητικότητα στο ΥΠΕΞ αφότου το ανέλαβε η super Ντόρα και το εγκατέλειψε εκών-άκων ο «στατικός» (από το status quo) κ. Μολυβιάτης. Όλα τα ζέοντα θέματα ξαναρίχνονται στο τραπέζι με προεξάρχουσες τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, το Σκοπιανό, το Κυπριακό και βέβαια την επαναδιαβεβαίωση των αρρήκτων δεσμών που μας συνδέουν από εποχής Μαραθώνα και Σαλαμίνας με την υπερατλαντική

υπερδύναμη. Κοσμογονία! Η Ντόρα, άξια κόρη του μπαμπά της, ταξιδεύει, επικοινωνεί, συμφωνεί, υπογράφει, ψεκάζει και... τελειώνει.

Αρκεί να μην τελειώσουμε κι εμείς μαζί της. Αποτέλεσμα αυτής της υπερδραστηριότητας είναι η άφιξη της Κοντολίζας, της γερακίνας του Ιράν, στην Αθήνα την Τετάρτη του Πάσχα, λίγες μόλις μέρες μετά τη συνάντηση των δύο κυριών στην Ουάσιγκτον. Τώρα για καλό ή για κακό είναι όλα

αυτά, θα σας γελάσω. Όσο όμως η Ντόρα με την πολιτική της μοιάζει του Γιωργάκη και του Μητσοτάκη κι όσο γίνονται εκκλήσεις για ρεαλισμό, αυτοσυγκράτηση, ψυχραιμία και πρακτικό πνεύμα νιώθω να με ζώνουν τα κάρβουνα σαν οβελία. Αυτό μάλιστα που με αποτελείωσε, ήταν το χαμόγελο που αντάλλαξαν η κ. Μπακογιάννη και ο κ. Τάσος Παπαδόπουλος. Άξιζε όσο δέκα δεκάωρες τηλεοπτικές αναλύσεις.

Τζιμ Μπούκης

ΕΛΕΟΣ!

Αρχισε να λειώνει το σκήνωμα του μοναχού Βησσαρίωνα. Και όλη εκείνη η βαβούρα, τα προσκυνήματα, οι λιτανείες και λοιπές ιεροτελεστίες στις οποίες διακρίνεται η Εκκλησία μας, ποια κατάληξη θα έχουν; Μαζεύτηκαν γύρω στα 3 εκ. ευρώ, συστήθηκε και Ίδρυμα στο όνομα του αγαθού μοναχού Βησσαρίωνα.

Η Ιερά Σύνοδος συνεδρίασε με τους μητροπολιτάδες και απεφάνθη ότι επρόκειτο για μήνυμα Θεού. Αθεόφοβοι αγύρτες, με προεξάρχοντα σε όλον αυτόν τον χαλασμό τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο. Έλεος!

Χ.Γ.Π.

ΜΟΛΥΒΙΕΣ

- Κι αυτή η καρατόμηση Φλωρίδη από τον Giorgos τι σου λέει αγαπητέ αναγνώστη;
- Τα ίδια και χειρότερα δεν πρεσβεύει η madame Anna, ο Βαγγέλας του Βορρά, ο Michel Χρυσοχοϊδής και τόσοι άλλοι;
- Άβυσσος η στρατηγική της Χαριλάου Τρικούπη.
- Και τα όσα είχε πει ο Giorgos στο Λαύριο;
- Εκτός κι αν ο αρχηγός μπορεί να λέει ό,τι θέλει γιατί δε γνωρίζει καλά τα ελληνικά και του ξεφεύγουν.
- Οπότε τα κεφάλια μέσα, συναγωνιστές του «Κινήματος».
- Μια αγαπημένη οικογένεια...
- Φώφη, Μίχας, Σγούρος για την υπερνομαρχία.
- Και οι διαφωνίες και οι κόντρες μεταξύ Φώφης και Σγούρου;
- Α, ήταν μυθεύματα των ΜΜΕ.
- Η επιτυχημένη «σοσιαλιστική» τριπλέτα μήπως θα μπορούσε να κάνει έναν απολογισμό, σε μας τους ιθαγενείς, για να μάθουμε τι ακριβώς έπραξε την τετραετία που βρισκόταν στο θώκο της εξουσίας;
- Ζητούν τη βοήθεια του Λαλιώτη για τις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης.
- Στ' άρματα, στ' άρματα!
- Τα φισεκλίκια θα αγοραστούν με διεθνή μειοδοτικό διαγωνισμό!
- Οι γαλάζιοι από την πλευρά τους βρίσκονται ακόμα στο ψάξιμο και στον ΣΥΝ η υποψηφιότητα Πανούση μάλλον δεν περπατά, αφού οι συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ δεν έχουν πειστεί, ούτε επί της διαδικασίας, ούτε επί της ουσίας.

ΜΟΛΥΒΙΕΣ

- Όπως μας είπε πανεπιστημιακός, πιο επιτυχημένη θα ήταν η υποψηφιότητα του άλλου Πανούση.
- Του Τζιμάκου.
- Άποψη που όμως κατατέθηκε καθυστερημένα.
- Η Ντόρα κινητοποίησε τις πρεσβείες μας για την επιτυχία της Βίση.
- Μήπως θα έπρεπε να δείξει το ανάλογο ενδιαφέρον με το Κυπριακό;
- ΜΚΟ στηρίζουν την Κωνσταντινούπολη για Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης.
- Τώρα δέσαμε!
- Διαβάστε το τελευταίο τεύχος του Άρδην για να πάρετε μια γεύση περί ΜΚΟ.
- Πριν φτάσει στη Βουλή, έφτασε στα ΜΜΕ η Έκθεση της ΑΔΑΕ για τις υποκλοπές.
- Μιλάμε για την επιτροπή διασφάλισης του απορρήτου...
- Να γιατί θύμωσαν τα πασόκια που επί μήνες τους είχε στην απέξω ο Καραμανλής.
- Κάτι ήξερε ο μεγάλος!
- Μετά την Άντζελα Γκερέκου και η Βάνα Μπάρμπα ετοιμάζεται να κατέλθει στον πολιτικό στίβο υπό την σκέπη του ΠΑΣΟΚ στη Θεσπρωτία.
- Και κλάσαμα η Αννουνάκη και η Κούρκουλα.
- Η Κατσέλη, που φυλλιάστηκε τη δουλειά, θα διεκδικήσει το Δήμο Νέας Σμύρνης.
- Ηθικός αυτουργός για την επίθεση που δέχτηκε από τραμπούκους είναι το ΠΑΜΕ...
- Είπε ο του έντιμου συμβιβασμού πρόεδρος της ΓΣΕΕ.
- Η ποινικοποίηση της κριτικής βρισκόταν πάντα στην καθεστωτική αντίληψη των πασόκων.

ΚΑΤΙ ΗΞΕΡΕ ΚΙ Ο ΜΠΡΕΧΤ

Με ύφος περίλυπο αλλά και στοργικό εμφανίστηκε στο εθνικό τηλεοπτικό δίκτυο της Γαλλίας ο πρωθυπουργός της χώρας Ντομινίκ ντε Βιλπέν (ένας πραγματικός αριστοκράτης της πολιτικής, αλλά με την κυριολεκτική έννοια, αφού δεν έχει εκλεγεί ποτέ με ψήφο σε οποιοδήποτε αξίωμα), για να πει ότι παίρνει πίσω το νόμο CPE επειδή «οι φοιτητές δεν τον κατάλαβαν σωστά». Το ίδιο βράδυ ο αντιδραστικός διανοούμενος Φίνκελκροτ (δηλωμένος οπαδός του Σαρκοζί, που μεγάλο ελληνικό φύλλο τον παρουσιάζει κάθε Κυριακή ως φιλόσοφο της νέας αριστεράς), σιχτίριζε τη γαλλική νεολαία που «δεν καταλαβαίνει τίποτα και δεν βρίσκεται κανείς να της τα εξηγήσει». Δύο μέρες μετά, ο έτερος των νεοδεξιών Διόσκουρων της γαλλικής διάνοησης, ο Μπερνάρ Ανρί-Λεβί, επισήμαινε ψυχραιμα την «αδυναμία κατανόησης της πραγ-

ματικότητας» που αντιμετωπίζει η γαλλική κοινωνία.

Σα να είχες βάλει στο βίντεο και να παρακολουθούσες τις δηλώσεις των ίδιων ανθρώπων μετά το «Όχι» στο δημοψήφισμα για το Ευρωσύνταγμα, κατά τη διάρκεια των ταραχών στα υποβαθμισμένα προάστια ή πριν από τρία χρόνια, όταν οι εργαζόμενοι βγήκαν στο δρόμο αντιδρώντας στο σχέδιο Φιγιόν για την ασφάλιση.

Είμαστε οι τελευταίοι που θα πούμε ότι ο λαός έχει πάντα και σε όλα δίκιο. Αλλά όταν βλέπεις όλες αυτές τις νεφελώδεις φιγούρες να επαναλαμβάνουν μονότονα τις ίδιες και τις ίδιες σαχλαμάρες κάθε φορά που η κοινωνία δε συναινεί στην απορρύθμισή της, δε μπορείς παρά να θυμηθείς τον Μπρεχτ, που προέτρεπε όσους δεν τους αρέσει ποτέ ο λαός, να ψηφίσουν έναν άλλον...

Γιαν.Ανδρ.

ΑΛΛΗΛΟΣΠΑΡΑΓΜΟΣ

Δεν ξέρω αν διαβάσετε καθημερινά όλο τον αθηναϊκό Τύπο, αλλά εγώ είμαι δυστυχώς αναγκασμένος να το κάνω, με αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, να κάνω και γυμναστική για να μπορώ να κουβαλάω τα εμπορεύματα που μοιράζει καθ' εκάστη. Παρακολουθώ λοιπόν καθημερινά με μεγάλο ενδιαφέρον τον αμείλικτο φατριαστικό πόλεμο που έχει ξεσπάσει ανάμεσα στις μυστικές υπηρεσίες και τα παρακλάδια τους με αφορμή το θέμα των υποκλοπών. Η φυλή του «δοξασμένου αρχη-

γού» (Βουλγαράκη), η φυλή «των πράσινων καλοφαγάδων» (Πασόκοι της ΕΥΠ), η φυλή των «αδιάβροχων» (των παντός καιρού βολεμένων πρακτόρων) και η φυλή των «κουκουλοφόρων CIA» (ή μικρο-εισ-πρακτόρων). Όλοι αυτοί επιδίδονται σε έναν χορό πολέμου με απώτερο σκοπό τους άλλοι την εξουσία και άλλοι τα λεφτά. Κανείς δεν σκέφτηκε όμως ότι κάνουν ρεζίλι αυτή τη χώρα με πρόσχημα τη «διαφάνεια» και την «κάθαρση». Ότι παίζουν το παιχνίδι των υπερατλαντικών και μη συμμάχων που θέλουν να μας απαξιώσουν ως χώρα και ως λαό για να διευκολύνουν τα μακροπρόθεσμα σχέδιά τους. Κανείς και κυρίως η κυβέρνηση δεν σκέφτεται ότι η «άλλη μέρα», το μέλλον, είναι εκείνη που μετρά, για τη χώρα και τους ηγέτες της, επειδή όλοι ξέρουμε πια ότι στο παρελθόν τα κάναμε μπάχαλο.

Ας σταματήσουν λοιπόν πια να ξεθάβουν τα φαντάσματα του παρελθόντος. Και ιδίως ο κ. Βουλγαράκης που ξέθαψε ιστορίες με «Γρυλλάκηδες» και «Αλεξάκηδες» για να καλύψει τις ανομίες του, ενώ ο ίδιος το παίζει light δεξιός. Κανείς δεν ξεγελιέται πλέον από τα φαντάσματα του παρελθόντος, κυρίως διότι ο κ. υπουργός υπήρξε στο παρελθόν θιασώτης τους.

Π.Π.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΛΑΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗ

Αφού πριν από μερικά χρόνια προέτρεπαν τους αγρότες να ξεριζώσουν τις ελιές τους δίνοντάς τους μια πενιχρή αποζημίωση, τώρα αναγόρευσαν το 2006 σε έτος ελληνικού ελαιολάδου. Επενδύοντας μάλιστα ένα σημαντικό κονδύλι από τον κρατικό προϋπολογισμό θελουν να γνωρίσουν στις ξένες αγορές την ποιότητα του ελληνικού ελαιολάδου. Όταν εδώ και χρόνια στέλνουμε καράβια με ελληνικό λάδι στους Ιταλούς, οι οποίοι γεμίζουν μπουκαλάκια των 250 ml και μας το επιστρέφουν ως δικό τους, όταν καταστρέψαμε την από χιλιάδες χρόνια ελληνική παραγωγή λαδιού, τώρα ερχόμαστε να ανακαλύψουμε το μεγάλο μας λάθος. Δεν θα έπρεπε αν όχι να λογοδοτήσουν οι πολιτικοί άνδρες που πήραν αυτές τις αποφάσεις αβασάνιστα, τουλάχιστον να γίνουν γνωστά τα ονόματά τους; Έτσι για την ιστορία!

Μ.Τ.

ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Στη μνήμη του Γιώργου Ζωγράφου

Βράδυ 20ης προς 21η Απριλίου 1967. Με τη σύζυγό μου, εγκατεστημένοι τότε στην Ηγουμενίτσα αλλά πηγαινοερχόμενοι στο κλεινόν άστυ, είπαμε να πάμε στην Πλάκα στη μπουάτ του Ζωγράφου, να θυμηθούμε τα παλιά του '60-'63, του 114 και του 15%... Ζεστάναμε τα χέρια μας στ' αστέρια και δακρύσαμε για τα πεθαμένα περιστέρια «που ήταν η νύφη κι ο γαμπρός».

Κάποια στιγμή, γύρω στις 2 το πρωί θα ήταν, ο Γιώργος λέει «συνωμοτικά»:

–Σσστ... Δεν πρέπει να τα τραγουδάμε αυτά γιατί λένε πως κυκλοφορεί μια χούντα. Χάχανο στο ακροατήριο. Το πραξικόπημα όμως είχε γίνει.

Κατά τις δυόμιση πήραμε το αυτοκίνητό μας κι από την Πλάκα διασχίσαμε την Αθηνάς, μετά την Γ' Σεπτεμβρίου, μετά την Αχαρνών, ως την Νιόβης (την πασίγνωστη μετά το μακελειό με τον Ρουμάνο), όπου μέναμε.

Ούτε τανκς είδαμε, ούτε πυροβολισμούς ακούσαμε, ούτε κανείς μάς σταμάτησε. Δεν αντιληφθήκαμε τίποτα. Η χούντα είχε επιβληθεί «αναίμακτα». Κατά το μεσημέρι που ξυπνήσαμε, ακούσαμε στο ραδιόφωνο για τον νόμο ΔΞΘ'...

Κι αρχίσαμε να ξυπνάμε.

ΝΑΠ.

Η ΣΤΑΥΡΩΣΗ

Οι τιμές στην αγορά τραβούν στα ύψη δείχνοντας ταυτόχρονα να διασκεδάζουν με τις διαβεβαιώσεις του αρμόδιου υπουργείου ότι όλα τελούν υπό έλεγχο. Για να αποδειχθεί μάλιστα ότι τα αρμόδια όργανα δεν πιάνονται στον ύπνο, βρήκαν τον τρόπο για να προβάλουν το έργο τους. Ανακοίνωσε λοιπόν ο Σιούφας την παραπομπή στον εισαγγελέα τριών πωλητών λαϊκών αγορών, οι οποίοι πωλούσαν ντομάτες με ποσοστό κέρδους μεγαλύτερο από το επιτρεπόμενο. Εν μέσω θείων παθών ο εξαγνισμός της αγοράς θα επέλθει με την σφαγή των αθώων...

Σως

ΠΡΟΣ ΤΙ ΤΟ ΜΙΣΟΣ;

Η πόλωση που έχει επιλέξει ο Γ. Παπανδρέου στην αντιπαράθεση του ΠΑΣΟΚ με τη ΝΔ, οξύνεται συνεχώς και θα οξυνθεί ακόμα περισσότερο όσο θα πλησιάζει η ημερομηνία των εκλογών για την τοπική αυτοδιοίκηση. Όμως όλοι αντιλαμβάνονται πως η πόλωση αυτή είναι τεχνητή, εφόσον οι αρχηγοί των δυο μεγάλων κομμάτων συμφωνούν επί της ουσίας σε όλα τα θέματα για τα οποία τσακώνονται στις δημόσιες εμφανίσεις τους. Οπότε, όπως έλεγε και ο αείμνηστος Χρ. Τσαγανέας, «προς τι το μίσος και ο αλληλοσπαραγμός;»

Τ.Κ.Δ.

ΟΙ «ΑΡΧΑΙΟΛΑΤΡΕΣ»

Η ιστορία με τους «αρχαιοκάπηλους της Σχοινούσας» εξέπληξε όσους είναι έτοιμοι ανά πάσα στιγμή να εκπλαγούν. Γιατί η τρέλα με το κυνηγητό των αρχαιοτήτων είναι πανάρχαιη.

Υπάρχουν κάποιοι που συσσωρεύουν στις βίλες τους αρχαία αντικείμενα. Κατά βάθος, η υπόθεση είναι πρόβλημα ψυχαναλυτή. Πλην όμως τα κατάλοιπα του παρελθόντος είναι κομμάτι της ανθρώπινης περιπέτειας: θα πρέπει με σεβασμό να φυλάσσονται, να μελετούνται και να είναι στην πρόσβαση κάθε θνητού. Και όμως υπάρχει ολόκληρο κύκλωμα λαθρανασκαπτών, κλεπτών και λαθρεμπόρων.

Θα πρέπει λοιπόν οι συντεταγμένες Πολιτείες να επιβλέπουν και οι νοήμονες πολίτες να επαγρυπνούν. Αλλά η ιστορία αυτή πάει πολύ μακριά. Αξίζει να επανέλθουμε κάποια άλλη στιγμή.

Χ.Ν.

ΜΟΛΥΒΙΕΣ

- Ο ρεπόρτερ-παραρρητής-διευθυντής ειδήσεων-πρόεδρος του ΑΛΦΑ δεν πήρε χαμπάρι τη δημοσκόπηση που παρουσίασε ο ΣΚΑΪ;
- Ή μήπως, λέμε, δεν του άρεσαν τα ευρήματα που δείχνουν να προηγείται η ΝΔ, να ανεβάζει τα ποσοστά του το ΚΚΕ και να κάνει βουτιά το ΛΑΟΣ;
- Ομόνοια και συντροφικότητα στις τάξεις της ΝΔ.
- Υφυπουργός φέρεται να χαρακτήρισε τον αξιοπρεπή κύριο Κακλαμάνη ως καντηλανάφη της Πολιτικής Άνοιξης.
- Ως τι ομιλούσε ο ποιητής;
- Ως νεωκόρος του... Πολιτικού Χειμώνα;
- Δεν έχει διασταυρωθεί η πληροφορία ότι εμπειρογνώμονες του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ προσπαθούν να συντάξουν μνημόνιο για το ιρλανδικό και το σουηδικό μοντέλο, ως προς τις απολύσεις...
- και ότι κινούνται με βάση την τεχνογνωσία της απιθανοαπίθανης επιτροπής των ελληνοτουρκικών διαφορών, που είχε συσταθεί, βεβαίως βεβαίως, επί ημερών του τ. καταλλήλότερου!
- Αλήθεια, τι γίνεται αυτή η ψυχή;
- Κι ο Πέτρος ο Κουναλάκης;
- Πολύ μου έλειψαν και είπα μέρες που 'ναι να τσουγκρίσω το αβγό μαζί τους.
- Όπως οι πολιτικοί αρχηγοί με τους φαντάρους.
- Καλή Ανάσταση!

Ν. Μολ.

ΠΕΜΠΤΗ 6.4.2006 - ΤΡΙΤΗ 18.4.2006

ΠΕΜΠΤΗ 6.4.2006

- Κατάθεση του κ. Αγγέλου, διευθυντή του πολιτικού γραφείου του πρωθυπουργού, για το θέμα των υποκλοπών. Κατά τη διάρκεια της εξέτασής του από τους βουλευτές, 70 φορές απάντησε «δεν γνωρίζω». Δηλαδή άδικα τον τραβολογούσαν τον άνθρωπο. Ωσεί παρών στην επίσκεψη Κορωνιά, όταν ο επικεφαλής της Vodafone τους «αποκάλυψε» ότι τους παρακολουθούσαν.

- Μικρή πτώση της ΔΑΠ, άνοδος ΠΑΣΠ και αριστερών παρατάξεων στις φοιτητικές εκλογές. Τίποτα δεν κατάλαβαν από τα γεγονότα της Γαλλίας.

- Τόλμησε ο κ.Φλωρίδης να προσπαθήσει να κάνει κατανοητές στο πόπολο τις θέσεις του Γιωργάκη για τις απολύσεις. Δηλαδή ότι οι εταιρείες μπορούν να απολύουν όσους και όποτε θέλουν. Και απελύθη. Λέγονται αυτά τέτοιες μέρες, κύριε Φλωρίδη μου; Τίποτε δεν έμαθες τόσα χρόνια στο κίνημα;

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7.4.2006

- Το 73% των Ελλήνων δεν ξέρει τι θα πει Internet. Και μετά όλοι μιλάμε για ανταγωνιστικότητα!

- Εκδίδεται και στα ελληνικά το κατά Ιούδα Ευαγγέλιο. Χάρα ο Χριστόδουλος!

- Στο μεταξύ έφτασε στην Αθήνα ο Βαβύλης, ο οποίος κατά την προσαγωγή του στο δικαστήριο είπε ότι στα Ιεροσόλυμα τον έστειλε όχι μόνον ο Αρχιεπίσκοπος αλλά και άλλοι. Δηλαδή το υπουργείο

Εξωτερικών. Δηλαδή ο Γιωργάκης. Μην μας πούνε τίποτα για σκοτεινές δυνάμεις. Έτσι;

- Για μη κατανόηση των απόψεών του μίλησε ο κ. Φλωρίδης. Ε! Ας τα έλεγε στα αμερικάνικα να τον καταλάβει.

ΣΑΒΒΑΤΟ 8.4.2006

- Σουηδικό ή σκανδιναβικό μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης; Όπως λέμε: Παπάγος ή

Ταιριάζουν. Για σκεφτείτε το Γιωργάκη υπουργό Εξωτερικών της Ντόρας. Να πάμε στην Ακρόπολη όσο μας το επιτρέπουν!

Πλαστήρας; Καραμανλής ή τανκς; Ακόμα ένα δίλημμα στην ταλαίπωρη τούτη χώρα.

- Φινάλε της προεκλογικής «παράστασης» στην Ιταλία. Ο Καβαλιέρε δεν θα έχει πλέον τρόπο να εκφράζει τις θεατρικές του ανησυχίες.

- Σε 6,5 χρόνια, λένε οι αρμόδιοι, η Θεσσαλονίκη θα έχει Μετρό. Αν το κάνουν σε τέρμι-

να, μήπως θα είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα;

ΚΥΡΙΑΚΗ 9.4.2006

- Πριν από το Πάσχα η πρωτοβουλία της κυβέρνησης για τα ασφαλιστικά ταμεία. Ας αρχίσουν οι χοροί...

- Η Φώφη τα βρήκε με τον Σγούρο και τον Μίχα και έτσι θα είναι υποψήφιοι του ΠΑΣΟΚ στις νομαρχιακές εκλογές του φθινοπώρου. Ομάδα που κερδίζει δεν αλλάζει, λένε στο κίνημα. Δεν αλλάζει, κάνει τίποτα όμως;

- Όλα τα βλέμματα στραμμένα σήμερα στις ιταλικές εκλογές!

ΔΕΥΤΕΡΑ 10.4.2006

- Μεγάλη νίκη της γαλλικής κοινωνίας. Βαριά ήττα για Σιράκ και Ντε Βιλπέν που αποσύρουν τον επίμαχο νόμο για τους νέους. Η υπέρβαση των

λιώτη να επιστρέψει στην ενεργό πολιτική. Φαίνεται ότι όταν δεν έχεις πολιτική, γυρνάς στη δοκιμασμένη ανδρείκη πρακτική του '80. Καημένη Ελλάδα!

- Άνθρωποι της Vodafone έκαναν τις υποκλοπές, σύμφωνα με το πόρισμα της ΑΔΑΕ. Έχει ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο θα κλείσει αυτό το ζήτημα για την κυβέρνηση.

- Τα σκουπίδια αρχίζουν να προκαλούν ασφυξία στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της χώρας. Κανένα σημείο σύγκλισης υπαλλήλων των ΟΤΑ και υπουργείου.

ΤΡΙΤΗ 11.4.2006

- Όλοι αναφέρονται σε διάφορα μοντέλα ανάπτυξης. Κανείς όμως δεν μιλά για το ελληνικό μοντέλο. Γιατί κανείς δεν έχει να προτείνει απολύτως τίποτα!

- Με το νομοσχέδιο για τα ΜΜΕ που έδωσε στη δημοσιότητα η κυβέρνηση, ουσιαστικά νομιμοποιούνται τα πάντα. Στα χνάρια του ΠΑΣΟΚ και ο Θοδωρής! Τι τα θέλουν τότε τα μεγάλα λόγια;

ΤΕΤΑΡΤΗ 12.4.2006

- Αμφισβητεί ο Μπερλουσκόνι τη νίκη της κεντροαριστεράς. Δεν μπορεί να χωνέψει με τίποτε ότι έχασε. Το ποτάμι όμως δεν γυρνάει πίσω.

- Με τη δημοσιοποίηση των τελικών αποτελεσμάτων των εκλογών στην Ιταλία συνελήφθη και ο αρχινοός της σικελικής μαφίας που καταζητούσε η αστυνομία 43 χρόνια. Κοίτα κάτι συμπτώσεις, ρε παιδάκι μου!

- Χορεύει στο ρυθμό των ρίχτερ η Ζάκυνθος, αλλά τα σεισμικά μοντέλα δεν μπορούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο.

ΠΕΜΠΤΗ 13.4.2006

- Συζήτηση στη Βουλή για την οικονομία. Οι αρχηγοί των κομμάτων κλίνουν τη λέξη «μοντέλο» σε όλες τις πτώσεις. Για πρόγραμμα ανάπτυξης όμως δεν ακούσαμε, ενώ αλληλοκαλέστηκαν σε περιοδεία για να

Εντάξει, ο ΟΣΕ είναι σε άθλια κατάσταση. Δεν φταίει όμως και για πάσα νόσο... που υπάρχει στο κεφάλι του καθενός από μας.

δουν με τα μάτια τους πού κατάντησαν τη χώρα!

- Εννέα στους δέκα Έλληνες στήνουν το ευρώ στο «απόσπασμα» για το θέμα της ακρίβειας. Τους πολιτικούς όμως τους αφήνουν να λένε...

- Στο μεταξύ, βρισκόμαστε στην τελευταία θέση της Ευρώπης ως προς τη σπιτική χρήση ευρυζωνικών συνδέσεων. Το ότι είναι 4 και 5 φορές ακριβότερες απ' ό,τι σ' όλες τις άλλες χώρες της ΕΕ, δεν λαμβάνεται από κανέναν υπόψη.

- Οι μισοί ψηφοφόροι δεν είναι ευχαριστημένοι με το κόμμα το οποίο ψηφίζουν. Πάλι καλά, θα μπορούσαν να είναι και περισσότεροι!

- Διαμάχη Μαξίμου κατά Ρηγίλλης για τις μη περιοδείες Καραμανλή στη Βόρειο Ελλάδα. Φαίνεται πως δεν έχουν με ποιον να τσακωθούν και τσακώνονται μεταξύ τους!

- Επεισόδια στη Βαρβάκειο. Οι κρεοπώλες υποστηρίζουν ότι τα κανάλια τούς εμποδίζουν να κάνουν καλά τη δουλειά τους. Τι άλλο θ' ακούσουμε στην Ελλάδα;

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14.4.2006

- Βαριές κατηγορίες εξαπέλυσε ο πρώην πρόεδρος της ΔΕΗ κ. Παλαιοκρασσάς με υπόμνημά του στο οποίο αποκαλύπτει σχέδιο διαπλοκής στην ηλεκτρική ενέργεια. Επισημαίνει

μάλιστα ότι το 63,5% των προμηθειών της εταιρείας ανατίθεται στον κ. Μυτιληναίο. Ένας νέος Κόκκαλης εκκολάπτεται στο πολιτικό παρασκήνιο!

- Σε παγκόσμια διάσκεψη για τον τουρισμό στις ΗΠΑ, η αρμόδια ελληνίδα υπουργός ανακάλυψε ότι έρχονται σημαντικές επενδύσεις στη χώρα μας. Καλά, κασέτα παίζουν όλα τα στελέχη όλων των ελληνικών κυβερνήσεων;

- Ανακοίνωσαν μετά μουσικής πριν δύο μήνες τα περί νέων διαβατηρίων, τα οποία θα διαθέτουν και μικροτσίπ παρακαλώ, για να κάνουν το χατίρι στους Αμερικανούς! Τώρα ανακάλυψαν ότι το μηχάνημα που αγοράστηκε 80 εκ. ευρώ είναι άχρηστο. Μπράβο παιδιά, αντισταθείτε με τον τρόπο σας!

- Στις δύο το βράδυ συμφώνησαν οι δύο πλευρές και έτσι έληξε η απεργία των εργαζομένων στους ΟΤΑ. Κάθε χρόνο επαναλαμβάνεται η ίδια ιστορία. Τυχαίο είναι;

ΣΑΒΒΑΤΟ 15.4.2006

- Βρέθηκαν μετά από 30 ώρες τα συντρίμια του Mirage 2000 που χάθηκε χθες το πρωί από τα ραντάρ της αεροπορίας. Ήταν ένα από τα αεροπλάνα της πασοκικής αγοράς του αιώνα, από τα οποία δυστυχώς ήδη έχουν πέσει οκτώ.

- Μέχρι και ναό, από μέλη δε-

κάδων άλλων, είχαν κατασκευάσει οι αρχαιοκάπηλοι στο κτήμα τους στη Σχοινούσα. Οι αρχαιολόγοι δεν πίστευαν στα μάτια τους από τα ευρήματα που ανακάλυψαν. Οι οπαδοί του Έλγιν ξαναγυρίζουν.

- Στα επίπεδα της δεκαετίας του '80 ξαναγυρίζει η ρύπανση στο Σαρωνικό. Μήπως ο κ. Σουφλιάς πρέπει να ασχοληθεί και με κάτι άλλο εκτός από τους δρόμους; Στη δικαιοδοσία του είναι άλλωστε και το περιβάλλον. Αν του θυμίζει βέβαια κάτι η λέξη!

ΚΥΡΙΑΚΗ 16.4.2006

- Ο Γιωργάκης σε συγκέντρωση στον Πύργο είπε ότι ενώ η σεισμική δραστηριότητα έπαψε, εκείνη του «κινήματός» του συνεχίζεται. Λίγες ώρες μετά ο Εγκέλαδος τον διέψευσε με 5,4 ρίχτερ στη Ζάκυνθο.

- Νέο ατύχημα με τρένο σε φυλασσόμενη διάβαση στη βόρεια Ελλάδα. Περίεργες οι δικαιολογίες των αρμοδίων του Οργανισμού που υποστηρίζουν ότι πάλι φταίει ο οδηγός του φορτηγού. Μονότονη κατάντησε αυτή η δικαιολογία!

- Ανήσυχος ο Πρόεδρος της Κίνας από τον φρενήρη ρυθμό της οικονομίας, της οποίας η ανάπτυξη τρέχει με 10% ετησίως. Το τραγικό είναι ότι εκατοντάδες εκατομμύρια Κινέζοι στο εσωτερικό της αχανούς χώρας φαίνεται να έχασαν το τρένο μιας καλύτερης ζωής.

ΔΕΥΤΕΡΑ 17.4.2006

- Αρχίζει η Μεγάλη Εβδομάδα. Σκέπτομαι τους βουλευτές όλων των κομμάτων που θα επισκεφτούν τις περιφέρειές τους. Πώς θα δικαιολογηθούν άραγε στους ψηφοφόρους τους;

- Αναγνωρίστηκε ως θρησκεία το Δωδεκάθεο από τα ελληνικά δικαστήρια. Έντονες οι αντιδράσεις της Εκκλησίας. Αναμενόμενο, διότι τώρα θα πρέπει να αντιπαρατεθούν με επιχειρήματα!

- Ταραχή στην Αθήνα. Ο Μάκης -ένας είναι ο Μάκης- απο-

κάλυψε ότι βρέθηκαν πεταμένα απόρρητα έγγραφα του ΥΠΕΞ με αλληλογραφία Ντόρας-Μπους για το Ιράν και με λίστες δημοσιογράφων που πληρώνονταν από τα μυστικά κονδύλια. Ε και να 'ναι αλήθεια!

ΤΡΙΤΗ 18.4.2006

- Αλλαγές στη λειτουργία των Πανεπιστημίων προτείνει πόρισμα επιτροπής σοφών, με νέες διατάξεις για το άσυλο και τους «αιώνιους φοιτητές». Συγγνώμη, κι εμείς περάσαμε από το ελληνικό πανεπιστήμιο, το πρόβλημα είναι οι «αιώνιοι φοιτητές» ή το ότι η παροχή παιδείας στα Πανεπιστήμια έχει καταντήσει ένα συνεχές αλισβερίσι μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών; Αν δεν αποφασίσουν να καθαρίσουν την «κόπρη του Αυγείου», θα διαιωνίζεται η ίδια κατάσταση. Όποιος πιστεύει κάτι διαφορετικό, μάλλον ζει σε άλλη χώρα.

- Περίεργη η σιγή από όλα τα ΜΜΕ για τις χθεσινές αποκαλύψεις του Μάκη. Δημοσιογραφικό λάθος, δάκτυλος της Βασιλίσσης Σοφίας ή κάτι άλλο;

- Η διαμάχη που έχει αναζωπυρωθεί τις τελευταίες ημέρες μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ για τον εμπλουτισμό ουρανίου, εκτόξευσε στα ύψη την τιμή του πετρελαίου, που ξεπέρασε τα 72 δολ. το βαρέλι. Πολλοί μιλούν για τιμή κοντά στα 100 δολ. Πετρελαϊκή κρίση προ των πυλών, αλλά εμείς εδώ είμαστε απαξιούμε ν' ασχοληθούμε με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Έχουμε την εξάρτηση στο αίμα μας!

- Μάλλον χρειαζόμαστε, ως λαός, ομαδική ψυχοθεραπεία. Σε σημερινή δημοσκόπηση, σε συντριπτικό ποσοστό ζητούμε να ανοίξει το ασφαλιστικό. Αλλά μόλις τολμήσει η όποια κυβέρνηση να το ανοίξει, θα πέσουμε να τη φάμε! Κατά τα άλλα η χώρα επιβιώνει με τον τρόπο αυτό για μερικές χιλιάδες χρόνια. Καλή ξεκούραση!

ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ Δ'
Ο ΜΟΝΤΕΛΙΣΤΗΣ

Ποια είναι η πραγματική αλήθεια για τις υποκλοπές;

του Ρεπόρτερ

Ολα τα στοιχεία που έχουν δει μέχρι σήμερα το φως της δημοσιότητας για το θέμα των υποκλοπών οδηγούν σε τρία βασικά συμπεράσματα:

- Πρώτον, το σύστημα των τηλεφωνικών παρακολουθήσεων που στήθηκε στην Ελλάδα πρέπει να ήταν ένα τεράστιο πείραμα, ένα πρότυπο σύστημα που ανά πάσα στιγμή μπορεί να εφαρμοστεί παντού στον κόσμο.

- Το σύστημα υποκλοπών που αποκαλύφθηκε και εκφράστηκε –προς το παρόν– με το «Vodafonegate», στήθηκε επί ΠΑΣΟΚ, άρχισε να λειτουργεί με τυπική αφορμή την καταπολέμηση της εγχώριας τρομοκρατίας και γιγαντώθηκε ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων.

- Το σύστημα ήταν ξένης εμπνεύσεως, αλλά στη συνέχεια, μετά τους Αγώνες, χρησιμοποιήθηκε από παρακρατικά και ιδιωτικά συμφέροντα.

Αυτή είναι η αλήθεια κι αυτήν προσπαθούν να συσκοτίσουν οι δήθεν αποκαλύψεις για ονόματα πρακτόρων και διευθυντών κατασκοπείας που ευθύνονται για τις υποκλοπές, «αποκαλύψεις» που δημοσιεύονται δίπλα σε ολοσέλιδες και πανάκριβα πληρωμένες διαφημιστικές «καταχωρίσεις» της Vodafone. Στο πλαίσιο της κοροϊδίας εντάσσεται και ο «έλεγχος» που διενήργησε αυτή την εβδομάδα η ΑΔΑΕ στην ΕΥΠ για να διαπιστωθεί εάν υπάρχει η δυνατότητα για τηλεφωνικές παρακολουθήσεις. Όπως μας είπαν, «η έρευνα στα γραφεία της ΕΥΠ απέβη άκαρπη, καθώς προέκυψε ότι η ΕΥΠ δεν έχει τις τεχνικές δυνατότητες για να κάνει νόμιμες ή παράνομες παρακολουθήσεις». Ο διοικητής της ΕΥΠ πρέσβης κ. Κοραντής δήλωσε μάλιστα στον πρόεδρο της Αρχής Διασφάλισης Απορρήτου Επικοινωνιών κ. Λαμπρινόπουλο ότι «η ΕΥΠ λειτουργεί πάντα στα πλαίσια του νόμου και του

Συντάγματος και σε αυτά τα πλαίσια εκτελεί τα καθήκοντά της». Τι θα του έλεγε δηλαδή, ότι για να είναι αποτελεσματική μια μυστική υπηρεσία πρέπει «εκ φύσεως» να παραβιάζει το Σύνταγμα και τα ανθρώπινα δικαιώματα, διότι διαφορετικά δεν μπορεί να κάνει τη βρόμικη δουλειά της; Κι αν δεν κάνει παρακολουθήσεις η ΕΥΠ, τότε γιατί πληρώνει στον ΟΤΕ εκατοντάδες «ειδικές» τηλεφωνικές γραμμές; Αλλά δεν θα πούμε περισσότερα, γιατί δεν θέλουμε να παίξουμε το παιχνίδι όσων προσπαθούν να απομακρύνουν τις ευθύνες από τη Vodafone και τους πραγματικούς ενόχους.

ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ

Όχι ότι η περιβόητη αυτή υπηρεσία δεν έχει ευθύνες, αλλά το παιχνίδι ήταν και είναι πολύ ευρύτερο των περιορισμένων δυνατοτήτων της. Μόνον από τα τέσσερα «κοριασμένα» κέντρα της Vodafone οι υποκλοπείς είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθούν συνομιλίες σχεδόν στη μισή Ελλάδα: από την Αττική και τη ζώνη κεντρικού Αιγαίου έως τα τουρκικά παράλια, την Πελοπόννησο και τα Αντικύθηρα. Κι αυτό χωρίς να έχουν ανακαλυφθεί ακόμα οι «κοριοί» σε κέντρα της Θεσσαλονίκης, όπου αποδεδειγμένα παρακολουθούσαν πολλά τηλέφωνα σχετικά με την τρομοκρατία. Ούτε και στην Κρήτη, όπου παρακολουθούσαν, μεταξύ άλλων, τον κ. Ρουσάκη, που μετέφερε από τη Γαλλία στη Σούδα μη επανδρωμένα αεροσκάφη για δοκιμή. Σημειώνεται ότι η Ελλάδα ενδιαφέρεται για την προμήθεια σχετικού εξοπλισμού και η παρακολούθηση του συγκεκριμένου τηλεφώνου μόνο σε ανταγωνιστικά συμφέροντα παραπέμπει, κρατικά ή ιδιωτικά.

Είναι βέβαιο λοιπόν ότι το δίκτυο των «κοριών» κάλυπτε ολόκληρη την Ελλά-

δα. Εάν σε αυτό προστεθεί και η εκτίμηση αξιόπιστων εμπειρογνομόνων ότι «οι εγκέφαλοι δεν ήταν τόσο ανόητοι ώστε να παρακολουθούν μόνον τα τηλέφωνα Vodafone» και ότι παρακολουθήσεις γίνονταν και μέσω των υπολοίπων εταιρειών κινητής τηλεφωνίας, τότε εύλογα γεννάται το ερώτημα: Ποιος ήταν εκείνος που είχε συμφέρον να παρακολουθεί όλη την Ελλάδα;

ΟΙ «ΝΟΜΙΜΕΣ» ΥΠΟΚΛΟΠΕΣ

Είναι γνωστό ότι μετά το τραγικό συμβάν της 11ης Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη, σε όλες τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας ανά τον κόσμο τοποθετήθηκαν συστήματα «νόμιμων» υποκλοπών. Στην Ελλάδα έχει αποδειχθεί ότι, εκτός από τη Vodafone, η Ericsson είχε εγκαταστήσει «νόμιμο κοριό» και στην TIM. Το αποκάλυψε ο ίδιος ο επικεφαλής της Ericsson Hellas κ. Ζήκου στη Βουλή, στις 15/3/06, όταν είπε ότι το 2002 έγιναν υποκλοπές που σχετίζονται με μεγάλη υπόθεση ναρκωτικών, ύστερα από δικαστική εντολή. Σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες, παρόμοια συστήματα εγκαταστάθηκαν και στην Cosmote. Ωστόσο καμία πληροφορία για την ύπαρξη και ενεργοποίησή τους δεν έχει δει μέχρι σήμερα το φως της δημοσιότητας.

Στην περίπτωση πάντως που θα αποκαλυφθεί ότι πράγματι υποκλοπές γίνονταν μέσω όλων των εταιρειών, τότε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του σκανδάλου των υποκλοπών θα αλλάξουν άρδην. Πολύ περισσότερο, θα αποδειχθεί ότι σύστημα των τηλεφωνικών παρακολουθήσεων που στήθηκε στην Ελλάδα ήταν ένα τεράστιο πείραμα, ένα πρότυπο σύστημα που ανά πάσα στιγμή μπορεί να εφαρμοστεί –και το πιθανότερο είναι να εφαρμόζεται– ανά τον κόσμο, μέσω του «κοριάσματος»

τεχνολογιών πολυεθνικών εταιρειών, όπως π.χ. της Ericsson, μηχανήματα της οποίας διαθέτουν πάρα πολλές εταιρείες κινητής τηλεφωνίας.

ΠΟΝΤΙΟΣ ΠΙΛΑΤΟΣ

Η αλήθεια για την παγίδευση ολόκληρης χώρας είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποκαλυφθεί. Πόσο μάλλον όταν η κυβέρνηση, ως άλλος Πόντιος Πιλάτος, νίπτει τας χείρας της και παραπέμπει τα πάντα στη Δικαιοσύνη. Πρέπει να είναι κανείς πολύ αφελής για να πιστέψει ότι η Δικαιοσύνη μπορεί να βρει την αλήθεια σε μια υπόθεση όπου εμπλέκονται πράκτορες και μυστικές υπηρεσίες. Ακούσατε ποτέ να πιάστηκε κάποιος πράκτορας από έρευνες της Δικαιοσύνης; Ποτέ και πουθενά. Οι μυστικές υπηρεσίες αποκαλύπτουν τους κατασκόπους και ύστερα τους στέλνουν στη Δικαιοσύνη για να δικάσουν. Η παραπομπή του «Vodafonegate» στην ελληνική Δικαιοσύνη ήταν ο καλύτερος δρόμος για να κλείσουν τα στόματα. Μήπως βρήκε τίποτα η Εισαγγελία Πρωτοδικών, ο κ. Παπαγγελόπουλος, στους 11 μήνες που είχε την υπόθεση στα χέρια της, από πέρυσι το Μάρτιο; Είναι γνωστό ότι σε αυτό το διάστημα εξετάστηκαν μόνον καμιά δεκαριά μάρτυρες· κι αυτοί με μεγάλη καθυστέρηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μάντζερ της Ericsson κ. Ζήκου κλήθηκε να καταθέσει στον εισαγγελέα μόλις την 1η Ιουνίου 2005, δηλαδή με καθυστέρηση τριών περίπου μηνών από την 10η Μαρτίου 2005, οπότε, αφού ενημερώθηκε η κυβέρνηση από τον Γ. Κορωνιά, δόθηκαν οι σχετικές οδηγίες στη Δικαιοσύνη.

Λόγω της πασιφανούς πλέον κυβερνητικής ανεπάρκειας στο χειρισμό της μεγάλης αυτής υπόθεσης (οι άνθρωποι είναι εντελώς ερασιτέχνες) το ΠΑΣΟΚ έχει το θράσος να παριστάνει τον κήνσορα της δημόσιας ασφάλειας. Αν είναι ποτέ δυνατόν! Κανείς γαλάζιος, υπουργός ή άλλο στέλεχος, δεν βγαίνει να τους πει ότι η ΕΥΠ και η ΕΛΑΣ είχαν εκφράσει το ενδιαφέρον τους για υποκλοπές κινητών ήδη από το 2000. Συγκεκριμένα, στις 19/7/2000 ο τότε διοικητής της ΕΥΠ κ. Αποστολίδης και ο επικεφαλής της ΕΛΑΣ κ. Να-

σιάκος, κατά τη διάρκεια συνάντησής τους με τα μέλη της διακομματικής Εθνικής Επιτροπής Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών του Κοινοβουλίου, έθεσαν επιτακτικά το θέμα της επίσπευσης των διαδικασιών άρσης του απορρήτου και στα κινητά.

Στην έκθεσή της εξάλλου για το 2000 η ίδια Επιτροπή της Βουλής –επικεφαλής της οποίας ήταν ο Κ. Γείτονας του ΠΑΣΟΚ– ανέφερε για το θέμα αυτό: «Οι υπεύθυνοι της ΕΥΠ και της Αστυνομίας εξέφρασαν σθεναρά την άποψη ότι για λόγους εθνικής ασφάλειας και διακρίβωσης των εγκλημάτων, θα πρέπει να επεκταθεί και στην κινητή τηλεφωνία η δυνατότητα άρσης του απορρήτου». Το θέμα, συνεχίζει η έκθεση, «είναι σοβαρό και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης».

ΟΙ «ΚΑΥΤΕΣ» ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Το θέμα «τους έκαιγε», διότι στις 8/6/2000, δηλαδή ένα μήνα πριν από την εμφάνιση Αποστολίδη-Νασιάκου ενώπιον της Βουλής, η 17Ν είχε δολοφονήσει τον στρατιωτικό ακόλουθο της βρετανικής πρεσβείας στην Ελλάδα Στήβεν Σόντερς. Ακολούθησαν οι αμερικανικές και οι βρετανικές πιέσεις για εξάρθρωση της ελληνικής τρομοκρατίας. Ιδιαίτερα μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 τα πράγματα έγιναν πολύ πιο δύσκολα. Έπρεπε οπωσδήποτε να πιαστούν στελέχη της 17Ν και του ΕΛΑ. Διαφορετικά κινδύνευαν να τιναχτούν στον αέρα οι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Το επικοινωνιακό σόου Χρυσόχοϊδη-Διώτη και ΕΛΑΣ με την εξάρθρωση τμημάτων της 17Ν και την ανακάλυψη του μεγαλύτερου τμήματος του οπλοστασίου της τους έδωσε μια ανάσα. Αυτό όμως δεν αρκούσε για να ικανοποιήσει τους Αμερικανούς και τις πολυεθνικές, που ήθελαν να πουλήσουν ό,τι ήταν δυνατόν για την ασφάλεια δήθεν των Αγώνων. Τελικώς τα πανάκριβα συστήματα που πούλησαν στη χώρα μας (C4I) αποδείχθηκαν άχρηστα και άκρως προβληματικά.

Ενώ όμως Αμερικανοί και Βρετανοί ζητούσαν επίμονα να δημιουργηθεί ένα αδιαπέραστο και απόλυτο δίκτυο ασφαλείας, το ερώτημα πώς θα παρακολουθούσαν τα κινητά, παρέμενε. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε πραγματοποιήθηκε σειρά «ολυμπιακών συσκέψεων» με τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας επί κυβερνήσεων και ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Μέχρι τώρα, τουλάχιστον δύο έχουν γίνει γνωστές. Η πρώτη επί ΠΑΣΟΚ το φθινόπωρο του 2003 (υπουργός Δημόσιας Τάξης Φλωρίδης) και η δεύτερη επί Βουλγαράκη. Την τελευταία αποκάλυψε ο κ. Ζήκου στη Βουλή, λέγοντας ότι «το φθινόπωρο του 2003 κλήθηκε ο τεχνικός μάντζερ της εταιρείας σε σύσκεψη στην οποία μετείχαν οι τεχνικοί διευθυντές όλων των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας και παρέσχε προφορική ενημέρωση στις αρχές για τις λύσεις που διέθετε η Ericsson για συνακροάσεις και πόσο χρόνο θα χρειαζόταν για την εγκατάσταση τέτοιων συστημάτων».

Είναι δηλαδή πασιφανές ότι το σύστημα υποκλοπών που εκφράστηκε –προς το παρόν– με το «Vodafonegate», στήθηκε επί ΠΑΣΟΚ, άρχισε να λειτουργεί με τυπική αφορμή την καταπολέμηση της εγχώριας τρομοκρατίας και γιγαντώθηκε ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων. Η ΝΔ το «κληρονόμησε» και, όταν το ανακάλυψε, το μόνο που κατάφερε ήταν να γίνει από θύμα κατηγορούμενος. Ας σταματήσει λοιπόν το ΠΑΣΟΚ τις υποκριτικές κραυγές, διότι επί εποχής του άνοιξαν οι «κερκόπορτες» στις στρατιές των πρακτόρων και των υποκλοπέων.

Εφοπλιστικός κατάπλους στον «γαλάζιο» Τύπο και τα ΜΜΕ

του Βασίλη Ζήση

Δυναμική είσοδο στο χώρο του Τύπου σχεδιάζει το εφοπλιστικό κεφάλαιο, το οποίο, χάρη στις μεταφορές πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα τελευταία χρόνια έχει αποκομίσει τεράστια κέρδη που επιθυμεί να επενδύσει και στα ΜΜΕ. Κι ενώ ο εφοπλιστής Α. Αλαφούζος πρωταγωνιστεί εδώ και χρόνια στα ΜΜΕ –με την *Καθημερινή*, τον ραδιοφωνικό σταθμό ΣΚΑΐ και πρόσφατα τον τηλεοπτικό ΣΚΑΐ– οι εφοπλιστές θέλουν τώρα να καταλάβουν και την παρηκμασμένη «ναυαρχίδα» του κεντροδεξιού Τύπου, τον *Ελεύθερο Τύπο* (ΕΤ).

Αν το επιτύχουν, τότε δικαίως η εφημερίδα θα μπορεί να αποκαλείται και «όργανο της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών», αφού οι τρεις προεξέχοντες της ομάδας των 7 (ίσως και περισσότερων) ενδιαφερομένων αγοραστών, οι κ. Νίκος Τσάκος (γιος του εφοπλιστή Παναγιώτη Τσάκου), Ευάγγελος Μαρινάκης και Γιώργος Δαλακούρας, είναι μέλη του ΔΣ της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών. Οι άλλοι τέσσερις λέγεται ότι είναι οι κ. Μουνδρέας, Μανιός, Παλιός και Ξάνθου.

Αφού ναυάγησαν αφενός τα σενάρια που ήθελαν την κ. Γιάννα Αγγελοπούλου και τους κ. Κ. Αγγελόπουλο και Δ. Κοπελούζο διαδοχικά ως υποψηφίους αγοραστές της εφημερίδας, και αφετέρου οι απόπειρες συγχώνευσης με την *Απογευματινή* ή τον *Αδέσμευτο Τύπο*, οι εφοπλιστές είναι οι τελευταίοι και πιο πιθανοί αγοραστές, όχι μόνο διότι διαθέτουν ατέλειωτο ρευστό αλλά και επειδή έχουν την έγκριση του Μαξίμου. Η οικογένεια Τσάκου, που δραστηριοποιείται κυρίως στο εξωτερικό και θεωρείται από τις πλέον ισχυρές εφοπλιστικές φαμίλιες, προγραμματίζει τη ναυπήγηση συνολικά 23 πλοίων. Μικρότερες, αλλά διόλου ευκαταφρόνητες παραγγελίες έχει δώ-

σει και ο κ. Μαρινάκης, ένας από τους δυναμικά ανερχόμενους εφοπλιστές, με 38 πλοία διαφόρων τύπων. Ο κ. Δαλακούρας θεωρείται μεσαίου βεληνεκούς. Οι δύο τελευταίοι ανήκουν στο χώρο της ΝΔ. Για τον κ. Τσάκο δεν είναι λίγοι οι Νεοδημοκράτες που είχαν κατά καιρούς εκφράσει τη δυσανεμία τους, επειδή τα είχε καλά με τον Κ. Σημίτη επί πρωθυπουργίας του. Ωστόσο, κατά την πρόσφατη επίσκεψη Καραμανλή στην Κίνα (μια από τις σημαντικές βάσεις των Τσάκων), όπου ο κ. Τσάκος συνόδευσε τον πρωθυπουργό, λέγεται ότι άρθηκε η παρεξήγηση και άναψε το πράσινο φως για τον ΕΤ.

ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΥΔΟΥΡΗ

Η πλειοψηφία του Ιδρύματος Βουδούρη, που είναι ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας, έχει ταχθεί από καιρό υπέρ της πώλησής της με πρόσχημα ότι η «δεν βγαίνει οικονομικά» και «σπαταλά» την κληρονομιά Βουδούρη. Όταν όμως την Τετάρτη 12/4/06 συγκλήθηκε το ΔΣ του Ιδρύματος με αποκλειστικό θέμα την προσφορά της ομάδας επτά εφοπλιστών για την αγορά του ΕΤ, η ολοκλήρωση της συμφωνίας προσέκρουσε στο τίμημα. Εκείνοι που αντέδρασαν ήταν κυρίως ο σημερινός εκδότης της εφημερίδας Μάκης Σαρρής

και ο Ι. Βαρβιτσιώτης, οι οποίοι θεωρούν ότι το τίμημα που προσφέρθηκε (περί τα 7 εκ. ευρώ) είναι «αστείο», αφού μόνο το οικόπεδο στους Τράχωνες αξίζει 10 εκ., ενώ μικρός ραδιοφωνικός σταθμός πουλήθηκε πρόσφατα στα μισά. Πόσο λοιπόν αξίζει μια εφημερίδα με 40.000 φύλλα πανελλαδική κυκλοφορία και μεγάλο όνομα στην πιάτσα; «Δεν μας ενδιαφέρει το όνομα», λέγεται ότι απάντησαν οι εφοπλιστές, οι οποίοι πάντως φέρονται να υποστηρίζουν ότι θα αναλάβουν και τα χρέη της εφημερίδας (περί τα 10 εκ. ευρώ) και ότι δεσμεύονται να επενδύσουν κεφάλαια για την ανάπτυξή της. Συνολικά, δηλαδή, λένε ότι η πρότασή τους φτάνει τα 20 εκ. ευρώ. Έτσι η πώληση αναβλήθηκε για να διαπραγματευτούν καλύτερο τίμημα.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ

Σημειώνεται ότι κατά τη συνεδρίαση υπέρ της πώλησης τάχθηκε και ο Μ. Έβερετ, γεγονός που αιφνιδίασε πολλούς καθώς στο παρελθόν είχε εναντιωθεί σε άλλες απόπειρες πώλησης. Στις 26/6/02 σε επιστολή του προς τους εργαζομένους στην εφημερίδα, ο Μ. Έβερετ έγραφε: «Πιστεύω ότι βάσει του καταστατικού του Ιδρύματος δεν μπορεί να πωληθεί η εφημερίδα *Ελεύθερος Τύπος*, ώστε να μετατραπεί σε όργανο της διαπλοκής». Γιατί λοιπόν άλλαξε τώρα γνώμη; Μήπως επειδή τώρα που είναι κυβέρνηση η ΝΔ, η διαπλοκή τελείωσε, ως γνωστόν, στου Μπαϊρακτάρη; Ή μήπως επειδή, όπως γράφτηκε, το όνομα του κ. Τσάκου συνδέεται και με μια άλλη προβληματική, την «Ολυμπιακή», που χειρίζεται ο γαμπρός του Πέτρος Δούκας;

Η στάση του Μ. Έβερετ αποτελεί μια

Τα τρία στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, Μιλτιάδης Έβερετ (αριστερά), Ιωάννης Βαρβιτσιώτης (κέντρο) και Ιωάννης Παλαιοκρασάς (δεξιά), που ουσιαστικά διαχειρίζονταν τις τύχες του Ιδρύματος Βουδούρη και του *Ελεύθερου Τύπου*.

ακόμη επιβεβαίωση της εξάρτησης του *ΕΤ* από προσωπικά πολιτικά συμφέροντα, τα οποία –μαζί με την ασχετοσύνη περί τα εκδοτικά της πλειοψηφίας του ΔΣ του Ιδρύματος που την διοικεί– ευθύνονται για την υποβάθμιση μιας εφημερίδας που κάποτε ξεπερνούσε τα 200.000 φύλλα πανελλαδικά, στο σημερινό μικρομεσαίο επίπεδο των 40.000 φύλλων. Αλλά ούτε η αντίθεση στην πώληση εκ μέρους του έτερου βασικού υπεύθυνου για την κατάντια του *ΕΤ*, του Ι. Βαρβιτσιώτη, είναι άσχετη με προσωπικές πολιτικές επιδιώξεις.

ΕΞΑΡΤΗΣΕΙΣ

Μετά την υποστήριξη του Γ. Κύρτσου στις περιπέτειες της εφημερίδας με τη διαπλοκή του όχι και τόσο μακρινού παρελθόντος, ο Ι. Βαρβιτσιώτης προωθεί τώρα τον γιο του Θωμά για να αναλάβει το μανταχάρισμα του *ΕΤ*. Γι' αυτό και η διαφωνία στην πώληση της εφημερίδας. Ο Θωμάς, ως γνωστόν, είναι, μαζί με τον Γιάννη Ολύμπιο, αφεντικό της εταιρείας δημοσίων σχέσεων «V+O», η οποία ευνοήθηκε ποικιλοτρόπως από το «σύστημα ΠΑΣΟΚ» και συνεχίζει να ευνοείται από τη νέα, «γαλάζια» διαφημιστική τάξη πραγμάτων, όπου έχει στηθεί χορός δισεκατομμυρίων.

Άλλο παράδειγμα της εξάρτησης του *ΕΤ* αποτελεί και το γεγονός ότι «αρχιτέκτων» της πώλησης της εφημερίδας थे-

ωρείται ο Γιάννης Παλαιοκρασάς. Ο υπουργός Οικονομικών επί κυβερνήσεως Μητσοτάκη και προ μηνών «παραιτηθείς» από επικεφαλής της ΔΕΗ με καταγγελίες περί υπονόμευσής του από τη «γαλάζια διαπλοκή» με τον Μυτιληναίο, έγινε πρόεδρος στην εφημερίδα το 2002 με την υποστήριξη του Μ. Έβερετ, που κατηγορούσε τότε το καθεστώς Κύρτσου-Βαρβιτσιώτη για «κακοδιαχείριση», για «υπέρογκες αγορές χαρτιού» και για «αδικαιολόγητες αγορές μηχανημάτων». Ο κ. Παλαιοκρασάς όμως ουδέν ουσιαστικό έπραξε για την ανάπτυξή της. Απλά την χρησιμοποίησε κι αυτός για να εκλεγεί βουλευτής – όπως και άλλοι πολιτευτές της ΝΔ που τολμούν μάλιστα να μιλούν σήμερα περί διαπλοκής και Τύπου ελεγχόμενου από τα μεγάλα συμφέροντα.

Από οικονομική απόψη δεν υπάρχει σοβαρός λόγος για να πουληθεί η εφημερίδα, αφού έχει μόνο(!) 8-9 εκ. ευρώ χρέη, που βέβαια δεν συγκρίνονται με τα 250 του συγκροτήματος Λαμπράκη. Το Ίδρυμα Τύπου που διαχειρίζεται την κληρονομιά Βουδούρη θα μπορούσε να βοηθήσει τον *ΕΤ* δίνοντάς του από τα χρήματα που άφησαν οι ιδρυτές του να διαχειριστούν. Δεν το κάνουν όμως και ο *ΕΤ* συντηρείται με τραπεζικά δάνεια. Ωστόσο, οι διαχειριστές της κληρονομιάς Βουδούρη, ενώ αρνούνται να βοηθήσουν το «μοναδικό

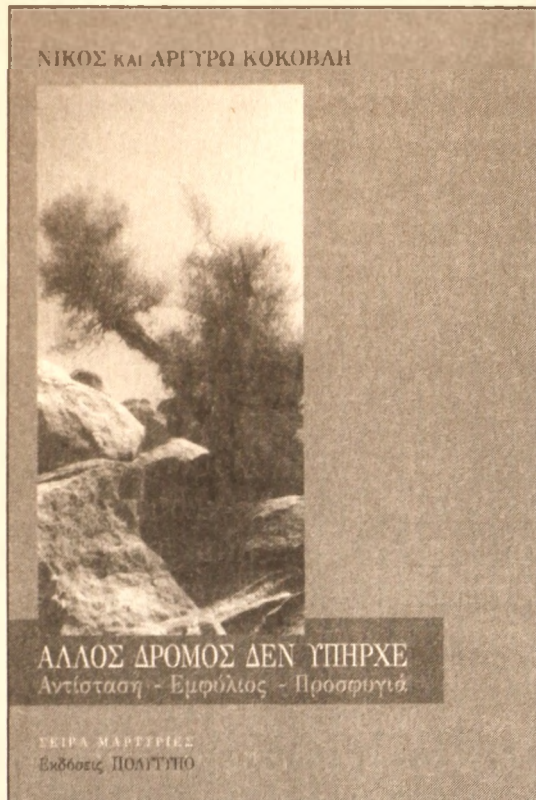
παιδί» των Βουδούρηδων, προσφέρουν για τη βιβλιοθήκη του Μεγάρου Μουσικής του κ. Λαμπράκη πάνω από ένα δισ. δρχ. [Με την ευκαιρία: ποιο από τα μέλη του Ιδρύματος έπεισε τα άλλα να παίξουν 10 εκ. ευρώ από την κληρονομιά Βουδούρη και να τα χάσουν στο Χρηματιστήριο; Πόσα χρήματα από την περιουσία του Ιδρύματος χάθηκαν έτσι;]

ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΕΣ ΡΗΞΕΙΣ

Η «ιδιωτικοποίηση» του *ΕΤ* θα αλλάξει άρδην το σκηνικό, ιδιαίτερα στο χώρο του λεγόμενου «συμπολιτευόμενου» Τύπου. Εκτός του πασιφανούς (πέραςμα της εφημερίδας σε συγκεκριμένη ομάδα ισχυρών οικονομικών συμφερόντων), το θέμα προκαλεί έντονες τριβές στην εκδοτική πιάτσα, όπου φοβούνται την ισχυροποίηση μιας εφημερίδας που ήταν κάποτε υπολογίσιμος αντίπαλός τους. Η είσοδος μιας ισχυρής οικονομικής ομάδας στα ΜΜΕ που δεν εξαρτάται από τα δημόσια έργα και στηρίζει τον Καραμανλή άναψε διάφορα σήματα κινδύνου και η σύγκρουση με την «παλαιά» διαπλοκή, το λεγόμενο «σύστημα ΠΑΣΟΚ», αναμένεται σκληρή. Κι αυτό είναι καλό καταρχήν, επειδή όπως θα 'λεγε κι ο μακαρίτης ο Λένιν μόνο με ρήξεις γεννιέται το καινούργιο κι όχι με χαρτιά και νόμους, βασικούς και μη.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Νίκος και Αργυρώ Κοκοβλή:
ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ
Αντίσταση - Εμφύλιος - Προσφυγιά

Η ιστορία του Νίκου και της Αργυρώς Κοκοβλή όπως την ζωντανεύουν οι ίδιοι. Ξεκινά από την προσφυγιά της Μικράς Ασίας και συνεχίζει στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης στην Κρήτη. Αρχίζουν οι διώξεις, ο Εμφύλιος, το κυνηγητό των διαλυμένων τμημάτων του Δ.Σ. με τη δεκαεξάχρονη παρανομία σε σπηλιές και κρύπτες στα βουνά των Λευκών Ορέων, η δραματική απόδραση στην Ιταλία. Το περιπετειώδες ταξίδι μέσω Ελβετίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας μέχρι την ΕΣΣΔ. Η άφιξη στην Τασκένδη. Η αποκάλυψη της σοβιετικής πραγματικότητας. Οι περιορισμοί. Επιστροφή στην πατρίδα ύστερα από 14 χρόνια.

Μια απίστευτη σε δραματικά γεγονότα ανθρώπινη ιστορία που πρέπει να γνωρίζει κάθε πολίτης.

Ένα μάθημα εγκαρτέρησης και ανθρωπιάς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21
τηλ: 210-7232819,
φαξ: 210-7226107
e-mail: chparou@otenet.gr

Ανησυχίες όμως προκαλούνται και σε στελέχη της Ρηγίλλης, η οποία θέλει να διασφαλίσει ότι η μοναδική εφημερίδα που στηρίζει την «καραμανλική» ΝΔ (με όσο νερό μπορεί να βάζει αυτή η υποστήριξη) θα παραμείνει «καραμανλική». Αιτία της ανησυχίας τους είναι η συμμετοχή στην ομάδα των εφοπλιστών του κ. Μαρινάκη, ο οποίος διατηρεί, ως γνωστόν, εξαιρετικά στενές σχέσεις με την οικογένεια Μητσοτάκη, δεδομένου ότι είναι κουμπάρος της Ντόρας και του Ισίδωρου, ενώ ο πατέρας του, παλιός πολιτευτής του κόμματος, είχε τη φήμη του «μητσοτακικού». Άρχισαν έτσι οι προσπάθειες περιορισμού του πακέτου των μετοχών που θα πάρει ο Μαρινάκης, το οποίο το πιθανότερο είναι ότι θα διαμορφωθεί με πολιτικά κριτήρια και κυρίως βάσει των σημερινών συσχετισμών δύναμης στη ΝΔ. Δεν θα πουν δηλαδή όχι στον «άνθρωπο» της Ντόρας, αλλά θα επιδιώξουν να περάσει ο έλεγχος σε μια όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομάδα εφοπλιστών, όπου κανένας δεν θα έχει το πάνω χέρι, όπως άλλωστε πρεσβεύει και το κυρίαρχο σήμερα πολιτικό δόγμα του Μεγάλου Ισορροπιστή «διαίρει και βασίλευε». Ως γνωστόν όμως, όπου λαλούν πολλά κοκόρια αργεί να ξημερώσει και προς το παρόν το θέμα αυξάνει τους πονοκεφάλους του Μαξίμου.

ΕΙΝΑΙ «ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ» Ο ΕΤ;

Αντίθετη με την πώληση είναι και η πλειοψηφία των συντακτών, η οποία φοβούμενη για το μέλλον της προβάλλει το επιχείρημα ότι η εφημερίδα δεν πρέπει να πουληθεί επειδή είναι η μοναδική «ανεξάρτητη» που απέμεινε στον τόπο. Στην πραγματικότητα κάθε άλλο παρά «ανεξάρτητος» μπορεί να χαρακτηριστεί ο ΕΤ. Κι αυτό το γνωρίζουν καλύτερα απ' όλους ορισμένοι συντάκτες του, ιδίως όσοι έγιναν «αστέρια» στη δημοσιογραφική πιάτσα, εκμεταλλευόμενοι την ισχύ και τα χρήματα μιας εφημερίδας που άφησε στα χέρια τους ο Α. Βουδούρης. Από πρώτη κάποτε εφημερίδα σε πανελλαδική κυκλοφορία και πανίσχυρη οικονομικά, ο ΕΤ έφτασε σήμερα σε σημείο εκποίησης επειδή οι «κληρονόμοι» του Α. Βουδούρη, το «Ίδρυμα Λίλιαν Βουδούρη» και αυτοί που το ελέγχουν, την

έκαναν όργανο των πολιτικών και προσωπικών επιδιώξεών τους.

Πέραν των πολιτικών εξαρτήσεων, η «ναυαρχίδα» του δεξιού Τύπου άρχισε να συμπλέει με τη διαπλοκή από την επομένη κιόλας του θανάτου του Βουδούρη λόγω της εξάρτησης διευθυντικών στελεχών της από γνωστά κέντρα. Ως απόδειξη αρκεί και μόνο να αναφέρουμε ότι ο σημερινός εκδότης της εφημερίδας Μάκης Σαρρής «φαγώθηκε» πριν από χρόνια από την ίδια θέση εν μια νυκτί από τον Γ. Κύρτσο, που συμμάχησε με τον Ι. Βαρβιτσιώτη εναντίον του Μ. Έμπερτ, πούλησαν το 10% των μετοχών της εφημερίδας στον εθνικό προμηθευτή των Ενόπλων Δυνάμεων Θ. Λιακουνάκο και άλλαξαν έτσι το συσχετισμό δυνάμεων στο ΔΣ. Μ' εκείνους που από απλοί υπάλληλοι του πολιτικού γραφείου του κ. Βαρβιτσιώτη έγιναν διευθυντές του ΕΤ και σήμερα κρατικών ΜΜΕ, ενώ δεν έκαναν στη ζωή τους ούτε ένα ρεπορτάζ, δεν θα ασχοληθούμε, διότι δεν μας αφορούν. Αφορούν περισσότερο, μαζί με δεκάδες ανάλογα παραδείγματα, το επικοινωνιακό επιτελείο του Μαξίμου και όσους αρέσκονται σε υποκλίσεις και εύκολες λύσεις.

Ένα άλλο ερώτημα είναι αν μπορεί να διοικηθεί ο ΕΤ από μια πολυπληθή ομάδα ιδιοκτητών που θα έχουν αναγκαστικά ανταγωνιστικά συμφέροντα. Κανένας σώφρων επιχειρηματίας δεν θα συνεταιριζόταν με άλλους έξι για να αποκτήσει μια εφημερίδα στην Ελλάδα. Έτσι, παρά τα όσα γράφονται, κατά τη γνώμη μας η όλη υπόθεση μοιάζει περισσότερο με «έρανο» του Μαξίμου μεταξύ των εφοπλιστών για να αγοραστεί η εφημερίδα, αφού κανείς δεν είναι διατεθειμένος να πληρώσει μόνος του το τίμημα. Κάτι που εξαρχής δεν δημιουργεί αισιοδοξία για το μέλλον της εφημερίδας. Δεν γνωρίζουμε φυσικά τι έχει στο μυαλό του ο Κ. Καραμανλής, αλλά αν ο ΕΤ «δεν βγαίνει» οικονομικά, τότε ας πουληθεί ή ας συντηρηθεί με ίδια μέσα. Διότι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνει μια προβληματική επιχείρηση, τρόφιμος κι αυτή του κρατικού κορβανά. Εμείς τουλάχιστον δεν θέλουμε να πληρώνουμε τις πολιτικές και διαπλεκόμενες ίντριγκες των εκάστοτε υπευθύνων της εφημερίδας.

ΦΥΤΑ

Είμαι συγκλονισμένος από τη μεγαλειώδη νίκη της ελιάς, της μαργαρίτας και των άλλων δέντρων και φυτών στην Ιταλία. Εμείς εδώ παλεύουμε ακόμη με παρωχημένα ονόματα, όπως ΚΚΕ, ΣΥΝ, κ.λπ. Κάπως με το *σύρριζα* πλησιάσαμε την ιταλική φυτολογία, αλλά και πάλι είμαστε μακριά. Και δεν επιτρέπεται όταν έχεις μπροστά σου έναν σύμμαχο όπως ο γιωργάκης, να χάνεις τέτοια ευκαιρία και να μην κάνεις μιαν αντίστοιχη συμβαχία με όνομα φυτού, όπως ο Πρόντι.

ΙΠΠΟΤΗΣ

Βέβαια με λύπησε η ήττα του ιππότη Μπερλουσκόνι, διότι είμαι πεπεισμένος πως όλες οι κυβερνήσεις πρέπει να ανήκουν στην δεξιά. Διότι άμα κυβερνάει η αριστερά, πώς θα γίνει η σοσιαλιστική επανάσταση; Θα επαναστατήσουμε εναντίον των αδελφών μας; Δεν γίνεται. Πρέπει να έχουμε απέναντί μας τον ταξικό εχθρό, ώστε να είμαστε πρόθυμοι να κατεβούμε

στο δρόμο. Αλλιώς το κίνημα πλαδαρεύει.

ΦΤΩΧΟΣ

Αυτή είναι μια παλιά και σωστή σταλινική άποψη. Όσο πιο φτωχός ο λαός, τόσο καλύτερα για τους κομμουνιστές. Πραγματικά δεν βρίσκω κανένα λάθος σ' αυτή την άποψη. Ίσως επειδή δεν είμαι εντελώς φτωχός.

ΟΣΕ

Πάλι εκτροχιάστηκε τρένο. Οι νεκροί του αλβανικού μετώπου ήταν σίγουρα λιγότεροι από τα θύματα του ΟΣΕ, των ΚΤΕΛ και των ΙΧ. Μετά φταίω εγώ που λέω ότι κάθε πέρσι και καλύτερα; Με τον ΟΣΕ λύνεις και το φλέγον θέμα της καύσης των νεκρών. Με ένα απλό εισιτήριο ξεμπερδεύεις.

ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

Προσέξτε αυτό που θα σας πω τώρα, διότι είναι πολύ σοβαρό. Η έννοια της προόδου είναι εφεύρεση του δυτικού πολιτισμού. Ειδικότερα του χριστιανισμού της Δύσης. Και ακόμη ειδικότερα του ιερού Αυγουστίνου. Αυτός είναι ο πατέρας της σύγχρονης ιστοριογραφίας και μην ακούτε σαχλαμάρες για Βολταίρους και τα ρέστα. Ο Βολταίρος μπροστά στον Αυγουστίνο είναι όπως ο Ρουβάς μπροστά στον Έλβις Πρίσλεϋ.

ΠΡΟΟΔΟΣ

Σας το δίνω με απλά λόγια,

ώστε να το αντιληφθείτε καλύτερα. Η θεολογία της προόδου πέρασε από τον Αυγουστίνο στον σχολαστικισμό και από εκεί στον Χέγκελ και τη γερμανική μεταφυσική. Τι λέει αυτή η θεολογία; Ότι ο χρόνος κυλάει γραμμικά προς την καλύτερευση της κοινωνίας. Και βαδίζουμε προς τα έσχατα, προς τη βασιλεία του Θεού, ή τον κομμουνισμό, όπως θέλετε πέστε το.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Αυτά όμως αγαπητοί είναι, όπως γνωρίζουμε εμείς οι Έλληνες από αρχαιοτάτων χρόνων, μετά συγχωρήσεως, σαχλαμάρες. Η πρόοδος δεν είναι καθόλου γραμμική, ούτε, πολύ περισσότερο, εξασφαλισμένη. Ήρθε αργότερα και ο Νίτσε και έθεσε αυτό το ζήτημα με την έννοια της επιστροφής.

ΣΧΕΤΙΚΑ

Αλλά ας μην πάμε τόσο μακριά, τόσο κουλτουρατζήδικα. Τα πράγματα είναι απλά. Υπάρχει εξέλιξη. Αυτό είναι βέβαιο. Αξιολόγηση της ιστορικής εξέλιξης όμως δεν μπορείς να κάνεις γενικά. Πρέπει πρώτα να τοποθετήσεις κριτήρια. Πρόοδος γενικά δεν υφίσταται. Πρόοδος υφίσταται μέσα σε καθορισμένα πλαίσια εννοιών. Αν είσαι Παλαίστινιος, τότε δεν έχεις πρόοδο, έχεις κατηφόρα. Αν είσαι Αλβανός, έχεις πρόοδο. Αν τάχεις κονομήσει, έχεις. Αν είσαι μπατίρης, βρίσκεσαι σε

περίοδο παρακμής. Και πάει λέγοντας.

ΑΠΟΡΩ

Πάρτε την τέχνη. Πριν από 40 χρόνια τραγουδούσε η Δανάη. Τώρα τραγουδάει η Βίση. Όπως βλέπετε, πρόοδος μηδέν. Πριν από 60 χρόνια έπαιζε η Κοτοπούλη. Τώρα παίζει η Ντενίση. Πάλι δεν βλέπω πρόοδο. Απορώ δηλαδή πού την βλέπετε εσείς.

ΠΑΘΟΣ

Θέλετε λογοτεχνία; Άλλοτε έγραφε, ας πούμε τυχαία ένα όνομα, ο Κωνσταντίνος Καβάφης. Τώρα γράφει ο Κωνσταντίνος – δεν θυμάμαι το επίθετο. Για ζωγραφική θα σας τα πει ο Μάνος. Για χορό ας μην μιλήσω καλύτερα, διότι θα φανεί ότι είμαι αρνητικός με τους χορογράφους που κυλιούνται γυμνοί στα πατώματα. Παντού βλέπω πτώση και δεν νομίζω να είμαι τόσο τυφλός από το πάθος του παρελθόντος.

ΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

Τώρα θα μου πείτε: Και τι προτείνεις; Να τα κλείσουμε και να γυρίσουμε στη Δανάη και την Κοτοπούλη; Όχι. Αλλά να μην εκλαμβάνετε την πραγματικότητα ως πρόοδο. Αυτό με εκνευρίζει. Να λέτε: Ακούω αυτή τη βλακεία, βλέπω αυτή την ηλίθια έκθεση, διότι ζω σε μια εποχή παρακμής. Να έχουμε συναίσθηση της πραγματικότητας.

Έγκλημα και ατιμωρησία

Ένας Νόμος με ένα μόνον άρθρο χρειάζεται στην ελληνική επικράτεια: Να εφαρμοσθούν οι κείμενοι Νόμοι.

Εμμανουήλ Ροΐδης
(προ εκατονταετίας)

Ποιος θα φανταζόταν, στην αυγή του 20ού αιώνα, πως η καυστική ρήση του Ροΐδη θα διατηρούσε αμείωτη την αξία της και μετά από 100 (εκατό) χρόνια; Ας ευχηθούμε μόνον πως (με τη «βοήθεια» και της ΕΕ) δεν θα χρειαστούν άλλα 100 για να χάσει αυτή την αξία...

Υπάρχει κάποιος τομέας της ελληνικής Πολιτείας και της κοινωνίας, στον οποίο να μην επαληθεύεται αυτή η ρήση; Κάποιος τομέας όπου οι Νόμοι δεν εφαρμόζονται «κατ' επιλογήν» αλλά πάντα, παντού και για κάθε έγκλημα ή παράβαση;

Ξεκινώντας από το πρόσφατο και ακόμα ζεστό «μπάχαλο» των μετρήσεων ή «μετρήσεων» τηλεθέασης από την AGB, για την οποία το πόρισμα του Εισαγγελέα ήταν καταπέλτης, θα παραθέσουμε, κατ' ανάγκη «τηλεγραφικά» για να μην πιάσουμε... όλες τις σελίδες του φιλόξενου Αντί, τους κυριότερους τομείς οι οποίοι λειτουργούν ως «μπάχαλο» τα τελευταία χρόνια.

AGB, ΚΑΝΑΛΙΑ, ΕΣΡ

Μετρούσε, λέει, τηλεθέαση η AGB ακόμα και σε ώρες που κάποια κανάλια... δεν μετέδιδαν πρόγραμμα. Προκύπτει επίσης από τις μετρήσεις της ότι κάποιο άτομο έβλεπε τηλεόραση επί 38 (τριάντα οχτώ) ώρες συνεχώς! Το ΕΣΡ τόσα χρόνια δεν είχε μυριστεί τίποτα; Οι κυβερνήσεις και το ΕΣΡ δεν ξέρουν πως με βάση τους ισχύοντες νόμους (που οι ίδιες άλλωστε προώθησαν για ψήφιση στη Βουλή) για να λειτουργήσουν τα κανάλια χρειάζονται **άδεια**; Έκλεισαν έστω και ένα για το λόγο αυτό; Τολμήστε όμως να ανοίξετε ένα μαγαζάκι ψιλικών χωρίς άδεια/ες, να δείτε πόσο γρήγορα θα σας το κλείσουν...

ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΠ

Έγιναν βαριές καταγγελίες από τον αποχωρήσαντα προέδρο της ΔΕΗ... διορισμένον όμως από αυτήν την κυβέρνηση. Καταλάβετε να έχει κουνηθεί... φύλλο; Στον ΟΤΕ ο Διοικητής του έδωσε πριμ παραγωγικότητας στον... εαυτό του. Καταλάβετε να έχει κουνηθεί... φύλλο; Η εθελούσια έξοδος μας μάρανε.

Γίνονταν υποκλοπή των τηλεφωνημάτων του **πρωθυπουργού** μήνες πολλούς... Και η ΕΥΠ «δεν είχε πάρει πρέφα». Πότε θα επιστρέψουνε ως «αχρεωστήτως καταβληθέντα» τα λεφτά που πληρώνονταν;

Κρατικό αυτοκίνητο παρκαρισμένο επί ώρες σε πεζοδρόμιο δρόμου πυκνότατης κυκλοφορίας. Και οι πεζοί; Μα φυσικά... Άγαμοι Θύται.

Η μέγιστη «πλάκα» είναι πως 20 (είκοσι) μέτρα πιο πάνω, η Περιφέρεια Αττικής διαθέτει μεγάλο υπόγειο πάρκινγκ. Βαρέθηκε να το κατεβάσει εκεί.

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ, Δ.Ε.Κ.Α., ΠΑΠΑΓΑΛΑΚΙΑ

Η εξέλιξη του Χρηματιστηρίου, το 1998-99 κι έπειτα, δικαίωσε απόλυτα τον

Αντρέα που μιλούσε για τα «νέα τζάκια». Μόνο που αυτά έγιναν από «μάγκες» και «παπαγαλάκια», ήτοι χρυσοπληρωμένους κρατικοδίαι-

τους δημοσιογράφους. Μήπως πρέπει πια να μη μιλάμε για δημοσιογράφους αλλά για... **δημοσιο-φάγους**; Πότε θα μάθουμε πόσο θα τιμωρηθούν οι υπεύθυνοι του «μπάχαλου» και αν και πώς θα αποζημιωθούν όσοι παγιδεύτηκαν;

ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΚΑΘΑΡΣΗ

Τρεις αλληλοδιαπλεκόμενες έννοιες. Πότε θα ξεκαθαρίσουν; Γρήγορα, παιδιά! Επελαύνουν Μπουρμπούλια, Βαβύλης.

ΠΑΙΔΕΙΑ, ΜΕΤΕΓΓΡΑΦΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΒΑΛΕ...

Με «μεταρρυθμίσεις» Παιδείας ανά πάσα διετία και υπό παντός υπουργού, μόνο Παιδεία δεν πρέπει να περιμένουμε. Όμως αποπέμφθηκε από υπουργός ο πατέρας φοιτητή που είχε (ως βουλευτής τότε) επιτύχει την... ολίγον παράνομη μετεγγραφή του. Οι συνεργήσαντες πρυτάνεις, καθηγητές, διοικητικοί πότε θα τιμωρηθούν;

ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΩΝ-ΜΗΤΡΩΟ-ΠΑΣΕΓΕΣ

Ως και τα λάστιχα των τρακτέρ τους είχε ξεφουσκώσει η κυβέρνηση του κ. Σημίτη με τη μεγάλη πρόκληση: Φτιάξτε «Μητρώο Αγροτών», να φύγουν οι αγρότες-μαϊμούδες, να αυξηθούν οι επιδοτήσεις σας. ΠΑΣΕΓΕΣ πες αλεύρι... το Μητρώο σε γυρεύει. Ακούσατε τίποτα για διαγραφή ψευτοαγροτών που καρπώνονται επιδοτήσεις, στερώντας τους υπολοίπους, χρόνια τώρα;

ΕΡΓΑ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ, ΔΙΑΠΛΟΚΗ, «ΒΑΣΙΚΟΣ ΜΕΤΟΧΟΣ»

«Ωδινεν όρος και έτεκε μυν» ως συνήθως. Ποιος βα-

σικός μέτοχος, ποιος μαθηματικός τύπος, ποιοι νταβατζήδες προμηθειών, ποια επίβλεψη δημοσίων έργων; Ελέγχει κανένας κανέναν;

A! by the way, που λέει κι ο Κουλούρης, εκείνος ο Λούβαρης, που είχε καταδικαστεί σε πολύχρονη φυλάκιση και αποφυλακίστηκε στα γρήγορα λόγω «ανηκέστου βλάβης της υγείας του» πώς ζει, βασιλεύει, μεσολαβεί σε κρατικές προμήθειες και κουμαντάρει τον «θρύλο», 15 (είκοσι) χρόνια από την, προφανώς χαριστική, αποφυλάκισή του;

Αυτό είναι νεοελληνικό θαύμα, όχι του Βησσαρίωνα...

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ, ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ, ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ

Φακελάκια, ράντζα, πολλοί γιατροί (πρώτη η Ελλάδα στον **κόσμο!**), ελάχιστοι θεραπευτές και χειριστές μηχανημάτων και συσκευών

(τελευταία η Ελλάδα στην Ευρώπη). Μηχανημάτων και συσκευών που «σκουριάζουν» στα υπόγεια. Πότε θα τιμωρηθούν εκείνοι που παραγγέλλουν και προμηθεύονται πανάκριβα μηχανήματα και συσκευές **χωρίς** να έχουν εξασφαλίσει το κατάλληλο προσωπικό για να τα χειριστεί; Πώς θα πεισθεί η κοινή γνώμη ότι τις προμήθειες δεν τις κάνουν μόνο και μόνο για να εξασφαλίσουν τη **δικιά τους** προμήθεια;

Άσε με το τι γίνεται με τις προμήθειες φαρμάκων και αναλωσίμων... Ο ίδιος ο υπουργός είχε κάνει καταγγελία. Τι να προσθέσουμε;

ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η Αλβανία έχει από πολλά χρόνια. Τα πρόστιμα από την ΕΕ «πέφτουν βροχή» κι εμείς... ταπί και ψύχραιμοι... Παραπέμφθηκαν πρόσφατα δύο στελέχη της (κρατικής)

εταιρείας που χειρίζονταν το θέμα. Μόνο δύο άτομα να φταίνε; Και το ΔΣ; Κι ο υπουργός που υποτίθεται ότι τους έλεγχε και τους κατεύθυνε;

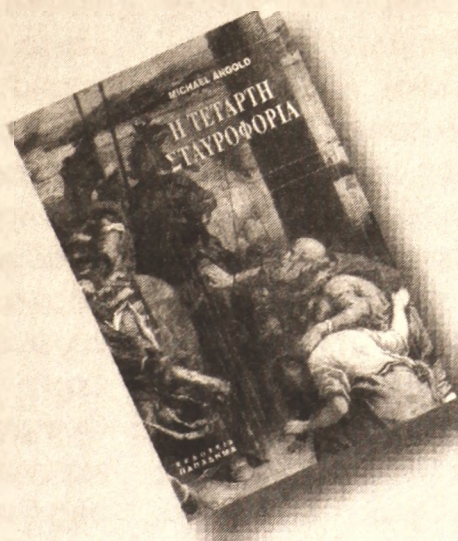
Δέν θα τιμωρηθεί αυτός;

ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ, ΣΤΑΘΜΕΥΣΗ

Φαίνεται πως οι λεωφορειολωρίδες εφευρέθηκαν για να «κονομήσουν» όσοι πουλάνε τα διαχωριστικά σμαράκια... Δεν εξηγείται αλλιώς το ότι σπανίως είναι ελεύθερες από «μάγγες» που κανένας δεν ελέγχει. Όσο για τη στάθμευση, τι να πρωτοπείς; Έχουν γραφτεί τόσα... Τι γερανοί, τι ειδικές πινακίδες... Τίποτα δεν φτουράει. Γιατί στην Ελλάδα **δεν εφαρμόζονται οι κείμενοι Νόμοι**.

Αχ!, βρε Ροϊδη, πότε θα σε διαψεύσουμε ως κράτος;

ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ MICHAEL ANGOLD

Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Μετάφραση Αθανάσιος Ν. Κονδύλης, επιμέλεια Χαρ. Α. Μπαίλας, σχ. 8ο, σελίδες 368 με 6 χάρτες και 11 έγχρωμες εικόνες εκτός κειμένου, βιβλιογραφία και ευρετήριο

Η πτώση της Κωνσταντινούπολης στους Βενετούς και στους στρατιώτες της Τέταρτης Σταυροφορίας τον Απρίλιο του 1204, ήταν ένα από τα κεντρικά γεγονότα του Μεσαίωνα. Σήμαινε ότι είχαν τελειώσει οι ημέρες του Βυζαντίου ως μεγάλης δύναμης και επιβεβαίωσε το γεγονός ότι οι Δυτικοί θα κυριαρχούσαν

στην Ανατολή. Το βιβλίο εξετάζει πόσο σημαντική ήταν η Τέταρτη Σταυροφορία στην ιστορία της Ανατολής. Το βασικό θέμα είναι η αντιπαλότητα του Βυζαντίου με τη Δύση μέσα στο πλαίσιο των Σταυροφοριών. Οι διαφορές ως προς τα συμφέροντα είχαν ως αποτέλεσμα να επιβαρυνθεί σύντομα αυτή η αντιπαλότητα με αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης. Το 1204, η κορύφωση της όξυνσης επέφερε κοσμογονικές αλλαγές δημιουργώντας καταστάσεις που δύσκολα μπορούσαν να γίνουν αντιληπτές ακόμη και δυο χρόνια πριν, όταν η Τέταρτη Σταυροφορία ξεκίνησε από τη Βενετία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Από το 1960

Προσφορά στον Πολιτισμό και στην Παιδεία
Ιπποκράτους 8 Αθήνα Τηλ.: 210.36.27.318
www.papadimasbooks.gr • papadimas@atp.gr

Αλίμονο στους νέους που κοιμούνται ήσυχοι!

του Κώστα Καραβίδα

Μέσα στους δρόμους σκορπίστηκε
η ζωή μας
μέσα στο πλήθος ξαναφτιάχνεται
η ζωή μας.
Τίτος Πατρίκιος

Η Άνοιξη εξεγείρεται, μαζί και οι άνθρωποι. Ένα εκτυφλωτικό φως ελπίδας από την Πόλη του Φωτός ξυπνά υπνωτισμένες συνειδήσεις και κινητοποιεί κρυμμένες δυνάμεις. Το μέλλον των νέων ηλικίας 18-26 χρόνων ήταν ούτως ή άλλως φαλκιδευμένο. Από πού ν' αρχίσεις και πού να τελειώσεις. Μόνο που τώρα κάποιοι εγκεφαλοι που απεργάζονται νομοσχέδια και πολιτικές σε τεχνοκρατικά γραφεία, είχαν τη φαινή ιδέα να θεσμοποιήσουν την εργασιακή τρομοκρατία. Είναι οι ίδιοι εγκεφαλοι που πέρυσι επιχείρησαν μέσω του ευρωσυντάγματος να θεσμοποιήσουν

τον νεοφιλελευθερισμό. Και πόνταραν αφενός στην αδυναμία των συμβιβασμένων και εν πολλοίς αμαρτωλών συνδικάτων να κινητοποιήσουν τους εργαζομένους και αφετέρου στην απολιτίκ κουλτούρα των νέων και των φοιτητών που όσο και αν οργιστούν και φωνάξουν, θα εκτονωθούν και θα τους περάσει. Έτσι νόμιζαν.

Έλα όμως που ατύχησαν. Πάντα διαψεύδονται οι προβλέψεις που προκαταλαμβάνουν τις βουλές των ανθρώπων, του πιο παράξενου και επαναστατικού στοιχείου της φύσης. Γιατί τι άλλο είναι μια εξεγερμένη συνείδηση; Τι είναι ένας επαναστατημένος άνθρωπος; Είναι ένα πρόβατο που λοξοδρομεί απ' το υπάκουο κοπάδι. Ένα μοναχικό ψηφίο που βγάζει ξίκικο το ζύγι των προγραμματισμών. Ή απλώς, σύμφωνα με τον Καμύ, ένας άνθρωπος που λέει όχι. Ένας άνθρωπος με συσσωρευμένα αδιέξοδα γύρω του και κυρίως με σκοτεινό μέλλον. Όπως όλοι οι νέοι σήμερα σε όλο τον πλανήτη. Με τη μόνη διαφορά πως άλλοι το ξέρουν και το συνειδητοποιούν και άλλοι όχι. Είτε γιατί η κουλτούρα της χώρας στην οποία μεγάλωσαν έχει εμποτίσει το DNA τους με πνεύμα κριτικό και ζωγόνο είτε γιατί βιώνουν πρώτοι και σε μεγαλύτερο βαθμό τις συνέπειες μιας πολιτικής που είναι ήδη εμπορεύσιμη και προς εξαγωγή. Όμως όλοι οι νέοι σήμερα έχουν τα ίδια προβλήματα και τις ίδιες αγωνίες. Την ανεργία, τα πτυχία χωρίς αντίκρισμα, την ανισότητα ευκαιριών, την ανασφάλεια, την αβεβαιότητα και το στένεμα των προοπτικών. Το μέσα κενό. Όλοι διψάμε για ουρανό κι ας γεννηθήκαμε σε άνυδρους καιρούς γενικευμένης ξηρασίας.

Το να πλημμυρίζουν οι δρόμοι μιας μεγάλης χώρας από ποτάμια οργισμένων για τρίτη φορά μέσα σ' ένα χρόνο

και μάλιστα με αιτήματα που αφορούν όλη την Ευρώπη δεν είναι μικρό πράγμα. Οι διαδηλώσεις που συγκλόνισαν τη Γαλλία ήταν οι μεγαλύτερες στην ιστορία της χώρας. Δεν κατεβαίνουν στους δρόμους δίχως λόγο 3.000.000 άνθρωποι. Πέρυσι το Μάιο ήταν το ηχηρό «Όχι» στο Ευρωσύνταγμα. Το φθινόπωρο ήταν η εξέγερση των νεαρών μεταναστών στα άθλια παρισινά banlieu. Σήμερα είναι το κύμα διαδηλώσεων φοιτητών, μαθητών και εργαζομένων για τη «σύμβαση πρώτης πρόσληψης» (CPE) του Ντομινίκ ντε Βιλπέν. Που υπό λαϊκή κατακραυγή υποχρεώθηκε να υποχωρήσει και να αποσύρει το επίμαχο μέτρο.

Οι τρεις ισχυροί άνδρες της γαλλικής Δεξιάς μοιράστηκαν τις πληγές από τις συνέπειες των νεοφιλελεύθερων επιλογών τους. Ο Σιράκ τσαλάκωσε τη διεθνή εικόνα του με το Ευρωσύνταγμα, ο Σαρκοζί ναρκοθέτησε την υποψηφιότητά του για τις εκλογές του 2007 με τις ρατσιστικές κραυγές εναντίον των μεταναστών και ο Ντε Βιλπέν είδε την καρέκλα του να τρίζει από τις αντιδράσεις για το CPE. Η ιστορία διδάσκει πως όταν σ' έναν χώρο συγκεντρώνονται ποσότητες πυρίτιδας, η έκρηξη δεν θα αργήσει να επισυμβεί. Οι προσευχές των κυβερνώντων για εκτόνωση λόγω των εορτών του Πάσχα δεν εισακούστηκαν.

Βέβαια, έστω και αν οι διαδηλώσεις ξεπέρασαν σε κάποιες περιπτώσεις και εκείνες του Μάη του '68, κάθε σύγκριση με εκείνο το κίνημα είναι ατυχής. Ο αμυντικός χαρακτήρας των σημερινών διεκδικήσεων και το σεμνό και ταπεινό των αιτημάτων καθρεφτίζουν την εικόνα της εποχής μας. Και ίσως αυτό το στοιχείο προσδίδει στο σημερινό κίνημα διαταξικό χαρακτήρα και δυναμική συσπείρωσης ευρύτατων λαϊκών στρωμάτων που δεν υπήρχε

στο παρελθόν. Τότε το ζητούμενο ήταν το αδύνατο. Σήμερα είναι το αυτονόητο. Τότε οι πατεράδες με την μικροαστική ηθική και ιδεολογία τους ήταν εχθροί. Σήμερα οι γονείς που βλέπουν τα βλαστάρια τους στα 30 και στα 35 τους χρόνια να επιστρέφουν στην θαλπωρή της οικογένειας με μάγουλα κόκκινα από τις σφαλιάρες της εργασιακής πραγματικότητας είναι σύμμαχοι. Τότε η ανεργία ήταν άγνωστη. Σήμερα στη Γαλλία ένας στους τέσσερις νέους είναι χωρίς δουλειά. Χώρια οι υποαπασχολούμενοι και οι ετεροαπασχολούμενοι.

Οι φλόγες της γαλλικής εξέγερσης μεταφέρουν τ' αποκαϊδία τους σε όλη την Ευρώπη. Αρκεί να έχει κανείς αναπτυσσόμενη την αίσθηση της όσφρησης και θα αντιληφθεί ότι η εξέγερση στα γαλλικά πανεπιστήμια μας αφορά όλους. Και αν μπορούμε να αποκομί-

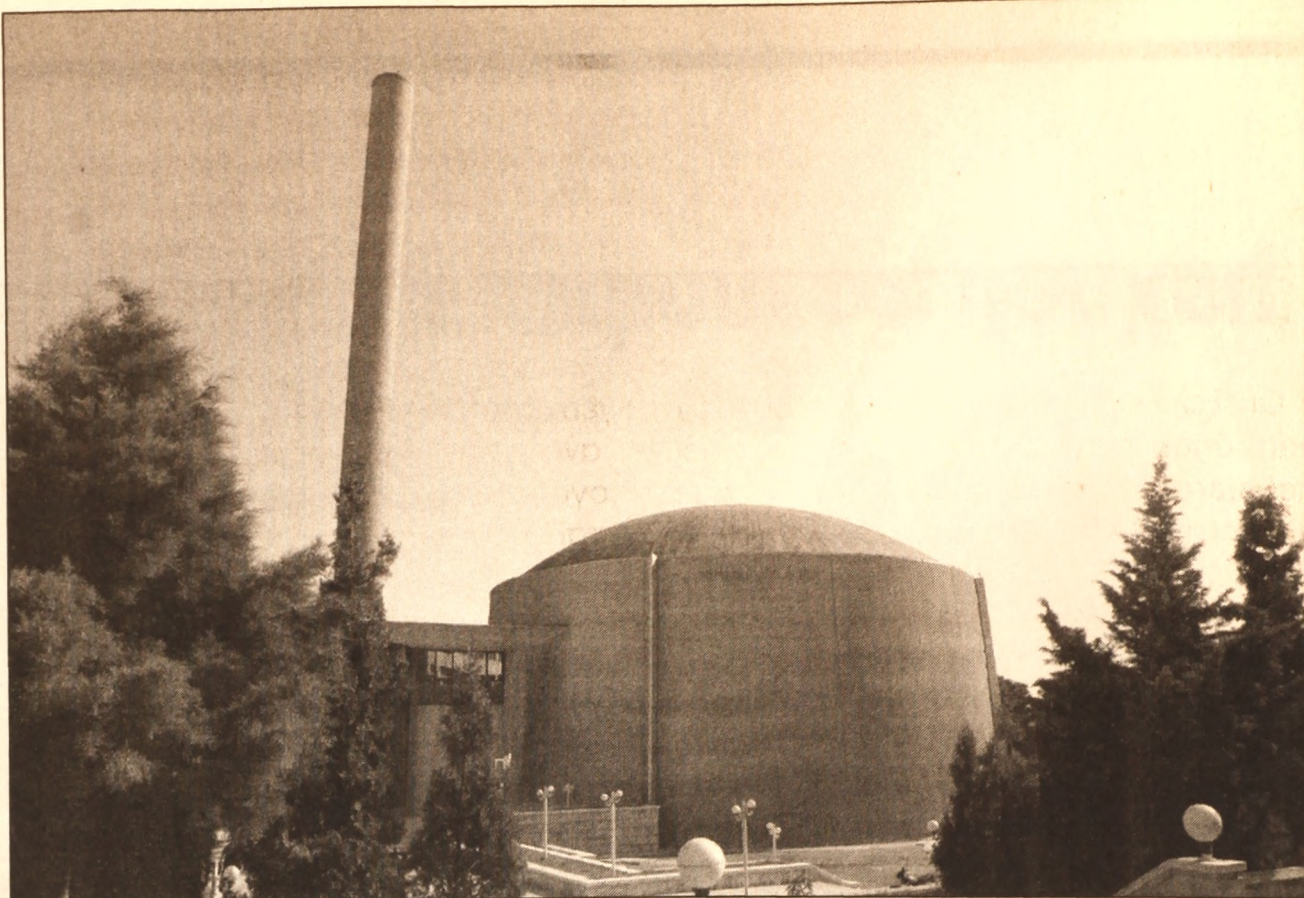
σουμε ένα χρήσιμο δίδαγμα από την νικηφόρα κατάληξη των κινητοποιήσεων στη Γαλλία είναι ότι ήρθε η ώρα οι λαοί να αξιοποιήσουν πολιτικά την εξουσιολαγνία, τη μικρότητα και τον φόβο για το πολιτικό κόστος των κυβερνήσεων ένεκα των προσωπικών μωροφιλοδοξιών τους. Το είχε γράψει όμορφα ο προσφάτως χαμένος ποιητής μας, ο Κλείτος Κύρου, στην *Περίοδο χάριτος*: «Τα γεγονότα δεν έχουν διαστάσεις την ώρα που τελούνται/ τις αποχτούνε με το χρόνο κι όλα είναι γύρω σου σαν να μην είναι/ άλλωστε έτσι γράφεται κι η Ιστορία τελικά πρέπει να/ μάθεις πως καμιά θυσία δεν πάει χαμένη και τα βράδια/ όταν πλαγιάζεις έμφλογος και άγρυπνος ακούγονται τριγμοί στα/ σανίδια της οροφής καθώς περνούν τα τρένα με λυγμούς».

Κάνω μια πρόβλεψη και μακάρι να

διαψευστώ. Αν τα αιτήματα της σημερινής εξέγερσης στη Γαλλία χαρακτηρίζονται μινιμαλιστικά, τα αυριανά αιτήματα ίσως αφορούν τα ακόμα πιο αυτονόητα. Θα διεκδικούμε το δικαίωμα της ζωής, της ελπίδας και της ευτυχίας. Αυτή είναι η κατεύθυνση και όποιος θέλει να δει το βλέπει. Ας υπερασπιστούμε λοιπόν τις χαμένες συλλογικότητες τώρα που είναι (αν είναι) ακόμα καιρός. Η πρώτη επαναστατική πράξη που μπορεί να κάνει κάθε νέος είναι να αγαπάει την αληθινή ζωή. Αν αγαπάς τη ζωή, τότε σε ενοχλεί και η φτήνια και η φάρσα και η υποκρισία και το κιτσαριό. Και εξεγείρεσαι. Αλίμονο στους νέους που κοιμούνται ήσυχοι τα βράδια! Αλίμονο στους νέους που δεν καίγονται, που δεν βράζουν, που δεν πλαγιάζουν έμφλογοι. Κι αυτά κυρίως για τα εδώ και δεκαετίες μελαγχολικά καθ' ημάς.

ΙΡΑΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τα σύννεφα του πολέμου άρχισαν να μαζεύονται και πάλι πάνω από τη Μέση Ανατολή, καθώς αυξάνουν οι ενδείξεις για μια επικείμενη στρατιωτική επίθεση εκ μέρους των ΗΠΑ εναντίον του Ιράν, με πρόσχημα το πυρηνικό του πρόγραμμα.

Η Ουάσιγκτον προετοιμάζεται εδώ και πολύ καιρό και ήδη, όπως αποκαλύπτεται, αυτή τη στιγμή έχει έτοιμα σχέδια για μια επιδρομή, με στόχο –υποτίθεται– τις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράν. Είναι βέβαιο ωστόσο ότι και αυτή η επιδρομή θα γίνει απλώς για την επιβολή της αμερικανικής κυριαρχίας στην ευρύτερη περιοχή και τον έλεγχο των αποθεμάτων του ιρανικού πετρελαίου.

Άλλωστε, για την επιλογή αυτή της αμερικανικής κυβέρνησης έχει ξεκινήσει από τις αρχές του χρόνου μια έντονη προπαγάνδα, αντίστοιχη εκείνης των παραμονών της εισβολής στο Ιράκ, η οποία σιγά σιγά παίρνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις, καθώς η Ουάσιγκτον εντείνει τις προσπάθειές της να συγκροτήσει την απαραίτητη «συμμαχία των προθύμων» που θα προσφέρει την αναγκαία νομιμοποιητική και ηθική κάλυψη στις νέες παρανομίες που απεργάζονται τα γεράκια του Λευκού Οίκου και του Πενταγώνου.

Στο πλαίσιο αυτό ακολουθείται η συνήθης τακτική των υπόγειων διαδρομών για τη βραχυκύκλωση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τη δημιουργία τετελεσμένων με στόχο την παγίδευση της διεθνούς κοινότητας και κυρίως

των χωρών που επιμένουν να υποστηρίζουν το Ιράν ή έστω αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό μια ενδεχόμενη στρατιωτική δράση εναντίον του.

Από την άλλη πλευρά, λάδι στη φωτιά ρίχνουν και οι λεονταρισμοί της πολιτικής ηγεσίας του Ιράν και κυρίως του Προέδρου Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ, ο οποίος κομπάζει προκλητικότερα για το γεγονός ότι το Ιράν μπήκε στο κλαμπ των χωρών που έχουν πυρηνικά και ταυτόχρονα επιδεικνύει τα νέα οπλικά συστήματα που έχει προμηθευτεί η χώρα του, προειδοποιώντας τις ΗΠΑ ότι αν επιχειρήσουν μια στρατιωτική επίθεση θα την πληρώσουν πολύ ακριβά.

Φυσικά ούτε ένας συνετός άνθρωπος στον πλανήτη δεν θα συνηγορούσε υπέρ της απόκτησης από το Ιράν, όπως και από κάθε άλλη χώρα, της δυνατότητας να παράγει πυρηνικά, ακόμα και αποκλειστικά για ειρηνική χρήση. Ωστόσο αυτό δεν είναι δυνατόν να αφήνεται στα χέρια των ΗΠΑ, ως μοναδικής υπερδύναμης, και των συμμάχων τους, επίσης πυρηνικών δυνάμεων, να το απαγορεύουν ή να το επιτρέπουν ανάλογα με τα συμφέροντά τους.

Στην πράξη όμως αυτό είναι που γίνεται τελικά, με την ανοχή όλων των υπολοίπων κρατών και κυρίως ερήμην των κοινωνιών, οι οποίες υφίστανται τις επιπτώσεις από τέτοιου είδους καταστροφικές πολιτικές, όχι μόνο στις χώρες-στόχους αλλά σε ολόκληρο τον πλανήτη.

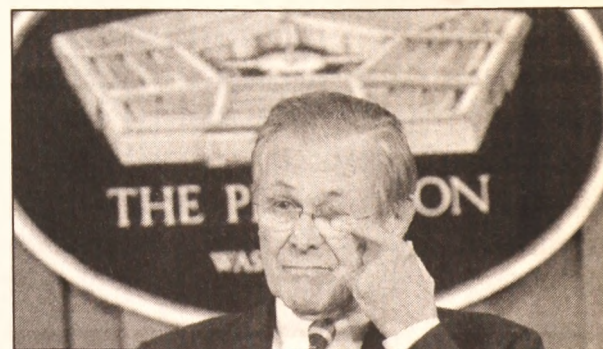
ΗΠΑ Ο ΡΑΜΣΦΕΛΝΤ ΕΚΘΕΤΟΣ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Στον τοίχο έχουν στήσει ανώτατοι πρώην και νυν αξιωματικοί του αμερικανικού στρατού τον υπουργό Άμυνας Ντόναλντ Ράμσφελντ, τον οποίο κατηγορούν για σωρεία τραγικών λαθών στο θέμα του Ιράκ.

Βεβαίως ο πρόεδρος Μπους, ο οποίος βρίσκεται ήδη σε δεινή θέση, με τη δημοτικότητά του να έχει σχεδόν καταρρεύσει εξαιτίας κυρίως της εξωτερικής πολιτικής που ασκεί στη Μέση Ανατολή, έσπευσε να υποστηρίξει τον υπουργό

του. Για το λόγο αυτό μάλιστα επιστρατεύτηκαν και ορισμένοι στρατηγοί για να καλύψουν ηθικά τον Ράμσφελντ.

Επί της ουσίας όμως ο υπουργός Άμυνας παραμένει έκθετος σε κατηγορίες που έχουν να κάνουν τόσο με την αλαζονική συμπεριφορά του έναντι της στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας του, την οποία σε πολλές περιπτώσεις προσπάθησε να υποκαταστήσει και να επιβάλει τις δικές του απόψεις, όσο και με την άμεση εμπλοκή του σε ζητήμα-

τα που αφορούν στις συνθήκες κράτησης, στα μέσα ανάκρισης και ακόμα στα βασανιστήρια ατόμων που συνελήφθησαν σε διάφορες χώρες για τρομοκρατική δράση.

ΤΟΥΡΚΙΑ ΧΑΝΕΙ ΕΔΑΦΟΣ Ο ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Οι εξελίξεις τρέχουν με γοργό ρυθμό στη γειτονική Τουρκία, όπου εντείνεται η κρίση στις σχέσεις ανάμεσα στον ισλαμιστή πρωθυπουργό Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και το βαθύ κράτος, το οποίο δείχνει να κερδίζει περισσότερους πό-ντους.

Τελευταίο δείγμα της ανοιχτής πλέον διαμάχης, οι δηλώσεις του Προέδρου Σεζέρ, ο οποίος μιλώντας σε αξιωματικούς του στρατού επισήμανε ότι ο ισλαμικός φονταμενταλισμός έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις και ότι διεισδύει όλο και περισσότερο στην πολιτική ζωή, στο εκπαιδευτικό σύστημα και στους κρατικούς μηχανισμούς.

Σε επίρρωση των επισημάνσεων Σεζέρ ήλθε εξάλλου και ο πρώην πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, ο οποίος, βγαίνοντας από την αφάνεια που βρίσκεται εδώ και μερικά χρόνια, σημείωσε ότι «ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν θα έκανε τέτοιες δηλώσεις, αν δεν είχε σοβαρούς λόγους», ενώ εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας, όπως η *Χουριγιέτ* κατηγορούν τον Ερντογάν ότι «απομακρύνει την Τουρκία από τον δρόμο της κοσμικής δημοκρατίας».

Ο ίδιος ο Ερντογάν, απαντώντας οργισμένα στον Πρόεδρο Σεζέρ, υπεραμύνθηκε του δικαιώματος των θρησκευόμενων να συμμετέχουν στην πολιτική και προειδοποίησε ότι «αν προσπαθήσετε να θέσετε τους πιστούς εκτός πολιτικής, ο λαός δεν πρόκειται να σας συγχωρήσει», προσθέτοντας ότι «κανείς δεν νομιμοποιείται να μας δίνει μαθήματα περί φονταμενταλισμού».

Οι επιθέσεις εναντίον του Ερντογάν όμως έρχονται σε συ-

Ερντογάν και Σεζέρ σε μια όχι κι τόσο θερμή χειραψία.

νέχεια της αναταραχής που έχει δημιουργηθεί στη χώρα από τις μεγαλύτερες τα τελευταία χρόνια μαζικές κινητοποιήσεις των Κούρδων. Αναταραχής που για την αντιμετώπισή της κλήθηκε ο στρατός, ο οποίος εκ των πραγμάτων καθίσταται εκ νέου ρυθμιστής της κατάστασης στη χώρα, βάζοντας στη γωνία την κυβέρνηση Ερντογάν.

Η θέση όμως του τούρκου πρωθυπουργού επιδεινώνεται περαιτέρω, καθώς, σύμφωνα με εκτιμήσεις αναλυτών του αμερικανικού Κέντρου Στρατηγικών και Διεθνών Μελετών (CSIS), η κυβέρνηση Μπους θα επιδιώξει στενότερη συνεργασία με την ηγεσία του τουρκικού στρατού, την οποία θεωρεί περισσότερο αξιόπιστο συνομιλητή, ενόψει των εξελίξεων στο γειτονικό Ιράν, πράγμα που πιστεύεται ότι θα αποτελέσει το κύριο θέμα συζήτησης κατά την επικείμενη επίσκεψη που θα πραγματοποιήσει στην Άγκυρα η αμερικανίδα υπουργός Εξωτερικών Κοντολίζα Ράις.

ΙΡΑΚ Η ΚΡΙΣΗ ΒΑΘΑΙΝΕΙ

Η κυβερνητική κρίση συνεχίζεται στο Ιράκ, καθώς οι διάφορες παρατάξεις, των Σιιτών, των Σουνιτών και των Κούρδων, εξακολουθούν να μη βρίσκουν λύση στο πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί με την επίμονη άρνηση του Ιμπραήμ Τζαφαρί, του σίιτη υποψήφιου για τη θέση του πρωθυπουργού, να αποσύρει την υποψηφιότητά του βγάζοντας έτσι την παράταξή του από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται.

Η διαμάχη έχει προκληθεί από το γεγονός ότι ο Τζαφαρί δεν γίνεται αποδεκτός από τους Σουνίτες και τους Κούρδους, γεγονός όμως που προκαλεί αδιέξοδο, καθώς οι Σίιτες έχουν την πλειοψηφία των εδρών στο νέο κοινοβούλιο που έχει σχηματισθεί.

Στο μεταξύ συνεχίζεται η δράση των ομάδων ανταρτών που αντιτίθενται στην ξένη κατοχή, αλλά και στις ιρακινές δυνάμεις που συνεργάζονται με τις δυνάμεις κατοχής, με αποτέλεσμα

να σημειώνονται καθημερινά επεισόδια με δεκάδες ανθρώπινα θύματα, είτε εξαιτίας βομβιστικών ενεργειών είτε κατά τις συγκρούσεις ομάδων ενόπλων με μονάδες των κατοχικών δυνάμεων ή των δυνάμεων του στρατού και της αστυνομίας που έχουν δημιουργηθεί υπό την εποπτεία των ξένων.

Η κατάσταση αυτή δημιουργεί ένα πραγματικό αδιέξοδο, ιδιαίτερα για τους Αμερικανούς, καθώς συνδυάζε-

ται με την όξυνση της κατάστασης στο Αφγανιστάν, όπου τελευταία σημειώνονται εκτεταμένες φονικές συγκρούσεις με δυνάμεις των Ταλιμπάν. Γεγονός που πλήττει ακόμα περισσότερο την κυβέρνηση του Τζορτζ Μπους, ο οποίος πάντως συνεχίζει την εκστρατεία του για την άλωση και του Ιράν, στο πλαίσιο του διαρκούς «πολέμου κατά της τρομοκρατίας» που έχει εξαγγείλει εδώ και πέντε χρόνια.

Μια ρύθμιση που αποσύρθηκε και το τέλος του φιλελεύθερου μύθου

του Γιάννη Ανδρουλιδάκη

Τη Δευτέρα 10 Απρίλη, νωρίς το πρωί, ο γάλλος πρωθυπουργός Ντομινίκ ντε Βιλπέν βγήκε στην τηλεόραση για να ανακοινώσει περίλυπος ότι αναγκάζεται να αποσύρει τη διάσημη πλέον ρύθμιση CPE για την εργασία των νέων, που προέβλεπε απελευθέρωση των απολύσεων για τα επόμενα δύο χρόνια. Ήταν η πρώτη υποχώρηση της κυβέρνησης της δεξιάς στη Γαλλία, από τότε που επέστρεψε στην εξουσία, το 2002. Λίγες ημέρες αργότερα, από το βήμα της Βουλής αυτή τη φορά, υποχωρούσε μπροστά σε ένα υπόμνημα των ιδιοκτητών καπνοπωλείων, από τη ρύθμιση για τον περιορισμό του καπνίσματος στα μπαρ και τις καφετέριες. Οι γάλλοι καγχάζουν ότι πλέον αν χρειαστεί, μέχρι και τις εκλογές του 2007, η κυβέρνηση μπορεί να υποχωρήσει από προγράμματα ασφαλτοστρώσεως δρόμων ή βαψίματος σε παγκάκια. Ένα παλιότερο «ελαφρολαϊκό» σύνθημα που ακουγόταν στους ελληνικούς δρόμους για τον «τσαμπουκά της δεξιάς» που «θα σπάσει», γίνεται η απόλυτη πραγματικότητα στη Γαλλία του 2006.

Είναι λοιπόν τόσο σημαντική μία και μόνη κυβερνητική ήττα (και μάλιστα όχι επί του συνόλου των διεκδικήσεων), ώστε να καθιστά απαγορευτική την οποιαδήποτε άσκηση κυβερνητικής πολιτικής από εδώ και πέρα; Ναι, είναι, αυτή είναι η απάντηση που δίνουν οι εξελίξεις στη Γαλλία. Όλη η φιλελεύθερη οικονομική πολιτική στην Ευρώπη, πάντοτε εξαιρετικά αντιδημοφιλής στα στρώματα τις σχέσεις των οποίων ρύθμιζε, βασίστηκε σε μία και μόνη –αόρατη– παραδοχή: ότι είναι αναπόφευκτη. Ότι δεν υπάρχει καμία άλλη εναλλακτική πολιτική εκτός από την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας και την ενσωμάτωση της κοινωνίας ολόκληρης σε έναν ασταμάτητο ατομικό ανταγωνισμό, προκειμένου να παραμείνουν υγιείς οι οικονομίες. Και ακόμη περισσότερο, ότι όχι απλά δεν υπάρχει εναλλακτική πολιτική, αλλά ότι η πολιτική της απορρύθμισης επιβάλλεται να προωθηθεί άμεσα, όχι αύριο, σήμερα, χθες ακόμα καλύτερα, προκειμένου να ξανακερδηθεί ο χαμένος χρόνος. Ποιος είναι ο χαμένος χρόνος; Είναι ο χρόνος των κοινωνικών συμβολαίων και της κοινωνικής και εργασιακής προστασίας, κατά τον οποίον η κοινωνία ενοχοποιείται όψιμα ότι «έπαιρνε πολλά για να δουλεύει λίγο». Μια σειρά δευτερευόντων έως τα τέλη της δεκαετίας του '80 παραγόντων και συνθηκών επιστρατεύθηκαν για να καταδείξουν το τραγικό υποτίθεται τέλμα από το οποίο επειγόντως έπρεπε να βγει η ευρωπαϊκή οικονομία. Έπρεπε να εξαφανισθούν τα δημόσια χρέη και το δημοσιοοικονομικό έλλειμμα (λες και τα κράτη είναι η Coca-Cola και υπάρχουν κυρίως για να έχουν κέδος), να περιοριστεί ο πληθωρισμός σε ποσοστά νικοτίνης ελαφρού τσιγά-

ρου (λες και δεν είναι λογικό η υγιής κίνηση του χρήματος να επιφέρει συγκρατημένες μεταβολές στην τιμή των προϊόντων), να μειωθεί το κόστος εργασίας για να επιζήσουν οι επιχειρήσεις, να σταματήσουν οι Ευρωπαίοι να ζουν πολλά χρόνια αφότου βγουν στη σύνταξη (ποιος ξεχνά τον απίθανο Σπράο, για να μείνουμε στα δικά μας). Γιατί όλα αυτά; Γιατί έτσι το αποφάσισε το μόνο ισχυρό ευρωπαϊκό κόμμα όπως πολύ εύστοχα χαρακτηρίστηκε – η Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα.

ΕΝΟΧΙΚΟΣ ΚΟΜΠΑΡΣΟΣ

Η κυριαρχία αυτού του λόγου δεν συρρίκνωσε απλά την αριστερά. Τη μέτρεψε σε ενοχικό κομπάρσο του πολιτικού παιχνιδιού. Σε κάθε φιλελεύθερο επιχείρημα, η απάντηση της αριστεράς ήταν «ναι, αλλά με μέτρο». Επί της αρχής αντίλογος δεν υπήρχε. Τα κοινωνικά κινήματα χαρακτηρίζονταν ελαφρά τη καρδιά «ουτοπικά», «αρχαϊκά», «οπισθοδρομικά» ή ακόμα χειρότερα «εξεγέρσεις των προνομιούχων». Ο ρόλος της σοσιαλδημοκρατίας ήταν να εναλλάσσεται με τη δεξιά στην άσκηση της φιλελεύθερης πολιτικής και της αριστεράς να συνεργάζεται με τη σοσιαλδημοκρατία για να διασφαλίζει αυτήν την εναλλαγή. Στην Ελλάδα μόνο, πόσες φορές δεν τέθηκε το «ακανθώδες» ερώτημα, γιατί στο καλό υπάρχει η αριστερά αφού δε συμμαχεί με το ΠΑΣΟΚ;

Η εντυπωσιακή νίκη της γαλλικής κοινωνίας επί της κυβέρνησής της, νίκη που καθοδηγήθηκε ολοκληρωτικά από τη νεανική άγνοια κινδύνου του φοιτητικού ενθουσιασμού, δεν είναι τόσο σημαντική απλά και μόνο γιατί προκαλεί την απόσυρση ενός μέτρου (προκλητικότατου πάντως), που στην παλιά μαρξιστική ορολογία θα χαρακτηριζόταν «ένας κρίκος στην αλυσίδα». Είναι κομβικής σημασίας γιατί επιφέρει ένα θανατηφόρο χτύπημα στο φιλελεύθερο μύθο: το μύθο ότι η πολιτική αυτή αποτελεί μονόδρομο, δεν αποφεύγεται, δεν αλλάζει, δε νικιέται. Η εικόνα του γάλλου πρωθυπουργού να καταπίνει το νόμο του, ένα νόμο τον οποίον υπερασπίστηκε με πρωτοφανή αλαζονεία απέναντι σε μια κοινωνική χιονοστιβάδα, είναι υπό αυτή την έννοια

Στιγμιότυπο από την περίφημη σύσκεψη με τη συμμετοχή του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας Ζακ Σιράκ και του πρωθυπουργού Ντομινίκ ντε Βιλπέν, όπου αποφασίστηκε η απόσυρση του επίμαχου νόμου.

ιστορική για την Ευρώπη. Είναι η στιγμή της μετατροπής του φιλελεύθερου ευρωπαϊκού μονόδρομου σε δρόμο διπλής κατεύθυνσης.

«ΧΟΡΕΥΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ»

Τις ημέρες που η κρίση φαινόταν καθαρά να οδεύει προς το τέλος της, με την κυβέρνηση να οδηγείται σε ήττα, στο δημαρχείο του Μοντρέιγ (λαϊκή συνοικία στα περίχωρα του Παρισιού), διοργανώθηκε μια εκδήλωση με τη συμμετοχή της γενικής γραμματέως του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος Μαρί Ζορζ Μπιφέ και του βουλευτή των Σοσιαλιστών Ζαν Λικ Μελανσόν. Ανάμεσα σε μια σειρά περίτεχνων χορευτικών κινήσεων που σε έκαναν να δυσπιστείς, ο Μελανσόν είπε τα εξής εξαιρετικά ενδιαφέροντα: «Οι συνάδερφοι μας της δεξιάς στη Βουλή μάς λένε: Αντιτίθεστε στην εφαρμογή της σύμβασης CPE, εντάξει. Αλλά τι προτείνετε στη θέση της; Εμείς απαντάμε: δεν προτείνουμε τίποτα απολύτως.

Οι Συμβάσεις Αορίστου Χρόνου είναι μια χαρά. Το θέμα στην Ευρώπη δεν είναι να αλλάξουμε τις Συμβάσεις Εργασίας, αλλά να επαναφέρουμε την ανάπτυξη». Ίσως ο Μελανσόν (από τους σοσιαλιστές υποστηρικτές του Όχι στο Ευρωσύνταγμα) αποδειχθεί στο μέλλον ακόμη ένας από τους αριστερίζοντες τσαρλατάνους της σοσιαλδημοκρατίας. Στο μεταξύ όμως, ο λόγος του αυτός έχει μια ιδιαίτερη βαρύτητα. Σηματοδοτεί τη στροφή της αριστεράς από τον ενοχικό απολογητικό λόγο, στο λόγο που σχετίζεται με τα παραδοσιακά της αιτήματα: οικονομική ανάπτυξη, αύξηση της παραγωγής, κοινωνική προστασία, αναδιανομή του εισοδήματος. Όχι στη λογική της ήσσονος προσπάθειας και του πελατειακού βο-

λέματος κομματιών της κοινωνίας, που αποτέλεσε το ελληνικό «σοσιαλιστικό» μοντέλο, αλλά στη λογική της συνολικής ανάπτυξης της κοινωνίας και των δημιουργικών τμημάτων της.

Αυτόν τον λόγο δεν τον επανέφερε στην Ευρώπη κανένα αριστερό πολιτικό κόμμα, σοσιαλδημοκρατικό ή μετακομμουνιστικό. Δεν τον επανέφερε για παράδειγμα ούτε ο άχαρος διαχειριστής Πρόντι, που πέτυχε μια ασθενική νίκη στην Ιταλία, δεν τον τόλμησε ούτε η καθ' ημάς αριστερά του ΚΚΕ και του ΣΥΝ, ούτε καν οι διασπάσεις της φιλελεύθερης μετάλλαξης της Σοσιαλδημοκρατίας τύπου Λαφοντέν. Τον επιβάλλουν όμως σιγά σιγά οι κοινωνίες οι ίδιες. Η γαλλική κοινωνική ατμοσφαιρική της Ευρώπης βρίσκεται οπωσδήποτε ένα βήμα μπροστά. Η καταψήφιση του ευρωσυντάγματος σε πείσμα των «οδηγιών» των πολιτικών κομμάτων που καταλαμβάνουν το 95% των θέσεων στο γαλλικό κοινοβούλιο, η ανατροπή σήμερα του νόμου για την απελευθέρωση των απολύσεων των νεοπροσλαμβανόμενων είναι κατορθώματα που μοιάζουν ακόμα αρκετά μακρινά για κοινωνίες όπως η ελληνική και για την αριστερά τους.

Έχουμε όμως πραγματικά πάρα πολλά να διδαχθούμε από όλους αυτούς τους 20χρονους γαβριάδες, που το ίδιο πρωινό της απόσυρσης του CPE δεν είχαν καμιά διάθεση για ξέφρενους πανηγυρισμούς και τόνιζαν –όλοι ανεξαιρέτως– ότι «αυτό από το οποίο απαλλαχθήκαμε είναι η συγκεκριμένη Σύμβαση. Όχι το πρόβλημα της εργασιακής ανασφάλειας συνολικά. Αυτό θα το αντιμετωπίσουμε από εδώ και πέρα». Ιδού πεδίο δράσης για την ευρωπαϊκή αριστερά. Ας ελπίσουμε να μην έχει ξεχάσει πώς γίνεται.

Τη συνέντευξη πήρε
ο Γιάννης Ανδρουλιδάκης

• Ποιος μπορεί να είναι ένας πρώτος απολογισμός αυτού του κινήματος μετά την απόσυρση της ρύθμισης για τη Σύμβαση Πρώτης Πρόσληψης από τον πρωθυπουργό Ντε Βιλπέν;
— Η δεξιά βάφτισε το 2006 «χρήσιμη χρονιά», σε αντιδιαστολή προς τη χιονοστιβάδα αποτυχιών και κρίσεων του συστήματος το 2005 (νίκη του Όχι στο δημοψήφισμα για το ευρωπαϊκό σύνταγμα, αποτυχία της υποψηφιότητας του Παρισιού για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ταραχές στα προάστια το Νοέμβριο). Μετά την απόσυρση του άρ-

Κανένα αριστερό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα

Ο Κλεμάν Γκρενιέ είναι συνδικαλιστής του αριστερού συνδικάτου SUD (Αλληλέγγυες Δημοκρατικές Ενώσεις) και μέλος της συντακτικής επιτροπής της επιθεώρησης Alternative Libertaire (Ελευθεριακή Εναλλαγή). Ανήκει στη γενιά εκείνη των νέων που πολιτικοποιήθηκε το 1995, μέσα από ένα κίνημα που ξεκίνησε και τότε από τα πανεπιστήμια, για να καταλήξει σε μια τεράστια απεργία το Δεκέμβρη του ίδιου χρόνου, που αποσταθεροποίησε την τότε δεξιά κυβέρνηση Ζιπέ και αναγέννησε το γαλλικό κοινωνικό κίνημα και την αριστερά της χώρας. Έκτοτε οι Γάλλοι κάθισαν λιγότερο ήσυχοι από κάθε άλλον Ευρωπαίο: η προσπάθεια φιλελεύθερης απορρύθμισης στις συντάξεις και την ασφάλιση, η αντιρατσιστική συσπείρωση ενάντια στον Ζαν-Μαρί Λε Πεν, όταν αυτός προκρίθηκε στο β' γύρο των προεδρικών εκλογών, τα δικαιώματα των μεταναστών, η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Φιγιόν, υπήρξαν λόγοι που κινητοποίησαν εκατοντάδες χιλιάδες ή και εκατομμύρια Γάλλους, πριν καταλήξουμε στη συντριπτική καταψήφιση της συνθήκης του ευρωσυντάγματος πριν σχεδόν ένα χρόνο και βέβαια το ξέσπασμα των ταραχών στα υποβαθμισμένα προάστια τον περασμένο Νοέμβρη. Η γενιά εκείνη του 1995, ανάμεσα στα 30 και τα 40 σήμερα, βλέπει μάλλον ανακουφισμένη μια δεύτερη συνεχόμενη φουρνιά έντονης πολιτικοποίησης να εντάσσεται στο πλαίσιο του κοινωνικού κινήματος και της γαλλικής αριστεράς, δημιουργώντας ένα μείγμα από το οποίο η γαλλική κοινωνία μπορεί να περιμένει πολλά. Συναντήσαμε τον Κλεμάν Γκρενιέ στα γραφεία της Alternative Libertaire και συνομιλήσαμε μαζί του για την άνοιξη των γάλλων φοιτητών και εργαζόμενων και της γαλλικής κοινωνικής αριστεράς, καθώς και για τις προοπτικές που ανοίγονται από εδώ και πέρα.

θρου για τη Σύμβαση Πρώτης Πρόσληψης, ο Λοράν Φαμπιούς του Σοσιαλιστικού Κόμματος μιλούσε από την πλευρά του για «χαμένη χρονιά», αναφερόμενος στη διακοπή των μαθημάτων στα περισσότερα πανεπιστήμια και λύκεια και στις καθημερινές διαδηλώσεις επί δίμηνο, αποτέλεσμα των οποίων ήταν κατά τη γνώμη του η απαξίωση των θεσμών της 5ης Δημοκρατίας και ευρύτερα η έκπτωση της Γαλλίας στα μάτια του κόσμου. Από την πλευρά μας όμως, μπορούμε από δω και στο εξής να χρησιμοποιούμε για εμάς την έκφραση «χρήσιμη χρονιά», δεδομένου ότι το 2006 σημειώνεται ένα αποφασιστικό βήμα για το κοινωνικό κίνημα, υπό πολλαπλή έννοια. Πρώτα από όλα, βιώσαμε το πιο μεγάλο κίνημα νεολαίας από το 1968, με όλα σχεδόν τα πανεπιστήμια μπλοκαρισμένα ή κλειστά από την απεργία και γενικές συνελεύσεις που συγκέντρωσαν χιλιάδες φοιτητές. Έπειτα, η εμπλοκή των μισθωτών αποδείχθηκε καθοριστική στη μάχη με την εξουσία, κι ακόμα κι αν η γενική απεργία διαρκείας δεν πραγματοποιήθηκε, όπως θα το επιθυμούσε η νεολαία, η συμμετοχή εκατομμυρίων εργαζομένων στις ημέρες δράσης μαζί με τους φοιτητές ήταν εντυπωσιακή. Κυρίως ας κρατήσουμε το υψηλό ποσοστό απεργών στον ιδιωτι-

κό τομέα, τόσο στις 28 Μάρτη όσο και στις 7 Απρίλη, που κινητοποιούνται πάντα δύσκολα σε γενικά κοινωνικά ζητήματα και περισσότερο σε ειδικές ή τοπικές περιπτώσεις.

Η κυβέρνηση, με την αδιαλλαξία της, βοήθησε ουσιαστικά αυτό το κίνημα να πάρει διαστάσεις. Η πρωτοφανής σε μέγκος διάρκειά του (περισσότερο από δύο μήνες) προκάλεσε μια πολύ ισχυρή πολιτικοποίηση των νέων, οι οποίοι μέσα σε μικρό διάστημα διέδραν τις διεκδικήσεις τους τόσο για την εκπαίδευση όσο και για την εργασιακή ανασφάλεια γενικότερα: τέθηκαν ζητήματα ενάντια στη Νέα Σύμβαση Πρόσληψης για τις επιχειρήσεις που απασχολούν έως 20 άτομα, καθώς και

νομιμοποίηση της συλλογικής κοινωνικής δράσης, που ήρθε να αντικαταστήσει τη δεκαετία που δόξασε τον ατομικισμό και την ατομική επιτυχία. Οι συνδικαλιστικές δυνάμεις, τόσο οι διαχειριστικές όπως η CFDT, όσο και εκείνες τις παραδοσιακής διαμαρτυρίας όπως η CGT, ενισχύθηκαν. Κυρίως όμως αναπτύχθηκε ένα ανανεωμένο κοινωνικό κίνημα, που εκφράστηκε από τα συνδικάτα SUD, το συντονισμό των τομέων των κινητοποιήσεων, το κίνημα των ανέργων και των μεταναστών χωρίς χαρτιά κ.ά., ικανό να σχηματοποιήσει τις διεκδικήσεις και τις απαιτήσεις του πέρα και έξω από τη θεσμική αριστερά, με την οποία σε τελική ανάλυση δεν διατηρεί ούτε μια

νης στρατηγικής για την εργασιακή ανασφάλεια. Είναι ένα αίσθημα πολύ ισχυρό στη Γαλλία εδώ και χρόνια (συμβάσεις περιορισμένου χρόνου, δοκιμαστικές περίοδοι για τους νέους, μερική απασχόληση και ελαστικοποίηση), ενάντια όμως στο οποίο δεν κατορθωνόταν να εκφραστεί συγκεκριμένη αντίδραση, εξαιτίας της προφανούς δυσκολίας να οργανωθούν και να κινητοποιηθούν οι επισφαλώς εργαζόμενοι. Και εδώ, για μια ακόμη φορά, η απάντηση ήρθε από το κοινωνικό κίνημα και όχι από τα κόμματα της αριστεράς. Τα κόμματα της αριστεράς ακολούθησαν απλώς τα αιτήματα της κοινωνίας, όπως το είχαν κάνει και στο παρελθόν για το ζήτημα των μαζικών

δεν συνδέεται με τις κινητοποιήσεις

ενάντια στο Νόμο για τις Ίσες Ευκαιρίες συνολικά. Νομίζω όμως ότι το πιο σημαντικό είναι η σκέψη και η συζήτηση που αναπτύχθηκε γύρω από ζητήματα δημοκρατίας και δημοκρατικής λειτουργίας, τη νομιμοποίηση σε καθημερινό επίπεδο διαδικασιών όπως οι γενικές συνελεύσεις, η δέσμευση των εκπροσώπων από τις συλλογικές αποφάσεις και βέβαια η συλλογική δράση σε ένα πολύ ευρύ επίπεδο. Νομίζω ότι σε κάποιο σημείο του αγώνα οι φοιτητές μπόρεσαν να στείλουν ένα μήνυμα στην εξουσία και να της πουν: «Είμαστε πιο δημοκράτες από εσάς. Η δική μας εντολή είναι πιο άμεση, πιο νόμιμη από τη δική σας». Η συνείδηση αυτή επέτρεψε και τη ριζοσπαστικοποίηση του αγώνα.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι από τούτη την κρίση βγαίνουμε με μια νίκη στα χέρια, ίσως νίκη μερική, αλλά πάντως χειροπιαστή. Και αυτό συμβαίνει για πρώτη φορά από την επιστροφή της δεξιάς στην εξουσία το 2002.

• Ποιες οργανωμένες δυνάμεις συμμετείχαν σ' αυτό το κίνημα και τι έχει να περιμένει η αριστερά από αυτές;

— Από την καμπή του κοινωνικού κινήματος του Νοέμβρη και Δεκέμβρη του 1995, βρισκόμαστε μπροστά σε μια

σχέση υποταγής ούτε ακόμα και συμμαχίας. Η δύναμη του κινήματος ενάντια στο CPE έρχεται από εκεί, αλλά αποκτά ένα πεδίο πολλαπλασιασμένο σε σχέση με την περασμένη δεκαετία, ακριβώς επειδή η κρίση πολιτικής εκπροσώπησης της αριστεράς έχει κορυφωθεί. Να θυμίσω τον αποκλεισμό του Ζοσπέν από τον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών του 2002 και το Όχι στο δημοψήφισμα, ενάντια στην άποψη της πλειοψηφίας των αριστερών κομμάτων. Τον αγώνα στα πανεπιστήμια τον οδήγησε μέχρι την άκρη ένα εθνικό συντονιστικό και τίποτε άλλο. Οι αναλυτές της αριστεράς αναφέρονται συχνά στη «διαρκή κυριαρχία του αναρχοσυνδικαλιστικού μοντέλου στο γαλλικό κοινωνικό κίνημα», γύρω από το οποίο συγκροτήθηκε η CGT πριν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, προσπαθώντας να εξηγήσουν την απουσία οποιασδήποτε σύνδεσης ανάμεσα στις δικαιολογημένες κοινωνικές κινητοποιήσεις και κάποιο αριστερό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα.

• Τι προοπτικές ανοίγονται από εδώ και πέρα στη Γαλλία και την Ευρώπη γενικότερα;

— Η βασική πολιτική προσφορά αυτού του κινήματος είναι ότι έθεσε πλέον επί τάπητος το ζήτημα της γενικευμέ-

απολύσεων στις μεγάλες επιχειρήσεις, της παγκοσμιοποίησης, της φιλελεύθερης Ευρώπης. Νομίζω ότι αυτή η κοινωνική δύναμη μπορεί να εμπνεύσει και χώρες όπου το κοινωνικό κίνημα υφίσταται μια σχέση ισχυρής υποταγής προς τα κόμματα της αριστεράς, όπως συμβαίνει στη Γερμανία ή την Αγγλία. Η ρήξη με αυτό το μοντέλο μου φαίνεται και αναπόφευκτη και αναγκαία, προκειμένου να συγκροτηθεί στην Ευρώπη ένας πραγματικός εναλλακτικός πόλος στην ασκούμενη πολιτική. Ο πόλος του κομματικού και συνδιαχειριστικού συνδικαλισμού υπάρχει ήδη, είναι η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία των Συνδικάτων (σ.μ.: στην οποία συμμετέχει και η ΓΣΕΕ), και ειλικρινά δεν μπορώ να δω τι χειροπιαστό πρόσφερε από μεταρρυθμιστική σκοπιά στους εργαζόμενους και τους νέους σε ζητήματα όπως η εργασιακή ανασφάλεια. Είναι λοιπόν μια ευκαιρία, να επανασυνδεθούμε στο πνεύμα ενός συνδικαλισμού που δεν υπολογίζει παρά στον ίδιο του τον εαυτό, που αγωνίζεται για τα ζητήματα που θέτει ο ίδιος και που τελικά αποδεικνύεται πολύ πιο αποτελεσματικός στο να σταματήσει την κοινωνική οπισθοδρόμηση και ακόμα και στο να θέσει τις βάσεις μιας κοινωνικής αλλαγής.

Υπονομεύεται η Παλαιστίνη από το Ισραήλ και τη Δύση

Ο νέος πρωθυπουργός της Παλαιστίνης Ισμαήλ Χανίγιε

Βαθαίνει το χάσμα που έχει δημιουργηθεί στην Παλαιστίνη και που καλλιεργείται σκόπιμα, τόσο από την κυβέρνηση του Ισραήλ όσο και από τη Δύση, αλλά και από παλαιστινιακές δυνάμεις οι οποίες αντιτίθενται στη νέα κυβέρνηση της Χαμάς, που ανέλαβε μετά τη συντριπτική νίκη της οργάνωσης στις εκλογές του περασμένου Φεβρουαρίου.

Κάτω από την πίεση του Τελ Αβίβ και της Ουάσιγκτον, η Ευρωπαϊκή Ένωση διέκοψε κάθε οικονομική βοήθεια προς την Παλαιστινιακή Αρχή, ενώ στο μεταξύ οι ισραηλινές αρχές επιμένουν στην άρνησή τους να της καταβάλουν τα έσοδα από δασμούς και φόρους που δικαιωματικά της ανήκουν.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι, κοντά στη γενικότερη φτώχεια και τις επιπτώσεις από την συνεχώς

Έκκληση προς την Ευρώπη

Εμείς, ισραηλινοί πατριώτες που νοιαζόμαστε για το μέλλον της χώρας μας, καλούμε εσάς, τους ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους επικεφαλής των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων: Σταματήστε τον αποκλεισμό της παλαιστινιακής κυβέρνησης, μην οδηγείτε στη λιμοκτονία έναν ολόκληρο λαό για να ανατρέψετε την εκλεγμένη κυβέρνησή του.

Τρεις μόλις μήνες πριν, ευρωπαίοι παρατηρητές επέβλεψαν τις παλαιστινιακές εκλογές. Επιβεβαίωσαν ότι η Παλαιστίνη είναι η πρώτη δημοκρατία στον αραβικό κόσμο (διεξήγαγε τις δεύτερες δημοκρατικές εκλογές της – τις πρώτες είχε κερδίσει η Φατάχ).

Αυτή τη φορά εξελέγη μια Βουλή στην οποία την πλειοψηφία έχει η Χαμάς και εσείς δίνετε στους Παλαιστίνιους ένα «μάθημα δημοκρατίας», λέγοντάς τους ότι, αν δεν ανατρέψουν την κυβέρνηση που μόλις εξέλεξαν, δεν θα έχουν γάλα για τα παιδιά τους, φάρμακα για τους αρρώστους, δουλειά για τους ανέργους, μισθούς για τους γιατρούς και τους δασκάλους. Εκτελείτε, δηλαδή, την κυνική συνταγή του συμβούλου του πρωθυπουργού μας: «Πρέπει να τους κάνουμε να χάσουν βάρος, αλλά όχι να πεθάνουν».

Αυτή δεν είναι απλά μια βάρβαρη πολιτική. Είναι επίσης και ένα τρομερό λάθος: κανένας λαός στον κόσμο δεν θα υπέκυπτε σε μια τέτοια βάρβαρη και ταπεινωτική πίεση έξωθεν. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα θα ήταν μια μεγαλύτερη ριζοσπαστικοποίηση της παλαιστινιακής κοινής γνώμης και το βάθεμα του μίσους προς το Ισραήλ και τη Δύση σε όλο τον αραβικό και μουσουλμανικό κόσμο.

Αυτό θα απομακρύνει ακόμα περισσότερο την προοπτική

της ειρήνης, μιας ειρήνης που τη χρειαζόμαστε όσο και τον αέρα που αναπνέουμε. Αυτό θα οδηγήσει σε ένα λουτρό αίματος που θα στοιχίσει τις ζωές χιλιάδων ανθρώπων, Ισραηλινών, Παλαιστινίων, Ευρωπαίων και Αμερικανών.

Μιλήστε με την παλαιστινιακή κυβέρνηση. Ξεκινήστε διάλογο με τη Χαμάς.

Ασφαλώς η Χαμάς πρέπει να αναγνωρίσει το δικαίωμα ύπαρξης του κράτους του Ισραήλ, όπως και το Ισραήλ πρέπει να αναγνωρίσει το δικαίωμα ύπαρξης του παλαιστινιακού κράτους. Αλλά μια τέτοια αναγνώριση θα επιτευχθεί μέσα από διαπραγματεύσεις και όχι αντίστροφα.

Ασφαλώς η Χαμάς πρέπει να σταματήσει τη χρήση βίας, ακριβώς όπως πρέπει να κάνει και το Ισραήλ. Αλλά ακόμα και σ' αυτό το σημείο μπορεί να επιτευχθεί μια μακρόχρονη εκεχειρία.

Ασφαλώς πρέπει να αποδεχτεί η Χαμάς τη λύση των δυο κρατών και το ίδιο πρέπει να κάνει και το Ισραήλ. Οι ηγέτες της Χαμάς έχουν υπονοήσει ότι είναι έτοιμοι για κάτι τέτοιο και πρέπει αυτό να τεθεί στη δοκιμασία των διαπραγματεύσεων.

Ηγέτες της Ευρώπης σας καλούμε: Η επίτευξη της ειρήνης είναι προς το συμφέρον της Ευρώπης, όπως είναι για το συμφέρον του Ισραήλ και της Παλαιστίνης. Μην υποκύπτετε σε πιέσεις εξωτερικών συμφερόντων που οι πολιτικές τους έχουν ήδη οδηγήσει σε αρκετές πρόσφατες καταστροφές στη Μέση Ανατολή. Για το καλό όλων μας, ακολουθείστε μια ανεξάρτητη γραμμή, με οδηγό τη σύνηθη και την ηθική.

**Γκους Σαλόμ
(Ισραηλινό Μέτωπο της Ειρήνης)**

αυξανόμενη ανεργία, η νέα κυβέρνηση να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της έναντι των απασχολούμενων στο δημόσιο υπαλλήλων και κυρίως στις δυνάμεις ασφαλείας, οι οποίες κατά κύριο λόγο ελέγχονται από την άλλοτε παντοδύναμη οργάνωση Φατάχ.

Έτσι δεν είναι τυχαίο ότι τις τελευταίες ημέρες ομάδες ανδρών των δυνάμεων ασφαλείας ξεσηκώθηκαν εναντίον της νέας κυβέρνησης και κατέλαβαν δημόσια κτήρια, διαμαρτυρόμενοι για την καθυστέρηση στην καταβολή των μισθών τους. Ενέργεια, όμως, που θεωρείται ότι αποτελεί μέσο πίεσης προς τη Χαμάς, ενδεχομένως και με τη σύμφωνη γνώμη του προέδρου Μαχμούντ Αμπάς, ο οποίος προσπαθεί με κάθε τρόπο να αποδυναμώσει τις εξουσίες της νέας κυβέρνησης.

Η κατάσταση γίνεται μάλιστα χειρότερη αν συνυπολογισθεί ότι τη στάση της Δύσης υποστηρίζουν εμμέσως ή αμέσως και χώρες του αραβικού κόσμου, όπως η Αίγυπτος και άλλες, γεγονός που θέτει σε δεύτερη μοίρα την απόφαση της Τεχεράνης και της Μόσχας να ενισχύσουν οικονομικά τη νέα κυβέρνηση των Παλαιστινίων.

Στις συνθήκες αυτές, δεν αποκλείεται η κατάσταση να οδηγηθεί σε σύγκρουση ανάμεσα στις δυο μεγάλες παλαιστινιακές οργανώσεις, αλλά και τις μικρές που δραστηριοποιούνται γύρω από αυτές, σε ένα ξεκαθάρισμα λογαριασμών, ενώ αναμένεται να ενταθούν και οι επιθέσεις εναντίον ισραηλινών στόχων, όπως έγινε ήδη την περασμένη Δευτέρα, ημέρα έναρξης των εργασιών της νέας Βουλής που προέκυψε από τις εκλογές του περασμένου Μαρτίου.

Στο πλαίσιο αυτό, σημαντική είναι η έκκληση που απηύθυνε το Ισραηλινό Μέτωπο για την Ειρήνη (Γκους Σαλόμ), με στόχο να πεισθούν κυρίως οι ευρωπαϊκές χώρες να άρουν τις κυρώσεις που έχουν επιβάλει εναντίον των Παλαιστινίων και να αρχίσουν άμεσο διάλογο με τη Χαμάς, πριν να είναι πολύ αργά.

Τ.Κ.Δ.

Εκδήλωση στη Σαντορίνη «ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ: ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΥΠΟ ΚΑΤΟΧΗ»

Την περασμένη Δευτέρα, 3 Απριλίου, πραγματοποιήθηκε σε κινηματογράφο στο Καμάρι Σαντορίνης πρωτότυπη ενημερωτική εκδήλωση για την Παλαιστίνη με την υποστήριξη των συλλόγων καθηγητών και δασκάλων Θήρας. Ομιλητές ήταν ο πρεσβευτής-σύμβουλος της Παλαιστινιακής Πρεσβείας Ισμάτ Σάμπρι και η Μαρία Ν., ακτιβίστρια και μέλος της Διεθνούς Κίνησης Αλληλεγγύης (International Solidarity Movement - ISM). Η παρουσίαση έγινε με τη χρήση projector και προβλήθηκαν δεκάδες φωτογραφίες και δύο 10λεπτα βίντεο από τα ταξίδια της Μαρίας Ν. στην Παλαιστίνη και τις δράσεις άμεσης μη βίαιης αντίστασης παλαιστίνιων, ισραηλινών και διεθνών ακτιβιστών στη Δυτική Όχθη. Μερικά από τα θέματα που παρουσιάστηκαν ήταν: σύντομο ιστορικό του παλαιστινιακού ζητήματος, το υπό κατασκευή διαβόητο τείχος, τα checkpoints και οι καθημερινοί περιορισμοί στη μετακίνηση, ο προσφυγικός καταυλισμός Μπαλάτα, συλλήψεις και φυλακισμένοι, η απάνθρωπη τακτική των κατεδαφίσεων σπιτιών και του ξεριζώματος ελαιοδέντρων.

Έγινε ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση του χωριού Μπιλαΐν, που βρίσκεται στη Δυτική Όχθη κοντά στη Ραμάλα, το οποίο έχει γίνει παγκοσμίως γνωστό για τις πρωτότυπες ειρηνικές πορείες διαμαρτυρίας που διοργανώνει εναντίον του ισραηλινού τείχους, που του αφαιρεί 65% της καλλιεργήσιμης γης του! Το κοινό, μέσα από το οπτικό υλικό και τις προσωπικές μαρτυρίες, ενημερώθηκε για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο παλαιστινιακός λαός στην καθημερινή του ζωή, για τα βάσανα από τη μακρόχρονη σκληρή ισραηλινή κατοχή. Ακολούθησε ανοικτή συζήτηση με ένθερμη συμμετοχή του κοινού.

Την πρωτοβουλία χαιρέτισαν εκπρόσωποι του Δήμου Θήρας και της Νομαρχίας Κυκλάδων και αναγνώστηκε μήνυμα της Σοφίας Σακοράφα. Η εκδήλωση, με χορηγό επικοινωνίας την Ευρωγνώση Σαντορίνης, μαγνητοσκοπήθηκε και προβλήθηκε από το Volcano TV και οι ομιλητές έδωσαν συνεντεύξεις στους τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Έχει ήδη εκδηλωθεί μεγάλο ενδιαφέρον για να πραγματοποιηθούν ανάλογες παρουσιάσεις σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Μαθηματική νίκη - πολιτική ήττα για τον Ρομάνο Πρόντι

του Γιώργου Μελιγγώνη

Ως αλγεβρική νίκη αλλά πολιτική ισοπαλία, αν όχι ήττα, χαρακτηρίζουν οι καλά γνωρίζοντες το αποτέλεσμα των ιταλικών εκλογών για τον Ρομάνο Πρόντι. Ο τέως πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αν και οι δημοσκοπήσεις τον ήθελαν να προηγείται τουλάχιστον 4-5 ποσοστιαίες μονάδες από τον συνυποψήφιό του Σίλβιο Μπερλουσκόνι, δεν κατάφερε να κεφαλαιοποιήσει τη δυναμική του, ούτε να εκμεταλλευτεί την πολιτική φθορά που είχε υποστεί ο απερχόμενος πρωθυπουργός και ηγέτης του κεντροδεξιού συνασπισμού.

Ετσι, στη μεν Βουλή ο κεντροαριστερός συνασπισμός κατέλαβε 348 έδρες, έναντι 281 του Μπερλουσκόνι, στη δε Γερουσία η διαφορά των εδρών είναι μόλις δύο, καθιστώντας δύσκολη την επικράτηση του κεντροαριστερού Πρόντι στις κοινοβουλευτικές μάχες που θα ακολουθήσουν. Η «Ένωση» έλαβε 158 έδρες, έναντι 156 εδρών του κεντροδεξιού «Οίκου της Ελευθερίας».

Βέβαια ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι έχει πολλές φορές αποδείξει ότι ξέρει να επιβιώνει. Για την επιβίωσή του λοιπόν, εισήγαγε τον ισχύοντα εκλογικό νόμο, που αφενός δίνει ενισχυμένη αναλογική για τον καταμερισμό των εδρών της Βουλής, αλλά οι έδρες στη Γερουσία καταμερίζονται με βάση τον αριθμό των ψήφων σε κάθε περιφέρεια χωριστά. Με τον τρόπο αυτό, οι εκλογές μπορούν να κριθούν από δύο ή τρεις περιφέρειες που υπερτερούν πληθυσμιακά και, κατά σύμπτωση, είναι προπύργια της κεντροδεξιάς.

Σε κάθε περίπτωση, ο κ. Πρόντι, που υστερούσε σε επικοινωνιακές ικανότητες, φαίνεται πως δεν έπεισε τους Ιταλούς ότι θα οδηγούσε τη χώρα στο δρόμο των μεταρρυθμίσεων. Το μειλίχιο, τεχνοκρατικό προφίλ του, απέναντι στον πομπώδη, επικοινωνιακό Μπερλουσκόνι, που έλεγε ανέκδοτα και χρησιμοποιούσε αντικομμουνιστικές κορόνες, μάλλον δεν συγκίνησε ιδιαίτερα το χαρακτηριζόμενο από το ιταλικό ταμπεραμέντο εκλογικό σώμα.

Πέρα όμως από την υστέρηση σε επικοινωνιακές ικανότητες του νεοεκλεγέντος πρωθυπουργού, ο συνασπισμός της Ένωσης δεν κατάφερε να εκφράσει ακόμη και ψηφοφόρους που παραδοσιακά ανήκουν στα κεντροαριστερά της πολιτικής γεωγραφίας. Αφενός διότι δεν είχε ξεκάθαρο ιδεολογικό στίγμα και οι προτάσεις της «Ένωσης» ήταν γενικές, αφετέρου διότι αποτελούνταν από ετερόκλητα κόμματα, πρώην κομμουνιστικά, κόμματα της ανανεωτικής αριστεράς, κόμματα που ανήκουν στο πολιτικό κέντρο καθώς και μικρότερους σχηματισμούς που μάχονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα και περισσότερο έμοιαζαν με μη κυβερνητικές οργανώσεις παρά με κόμματα ετοιμοπόλεμα για την εκλογική μάχη.

Αυτός ο κατακερματισμός του κεντροαριστερού συνασπισμού, που αποτελείται από εντελώς διαφορετικές μεταξύ τους συνιστώσες, δεν βοήθησε στη συσπείρωση των ψηφοφόρων του κ. Πρόντι, πράγμα εξαιρετικά σημαντικό για ένα κόμμα που διανύει προεκλογική περίοδο.

Από την άλλη μεριά, ένας σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε τα μέγιστα στην πύρρειο νίκη του κ. Πρόντι είναι η μεγάλη προσέλευση των ψηφοφόρων στις κάλπες. Ξεπέρασε το 80%, καθώς η ένταση της προεκλογικής περιόδου οδήγησε στα εκλογικά κέντρα και τα πλέον απολιτικά τμήματα του ιταλικού πληθυσμού, τα οποία παραδοσιακά ψηφίζουν δεξιά.

Άλλωστε, μία σημαντική προϋπόθεση που έθεταν οι δημοσκόποι την ίδια ώρα

που έδιναν στον Πρόντι 4 μονάδες διαφορά ήταν ακριβώς η προσέλευση. Αν ξεπερνούσε το 65%, όλα θα ήταν ανοιχτά. Αν κινούνταν κάτω από αυτά τα επίπεδα, τότε ο τέως πρόεδρος της Κομισιόν θα ήταν ο αδιαφιλονίκητος νικητής. Τελικά, το αποτέλεσμα έδειξε ότι οι δημοσκοπήσεις έπεσαν έξω για έναν λόγο: Διότι όσοι δήλωναν αναποφασιστοι ή τόνιζαν ότι δε θα προσέλθουν στις κάλπες είχαν ήδη αποφασίσει ότι θα ψηφίσουν τον Μπερλουσκόνι, αλλά ντρέπονταν να το ομολογήσουν.

Στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος σημαντικό ρόλο έπαιξε και η επιρροή του «Καβαλιέρε» στην ιταλική κοινή γνώμη. Ελέγχοντας το 90% των τηλεοπτικών σταθμών της χώρας, την ποδοσφαιρική ομάδα Μίλαν, τον εκδοτικό οίκο Μοντανόρι και την εταιρεία κινηματογραφικών παραγωγών Μεντούζα, ο πλουσιότερος Ιταλός είχε 5 χρόνια καιρό προκειμένου να χτίσει την «εικόνα» του. Και αυτή ακριβώς η εικόνα ήταν που δεν μπορούσε να ξεθωριάσει εντός δύο μηνών.

Πάντως ο κ. Μπερλουσκόνι έχει ήδη μιλήσει για νοθεία και ζητεί επανακαταμέτρηση των αμφισβητούμενων ψηφοδελτίων. Προτείνει μια κυβέρνηση συνασπισμού κατά τα πρότυπα της Γερμανίας, ώστε «να αποφευχθεί ένας εμφύλιος πόλεμος», όπως ανερυθρίαστα προειδοποιεί. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι, κατέχοντας την τέχνη της επιβίωσης και γνωρίζοντας ότι αν καταργηθούν οι νόμοι που ο ίδιος εισήγαγε προς όφελός του, θα μπορούσε να βρεθεί πίσω από τα κάγκελα της φυλακής, θα φροντίσει να ανελιχθεί στην Προεδρία της Ιταλίας, καθώς η θητεία του νυν προέδρου Κάρλο Τσιάμπι λήγει στις 13 Μαΐου. Έτσι αφενός θα βρίσκεται στην πολιτική σκηνή, αφετέρου θα απολαμβάνει ασυλία.

Επισημαίνουμε

Η Αριάδνη στο Booze

Όσο έχουμε την ποίηση, Κύριε. Κι όσο ο λαός αυτός σηκώνεται και χορεύει σούστες και καλαματιανούς στα πανηγύρια. Κι όσο τα πλέον ακατάλληλα σώματα μεταμορφώνονται μ' έναν ζεϊμπέκικο. Κι όσο η Λένα Πλάτωνος τραγουδάει το τραγούδι που έγραψε ο Σαββόπουλος για τη Σωτηρία Μπέλλου με το ήθος της Μαρίας Κάλας και προς εδική μας σωτηρία. Αλλά κι ο Λάκης Παπάς όταν τραγουδάει το «Μαυρή, μωρέ μαυρή, ζωή που κάνουμε, εμείς οι μαύροι κλέφτες». Και δεν εννοεί βέβαια τους γιάπηδες επιχειρηματίες, τους φιλόζωους βιομήχανους, τους ευαίσθητους τραπεζίτες ή τους εστέτ του χρηματιστηρίου. Ή όταν ο Παπαδόπουλος των Λευτεριστών γράφει τον στίχο: «Το τραγούδι τέλειωσε μα η λύπη μένει», καθιστώντας τον, οδοδείκτη κι αυτοσχέδιο χαϊκού για μίαν ολόκληρη εποχή. Με την πιο υψηλή βέβαια σημασία της λέξης. Τι γίνεται, άραγε, με το αρχείο Σκαλκώτα, τα άγια των αγίων της μουσικής μας, το αρχείο Ιάννη Ξενάκη και Γ.Ι. Παπαϊωάννου; Ποια ακαδημία μουσικής θα εγκύψει και πότε επάνω τους με δέος αλλά και γόνιμη, χαρούμενη διάθεση; Επειδή έργο τέχνης είναι αυτή η λαμπυρίζουσα αμφιθυμία ανάμεσα στην κωμωδία και την τραγωδία της ζωής, αναζητώντας τόσο τη γνώση όσο και το απελευθερωμένο ένστικτο. Την ένθεη τρέλα αλλά και τη γνήσια μελαγχολία που σώζει. Μακριά από μας λοιπόν η μπουκωμένη, λιπαρή χαρά τους, η διέγερση που δεν γίνεται ποτέ έρωτας, ο οργασμός που πειθαρχεί σε ωράρια και η επιθυμία τους που συνδικαλίζεται αλλά δεν επαναστατεί. Κι απ' την άλλη αυτός ο ετοιματzhήδικος ορθολογισμός τους που δεν μπόρεσε να χαράξει με επάρκεια τη γραμμή ενός τραμ αλλά φιλοδοξεί να μας ανοίξει δρόμους για το μέλλον. «Διαβάτη δεν υπάρχει δρόμος. Τον δρόμο θα τον φτιάξεις περπατώντας» λέει ο ισπανός ποιητής Αντόνιο Ματσάδο, και ο βρετανός

καλλιτέχνης Ρίτσαρντ Λονγκ της Land art το κάνει πράξη. Περπατώντας ξανά και ξανά σε λιβάδια οροπεδίων ή σαβάνες δημιουργεί ευθείες γραμμές με τα βήματά του. Πώς σας φαίνεται; Ένας περίπατος, ένα έργο τέχνης! Μια εμμονή, μια άσκηση, μια περιπέτεια, ο κάματος και η ξεκούραση του σώματος, το αγνάντεμα του ορίζοντα και η προσμονή του ηλιοβασιλέματος, έργο τέχνης. Όσο για τα άλλα έργα τέχνης που χορηγούν εταιρείες και τράπεζες και που κοστίζουν εκατομμύρια, υπόδικα ενός έωλου μύθου, είναι απλώς ο τελευταίος σπασμός μιας παρακμιακής διαδικασίας που γίνεται αντιληπτή πια από όλο και περισσότερους. Ευτυχώς! Γιατί δεν μας τα δίδαξαν όλα αυτά; Επειδή στα σχολεία μάς θέλουν απλώς καλούς μαθητές, που θα πει ευχειραγώγητους για το σύστημα, κι όχι ευτυχισμένους. Βέβαια η ευτυχία δεν διδάσκεται, ασκείται κανείς όμως για να την διεκδικεί. Αφήστε που ο καθένας δικαιούται τον δικό του τρόπο και δρόμο προς αυτή. Να μια αλήθεια που δεν μας ειπώθηκε ποτέ. Ούτε από τους φλύαρους περί όλα τ' άλλα δασκάλους, πολιτικούς, δικαστές ή αστυνόμους. Να κάτι που παρέλειψαν επίσης να μας ψιθυρίσουν οι υπερπροστατευτικοί κατά τ' άλλα κομματικοί μας μπαμπάδες ή μαμάδες. Και γι' αυτό τα μωρά (τους) μεγάλωσαν μαραζωμένα και κακότροπα, εγωπαθή στην ανασφάλειά τους κι ανέραστα. Εμείς δηλαδή! Θα μου πείτε τώρα πως ο Μπερλουσκόνι υποσχέθηκε στα μπερλουσκονάκια του ότι θ' απέχει απ' το σεξ ως τις εκλογές. Για να είναι πιο αποδοτικός, λέει, στις εθνικές του υποχρεώσεις! Διερωτώμαι λοιπόν: είναι αυτός λόγος για να αποδεικνύονται και οι δικοί μας πολιτικοί τόσο ανερωτικοί; Εκτός κι αν εξοικονομούν δυνάμεις ώστε να επιτύχει η Eurovision. Ο καθείς και το vision, το όραμά του δηλαδή: Λαϊκοέντεχνο με ποπ-kitsch ανταύγειες, γιαλαντζί εκσυγχρονιστικό

και πτωχομπουρζουάδικα νεοπλουτίστικο. Αλλά σας ερωτώ αδέρφια: Υπάρχει μεγαλύτερη τραγωδία από το να έχεις λεφτά και να μην έχεις τίποτε άλλο; Και μάλιστα να έχεις αποκτήσει αυτά τα χρήματα με τους γνωστούς εκσυγχρονιστικούς τρόπους; Τουτέστιν εξευτελιστικά και ξεφτιλισμένα; Τρε μπανάλ, που θα 'λεγε και η μαντάμ Σουσουό στον λαϊκό, πτωχό Παναγιωτάκη της. Που είχε πάντως την αξιοπρέπεια να είναι τραπεζοκόμος αλλά όχι τραπεζίτης. Πολλώ μάλλον κυνόδοντας... Είπα «κυνόδοντας» και θυμήθηκα την έκθεση «Αδέσποτα Σκυλιά - Περιπλανώμενη Σκέψη» που παρουσιάζει το Art Factory στο Booze, Κολοκοτρώνη 57. Μπαρ που διευθύνουν δύο ήρωες, η κολοκοτρώνισσα Λεία και ο καπετάν αντρούτσος Νίκος με καλλιτεχνικό οίστρο και αντισυμβατικό πνεύμα. Στον χώρο αυτό λειτουργεί, εδώ και καιρό, ένα χειροποίητο πολυ-μουσείο σύγχρονης τέχνης, χωρίς διευθυντήρια, ένστολους φύλακες ή κρατικά budgets. Εδώ, δημιουργοί απ' όλο τον κόσμο ψάχνουν την modernité που μας απομένει και την avantgarde που αντέχουμε, συζευγνύοντας το λαϊκό με το λόγιο. Επειδή υπάρχει ένας ομφάλιος λώρος που συνδέει το λαϊκό με την πρωτοπορία και που καταλήγει σε διαλεκτική εξίσωση. Σήμερα, φευ, η λαϊκή φόρμα υποβιβάζεται σε φολκλόρ, δηλαδή σ' εύπεπτες εκδοχές της αγοράς, ενώ η ψευδολαϊκότητα αναπόδραστα οδηγεί σε ψευδομοντερνισμό. Η απώλεια όμως του λαϊκού πληρώνεται με πανάκριβα λύτρα πολιτιστικής εξαθλίωσης, την οποία ζούμε όλοι καθημερινά. Επειδή το λαϊκό περισσότερο από μορφή είναι στάση ζωής. Όπως και το «λαϊκοέντεχνο» είναι η απίσχναση αυτής της μορφής. Και μην ξεχνάτε: Η τέχνη είναι ο λαβύρινθος στον οποίο ο Μίτος δίνεται στην έξοδο και όχι στην είσοδο. Στο Booze μάλιστα οι Αριάδνες περισσεύουν!

Μάνος Στεφανίδης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΣΛΑ: Βιογραφικό σημείωμα

Ο Αλέξανδρος Ashla με τον Ζαννή Ψάλτη (δεξιά), το καλοκαίρι του 2005 στην Αθήνα.

Ο Αλέξανδρος Ashla γεννήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 1943 στην Ουκρανία, στο ρωμαίικο χωριό Σαρτανά της Αζοφικής. Το 1962 τελείωσε το Κρατικό Μουσικό Κολέγιο της πόλης Αρτέμοβσκ κι εργάστηκε σε διάφορα μέρη της Σοβιετικής Ένωσης. Τα έτη 1972-92 δίδασκε μουσική φιλολογία και σύνθεση στα μουσικά σχολεία της Μαριούπολης. Σπούδασε ελληνική γλώσσα και πολιτισμό στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά τα έτη 1992-96 (υποτροφίες του ΙΚΥ και του πανεπιστημίου).

Διακρίθηκε με πρώτο βραβείο Ιόνωφ (1988, Ντόνιετσκ, Ουκρανία) για τη διάσωση της λαϊκής παράδοσης των Ελλήνων της Αζοφικής, και με χορηγία από το A.A. Brediusstiftung (1992, Hernen, Ολλανδία) για σπουδές στην Ελλάδα.

Από το 1981 και μετά έκανε δεκάδες ταξίδια στα 36 ελληνικά χωριά της νοτιοανατολικής Ουκρανίας και συνέλεξε πλούσιο λαογραφικό υλικό. Τα αποτελέσματα αυτής της εξερεύνησης παρουσιάστηκαν σε: συνδιάσκεψη Εθνομουσικολογικής Επιτροπής της Ένωσης Συνθετών ΕΣΣΔ (Νοέμβριος 1982 Μόσχα-Ρούζα), λαογραφικό συνέδριο (Μάιος 1990 Λάρισα), XVIII International Congress of Byzantine Studies (Αύγουστος 1991 Μόσχα), XVII Meeting of Study Group for Analysis and Systematization of Folk Music ICTM/UNESCO (Σεπτέμβριος 1992 Θεσσαλονίκη), Πρώτη οργανωτική συνέλευση Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού (Δεκέμβριος 1995 Θεσσαλονίκη) κ.ά.

Συμμετείχε σε: VII Συνέδριο Ένωσης Συνθετών ΕΣΣΔ (Απρίλιος 1986 Μόσχα) και Α΄ Παγκόσμιο Συνέδριο Ομογενών - Ανθρώπων Πολιτισμού (ΣΑΕ Δεκέμβριος 1999 Θεσσαλονίκη).

Εξέδωσε δύο δίσκους βινυλίου από την εταιρεία «Μελωδία» (Μόσχα) υπό τους τίτλους:

«Τα τραγούδια των Ελλήνων της Αζοφικής» 1988 (11.500 αντίτυπα),
«Μουσικό φολκλόρ των Ελλήνων της Αζοφικής» 1991 (1.900 αντίτυπα) κι ένα βιβλίο & CD,
«Τα Μαριουπολίτικα» Τραγούδια, παραμύθια και χοροί των Ελλήνων της Αζοφικής. Αθήνα 1999 (1.000 αντίτυπα) από τις εκδόσεις «Δωδώνη» και
«Ποίηση των Ελλήνων της Αζοφικής», εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 2003.

Ήταν ιδρυτής και πρόεδρος του Συλλόγου των Ελλήνων της Μαριούπολης (Ιανουάριος 1989-Μάρτιος 1990), αντιπρόεδρος της Ένωσης των Ελλήνων της Ουκρανίας (Ιανουάριος 1990-Μάρτιος 1991) και συνεργάστηκε ως εμπειρογνώμονας σε θέματα εθνικής αναγέννησης των Ελλήνων της Αζοφικής με την Ειδική Επιτροπή του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΕΣΣΔ (Δεκέμβριος 1990-Αύγουστος 1991).

Συνεντεύξεις και άρθρα του δημοσιεύτηκαν στα ΜΜΕ της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Ελλάδας, Αγγλίας, Γερμανίας και Κύπρου.

Στο έργο του Α. Ashla είναι αφιερωμένο ένα λήμμα στην 25τομη Εγκυκλοπαίδεια Σύγχρονης Ουκρανίας (Εθνική Ακαδημία Επιστημών, Κίεβο 2001).

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

- 1 УЛАКЛИ
- 2 ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛ
- 3 БОГАТЫРЬ
- 4 КОМАР
- 5 ВЕЛИКАЯ НОВОСЕЛКА
- 6 СТАРОМЛЫНОВКА
- 7 НОВЫЙ КЕРМЕНЧИК
- 8 КРАСНАЯ ПОЛЯНА
- 9 МАКСИМОВКА
- 10 НОВОИГНАТЬЕВКА
- 11 СТЫЛА
- 12 СТАРОБЕШЕВО
- 13 РАЗДОЛЬНОЕ
- 14 СТАРОЛАСПА
- 15 СТАРОИГНАТЬЕВКА
- 16 ГРАНИТНОЕ
- 17 КАМЕНКА
- 18 АНДРЕЕВКА
- 19 АНАДОЛЬ
- 20 ТРУЖЕНКА
- 21 НОВОЯНИСОЛЬ
- 22 КУЙБЫШЕВО
- 23 КРЕМЕНЕВКА
- 24 КАСЬЯНОВКА
- 25 КЛЮЧЕВОЕ
- 26 ЗАРЯ
- 27 КИРИЛЛОВКА
- 28 ЗАМОЖНОЕ
- 29 ПРИМОРСКОЕ
- 30 ОКТЯБРЬСКОЕ
- 31 ХЕРСОНЕС
- 32 СТАРЫЙ КРЫМ
- 33 ПЕРШОТРАВНЕВОЕ
- 34 ЯЛТА
- 35 ПРИМОРСКОЕ

- τα ελληνόφωνα χωριά
- ⊙ τα ταταρόφωνα χωριά
- ◆ το μεικτό χωριό (ελληνόφωνοι & ταταρόφωνοι)
- ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΟΛΕΙΣ
- : με ελληνικούς χαρακτήρες οι αρχαίες ονομασίες π (σε παρένθεση η σημερινή ονομασία, αν διαφέρει)

Ένας Ρωμιός από την περιοχή της Μαριούπολης, δηλαδή από το κομμάτι εκείνο της Ουκρανίας που βρέχεται από την Αζοφική θάλασσα, με το δικό του ύφος γραφής και το δικό του πάθος, ιστορεί στις σελίδες που ακολουθούν, τη μοίρα ενός ξεχασμένου ελληνισμού. Το άρθρο του Αλέξανδρου Ασλά μάς δίνει πλήθος πληροφοριών για μια προσωπική αλλά και τη συλλογική περιπέτεια των Ελλήνων της Αζοφικής. Ο χάρτης (επάνω) ορίζει την περιοχή στην οποία αναφέρεται ο Αλέξανδρος Ασλά.

ΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΑΡΙΟΥΠΟΛΗΣ

μήμα Περιφέρειας Ντονιέτσκ

• ΜΑΚΕΕΒΚΑ

УРАХОВО

ДОНЕЦК
ΝΤΟΝΙΕΤΣΚ

СНЕЖНОЕ
ТОРЕЗ

АМВРОСИЕВКА

ДОКУЧАЕВСК

Мієсєв
(Ζταρομπέσεβο)

КОМСΟΜΟΛЬСКОЕ

Καράιουμπα
(Στάραγια Καράιουμπα)

Λάινη

Καράν
(Γρανίτνογιε)

Τουρμαζί

НОВАДОВСК

МАРИУПОЛЬ
Μαριούπολη

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ο χάρτης δεν περιλαμβάνει όλα
τα ελληνικά χωριά της περιοχής
- το χωριό Αναντόλ ίδρυσαν Έλληνες
από την Μικρά Ασία το 1826
- η απόσταση Μαριούπολη - Ντονιέτσκ
είναι 115 χιλιόμετρα περίπου

το έμβλημα της Μαριούπολης
τον XIX αιώνα

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΟΥΠΟΛΗΣ (1779-1780)

τον χάρτη επιμελήθηκε ο Ευάγγελος Φ. Βουρδουμπάκης - Ουάσινγκτον

ΜΙΑ ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Οι άγνωστοι Έλληνες της Αζοφικής

του Αλέξανδρου Ασλά, μουσικολόγου

Στη Μόσχα και στην Αγία Πετρούπολη η μουσικολογία γενικά είναι πολύ προχωρημένη. Αλλά, όταν το 1982 παρουσίασα στο συνέδριο της Ένωσης Συνθετών της Σοβιετικής Ένωσης, για πρώτη φορά στην ιστορία μας, τα τραγούδια και τη μουσική των Ελλήνων της Αζοφικής θάλασσας, ακόμα γνωστοί επιστήμονες δεν ήξεραν ότι υπάρχει αυτή η μουσική, ούτε ότι υπάρχουν Έλληνες στην

Ουκρανία. Δάκρυσαν σαν Έλληνες, όταν απαντούσα στις ερωτήσεις τους. Γενικά δεν ήμουν ευχαριστημένος από τη ζωή, από το σύστημα... Οι άνθρωποι που είχαν κάτι πνευματικό αισθάνονταν πνιγμένοι. Εγώ είχα μελετήσει τη σοβιετική μουσική, το αβάνγκαρντ, και ασχολήθηκα με τη μουσική της Εσθονίας και τη μουσική της Δύσης. Ήταν ένας τρόπος, που μπορείς να κάνεις αντίσταση στην κατάσταση,

σαν μουσικός, όχι σαν πολιτικός. Όταν γύρισα στην πατρίδα μου, από το στρατό και την ξενιτειά, δούλεψα στη μουσική σχολή, δίδασκα ιστορία της κλασικής μουσικής, αλλά από το 1978 άρχισα ν' ασχολούμαι με το δημοτικό τραγούδι και με την ιστορία και τον πολιτισμό των Ελλήνων της Αζοφικής. Γιατί στο διαβατήριό είμαι Έλληνας γραμμένος, αλλά δεν ήξερα τίποτα για την ιστορία. Και έτσι άρχισα να

Η Μαριούπολη στις αρχές του 20ού αιώνα. Η πλατεία της αγοράς. Μπροστά από τον ναό του Αγίου Χαραλάμπους, διακρίνεται ο μικρότερος ελληνικός ναός αφιερωμένος στην Αγία Αικατερίνη.

Ο ποιητής Γιώργι Κοστοπράβ. Δεξιά το βιβλίο του με το μεγάλο ποίημα για τον Λεόντι Χοναγπείς που εκδόθηκε το 1934.

μαζεύω υλικό. Μίλησα με τους ανθρώπους που έχουν σχέση, που τραγουδούσαν δημοτικό τραγούδι και έπαιζαν τη μουσική των Ελλήνων της Αζοφικής, και εδούλεψα στ' αρχεία και τη βιβλιοθήκη. Ας πούμε, ο ποιητής Αντόν Σαπουρμάς ήτανε τότε περίπου 60 χρονώ, υπήρχανε εκδόσεις του στα ουκρανικά, Έλληνας, ο οποίος ακόμα ζούσε. Τα νιάτα του έπεσαν στα 1936-

37 και ήξερε την ιστορία μας. Αλλά όλοι κρατήθηκαν σιωπηλοί γιατί είχαν φόβο. Αυτός δούλευε λογιστής σε κάποιο εργοστάσιο, απλός άνθρωπος, χωρίς να τελειώσει το πανεπιστήμιο, αλλά με ταλέντο, λαϊκός ποιητής, ήξερε την παράδοση και τη γλώσσα.

Στα 1930, 34-5-6-7, είχαμε εφημερίδες, περιοδικά, σχολεία και κολέγιο, που γίνονταν δάσκαλοι της ελληνικής

γλώσσας. Υπήρχε και ένας ταλαντούχος, ο Γιώργι Κοστοπράβ. Κοστοπράβ σημαίνει αυτός που διορθώνει τα οστά. Είχε το ψευδώνυμο «Κοφτερός». Το καταλαβαίνεις απ' τα ποιήματά του ότι είχε γλώσσα κοφτερή. Σαν ψαλίδι. Και αγάπαγε τη ζωή, ήτανε πρόεδρος της λογοτεχνικής ομάδας και συνεργάτης στην εφημερίδα «Κολεχτιβιστής». Με μεγάλη δράση. Απ' όλα τα χωριά έστελναν ποιήματα. Αυτός ήτανε άνθρωπος που έψαχνε να βρει ταλαντούχους και τους βοήθαγε. Κι ο Σαπουρμάς ήτανε σ' αυτή την ομάδα. Παράλληλα υπήρχε ελληνικό θέατρο, όπου έπαιζαν έργα Ελλήνων, καθώς και Ρώσων και ξένων συγγραφέων, μεταφρασμένα στην τοπική διάλεκτο, με ελληνική μουσική. Και ταξίδευαν στα ελληνικά χωριά, στην Κριμαία, στην πόλη Χάρκοβ, μακριά απ' τη Μαριούπολη. Το μουσικό συγκρότημα από το χωριό Σαρτανά πήρε μέρος στον πανσοβιετικό διαγωνισμό των μειονοτήτων το 1936, στη Μόσχα, κερδίζοντας την πρώτη θέση. Παίζανε και χορεύανε όλα τα τοπικά τραγούδια και μεταφράζανε ουκρανικά και ρωσικά τραγούδια στα ελληνικά.

Πήγα στις βιβλιοθήκες, Μόσχα, Πετρούπολη, Κίεβο, Ντονιέτσκ, Μαριούπολη κι έψαξα γι' αυτή την εποχή. Τους ίδιους τους ανθρώπους δεν τους γνώρισα. Τον Κοστοπράβ τον βάλανε φυλακή τον Δεκέμβριο του 1937 και τον τουφέκισαν τον Φεβρουάριο του 1938. Ο Σαπουρμάς ήτανε πολύ νέος, πέρασε αυτά τα δύσκολα χρόνια και μετά, όταν έφτασαν στο Οτεπέλ, την πολιτική άνοιξη, ας πούμε, όταν ο Χρουστσώφ μίλησε στο 20ό συνέδριο, άρχισαν να φτιάχνουν σαν αληθινή ζωή, ήρθε και ο Σολζενίτσιν, κι άλλοι, άρχισε η εποχή της Ρεαμπιλιτάτσια, που σημαίνει ότι αν είχαν κάνει αδικίες, σας δίκασαν και σας τουφέκισαν, σας αθώωναν. Αποκατάσταση –μετά θάνατον– δεκάδων χιλιάδων νεκρών, Ελλήνων!

Το 1963 είχαν τυπώσει τον Κοστοπράβ, στα ρώσικα. Και τότε οι Έλληνες πίστεψαν ότι άρχισε η άνοιξη, η ανθρώπινη ζωή, και άρχισαν να γράφουνε στα ελληνικά. Φυσικά κάθε εξουσία προσπαθεί να φτιάξει μια ωραία εικόνα, ότι όλα πάνε καλά. Σ' αυτό το παζλ, ένα κομμάτι ήτανε ότι υπάρχουνε Έλληνες λογοτέχνες κι ελληνική μειο-

νότητα με δικαιώματα. Στο τέλος του '64 άρχιζε ξανά ν' αλλάζει η πολιτική, διώξαν τον Χρουστσώφ και τον Σολζενίτσιν. Και φτάσαμε στο Ζαστόι, ακινησία· πάλι φοβήθηκαν και έπαψαν να μιλάνε για τα ελληνικά εθνικά θέματα.

Στα χρόνια του Μπρέζνιεφ δεν ήταν τόσο σκληρά όσο ήταν επί Στάλιν, αλλά θα μπορούσαν να σε βάλουνε στη φυλακή αν έκανες έρευνα στα πολιτικά θέματα, γιατί, ας πούμε, διαβάξεις τον ίδιο το Μαρξ και λες: ο Μαρξ είπε αυτό κι εμείς δεν κάνουμε αυτό που πρέπει για το σοσιαλισμό. Το απλό. Ή σε στέλνανε στη Σιβηρία. Ακόμα κι αν έκανες αριστερή κριτική, είχες πρόβλημα. Γιατί το κόμμα ήτανε κράτος. Στις εφημερίδες όλα ήτανε λογοκριμένα. Μόνο αν δημοσίευαν το υλικό σου εθεωρείτο ότι είναι αλήθεια, νόμιμο να το πάρουν και άλλοι.

ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Άρχισα να κάνω την έρευνα για την ιστορία. Ήταν μια ανθρώπινη αντίσταση. Και αναζήτηση. Αισθανόμουν ότι κάνω προπαγάνδα για τη σύγχρονη μουσική, τους ξένους, ενώ κανένας δεν ασχολείται με τους Έλληνες. Τι έχει σωθεί, τι έχει χαθεί; Αποφάσισα, το χρόνο που έμεινε απ' τη ζωή μου, να τον ξοδέψω έτσι όπως θέλω. Και ας μου πάει και στραβά.

Όταν άρχισα, σκεφτόμουν πώς μπορώ να φωνάξω και να δώσω σήμα, να μ' ακούσουν. Πώς θα το κάνεις αυτό; Μαζεύοντας καλό υλικό, καλά επιχειρήματα και μιλώντας στα συνέδρια. Πριν, με τη σύγχρονη μουσική είχα φτιάξει γνωριμίες. Οι Εσθονοί με βοήθησαν γιατί έχουν το ίδιο πρόβλημα, να σωθεί ο πολιτισμός τους, να σωθεί η συνείδηση, όλα αυτά που κάνουν τον άνθρωπο ένα πρόσωπο ή ένα λαό. Το ίδιο και οι Εβραίοι, όπως ο μουσικολόγος Λεβ Γκριγκόριεβ, από τη Μόσχα, που με βοήθησε.

Το 1978 ο Αντρόπωφ μίλησε πρώτη φορά για τους μικρούς λαούς. Από κει κάποιοι ξεκίνησαν να φτιάξουνε πάλι συγκροτήματα. Στη Σιβηρία, για παράδειγμα, ακόμα κι οι Τοφαλάρι, που είναι μόνο 350 άτομα, παρουσιάστηκαν σε φεστιβάλ, στη Μόσχα, με συγκρότημα. Στα πλαίσια αυτής της κατάστασης, ξαναφτιάχτηκε το μουσικό συ-

Θεία λειτουργία σε πανηγύρι γύρω στο 1926-1928. Πιθανόν στο χωριό Σαρτανά.

γκρότημα στο χωριό Σαρτανά.

Ένας φίλος φιλόλογος που είχε ασχοληθεί με τα τραγούδια της περιοχής, με κάλεσε για βοήθεια, σαν μουσικολόγο, να κοιτάξω πώς πάει το συγκρότημα, τι στοιχεία πρέπει να υπάρχουν· κι έτσι γνώρισα τον Εντουάρντ Χατζίνωφ, έναν πάρα πολύ καθαρό Έλληνα, που γεννήθηκε το 1937, κι αυτός με έπεισε ότι ο πολιτισμός μας έχει αξία. Δυστυχώς, ο Χατζίνωφ πέθανε στις 5 Μαΐου 1979, γεγονός που μου έφερε μεγάλη πίκρα και απελπισία στην ψυχή μου. Λέω, ποιος είμαι εγώ; Υπάρχουνε άλλοι άνθρωποι που το κάνουνε, εγώ είμαι νήπιο σ' αυτό το θέμα. Αλλά βλέπω ότι κανείς δεν κάνει τίποτε και το 1981, σε μια βόλτα στο πνευματικό κέντρο του χωριού, μου είπανε ότι το συγκρότημα πήρε δίπλωμα και ονομάζεται «ναρόντι», λαϊκό συγκρότημα. Και τότε, εκμεταλλευόμενος το γεγονός, σκέφτηκα ότι θα μπορούσα να θέσω το ελληνικό ζήτημα πιο πλατιά. Από πού ήρθανε σαν Έλληνες; Τι είχανε πριν και τι έχουνε τώρα; Από τότε άρχισε η συστηματική δράση.

ΕΝΑ ΑΡΘΡΟ ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΚΠΟΜΠΗ

Στο συγκρότημα έπαιζαν και χόρευαν δημοτικά τραγούδια. Όχι ποντιακά. Στην περιοχή μας κανένας δεν τα ήξερε, ούτε έπαιζαν λύρα. Εμείς έχουμε

βιολί, κλαρίνο, φλογέρα, νταούλι, νταϊρέ (ντέφι), τλουμπ-ζουρνά, γκάιντα δηλαδή, και σε κάποια χωριά και τρομπέτα. Τα τελευταία χρόνια κι ακορντεόν ή αρμόνικα.

Έτσι, έφτιαξα ένα άρθρο «Η τέχνη των Ελλήνων της Αζοφικής», για το πανσοβιετικό περιοδικό *Η μουσική ζωή*, όπου μου 'πανε να μη γράψω για το σταλινισμό, αλλά το δημοσιεύσανε.

Τότε, αρχές 1982, πήγα στην Εσθονία, στο Ταλίν, όπου είχα πολλούς φίλους. Το άρθρο μου δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Δρεπάνι και σφυρί* (Σιρπ για Βάσαρ), χωρίς καμία λογοκρισία, γιατί είχανε πιο μεγάλη ελευθερία. Το περιοδικό βγήκε στις 5 Φεβρουαρίου 1982, στα 60 χρόνια από την ίδρυση της Σοβιετικής Ένωσης κι όλοι γιόρταζαν την επέτειο. Την επόμενη μέρα κάναμε και μια εκπομπή στο ραδιόφωνο με τον Γιαν Σαρβ. Όταν μου έστειλαν το περιοδικό, το χρησιμοποίησα για να διαπιστώσω πώς αντιμετώπιζαν τις μειονότητες στα διάφορα επίπεδα του κράτους και των μέσων ενημέρωσης. Πρώτα, το πρότεινα στην τοπική εφημερίδα, αλλά δεν το παίρνανε χωρίς αλλαγές. Μετά πήγα στο Ντονιέτσκ και έφτασα στο Κίεβο, στην εφημερίδα *Πράβδα Ουκραϊνι*, του ΚΚ, αφού πήρα άδεια από το σχολείο, άνευ αποδοχών. Πήγα στο τμήμα του πολιτισμού, με

Η εσωτερική σελίδα από την Ανθολογία Ποίησης «Από τις ακτές της Αζοφικής», Κίεβο 1979. Εδώ, πορτρέτο και βιογραφικά στοιχεία για τον Γιώργι Κωστοπράβ.

μια βαλίτσα έγγραφα. Λέω, είμαστε Έλληνες, έχουμε ιστορία και πολιτισμό και είναι αφιερωμένο στα 60χρονα. Το άφησα. Αμέσως πήγα στο ραδιοσταθμό. Όλοι κάνανε τα μάτια τους στρογγυλά: μου λένε, πρώτη φορά τα ακούμε! Οι μουσικοί τα βρήκαν ενδιαφέροντα και πρωτότυπα. Υποσχέθηκαν ότι θα κάνουμε μισή ώρα εκπομπή. Στη Μαριούπολη κανείς δεν ξέρει τίποτα, για να μην μπλέξω κανέναν. Άμα συμβεί κάτι να το αντιμετωπίσω μόνος μου.

Τον Μάιο ήρθε χαρτί με φίρμα, «Τοβάριστς Ασλά, το υλικό σας είναι έτοιμο, αλλά δεν ξέρουμε πότε θα δημοσιευτεί». Έτσι ήρθε το φθινόπωρο. Κάθε κράτος έχει μια έκθεση σαν της Θεσσαλονίκης, στην οποία κάλεσαν και το συγκρότημα απ' το χωριό μας: πήγα μαζί τους και μετά έμεινα στο Κίεβο. Μια φίλη, Ουκρανίδα λαογράφος, Λίντια Ορέλ, με πληροφόρησε ότι στην Κεντρική Επιτροπή, υπάρχουνε δυο-

τρεις άνθρωποι μορφωμένοι, λιμπεράλ, που μπορείς να μιλήσεις. Κι εγώ αποφάσισα να χτυπήσω τις πόρτες. Το πιο δύσκολο ήταν να περάσεις το φόβο. Εγώ δεν ήμουν κομμουνιστής και για να μπεις στο κτήριο έπρεπε να είσαι, αλλιώς μένεις στον προθάλαμο και μιλάς απ' τα τηλέφωνα. Άλλοι άνθρωποι έκλαιγαν γιατί έπαθαν αδικίες και δεν μπορούσαν να μπουν μέσα. Τι θέλετε, τοβάριστς; Λέω: Διδάσκω κλασική μουσική, την άνοιξη έδωσα το υλικό μου στην εφημερίδα, έγραψα και μια εκπομπή και δεν βγήκε τίποτα, παρ' όλο που πήρα απάντηση θετική. —Εντάξει, ή θα δείτε το υλικό σας στην εφημερίδα ή θα πάρετε απάντηση.

Άρχισα να τρομάζω, αισθανόμουν αδυναμία και έτρεμαν τα πόδια μου: παίρνω τηλέφωνο να ενημερώσω την κυρία στο ραδιοσταθμό. Της είχαν αμέσως τηλεφωνήσει και μου λέει, θα κάνουμε μόνο 7,5 λεπτά, χωρίς να το ονομάσουμε ελληνικό συγκρότημα γιατί βγαίνουμε από τα πλαίσια. Παίρνω πάλι τηλέφωνο τον κύριο και ρωτάω: Γιατί δεν μπορούμε να το ονομάζουμε ελληνικό; Αλεξάντρ Αλεξάντροβιτς, είστε μορφωμένος άνθρωπος, εμείς δεν μπορούμε να δώσουμε εντολή (αυτό δεν ήτανε αλήθεια), καταλαβαίνετε. Γυρίζω στη Μαριούπολη, δε λέω τίποτα σε κανέναν. Φοβόμουν μην τα χαλάσω όλα. Την Κυριακή, 10 Οκτωβρίου, βγαίνει το άρθρο, με τίτλο «Συγκρότημα από την Αζοφική». Αλλά έλειπε ένα κομματάκι και δεν φαινόταν τι είναι αυτοί οι χιλιάδες Έλληνες και κανένα λόγο για την ιστορία. Όμως, επτά φορές έλεγε **ελληνικό** συγκρότημα, **ελληνική** οικογένεια, ότι κρατάνε τη γλώσσα και τον πολιτισμό τους. Το πρωί, στη δουλειά μου, έρχεται τρέχοντας ο ντιρέκτορ, φοβισμένος, να μου πει ότι τηλεφωνούνε από το ΚΚ! Ο ινστρούχτορ για τα μέσα ενημέρωσης, μου λέει, η διευθύντρια του τμήματος προπαγάνδας και αγκιτάτσιας της επιτροπής πόλης, θέλει να την πάρετε τηλέφωνο. Της τηλεφώνησα και ζήτησε να μάθει αν το είχα γράψει με δική μου πρωτοβουλία ή αν μου το είχαν παραγγείλει από την εφημερίδα, αν το κείμενο ήταν συμφωνημένο με τον συντάκτη, με ποιον είχα κανονίσει το άρθρο, πού είχε δημοσιευτεί στα ελληνικά το

ποίημα του Λεόντι Κυριάκωφ «Σλόβο ο πολκού 'Ιγορεβε» κ.τ.λ.

Οι Έλληνες της Μαριούπολης, ιδιαίτερα οι διανοούμενοι, συγκινήθηκαν πάρα πολύ με το άρθρο. Ο ποιητής Σαπουρμάς το διάβαζε δακρυσμένος, με χάπια για την καρδιά του! Για πρώτη φορά στην Ουκρανία, στην εφημερίδα, οι Έλληνες βγήκανε απάνω. Ούτε Γύφτοι, ούτε Βούλγαροι, ούτε Πολωνοί δεν υπήρχανε, ποτέ! Κρύβανε τις μειονότητες γιατί αν κανείς ξέρει την ιστορία του, ξέρει το τραγούδι του, είναι πιο ανεξάρτητος απ' αυτά που γίνονται γύρω-γύρω. Έχει ταυτότητα.

Τίποτε δεν υπήρχε ελληνικό. Μόνο στην Τασκένδη έβγαине ο «Νέος δρόμος», απ' τους κομμουνιστές. Κι αυτό ήταν ένα νήμα για μας. Ορισμένοι στέλνανε μερικά μικρά άρθρα για το τι γίνεται στην Αζοφική.

Δεν ήταν διωγμός μόνο των Ελλήνων, αλλά των Ελλήνων ήταν ο πιο σκληρός και αυστηρός, γιατί εμείς είχαμε κράτος στο εξωτερικό.

Ίσως και γιατί, όπως έμαθα στην Ελλάδα, υπήρχε φόβος από την πλευρά της εξουσίας, για κίνημα των Ελλήνων για αυτονομία. Κι αυτό το χρησιμοποίησαν σαν αφορμή για να διώξουν τους πιο δραστήριους, να τους σκοτώσουν, να τους σκορπίσουν, να τους στείλουνε στη Σιβηρία. Αν δεν ξεχνάμε ότι το καθεστώς ήτανε απολυταρχικό, που δεν άντεχε καμία αλλαγή, καμία αντίσταση, καταλαβαίνουμε γιατί ήταν τόσο σκληρός ο Στάλιν.

Το 1982 ήταν λίγο πιο μαλακό το καθεστώς, αλλά στα ψυχιατρεία ακόμα κρατούσαν ανθρώπους.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΟΚΧΑΟΥΖΕΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Έρευνες είχαν κάνει στην κλασική μουσική, στη ρωσική και στη δυτική, μόνο γι' αυτά που είχανε κλασικές ρίζες, τραντιτσιονάλ, όχι Βέμπερν, Στοκχάουζεν και Σόνμπεργκ.

Υπάρχουνε πολλοί μουσικολόγοι, αλλά κανένας δεν έκανε έρευνα σ' αυτή την εθνολογική ομάδα. Εγώ πήγα σε όλα τα ελληνικά χωριά, σε μια ακτίνα 60 χιλιομέτρων, περίπου 60 ελληνικά χωριά: για τον επιστήμονα είναι θησαυρός, αλλά ήτανε απαγορευμένα και δεν έφερναν χρήματα. Ένας μουσι-

κολόγος θα προτιμούσε να ταξιδέψει στο Βιετνάμ, να πάρει ένα τραγούδι για μια έρευνα αντί να 'ρθει εδώ, δίπλα του. Παράξενα πράγματα. Εγώ ξεκίνησα σαν άνθρωπος, να απαντήσω στο απλό ερώτημα: είμαι Έλληνας; Δεν είναι απλή ονομασία, πρέπει να βρεις κάτι παραπάνω απ' αυτό. Γλώσσα, τραγούδια, χορό κ.τ.λ.

ΟΙ ΡΙΖΕΣ

Οι γονείς μου ήταν Έλληνες. Μιλούσανε μια ελληνική διάλεκτο από τις πέντε που μιλάνε στην περιοχή της Μαριούπολης. Δεν είμαστε απ' τους Έλληνες που έφυγαν από την Ελλάδα για να πλουτίσουν. Είμαστε από την Κριμαία, σίγουρα από τα βυζαντινά χρόνια, αλλά οι επιστήμονες κι οι εθνογράφοι λένε ότι υπάρχουνε και αρχαιοελληνικές ρίζες, κι εγώ τώρα το βλέπω στη γλώσσα και σε κάποια άλλα στοιχεία που ταιριάζουν. Έως σήμερα δεν υπάρχει συστηματική έρευνα για τα ρούχα, τη γλώσσα, τη μουσική. Κανείς δεν έχει ολοκληρώσει για να βρει τις ρίζες, να ψάξει στ' αρχεία, στην Κωνσταντινούπολη κι αλλού· και ανθρωπολογικά, μύτη, μάτια, κρανίο κ.τ.λ. Κι ας μας κάνουν για λόγους πολιτικής Πόντιους. Είμαστε μια ξεχωριστή ομάδα. Είμαι περήφανος, γιατί άρχισα να μαθαίνω τα νέα ελληνικά και να βρίσκω τις ρίζες. Χτες στο περιοδικό σας διάβασα «φως στα μάτια σου», τρελάθηκα, το λένε στην Ουκρανία, είναι η καλύτερη ευχή! Το πιο σπουδαίο, το πιο ακριβό. Ξέρετε πόσο συγκινήθηκα; Και μόνο αυτό το στοιχείο αξίζει μεταξύ μας.

Δυσκολεύομαι να πω από πού είμαστε. Κάποιοι ήρθαν από την Πόλη, κάποιοι απ' τα νησιά· μήπως υπάρχουνε κάποιες ρίζες και στην Καππαδοκία; Από την Καππαδοκία ξέρω ότι ήρθαν στη Θράκη και είδα στην Αλεξανδρούπολη ένα συγκρότημα να χορεύει τον καρσιλαμά όπως τον χορεύουμε εμείς! Και στις διαλέκτους μας βρίσκονται κοινά στοιχεία με τις διαλέκτους της Β. Ελλάδας, αλλά και άλλων περιοχών. Δεν υπάρχει ακόμα απλή απάντηση για την ακριβή προέλευση των Ελλήνων της Αζοφικής.

Δεν είμαστε Πόντιοι. Ούτε εγώ μπορώ να καταλαβαίνω σωστά τους Πόντιους, ούτε αυτοί εμένα. Και οι ίδιοι οι

Πανηγύρι. Τα φαγητά, από κρέας για το κουρμπάνι (αρνί ή αρσενικό μοσχάρι που προορίζεται για το πανηγύρι), παρασκευάζονταν αποκλειστικά από τους άνδρες.

Πόντιοι βεβαιώνουν ότι δεν είμαστε Πόντιοι. Οι γονείς μου δεν γνώριζαν ούτε τη λέξη Πόντιος.

Είμαστε ξεχασμένοι, μακριά απ' την Ελλάδα και η γλώσσα μας έχει εξέλξη. Ένας γλωσσολόγος μπορεί να κάνει φωνολογική και φωνητική σύγκριση, να κρίνει τι σώθηκε, τι χάθηκε, σε ποια κατάσταση βρίσκεται.

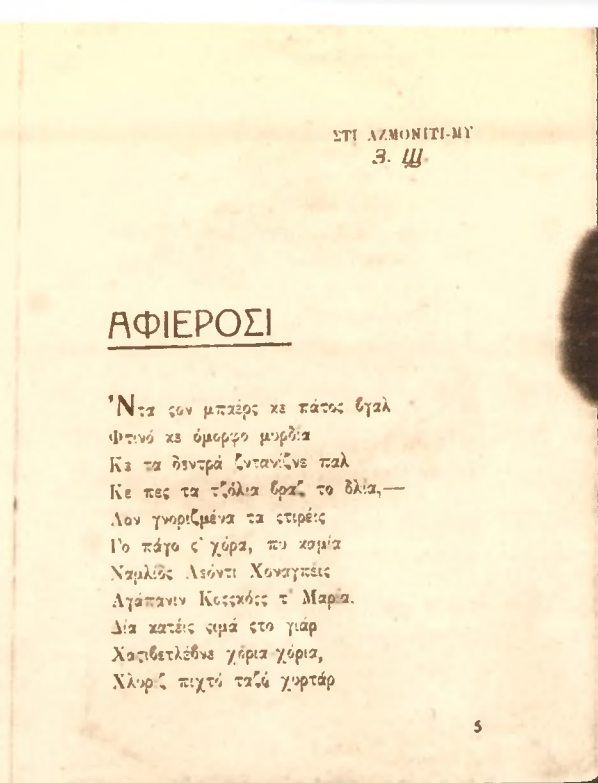
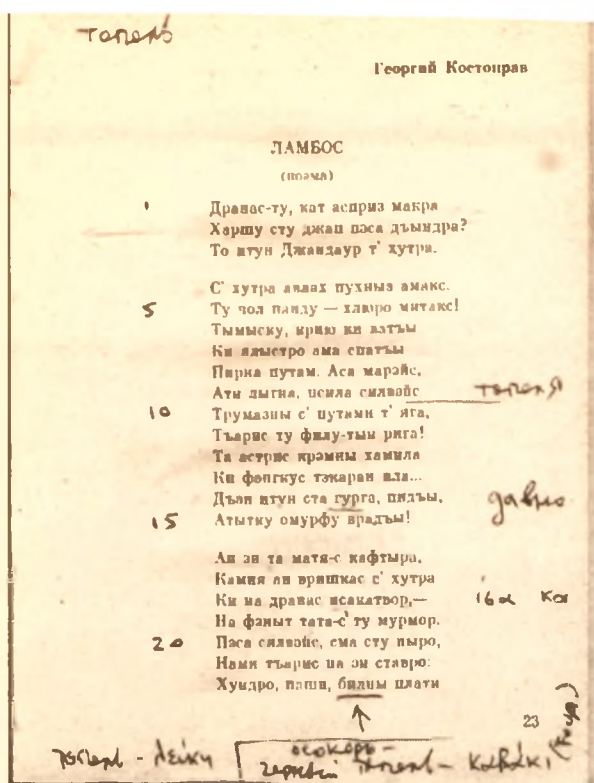
Εγώ σκεφτόμουν στα ελληνικά και μετέφραζα μετά στα ρώσικα. Μικρός, δεν άκουγα πολλά τραγούδια, εκτός από κάποια που τα τραγουδάνε στο γάμο. Ο πατέρας μου έπαιζε αρμόνικα. Δημοτικά και ρώσικα. Κι εγώ άρχισα να παίζω από έξι χρονώ, αρμόνικα. Στους γάμους χορεύανε καρσιλαμά (χασλαμά) και ένα χορό σαν καλαματιανό. Διπλό χορό, τραπεζίτικο και γιερίμ-αβά, έχουν διάφορες ονομασίες. Ο ρυθμός είναι ο ίδιος, μοιάζει με τα ελληνικά. 9/8, 7/8, 5/8, αλλά υπάρχουνε και 6/8. Μπορεί να κυκλοφορούν κάποιες μελωδίες που τις πήραμε από τους Τάταρους, γιατί υπήρχε επικοινωνία. Κριμαιοτατάρικες μελωδίες. Έχω ηχογραφήσει και τους ταταρόφωνους· το 40% στην περιοχή μας είναι Έλληνες ταταρόφωνοι, χριστιανοί. Υπάρχουν 3-4 διάλεκτοι της τουρκικής γλώσσας, κριμαιοταταρικά. Και τα τραγούδια τους είναι κριμαιοτατάρικα. Αλλά η μουσική τους έχει επηρεαστεί πολύ

περισσότερο από την ελληνική απ' όσο την έχει επηρεάσει.

Μπορεί σε κάποια ιστορική περίοδο να ήτανε αναγκασμένοι να αλλάξουνε τη γλώσσα, αλλά να κρατήσουνε τη θρησκεία. Απ' την άλλη πλευρά μπορεί κάποιοι Τάταροι να γίνουν χριστιανοί, κι όποιος ήτανε χριστιανός τον θεωρούσανε Έλληνα.

Στα βουνά ήτανε πιο ανεξάρτητοι απ' τους Τάταρους, γι' αυτό κρατήσανε τη γλώσσα τους. Στο διαβατήριο γράφονται Έλληνες και λένε, εμείς είμαστε Έλληνες, εμείς μιλάμε τα ελληνικά, εσείς δεν μιλάτε ελληνικά! Τα τατάρικα τα λένε ελληνικά. Ένα παράδοξο της συνειδήσής τους.

Πολλά αινίγματα στην ιστορία μας, αλλά σήμερα ξέρουμε ότι είμαστε βέβαιοι Έλληνες. Τότε ξέραμε μόνο την ιστορία της αρχαίας Ελλάδας, τον Μέγα Αλέξανδρο, αλλά για τη σημερινή Ελλάδα δεν μαθαίναμε τίποτα. Μόνο η Πράβδα και η Ισβέστια, στις 25 Μαρτίου, βάζανε ένα μικρό σημείωμα, από διπλωματικό σεβασμό. Η Ελλάδα για μας ήτανε ένας ωραίος, μεγάλος μύθος· όλοι ονειρεύονταν για την Ελλάδα παρ' όλο που μας είχαν καλλιεργήσει αμφιβολίες για την ταυτότητά μας, ένα είδος κόμπλεξ. Απαγορευότανε στο σχολείο να μιλάς ελληνικά γιατί θα 'χεις άσχημη προφορά στα ρώσικα.

Αριστερά, ελληνικό κείμενο σε κυριλλική γραφή. Δεξιά, σελίδα από το ποίημα «Λεόντι Χοναχμπέις» του Γιώργι Κοστοπράβ. Τα ρωμαίικα γράμματα βασισμένα στην φωνητική ορθογραφία.

Μας λέγανε, δεν είσαστε πια Έλληνες εσείς! Κι εμείς νομίζαμε ότι στην Ελλάδα είναι οι αληθινοί Έλληνες, με θαυμασμό!

Όταν είχα οργανώσει το σύλλογο των Ελλήνων της Μαριούπολης, το 1989, ήρθε μια ομάδα νεολαίας από δω, επτά άτομα, για πρώτη φορά, και τους αγκαλιάσαμε και τους πήγαμε στα ελληνικά χωριά. Να Έλληνες, όλοι τρελαθήκαμε! Τόση δίψα και αγάπη, τα αισθήματα δεν περιγράφονται.

Εγώ ήρθα για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1990, στη Λάρισα· με κάλε-

σε σ' ένα λαογραφικό συνέδριο ο Άλκης ο Ράφτης. Μπήκα σε πρόγραμμα χορών και κάναμε ταξίδια στα ελληνικά χωριά. Οι καλύτερες μέρες στη ζωή μου! Γιατί βεβαιώθηκα ότι είμαστε γνήσιοι Έλληνες!

Ανέβηκα και στην Ακρόπολη. Τι ωραία να αισθάνεσαι ελεύθερος και να μη φοβάσαι κανέναν, τίποτα! Να καθίσεις και να κοιτάς. Επειδή υπάρχει συνέχεια στην ιστορία, σε κάποια στιγμή μπαίνεις κι εσύ, υπάρχουν στον πολιτισμό και στο πνεύμα· και συνεχίζει το νήμα.

ΒΟΗΘΕΙΑ

Είμαι ευχαριστημένος που τιμήθηκε η δουλειά μου εδώ· παρουσίασα τους δίσκους και πήρα υποτροφία από το ΙΚΥ. Έμαθα την ελληνική γλώσσα, πέρασα το φόβο μου μπροστά στα ελληνικά γράμματα, διαβάζω βιβλία, μπήκα στην τηλεόραση και τις εφημερίδες, μπορώ να επικοινωνήσω με τους ανθρώπους, με τον περιπτερά και με τον επιστήμονα. Εμένα με βοήθησε πολύ το Πανεπιστήμιο Αθηνών, είχα για τέσσερα χρόνια δωρεάν φαγητό και ύπνο και είχα τη δυνατότητα να συνεχίζω τη δουλειά μου. Συνάντησα σωστούς ανθρώπους. Με βοήθησαν ο καθηγητής Βασίλης Κύρκος, ο μουσικολόγος Μάρκος Δραγούμης, ο εκδότης Οδυσσέας Χατζόπουλος κι άλλοι, απλοί χριστιανοί. Επίσης με υποστήριξε η Μονή Παρακλήτου στον Ωρωπό και το ίδρυμα «Μπρέντιους» από την Ολλανδία. Και θέλω ιδιαιτέρως να ευχαριστήσω κάποια προσφιλή μου κυρία, η οποία με την ολόθερμη συμπαράστασή της, με στήριξε να ανταπεξέλθω στις αντιξοότητες που συνάντησα.

Είναι κρίμα να δεις τα σκουπίδια στην Ομόνοια και να βγάλεις συμπεράσματα για τον ελληνικό λαό. Η Ελλάδα εί-

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ελεγεία

του Λεόντι Χοναχμπέι (1853-1918)

Ε, μαρέ, γιαλάν ντουινιά,
βαί, ζαμάνια κι καιρούς...

Αχ τα πότι στίκιτι
βαί, πάτους κι ουρανός,
ήλιους, φέγκους, τα άστρις·
όλα τα έπλασιν Θιός.

Πουλλά κόσμου έπλασιν,
παλικάρια κι κουρασές,
ατζέπ' κανείς πέρνασιν του
του ζήσιμου τ' όλου 'ν τα χαρές;

μαρέ = μωρό
γιαλάν = ψεύτικο
ατζέπ' = μήπως
'ν = με, μαζί

* (απόσπασμα) Γράφτηκε στην πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα και έγινε δημοτικό τραγούδι.

Λεόντις Χοναχμπέις

ποίημα του Γιώργι Κοστοπράβ (1903-1938)

... Παλ' ίρτεν άνικρις, τίλογα ίτυν πάντα.
Καρδία-μ' ας χαρά-τ' χτιπά πιχτά-πιχτά.
Γο ρςέρυ-μ' κε γελύ, θαρίς δεν ίμε τράντα,
Θαρίς τα χρόνια-μ' εν δεκαεφτά.

Θαρίς δεν πέρασαν τα τράντα ςτυρυτιέρια,
Θαρίς κε δεν μπορί το ζίςμο-μ' να βραδέν.
Θαρίς κε για τ' ολνύς κε για τ' δικά-μ' τα τέ-
ρια
Ατόρα το γιαςζλίχ πςςιρίθεν γιανκιντέν.

υ = ου
ρς = sch (γερμ.)
ας = από
τίλογα = όπως
εν = είναι
ςτυρυτιέρια = φθινόπωρα
γιαςζλίχ = νιότη
πςςιρίθεν = άρχισε
γιανκιντέν = ξανά
βραδέν = βραδιάσει

Ο Λεόντις Χοναχμπέις.

* (απόσπασμα από τον επί-
λογο) Γράφτηκε το 1934 και
αναδημοσιεύεται με την ίδια
ορθογραφία.

(από το γλωσσάρι που περι-
λαμβάνεται στον υπό έκδοσιν
δίσκο).

ναί κάτι μεγαλύτερο και κάτι περισσότερο απ' αυτό.

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ

Κάποιος μου δάνεισε 220 ρούβλια κι αγόρασα ένα τεράστιο μαγνητόφωνο ρεύματος με μπομπίνες, μάρκα Μαγιακ, σοβιετικό, γιατί τα ξένα ήτανε πιο ακριβά. Και άρχισα σαν Κολόμβος. Είναι πολύ συγκινητικό αυτό, γιατί ήξερα ότι υπάρχουν Έλληνες, αλλά δεν πήγαινα στα χωριά.

Πήρα το χάρτη και σχεδίασα το ταξίδι μου στα ελληνικά χωριά, στη στέπα. Όταν ήρθαμε απ' την Κριμαία στην περιοχή μας, το 1978, ιδρύσαμε χωριά με τις ίδιες ονομασίες. Γιάλτα, Ουρζούφ, Σαρτανά..., αλλά και σ' ένα χωριό δώσαμε το όνομα Κωνσταντινούπολη! Αργότερα αποκτήσαμε και τα χωριά Βυζαντία, Αθήνα, Μακεδόνοβκα, Χερσονές. Και είναι στο χάρτη! Μετά τα αλλάξανε, αλλά με την περεστρόικα ξαναονομάστηκαν έτσι.

Με το λεωφορείο, έμπαινα στο χωριό, με τετράδια, κασέτες, μικρόφωνο. Έδειχνα το άρθρο μου, στην *Πράβδα Ουκραϊνι*, και έλεγα, μη φοβάστε. Γιατί οι γιαγιάδες κι οι παππούδες με ρωτάγανε: Αλέξανδρε, μήπως έχεις ξεχάσει ή δεν ξέρεις τι έγινε το 1937; Θες πάλι να μας πάρουν στη φυλακή;

Τους ρωτούσα από πού είναι. Γιατί υπάρχουνε διαφορές, Γκρεκοί-Έλληνες και Γκρεκο-Τάταροι, με άλλη γλώσσα. Ποιος ξέρει τα παλιά τραγούδια; Τα κάλαντα; Όταν μιλάς μόνος σου, πιο εύκολα κερδίζεις την εμπιστοσύνη τους κι ανοίγεις την ψυχή των ανθρώπων.

Όταν μάζεψα πολύ καλό υλικό, έγραψα γράμμα στη δισκογραφική εταιρεία Μελόντιγια και πήρα αμέσως απάντηση. Γιατί ήτανε πρωτότυπη δουλειά και δεν είχανε τίποτα στον κατάλογό τους.

Ακούσανε ότι αξίζει, αλλά βρήκανε το επίπεδο της ηχογράφησης όχι αρκετά ικανοποιητικό. Και τότε ζήτησα βοήθεια από τους φίλους μου, από τη ραδιοφωνία της Εσθονίας, για να γράψουμε με Νάγκρα. Ο φίλος μου Γιαν Σαρβ ήρθε, χωρίς αμοιβή, και τρεις βδομάδες γυρίσαμε όλα τα χωριά, περίπου 35, για να τα ξαναγράψουμε. (Και μετά τον πρόωρο θάνατό του, το 1988, βοήθησε ο συνεργάτης του Χέι-

Χορός στο πανηγύρι (πιθανόν στο τέλος του 19ου αιώνα). Τα μουσικά όργανα είναι ζουρνάς, νταούλι και γκάιντα.

νο Πέντουσααρ στην επεξεργασία των ταινιών). Δεν είχαμε δυσκολίες γιατί με ξέρανε, αλλά είχα και το συστατικό γράμμα από την Ένωση Σοβιετικών Συνθετών, που είχε πολύ μεγάλη σημασία! Μετά πήγα και στα τουρκόφωνα, μάζεψα κι εκεί. Τουρκικό φολκλόρ, δεν λένε για το Χριστό. Πήγα και στον Καύκασο, στην Τσάλκα, δύο φορές.

ΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Η παράδοση έχει σωθεί περισσότερο και καλύτερα στους γέρους. Έως τώρα γίνονται γάμοι που κρατάνε την παράδοση. Γίνονται αρραβώνες και ακολουθεί η επιθεώρηση της προίικας από τους φίλους του γαμπρού. Στο γάμο ο γαμπρός πηγαίνει να πάρει τη νύφη με πομπή, χορεύοντας και τραγουδώντας και η νύφη ετοιμάζεται και στολίζεται με ανάλογα τραγούδια, καθισμένη σε σκαμνί στο σοφά. Φτάνοντας στο σπίτι της νύφης, οι προξενητές του γαμπρού πρέπει να δώσουν δώρα, κρασί ή βότκα, στους γείτονες που φυλάνε το σπίτι της νύφης, έξω από την αυλή, για να περάσουν και μετά φτάνοντας στην πόρτα παζαρεύουνε με τους προξενητές της νύφης για να δώσουνε τη νύφη στο γαμπρό. Συμφωνούνε στα δώρα και μπαίνουνε στο σπίτι. Είναι η πιο συγκινητική στιγμή, όταν η νύφη

φεύγει από το πατρικό της σπίτι. Μία γυναίκα τραγουδάει το νυφιάτικο:

Θα χουρστείς αχ τ' μανίτσας, θα κάμ'ς άλλου μανίτσα

θα χουρστείς 'χ τουν τατίτσα σ', θα καμ'ς άλλου τατίτσα

[...]

Αν πάεις σύρι στου καλό, 'ν Κυρική έλα στα ουχτώ.

Κλαίει όλος ο γάμος, και βέβαια η νύφη.

Μετά ο αδερφός παίρνει τη νύφη στα χέρια και την κατεβάζει από το σκαμνί και την παραδίδει στον γαμπρό. Είναι ένα αποκορύφωμα της τελετής, και η πομπή ξεκινάει με πιο δυνατά τραγούδια της χαράς για το μυστήριο του γάμου. Και η τελετή συνεχίζεται και ολοκληρώνεται σε δύο ή τρεις μέρες.

Όταν γιορτάζει η εκκλησία, κάνουνε πανηγύρια. Και ας μην υπάρχει ναός. Ήταν απαγορευμένες οι θρησκευτικές γιορτές, αλλά δεν μπορούσαν να απαγορεύσουν το τραγούδι και τα πανηγύρια. Σωζόταν η εικόνα που συμβόλιζε την εκκλησία και ένωνε τους πιστούς κι όποιος την κρατούσε σπίτι του είχε την ευθύνη να προετοιμάσει το επόμενο πανηγύρι. Ετοιμάζε ένα-δύο μοσχάρια ενός χρόνου για θυσία (χουρμπάνι) και αναλάμβανε τα έξοδα του φαγητού. Έβαζε τραπέζι, ρακί, κρασί, αλλά συ-

Επάνω ο Θεόκτιστος Χαρταχάι, ο πρώτος λαογράφος και δάσκαλος των Ελλήνων της Αζοφικής. Κάτω, ο Έντουαρντ Χατζίνωφ (σε φωτογραφία του 1970), ιστορικός και φιλόλογος. Ο Χατζίνωφ ήταν πρωτεργάτης της αναγέννησης του Ελληνισμού της Ουκρανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

μπλήρωναν και άλλοι χωριανοί. Ανήμερα ο παπάς, στο σπίτι, αγιάζει την εικόνα, λειτουργεί και μετά στρώνουν το τραπέζι και διασκεδάζουνε. Πίνουνε κι ένα ποτό από κεχρί. Μετά γινόντουσαν αγώνες. Στην πάλη, που πρέπει να νικήσεις τρεις αντιπάλους διαδοχικά. Και με τα άλογα (χουτσί). Και βέβαια, μουσική και χορός. Με δημοτικά συγκροτήματα. Βιολί, κλαρίνο και όλα τα παραδοσιακά όργανα. Τα πανηγύρια αυτά είναι σαν εθνική γιορτή και έρχονται κι από άλλες περιοχές, επικοινωνούν, ανταλλάζουνε πληροφορίες και σ' αυτή την ατμόσφαιρα κρατούν ζωντανή την εθνική συνείδηση.

Σήμερα, οι πιο νέοι ξέρουνε τα τρα-

γούδια και τα αγαπούνε. Σε μερικές περιπτώσεις αλλάζουν το ρυθμό, γιατί στο ηλεκτρικό αρμόνιο δεν υπάρχει ρυθμός 7/8. Τώρα όλο και περισσότερο ακούγονται και τα νέα τραγούδια, τα λαϊκά, μπουζούκια. Μάλιστα, φτιάχνουνε σύγχρονα τραγούδια και στην τοπική διάλεκτο. Με την περεστρόικα φάνηκε ότι ο Ελληνισμός δεν έχει πεθάνει και μόλις δόθηκε ελευθερία άνθισε ξανά.

ΣΗΜΕΡΑ

Η Σοβιετική Ένωση, στα 70 χρόνια, στον πολιτισμό έφτιαξε κάτι καινούργιο και αξιόλογο, αλλά, σαν ένα πουλί που πετάει μ' ένα φτερό, έχασε από τη Δύση στον παγκόσμιο πολιτιστικό δρόμο. Όμως από κάποια πλευρά κέρδισε. Έφτιαξε κάτι εξαιρετικό: τον χόμο σοβιέτικο. Από τη μια πλευρά είναι άσχημος κι από την άλλη έχει αξίες. Θα μπορούσαν, αν είχε γίνει την κατάλληλη στιγμή, να αλλάξουνε τα θεμέλια της συνεργασίας με τα κράτη που την αποτελούσαν, να δώσουν ελευθερία και να κρατήσουνε την ομοσπονδία της Σοβιετικής Ένωσης. Γιατί έγινε καταστροφή.

Τώρα υπάρχει αναρχία. Ούτε καπιταλισμός, ούτε νεο-καπιταλισμός, ούτε σοσιαλισμός. Είναι τραγωδία. Ο λαός υποφέρει και δε φαίνεται κανένα φως. Ακόμα, οι απλοί άνθρωποι έχουν μεγάλη υπομονή. Και δε γνωρίζουν τρόπους, πώς μπορούν να αντιδράσουν συντονισμένα. Δεν το έχουν στην παράδοσή τους. Αλλά όταν ρωτούσα τους εργαζόμενους, μου έλεγαν, «πώς θα ζήσω, όταν δεν θα έχω να δώσω στο μωρό μου ψωμί; Τότε, θα πάω να σπάσω τα τζάμια στο δημαρχείο». Γιατί φτάνεις στα άκρα.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οι Έλληνες θα μείνουνε στην Αζοφική. Οι 99 από τους εκατό. Δεν είμαστε σαν τους Πόντιους, που έχουν εδώ συγγενείς. Τώρα, αν γίνει απογραφή, θα βγουν εκατόν πενήντα χιλιάδες Έλληνες!

Να κρατήσουμε τον Ελληνισμό σαν ένα κομμάτι της ελληνικής οικογένειας, να βοηθήσουμε να κρατήσουν την παράδοση και να τους εξηγήσουμε ότι η παράδοση έχει αξία και όχι μόνο τα εμπορικά τραγούδια.

Τα Υπουργεία Πολιτισμού, Εξωτερι-

κών και το τμήμα Απόδημου Ελληνισμού προσπαθούν να μας βοηθήσουν. Όμως αυτό δεν είναι αρκετό. Γιατί έρχονται από τον Καναδά και την Αγγλία βαπτιστές, αντβεντιστές... Νοικιάζουν θέατρα και κάνουνε κήρυγμα. Βαφτίζουν ακόμα και Έλληνες στη θάλασσα! Νέους και γέρους, που παρασύρονται από τους ιεραπόστολους. Ας με συγχωρέσει ο Θεός, αλλά οι Έλληνες ιερείς κάνουν τουριστικές εκδρομές. Η Ελλάδα έστειλε κάποια βιβλία, έρχονται και εθελοντές καθηγητές από την Ελλάδα και την Αυστραλία, για να διδάξουν ελληνικά για μερικούς μήνες στο Ανθρωπιστικό Ινστιτούτο, στη Μαριούπολη. Ήρθε και ο κ. Νιώτης. Αλλά το πρόβλημα είναι πιο βαθύ. Θέλει δασκάλους σε κάθε χωριό. Θέλει βιντεοκασέτες για την Ελλάδα και τον πολιτισμό της. Θέλει κασετόφωνα και κασέτες με παραδοσιακά τραγούδια. Ο Έλληνας της Αζοφικής πρέπει να ακούσει ότι και στην Ελλάδα υπάρχει ο «Μενούσης», για να αντιληφθεί τη συγγένεια και την αξία της παράδοσης.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Υπουργείου Παιδείας δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα για τον Απόδημο Ελληνισμό. Τίποτα στο σχολείο. Ακόμα και οι Θρακιώτες δεν ξέρουν την ιστορία του τόπου τους. Αν είναι λάθος, συγγνώμη, αλλά μου το είπανε στη Θράκη. Αν όμως είμαστε ένα κομμάτι του Ελληνισμού, πρέπει να βάλετε στα βιβλία κατάλληλα κείμενα και να φυτέψετε στα παιδιά την αγάπη για τον ξεχασμένο Ελληνισμό.

Ανάλογες προσπάθειες πρέπει να γίνονται απ' τον καθένα κι όχι μόνο από την πολιτεία. Με αμοιβαίο όφελος. Οικογένεια με οικογένεια, σχολείο με σχολείο, χωριό με χωριό.

Κυρίως, όμως, πρέπει απ' όλους μας να απαντηθούν σοβαρά τα ερωτήματα: τι είναι η Ελλάδα για μας και τι είμαστε εμείς για την Ελλάδα;

Και πάνω απ' όλα, να μην ξεχνάμε ότι οι Έλληνες της Αζοφικής είναι ακόμα ένας ζωντανός οργανισμός, μια εθνογραφική ομάδα, που χρειάζεται ιδιαίτερη βοήθεια και στήριξη. Για να διατηρήσει και στο μέλλον τον πλούσιο πολιτισμό της, στην Ουκρανία, αναπτύσσοντας όλο και πιο στενές σχέσεις με τη μεγάλη ελληνική οικογένεια.

Γιοχάνες Βάισερτ (1930-2006)

Στις 9 του Γενάρη πέθανε στη Γερμανία ένας ακριβός φίλος της Ελλάδας: ο Γιοχάνες Βάισερτ. Στα χρόνια της δικτατορίας ο Γιοχάνες Βάισερτ βοήθησε ενεργά στον αντιδικτατορικό αγώνα. Τα χρόνια εκείνα υπηρετούσε στην Ελλάδα ως διευθυντής προγραμμάτων του Ινστιτούτου Γκαίτε. Την Κυριακή 2 Απριλίου η γυναίκα του, ο γιος του και μερικοί φίλοι του σκόρπισαν την τέφρα του πέρα από το ναό του Σουνίου, ανοιχτά στη θάλασσα προς το Μακρονήσι. Μετά από δύο μέρες σε μια σεμνή τελετή στο Ινστιτούτο Γκαίτε μαζεύτηκαν φίλοι του και τον θυμήθηκαν με λίγα θερμά λόγια. Τις σύντομες αυτές ομιλίες δημοσιεύουμε στο τεύχος αυτό, ως ελάχιστο φόρο τιμής σε έναν σπουδαίο φίλο της Ελλάδας και της δημοκρατίας.

Καλό κατευόδιο...

Ήταν Γερμανός αλλά είχε ζήσει τα παιδικά του χρόνια στην Ελλάδα. Πόσο τον είχε σημαδέψει αυτό;

Μίλαγε τα ελληνικά με κάποιο δισταγμό, που όμως ήταν χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του. Αυτός ο βόρειος, με τον βαθύ συναισθηματισμό που δεν τον άφηνε εύκολα να φανερωθεί.

Ήξερε καλά την ελληνική λογοτεχνία – και είχε μεταφράσει ορισμένα κείμενα. Ήξερε τον κινηματογράφο και ήταν φανατικός φίλος του. Παρακολουθούσε τα εικαστικά και από το πόστο του στο Ινστιτούτο Γκαίτε είχε οργανώσει εκθέσεις και σεμινάρια – από και προς την Ελλάδα. Ένας δίαυλος επαφής με μια ευρωπαϊκή πνευματική πραγματικότητα, τόσο αναγκαίος – ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια εκείνων των δίσεκτων απριλιανών χρόνων. Για τη δράση του τότε μιλάνε άλλοι. Τότε όταν το Γκαίτε της οδού Φειδίου ήταν μια εστία ζεστή και παρήγορη για έναν κόσμο διανοούμε-

νων και, κυρίως, νέων ανθρώπων.

Τότε τον γνώρισα. Του άρεσε το ελληνικό κρασί, υποτυπωδώς ακόμα τυποποιημένο. Του άρεσαν οι ελληνικές παρατεταμένες νύχτες. Του άρεσαν και αγάπαγε τους Έλληνες. Αυτός ο ευγενής και διακριτικός βόρειος που από λάθος δεν γεννήθηκε στη Μεσόγειο.

Του άρεσαν οι θάλασσές μας. Το Αιγαίο, το Μυρτώο, το Ιόνιο. Αυτή την αγάπη του την ξέραμε όλοι, την ήξερε η Ίλε και ο Μάρκος – είχαν μοιραστεί οι τρεις τους αρκετά καλοκαίρια εδώ, στα νησιά και τα νερά τους.

Σ' αυτά τα τρυφερά νερά επιστρέφει τώρα. Έτσι κλείνει το ταξίδι. Ήταν βαθιά μυστική επιθυμία του.

Γιοχάνες Βάισερτ, δεν μπορείς να μας ακούσεις πια. Οι φίλοι σου όμως και εγώ σε περιμένουμε. Περιμένουμε την Ίλε και τον Μάρκος να φέρουν την τέφρα σου για να την σκορπίσουμε μαζί στις αύρες και τα κύματα που τόσο πολύ είχες αγαπήσει.

Κατευόδιο.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ

Το Ινστιτούτο Γκαίτε είναι υπερήφανο που είχε έναν τέτοιο άνδρα στη δύσκολη εκείνη περίοδο

Τον Johannes Weisert τον πρωτογνώρισα στην Αθήνα το καλοκαίρι του 1966. Ήταν τότε διευθυντής του τμήματος προγραμμάτων στο Ινστιτούτο Goethe. Εγώ είχα έλθει στην Αθήνα για μεταπτυχιακές σπουδές, είχα τελειώσει τα νεοελληνικά στο Πανεπιστήμιο της Βόννης, και νόμιζα πως ήξερα αρκετά πράγματα για την νεοελληνική λογοτεχνία, για τον νεοελληνικό πολιτισμό. Είχα διαβάσει Βενέζη και Μυριβήλη, Καζαντζάκη και Καβάφη, ό,τι δίδασκε ένας καθηγητής νεοελληνικής φιλολογίας τότε σ' ένα γερμανικό πανεπιστήμιο, γενιά του τριάντα κτλ. Το όνομα Ταχτσής μού ήτανε άγνωστο· το Τρίτο Στεφάνι; άγνωστο βιβλίο για μένα. Στρατής Τσίρκας, Ακυβέρνητες Πολιτείες; ιδέα

δεν είχα. Μου τους σύστησε ο Γιοχάνες και τους δυο. Μετά, τον Θανάση Βαλτινό – μόλις του είχε μεταφράση την *Κάθοδο των Εννιά* στα γερμανικά. Μετά μου σύστησε τον Αλέξανδρο Σχινά, μετά τον Τίτο Πατρίκιο και αρκετούς άλλους.

Να πας στο καφέ Μπραζίλιαν, μου είπε ο Γιοχάνες, έχει ενδιαφέρον. Και πραγματικά, εκεί έπινε τον καφέ του ο Οδυσσέας Ελύτης και τον γνώρισα – θυμάμαι μια συζήτηση για το πρόβλημα της στρατευμένης ποίησης. Εκεί σύχναζαν και πολλοί φίλοι του Γιοχάνες, όλη η ομάδα του περιοδικού *Πάλι*, τους γνώρισα έναν έναν. Μεταξύ άλλων και τον Αλέξη Ακριθάκη. Θες να μάθεις περισσότερα για τη νέα γενιά των καλλιτεχνών μας; Ρώτα τον Χρήστο τον Ιωακίμη, και για ιστορία και κοινωνία της Ελλάδας θα σου συστήσω τον Κωνσταντίνο τον Τσουκαλά – και ούτω καθ' εξής.

Η μουσική; Άκουγα Χατζιδάκι και Θεοδωράκη τότε, μόλις είχα ανακαλύψει τις φωνές του Μπιθικώτση και της Φαραντούρη. Θα σε πάω αλλού, μου είπε ο Γιοχάνες, υπάρχουν και πιο αυθεντικά πράγματα. Με πήγε σ' ένα μαγαζί στον Πειραιά, λίγο ύποπτο μου φάνηκε, και εκεί τραγουδούσε μια γυναίκα με αυστηρό, αρρενωπό ύφος θάλεγα, τραγούδια που μου ήτανε τελείως καινούργια. Έτσι μ' έκανε να ανακαλύψω το γνήσιο ρεμπέτικο.

Γιατί τα αναφέρω όλα αυτά; Απλώς διότι δεν ήταν αυτονόητο ένας υπάλληλος γερμανικού ιδρύματος πολιτισμού στην Αθήνα να έχει διεισδύσει τόσο βαθιά μες στην κουλτούρα μιας ξένης χώρας, αφού το job του ήταν βασικά να διαφημίζει τον πολιτισμό της πατρίδας του, να δουλεύει, όπως τα λέγανε τότε ακόμα, για την *Wiederherstellung der Weltgeltung der deutschen Sprache und Kultur*, την αποκατάσταση του διεθνούς κύρους της γερμανικής γλώσσας και κουλτούρας. Ο Γιοχάνες την κατάλαβε αλλιώς τη δουλειά του στο Ινστιτούτο Γκαίτε: να μην είναι μονόδρομος η προώθηση της κουλτούρας, αλλά διάλογος. Και μια που είχε περάσει τα παιδικά του χρόνια εν μέρει στην Ελλάδα, είχε και καλές προϋποθέσεις.

Περάσαν 8, 9 μήνες, μόλις είχα αρχί-

σει να γνωρίζω καλά καλά την πολιτιστική ζωή της χώρας αυτής με ξεναγό τον Γιοχάνες, ήλθε η ώρα των συνταγματαρχών με τον «πολιτισμό» της Εθνικής Επανάστασης, της Ελλάδος Ελλήνων Χριστιανών. Η επίσημη γερμανική πολιτική τότε: καλές σχέσεις με τον σύμμαχο του NATO, και να μην πάθουν καμιά ζημιά οι οικονομικές μας σχέσεις, προπάντων. Και το Γκαίτε, κατά τη γνώμη της γερμανικής πρεσβείας, να μην ανακατευτεί στην πολιτική, και οπωσδήποτε να κρατάει χαμηλούς τόνους σ' ό,τι αφορούσε μια τυχόν κριτική απέναντι στο νέο καθεστώς. Στο Γκαίτε και ο διευθυντής Klaus Schulz και ο Johannes Weissert διαφωνούσαν ριζικά. *Kulturexport*, εξαγωγή γερμανικής κουλτούρας, και για τους δυο σημαίνει και εξαγωγή δημοκρατικού πνεύματος. Δηλαδή, το Γκαίτε να προσφέρει στην πελατεία του λίγα απ' αυτά που οι στρατοκράτες τής στερούσαν, απαγορεύοντας βιβλία και «επικίνδυνα» κινηματογραφικά έργα, ακόμα και μουσική. Άλλοι τα έζησαν αυτά από κοντά, εγώ είχα φύγει από την Ελλάδα λίγες μέρες μετά το πραξικόπημα, και από το τέλος του '68 ήμουν και ανεπιθύμητος στην Ελλάδα. Κρατούσαμε όμως στενή επαφή όλα τα χρόνια αυτά.

Θυμάμαι χαρακτηριστικά που με πήρε τηλέφωνο ο Γιοχάνες ένα βράδυ στη Γερμανία και μου ζήτησε να του στείλω έναν αντιπρόσωπο της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Γερμανίας (VDS) για μια διάλεξη με θέμα «Το γερμανικό φοιτητικό κίνημα». Τίποτε το ιδιαίτερο κάτω από κανονικές συνθήκες, το 1968 όμως, με την ΕΦΕΕ στην παρανομία, στελέχη της σε φυλακές και εξορίες, μια τέτοια εκδήλωση στα μάτια της χούντας ήταν προβοκάτσια. Μία από αρκετές. Η διάλεξη του Günther Grass το '72 ήταν μια απ' αυτές. Παρ' όλο που επισήμως η πρόσκληση για τον Grass δεν είχε έλθει από το Γκαίτε αλλά από κάποια Εταιρεία Σπουδής Ελληνικών Προβλημάτων, η πρόθεση και μόνο του Γκαίτε να οργανώσει πρεσβείας στο κτήριό του με τον συγγραφέα, που τον θεωρούσε αριστερό η πρεσβεία, την τρομαξε και διέταξε απαγορευτικό – η σχετική αλληλογραφία της πρεσβείας στην Αθήνα

με τη Βόννη είναι διασκεδαστική. Κάτι παρόμοιο έγινε όταν βρεθηκε τυχαία στην Αθήνα ο Heinrich Böll την ημέρα που του ανακοινώθηκε η απονομή του βραβείου Nobel: Προς Θεού, να μην κάνει πρεσβείας στο Γκαίτε, τουλάχιστον να μην κάνει εκεί πολιτικές δηλώσεις. Αυτά για τις σχέσεις του Γκαίτε με τη γερμανική πρεσβεία.

Ο Johannes Weissert ρίσκαρε πολλά εκείνα τα χρόνια, και δεν θα το έκανε ο καθένας στη θέση του. Αυτός το θεωρούσε απλώς καθήκον του. Το ότι δεν περιοριζότανε στην πολιτιστική δουλειά στο Ινστιτούτο το καταλάβαινε βεβαίως και οι χαφιέδες της Χούντας. Οι υποκλοπές τηλεφώνου ήτανε συνηθισμένες εκείνες τις μέρες, δεν το έκρυβε κιόλας στους συνεργάτες του Ινστιτούτου η αστυνομία. Κι όμως δεν ήξεραν μάλλον πόσο στενές ήταν οι επαφές του με ορισμένους ανθρώπους στην παρανομία. Όταν ήλθα στην Αθήνα τον Οκτώβρη του 1968 για μια φορά ακόμα, για να παρακολουθήσω τη δίκη των φοιτητών του Ρήγα Φεραίου στο στρατοδικείο Αθηνών σαν απεσταλμένος της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Γερμανίας και της Ένωσης Πρυτάνεων – δικάζαν τότε μεταξύ άλλων τη συγχωρεμένη τη Φρίντα Λιάππα, τον Κιάο και τον Γιανναδάκη –, ήθελα να 'ρθώ σε επαφή μ' έναν από τούς κατηγορουμένους που δεν τον είχαν πιάσει μέχρι εκείνη τη στιγμή, τον Νικόλα Βουλέλη. Και ποιος με οδηγούσε στον κρυψώνα, στη γιάφκα του, σ' ένα στενάκι στην Πλάκα; Ο Γιοχάνες. Έτσι, πηγαίνοντας το πρωί στο στρατοδικείο, το βράδυ μπορούσα να του πω του Νικόλα ποια τιμωρία ζήτησε ο βασιλικός επίτροπος γι' αυτόν.

Από τις αρχές του 1968 είχα αναλάβει γραμματέας διεθνών σχέσεων στο VDS, και εκεί μεταξύ άλλων μάζεψα ό,τι μπορούσα σχετικά με τον αντιδικτατορικό αγώνα της ελληνικής νεολαίας, με σκοπό την κινητοποίηση των γερμανών φοιτητών. Είχαμε βέβαια διάφορα κανάλια για να παίρνουμε τις πληροφορίες μας. Ένα μεγάλο μέρος των πληροφοριών το πήρα από τους εξόριστους Έλληνες στη Γερμανία, π.χ. από ένα πολύτιμο σχετικό έντυπο που έβγαζε τότε ο Βασίλης Μαυρίδης τακτικά στην Κολωνία. Πήρα όμως και

απευθείας πληροφορίες, και μια απ' τις βασικές πηγές ήταν ο Γιοχάνες. Κάθε τόσο έφταναν στο γραμματοκιβώτιό μου χοντροί φάκελοι από την Αθήνα, συνήθως με σφραγίδα του αεροδρομίου της Φραγκφούρτης (πάντα έβρισκε κάποιον ο Γιοχάνες να πάρει τα υλικά μαζί του σαν κούριερ, για να τα γλυτώσει απ' τη λογοκρισία). Μέσα βρήκα: φέιγ-βολάν και προκηρύξεις, προγραμματικές δηλώσεις των αντιχουντικών οργανώσεων κτλ. Από τον Γιοχάνες μαθαίναμε γρήγορα ποιον έπιασαν τα όργανα της Χούντας, για να κινητοποιήσουμε τη Διεθνή Αμνηστεία, μαθαίναμε για τις επικείμενες δίκες στα στρατοδικεία κτλ. Όταν βγάλαμε το '68 στο VDS ένα είδος Μαύρης Βίβλου (σε χρώμα μπλε) με ντοκουμέντα από τη στρατοκρατούμενη Ελλάδα, το περισσότερο υλικό το είχαμε λάβει από τον Γιοχάνες.

Και κατί άλλο ακόμα: Όταν το λογοτεχνικό περιοδικό *Akzente* (συντάκτες οι Michael Krueger και Hans Bender) αποφάσισε το 1971 να βγάλει ένα ειδικό τεύχος αφιέρωμα στην Ελλάδα, μεταξύ άλλων με αντιστασιακή λογοτεχνία, το υλικό το είχε μαζέψει ο Γιοχάνες Βάισερτ, χωρίς να φανεί βέβαια το όνομά του στο *impressum*, κι ένα μεγάλο μέρος των κειμένων το είχε μεταφράσει με ψευδώνυμο (Andreas Kuernbach). Έτσι σεμνός που ήταν, δεν τα ανέφερε ούτε καν αργότερα, όλα αυτά τα θεωρούσε απλώς καθήκον του.

Στο τέλος υπό την πίεση της χούντας και της γερμανικής πρεσβείας έπρεπε να εγκαταλείψει την Αθήνα, για να πάει στις αρχές του 1973 στο Λονδίνο. Εκεί στο Λονδίνο τον περίμενε, πρώτον, η τύχη να συναντήσει τη γυναίκα της ζωής του, την Ίλε, που είναι μεταξύ μας σήμερα με τον γιο τους τον Μάρκο. Και τον περίμενε βέβαια σ' αυτή την πόλη με την πλούσια πολιτιστική ζωή της ένα πόστο αξιοζήλευτο. Αλλά και εκεί τον περίμεναν κάποιες συγκρούσεις με τους διπλωμάτες. Όταν το Institute for Contemporary Art (ICA) οργάνωσε μια έκθεση με στρατευμένη τέχνη από την Γερμανία (Society into Art, Art into Society) –υπεύθυνοι οι Χρήστος Ιωακίμης και Norman Rosenthal–, παρακάλεσαν το Ινστιτούτο Γκαίτε, διότι τους είχαν τελειώσει τα χρήματα, να τους

υποστηρίξει με κάποια επιχορήγηση, δηλαδή δέκα χιλιάδες μάρκα, για την εκτύπωση του καταλόγου. Ο Γιοχάνες Βάισερτ το υποστήριξε, συμφώνησε και ο διευθυντής Klaus Schulz. Η έκθεση ήταν μεγάλη επιτυχία, και αυτό που άρεσε ιδιαίτερα στους Βρετανούς ήταν η πολιτική καρικατούρα, μεταξύ άλλων τα σατιρικά πλακάτ του Klaus Staeck. Για δες, έχουν και χιούμορ αυτοί οι Γερμανάδες, γελοιοποιούν τους πολιτικούς τους, παρατήρησαν οι Βρετανοί – με λίγα λόγια, ήταν καλό για την εικόνα του Γερμανού στην Αγγλία. Η επίσημη Γερμανία όμως ουδέν κατάλαβε. Έγινε βέρος σεισμός στη Γερμανία: υπουργοί, βουλευτές αναστατώθηκαν – πώς είναι δυνατόν ένα γερμανικό ίδρυμα κουλτούρας να δυσφημίζει τους πολιτικούς μας στο εξωτερικό, και μάλιστα με λεφτά από κονδύλια του Υπ.Εξ.! Ο σχετικός φάκελος στο πολιτικό αρχείο του Υπ.Εξ. στο Βερολίνο είναι ογκώδης.

Δεν γνωρίζω αν τέτοια συμβάντα είχαν άμεση επιρροή στα ακόλουθα σκαλιά της επαγγελματικής καριέρας του Γιοχάνες Βάισερτ, πάντως από το Λονδίνο τον έστειλαν –με τις δύο έννοιες της λέξης– στην έρημο: τον μεταθέσανε στην Αλγερία, να αναλάβει τη διεύθυνση του Ινστιτούτου Γκαίτε εκεί. Τηλεφωνηθήκαμε τότε – θυμάμαι, του είπα: Τι σου 'καναν, καημένο Γιοχάνες! Αυτός καμία διαμαρτυρία. Με το ξερό χιούμορ του είπε μόνο μια κουβέντα: It's a challenge – είναι πρόκληση. Μια πρόκληση άλλου είδους ήταν και η επόμενη αποστολή, η διεύθυνση του Γκαίτε στο Τελ Αβιβ: για έναν Γερμανό ήθελε λεπτότητα και τόλμη η δουλειά αυτή στο Ισραήλ. Δύσκολες αλλά και ευχάριστες μέρες τον περίμεναν και στο τελευταίο του πόστο: Ιστανμπούλ: καθόλου εύκολη η πολιτιστική δουλειά σε μια χώρα που πήγαιναν διανοούμενους, λογοτέχνες και δημοσιογράφους στη φυλακή για «δυσφήμιση της τουρκοσύνης», που σε περίμενε το στρατοδικείο όταν ανέφερες τη γενοκτονία του αρμένικου λαού ή το κουρδικό ζήτημα. Περίμενε πάντως κάτι το ιδιαίτερο η πνευματική ελίτ της Πόλης από ένα πολιτιστικό ινστιτούτο ευρωπαϊκό.

Παρ' όλα αυτά, το μεγαλύτερο

challenge της καριέρας του, για να κλείσω, ήταν οπωσδήποτε τα χρόνια του στην Ελλάδα, τα χρόνια της απριλιανής δικτατορίας. Και το Ινστιτούτο Γκαίτε μπορεί να είναι υπερήφανο που είχε έναν τέτοιο άνδρα στη θέση αυτή στη δύσκολη εκείνη περίοδο. Ας μην ξεχαστεί.

EBERHARD RONDHOLZ

Η Ελλάδα ήταν η δεύτερη πατρίδα του

Θα ξεπεράσω την αμηχανία της αρχής λέγοντας πως ο Γιοχάνες Βάισερτ, αν και γερμανικής καταγωγής, υπήρξε από τους πιο σπουδαίους Έλληνες κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Ακριβώς εκείνη η εποχή, αιώνες πριν από τη δική μας μολονότι απέχει γύρω στα τριάντα χρόνια, είναι που απαιτεί να ειπωθούν «δυο λόγια» για τον φίλο, που όπως μαθαίνω, έφυγε πριν από λίγο καιρό. Άλλοι είναι πολύ πιο κατάλληλοι από μένα για να εκθέσουν συστηματικά το σημαντικό έργο του Γιοχάνες κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, παρ' όλο που κι εγώ δεν απουσίαζα από τις εκδηλώσεις που διοργάνωσε στο Γκαίτε, εκδηλώσεις που συγκροτούσαν άμεση αντιστασιακή πράξη κατά της δικτατορίας. Εκεί, για παράδειγμα, πρωτοπαρουσίασε ο Στρατής Τσίρκας τα «Ημερολόγια της Τριλογίας» του. Οι εκδηλώσεις του Γκαίτε, για τις οποίες ήταν υπεύθυνος ο Γιοχάνες, υπήρξαν τα δεκανίκια που μας στήριξαν από πολύ νωρίς, μαζί με τις εκδηλώσεις της Ελληνοευρωπαϊκής Κίνησης Νέων, πριν απαγορευτεί η λειτουργία της. Αργότερα και οι εκδηλώσεις της γκαλερί Ώρα με εμπνευστή τον Ασσαντούρ Μπαχαριάν, οι εκδηλώσεις της Σχολής Μωραΐτη, ή, προς το τέλος της δικτατορίας πια, κάποιες συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις: τότε όμως όλα είχαν γίνει πολύ πιο μαζικά, πιο αυτονόητα.

Εγώ θα ήθελα να μιλήσω πιο προσωπικά και να αναφερθώ εν συντομία στις δυο σημαντικές γυναίκες που σταθερά περιέβαλλαν τον Γιοχάνες εκείνα τα χρόνια. Δεν μπορώ να τον ανακαλέσω

χωρίς εκείνες τις γυναίκες. Η πρώτη, η κυρία Καίτη Σούρμαν, η ηλικιωμένη, καλλιεργημένη και δημοκρατική μητέρα του, υπήρξε για όλους εμάς, τους κυνηγημένους και φτωχούς και τόσο νέους αριστερούς, μια καλή φίλη, ένα φιλόξενο στέκι, ένα κρησφύγετο ακόμη για κάποιους που έπρεπε να κρυφτούν για μια νύχτα. Στο μικρό διαμέρισμά της στο Κολωνάκι, όσο και στο αντίστοιχο του Γιοχάνες, σύχναζαν αριστεροί διανοούμενοι, ζωγράφοι, σκηνοθέτες, λογοτέχνες, γκαλερίστες που ζούσαν στην Ελλάδα, ή έρχονταν από το εξωτερικό – εκεί, για παράδειγμα, πρωτοείδα τον Κωνσταντίνο Τσουκαλά, ενώ στο σπίτι του Γιοχάνες τον ζωγράφο Ξενάκη, για να αρκεστώ σ' αυτούς. Η κυρία Καίτη Σούρμαν είχε μείνει πολλά χρόνια στην Ελλάδα μαζί με τον μικρό, τότε, Γιοχάνες, λόγω του δεύτερου γάμου της με τον αρχιτέκτονα Προκόπη Βασιλειάδη. Η Ελλάδα ήταν η δεύτερη πατρίδα τους. Στη δικτατορία ζούσε μόνη της πια.

Η άλλη γυναίκα ήταν η Φρίντα Λιάππα, η γνωστή και πρόωρα χαμένη σκηνοθέτης. Λίγο καιρό μετά την πρώτη δίκη του Ρήγα Φεραίου και τη λήξη της πολύμηνης προφυλάκισής της, συνδέθηκε με τον Γιοχάνες – νομίζω δούλεψε στη γκαλερί του Γκαίτε, όντας ακόμη φοιτήτρια στη Φιλοσοφική πριν την διαγράψουν για λόγους πολιτικούς, ήδη όμως είχε στραφεί προς τον κινηματογράφο. Η Φρίντα συνέδεσε όλους εμάς, τους κυνηγημένους και φτωχούς και τόσο νέους αριστερούς, με τον αρκετά μεγαλύτερό της Γιοχάνες και με όσα σήμαινε γι' αυτόν τον τόπο επί δικτατορίας ο ωραίος, πολύ καλλιεργημένος και προσηνής Γιοχάνες. Ο έντονος δεσμός τους στην Αθήνα, κράτησε πολλά χρόνια, με πολλά σκαμπανεβάσματα. Μπορώ σίγουρα να πω ότι αυτός ο δεσμός υπήρξε καθοριστικός για τη νεανική ζωή της στενής εκείνα τα χρόνια φίλης και συμφοιτήριάς μου. Αλλά και η επιρροή της Φρίντας στον Γιοχάνες υποστήριξε μεγάλη στις πολιτιστικές δραστηριότητές του εναντίον της δικτατορίας.

Η δική μου φιλική σχέση με τον Γιοχάνες καλλιεργήθηκε όσο ζούσε με τη Φρίντα στην Αθήνα – τότε ζούσαμε όλοι μας πιο συντροφικά στο κέντρο

της πόλης. Αργότερα έμαθα από τον Θανάση Βαλτινό (που θαρρώ τον γνώρισα από τη Φρίντα και τον Γιοχάνες) ότι ο Γιοχάνες πήγε να μείνει οριστικά στη Γερμανία και είχε παντρευτεί. Τον ξανάδα ελάχιστες φορές. Έχω λόγο να σημειώσω τις δυο. Την προτελευταία σε μια Έκθεση Βιβλίου στη Φραγκφούρτη, όπου τον είχε οδηγήσει από τον τόπο διαμονής του η αγάπη του για την Ελλάδα, και οι δικές του βέβαια ανησυχίες. Μιλήσαμε πιο θερμά, ζήτησε να του στείλω τα βιβλία μου, ήμασταν και οι δυο συγκινημένοι. Τον παραπάνω –μάλλον– χρόνο, όταν η Ελλάδα ήταν η τιμώμενη χώρα στο Φεστιβάλ κι εγώ είχα την επίσημη παρουσίαση του έργου μου στο κεντρικό Φόρουμ, είδα ανάμεσα στους ακροατές τον Γιοχάνες – το ψιθύρισα μάλιστα στον Χρήστο τον Λάζο που ήταν δίπλα μου, φίλο κι αυτόν από τα χρόνια της δικτατορίας. Στο τέλος της εκδήλωσης πλησίασα τον Γιοχάνες. Του μίλησα, αλλά με κοίταξε ψυχρά χωρίς να με αναγνωρίζει, χωρίς να μου απευθύνει λέξη. Πόνεσα πιο πολύ όταν, λίγο αργότερα, έμαθα ότι έπασχε από πολύ βαριά άνοια. Κι έτσι συνειδητοποίησα ότι η αγάπη του για την Ελλάδα τον οδήγησε ξανά στη Φραγκφούρτη, εκεί όπου η Ελλάδα ήταν η τιμώμενη χώρα κι όπου θα μπορούσε να συναντήσει κάποιους έλληνες φίλους του, μολονότι δεν ήταν πια σε θέση να τους αναγνωρίζει.

ΡΕΑ ΓΑΛΑΝΑΚΗ

Είχε ευγενική και γενναιόδωρη καρδιά

Γνώρισα τον Γιοχάνες Βάισερτ επιχώντας, στο Ινστιτούτο Γκαίτε. Είχε διοργανώσει μια παρουσίαση του Γκύντερ Γκρας και του βιβλίου του *Το ταμπούρλο*. Ήμουν είκοσι χρονών και φανατικός για γράμματα. Στο ασφυκτικό περιβάλλον που δημιουργούσε η απριλιανή δικτατορία δεν υπήρχε ούτε ένας δημόσιος χώρος διαλόγου, συνεύρεσης και επικοινωνίας. Ο Γιοχάνες έκανε το Ινστιτούτο Γκαίτε ένα χώρο φιλόξενο και ασφαλή.

Τον Γκρας ακολούθησε ο Θανάσης Βαλτινός. Παρουσίασε το *Συναξάρι του Αντρέα Κορδοπάτη*. Άναψε η κουβέντα για τη γλώσσα του βιβλίου, για τη δημιουργική δουλειά του συγγραφέα, για τη μίμηση της προφορικής αφήγησης. Η φιγούρα του Γιοχάνες διέσχισε σιωπηλά την αίθουσα, παρακολουθούσε προσεκτικά, σχεδόν προστάτευε. Εκεί γνώρισα τον Τσίρκα και τον Βαλτινό. Αργά, στην ταβέρνα, έπιασα κουβέντα με τον Βάισερτ. Με εντυπωσίασε ο τρόπος που μιλούσε ελληνικά. Με δισταγμό, αλλά χωρίς σοβαρά λάθη. Το βλέμμα του ήταν τρυφερό, εξεταστικό. Αγαπούσε την Ελλάδα και ήθελε να μάθει τη χώρα και τους ανθρώπους της. Μου είπε ότι είχε ζήσει στην Ελλάδα όταν ήταν παιδί.

Το Γκαίτε συνέχιζε να λειτουργεί σαν χώρος συνάντησης, εκδηλώσεων, φιλοξενίας. Θυμάμαι το 1971 την έκθεση «5 έλληνες ρεαλιστές». Αλλά ο Γιοχάνες δεν περιοριζόταν πλέον στις εκδηλώσεις και στις ευκαιρίες που έδινε σε συγγραφείς και καλλιτέχνες. Χωρίς, από όσο γνωρίζω, να συμμετέχει σε κάποια αντιδικτατορική οργάνωση, βοηθούσε όπως και όσο μπορούσε. Στο σπίτι της μητέρας του, της Καίτης Σούρμαν, βρήκα καταφύγιο για λίγες μέρες μετά το Πολυτεχνείο.

Μετά τη μεταπολίτευση συνέχισε να στηρίζει τους έλληνες δημιουργούς, προσπαθούσε να προωθήσει το έργο τους στη Γερμανία, να τους εξασφαλίσει υποτροφίες, να τους γνωρίσει σε εκδότες, σε διοργανωτές φεστιβάλ, σε διευθυντές μουσείων. Αυτή η προσφορά του, ιδίως σε μια περίοδο που δεν υπήρχαν άλλοι φορείς για την προώθηση της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας, είναι πράγματι ανεκτίμητη.

Ο ίδιος δεν πρόβαλλε ποτέ τον εαυτό του και το έργο του. Ήταν ένας άνθρωπος σεμνός, μοναχικός και προ πάντων ανιδιοτελής. Όταν έφυγε από την Ελλάδα, σχεδόν ξεχάστηκε εδώ. Κράτησε επαφή μόνο με λίγους φίλους του.

Τον είδα ξανά το 2001, στη Φραγκφούρτη, στην Έκθεση Βιβλίου. Είχε έλθει με τη γυναίκα του, από αγάπη και ενδιαφέρον για την Ελλάδα. Ήθελε να δει βιβλία και εκδότες, να γνωρίσει συγγραφείς που αναδείχτηκαν όσο έλειπε. Απόμακρος και μελαγχολικός,

κυκλοφορούσε ανάμεσα σε ανθρώπους που δεν τον γνώριζαν. Οι καιροί είχαν αλλάξει. Ο Γιοχάνες ερχόταν από μια περίοδο που είχε τελειώσει. Πολλοί από τους ανθρώπους που γνώρισε και αγάπησε στην Ελλάδα είχαν φύγει.

Περπατήσαμε την έκθεση, προσπάθησα να τον ξεναγήσω και να τον συστήσω. Ένιωθα πως κάτι δεν κόλλαγε. Του πρότεινα να βρω προσκλήσεις για κάποιες εκδηλώσεις που ίσως τον ενδιέφεραν. Μου υποσχέθηκε ότι θα επιστρέψει την επόμενη μέρα. Δεν τον είδα ξανά.

Κλείνω αυτό το σημείωμα στη μνήμη του Γιοχάνες Βάισερτ αφιερώνοντάς του τρεις στίχους από το ποίημα του Χαίλντερλιν «Μνημοσύνη».

*Denn Schnee, wie Majenblumen
Das Edelmüthige, wo
Es seie bedeutend, glänzet auf der
grünen Wiese.*

Μιλούν για την ευγένεια και τη γενναιοδωρία της καρδιάς, για τη λάμψη του Γιοχάνες Βάισερτ.

Χ.Γ. ΛΑΖΟΣ

Johannes Weisert - Σύνδεσμος τέχνης

Συνάντησα τον Johannes Weisert στα δύσκολα χρόνια της χουντικής δικτατορίας, όταν, παρά την κατα-

πίεση –ίσως και γι' αυτό–, οι κοινωνικές και φιλικές σχέσεις δένονταν με ουσιαστική ανθρώπινη επικοινωνία. Τότε που, στις συναντήσεις μας σε καφενεία του Κολωνακίου και σε σπίτια κοινών φίλων, άναβαν ζωντανές αντιπαράθεσεις για κοινωνικά, πολιτικά και καλλιτεχνικά ζητήματα.

Μέσα σε αυτό το κλίμα γνώρισα τον Johannes.

Αλλά η γνωριμία μας έγινε πιο ουσιαστική καθώς, μετά την επιστροφή μου από την Ιαπωνία αρχές του 1970, βρεθήκαμε σε διάφορες συζητήσεις για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις στην Ελλάδα και για τα εικαστικά δρώμενα. Ήταν η εποχή που είχαμε ενεργοποιηθεί με δημιουργικές ζυμώσεις και με ποικίλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Τότε ο J. Weisert, ως διευθυντής του *Εργαστηρίου Σύγχρονης Τέχνης* του Ινστιτούτου Γκαίτε, πήρε την απόφαση να παρουσιάσουμε στην οδό Ομήρου 15, τον Οκτώβριο του '70, την έκθεση-εκδήλωση *Γλυπτική για συμμετοχή του κοινού - Απαγορεύεται η συμμετοχή*.

Έκθεση-εκδήλωση οριακή και καταλυτική, που σημάδεψε την πορεία της ζωής και του έργου μου, καθώς με αυτή ξεκίνησε η σειρά εκδηλώσεων κάτω από τον τίτλο «Χειρισμοί» = Ερευνητική περίοδος όπου το έργο τέχνης εννοείται ως «τόπος επικοινωνίας».

Η συνεργασία μας πριν, κατά και με-

τά την έκθεση βασίστηκε στον ουσιαστικό διάλογο, καθώς το *Εργαστήριο* λειτούργησε ως σύνδεσμος για σημαντικές καλλιτεχνικές ζυμώσεις, ενώ η συμπαράστασή του υπήρξε καθοριστική σε κρίσιμες στιγμές.

Δεν ξεχνώ τη φωνή του και εκείνο το χαμόγελο που χαρακτήριζε το πρόσωπό του, ούτε όταν στιγμές έσβηνε στα χείλη του, όπως τη μέρα που μου ομολόγησε την απογοήτευσή του από κάποιους αριβίστες καλλιτέχνες, που με τη συμπεριφορά τους ματαίωσαν την έκδοση που θα περιλάμβανε σε τόμο τις εκθέσεις που είχε οργανώσει στο *Εργαστήριο Σύγχρονης Τέχνης*, από το 1970 μέχρι το 1974.

Μετά έφυγε από την Ελλάδα. Σπάνια τον συναντούσα όταν ερχότανε για διακοπές.

Τελευταία φορά που βρεθήκαμε ήταν Άνοιξη του 1992, στο Μουσείο MSU της Κωνσταντινούπολης, στην έκθεση *Sanat-Tέχνη*, όπου τούρκοι και έλληνες καλλιτέχνες παρουσιάζαμε έργα μας σε έναν πολιτισμικό διάλογο.

Εκεί ανάμεσα στα έργα της έκθεσης αναθυμηθήκαμε τις μέρες του '70.

Καθώς στο πρόσωπό του διαγραφότανε κάποια σκιά μελαγχολίας, του ομολόγησα πόσο εκείνη η έκθεση υπήρξε σημαντικό στίγμα πορείας στην εξέλιξη του έργου μου.

ΘΟΔΩΡΟΣ, γλύπτης

Μάνου Στεφανίδη: Ο Πολιτισμός στην εποχή της μελαγχολίας

Ένα βιβλίο που μιλά για τον πολιτισμό και την πολιτική του σ' αυτήν την περίεργη εποχή που ζούμε. Επειδή το πρόταγμα «να ζήσουμε τη ζωή μας ποιητικά» είναι πάνω απ' όλα μια πολιτική θέση.

Τρίμηνη Επιθεώρηση
Εκπαιδευτικών
Θεμάτων

**Σύγχρονη
Εκπαίδευση**

Το έγκυρο επιστημονικό
περιοδικό

26 χρόνια "Σύγχρονη Εκπαίδευση":
**μαχητική, συνεπής και
συνεχής παρουσία
στον εκπαιδευτικό χώρο**
για ενημέρωση στις εξελίξεις των
Επιστημών της Αγωγής

Σύγχρονη Εκπαίδευση
Τ.Θ. 250 85 - 100 26 Αθήνα
e-mail: sygekp@hol.gr

Τηλ. 210-88.23.762

Κλείτος Κύρου: Ο ποιητής και η ιστορία

Ύστερα από μια βασανιστική αρρώστια που τον κρατούσε σε σιωπή, έφυγε τη Δευτέρα 10 Απριλίου ο ποιητής Κλείτος Κύρου σε ηλικία 81 χρόνων.

Δημοσιεύουμε το κείμενο ομιλίας του Παν. Μουλλά για τον ποιητή, που έγινε στη Θεσσαλονίκη πριν τρία χρόνια, στις 12 Απριλίου 2003.

Ο α μου επιτρέψετε ν' αρχίσω με τον κάπως στερεότυπο τρόπο με τον οποίο αρχίζουμε συνήθως όταν μιλούμε για ποιητές της Θεσσαλονίκης: δηλαδή διακρίνοντας τρεις ποιητικές περιοχές που ξεχωρίζουν ταυτόχρονα και τρεις ποιητικές ομάδες ή γενιές:

α) την υπαρξιακή περιοχή (Θέμελης, Καρέλλη, Πεντζίκης κ.ά.),

β) την κοινωνικοπολιτική περιοχή (Κύρου, Θασίτης, Αναγνωστάκης) και

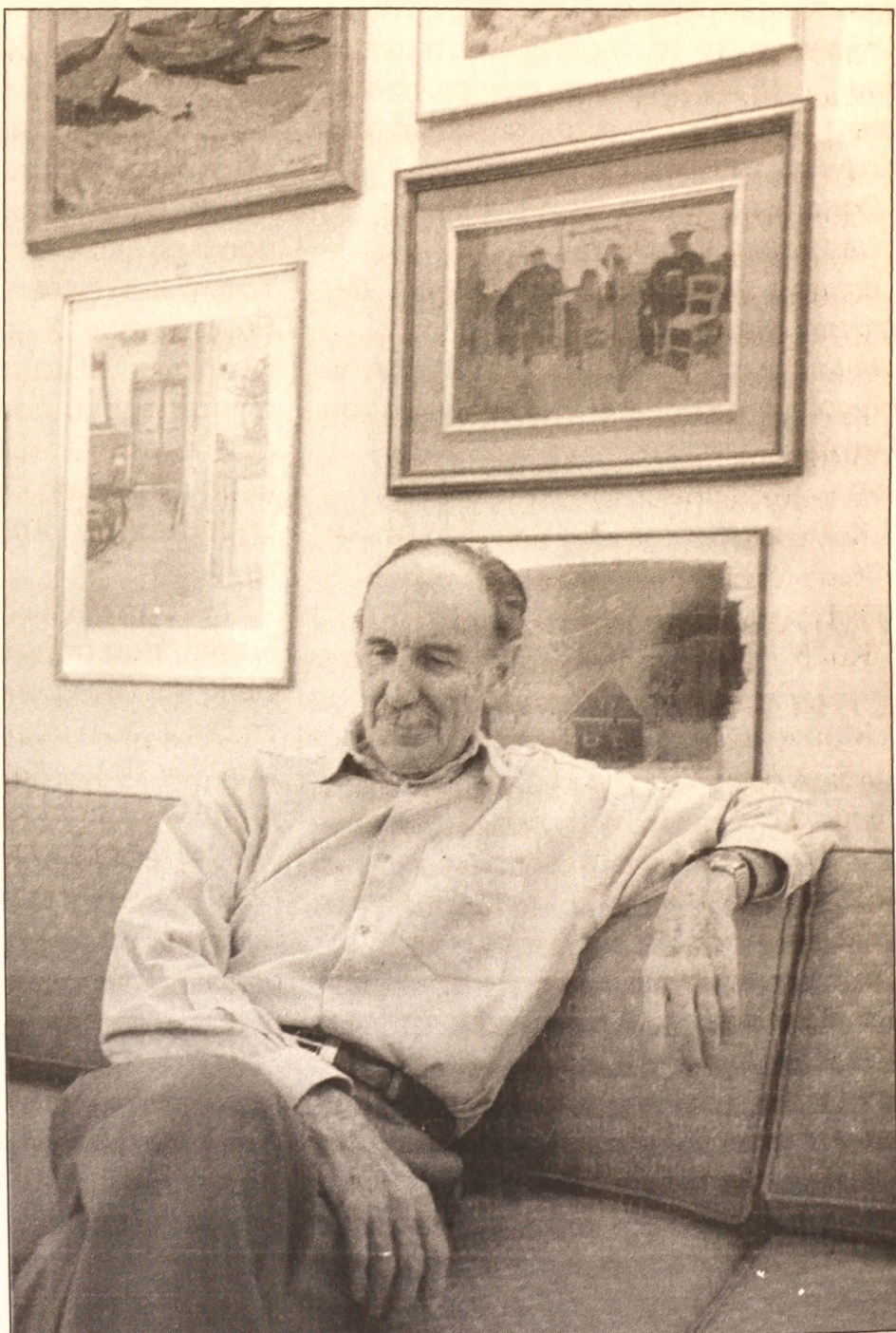
γ) την ερωτική περιοχή (Χριστιανόπουλος, Ασλάνογλου, Ιωάννου).

Περιοχές που δημιουργούν κάπως βολικές τριάδες ποιητών, αλλά που δεν παύουν να συμφύρονται μεταξύ τους και να επικαλύπτονται η μια με την άλλη.

Ο Κλείτος Κύρου ανήκει δικαιωματικά στην κοινωνικοπολιτική περιοχή, δηλαδή στην ποίηση του «κοινωνικού πόνου», όπως λέει ο Πάνος Θασίτης, ή στη γενιά της Αντίστασης, όπως λέμε συνήθως, ή, ακόμη, στην «ποίηση της ήττας», κατά τον γνωστό, αλλά όχι και τόσο δόκιμο όρο του Βύρωνα Λεοντάρη. Έχει και πρόσθετες πνευματικές ιδιότητες: μεταφραστής αγγλόφωνης ποίησης και κινηματογραφικός κριτικός. Εδώ, εννοείται, θα ασχοληθώ αποκλειστικά με τον πρωτότυπο ποιητή.

Γεννημένος το 1921 στη Θεσσαλονίκη, πρωτοεμφανίζεται ως ποιητής το 1942. Θα διέκρινα στο έργο του μια πρώτη, νεανική περίοδο που διαρκεί ως το 1960 και που περιλαμβάνει δύο ποιητικές συλλογές. Η πρώτη, η *Αναζήτηση* (1949), περιέχει ποιήματα της περιόδου 1942-1946 και υποτιτλοφορείται «Αναμνήσεις μιας αμφίβολης εποχής». Βρισκόμαστε σ' ένα κλίμα όπου κυριαρχούν ορισμένα νεανικά χαρακτηριστικά: η συναισθηματική φόρτιση είναι από τα πιο ευδιάκριτα. Παράλληλα κυριαρχούν εδώ η συλλογικότητα του πρώτου πληθυντικού προσώπου και η περιγραφική, ακόμη και θεματογραφική, διάθεση:

Εκείνο το ενταφιασμένο πρωινό που μοίραζε υποσχέσεις
Οι ευκίνητες μέρες που τυλίγαν το μέτωπό μας
Οι αλύγιστες ορειβασίες στον ήλιο
Ποιος να θυμάται
Η πρόσκαιρη οδύνη των μαθημάτων είχε τελειώσει
Ακριβώς στο ξεκίνημα επάνω
Η σιλπνή πανοπλία μας άστραφτε
Οι δάσκαλοι μάς προβόδισαν στο κατώφλι
Ήματί κεν τριτάτω Φθίην ερίβωλον ίκοιο μας είπαν

Διάβηκε τόσος καιρός
Που η τρίτη μέρα λησμόνησε ως και την ανάμνησή της
Πέρα στο λιμάνι τα βαπόρια καπνίζαν
Ένας άνθρωπος μας κοίταξε με κατανόηση
και μουρμούρισε κάτι σε μια ξένη γλώσσα
Έμοιαζε πολύ με τους άμοιρους Πολωνούς εμιγκρέδες
Αλήθεια είχε αρχίσει κι ο πόλεμος
Ραγδαία γεγονότα φωνάζαν τα έκτακτα παραρτήματα
Γύρω μας πλήθος οι συνωμοσίες
Ο ουρανός σκυθρωπός.

Ωριμότερη πάντως είναι η δεύτερη συλλογή, *Σε πρώτο πρόσωπο* (1957), που περιέχει ποιήματα της περιόδου 1947-1952. Χαρακτηριστικό είναι εδώ το πέρασμα στο πρώτο πρόσωπο (το δείχνει και ο τίτλος), αλλά και στον ενεστώτα και στο ιδιωτικό στοιχείο που, ενώ παραπέμπει σε προσωπικές (λ.χ. ερωτικές) εμπειρίες, δεν χάνει τον συλλογικό χαρακτήρα του και τις κοινωνικές αναφορές του. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι τα ποιήματα αυτά γράφονται στην κρισιμότερη εμφυλιακή και μετεμφυλιακή περίοδο: 1947-1952. Ο θάνατος αποτελεί κυρίαρχο θέμα:

Έχω το φέρσιμο των σκοτωμένων Άγγλων ποιητών που τους διάβασα στα βιβλία

Συλλογίζομαι αυτούς που έφυγαν από κοντά μας σιωπηλά και με διάκριση τόση

Άλλοι χάθηκαν σε πλοία ναυαγισμένα άλλοι αφανίστηκαν από σιβυλλικές ασθένειες άλλοι δολοφονήθηκαν

Ζούμε στη βσιλεία της διασποράς

Η κάθε μέρα και μια εφήμερη προέκταση

Κάθε βράδυ οι εραστές ζητούν απόμερες γωνίες

Κάθε άνθρωπος ανακαλύπτει κάποτε το αδύνατο ενός γυρισμού

Κι όμως δεν αντιστέκεται αποκτά συνήθειες

Διασταυρώνει το σπέρμα του με καινούργιες γυναίκες

Υποβάλλει τη μνήμη του σε συνεχή αφαίρεση

Και τέλος φεύγει από κοντά μας

Όταν στους δρόμους ξαναβροντήσουν τα τύμπανα

Θα ξεριζώσω τη φωνή μου

Και θ' αγαπήσω δυο φορές το σχήμα της σιωπής σου.

Μου φαίνεται ωστόσο ότι, μετά την περίοδο αυτή που θα μπορούσαμε ίσως να την ονομάσουμε «νεανική», η ποιητική ωριμότητα του Κλείτου Κύρου, αυτή που πιστοποιεί και ένα αναμφισβήτητο ποιοτικό άλμα, φανερώνεται γύρω στα 1960 με δύο χαρακτηριστικές συλλογές: τις *Κραυγές της νύχτας* (1960) και τους *Κλειδάριθμους* (1963). Θα έλεγα μάλιστα ότι στις δύο αυτές συλλογές (που ενώ είναι τυπωμένες το 1960 και 1963 ενσωματώνουν όμως αργότερα και πολλά άλλα ποιήματα) μπορεί κανείς να αναζητήσει με σιγουριά την ποιητική του Κύρου. Πρόκειται ουσιαστικά για συλλογές-μήτρες, όπου περικλείονται και οι δύο ποιητικές του Κύρου, αυτές που έχουν επισημανθεί από τον Αλ. Αργυρίου σε άρθρο του στον «Παρατηρητή» (1990).

Μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε εδώ δύο αντιθετικούς ρυθμούς. Πρώτη περίπτωση: οι *Κραυγές της νύχτας*. Στίχοι μεσαίου μεγέθους με τα συνήθη τεχνικά γνωρίσματα του Κύρου: τους συνεχείς διασκελισμούς και την έλλειψη στίξης. Ο τίτλος χαρακτηριστικός: υποβάλλει μιαν ατμόσφαιρα ρομαντική, εφιαλτική και δραματοποιημένη. Υπάρχουν 20 στο σύνολό τους κραυγές (στην αρχή ήταν λιγότερες). Κραυγές πόνου, αλλά και διαμαρτυρίας, κάποτε και οργής. Το *εμείς* συνδυάζεται με το *τότε*. Η 15η κραυγή αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, ένα από τα ωραιότερα ποιήματα που έχει προσφέρει η μεταπολεμική ελληνική ποίηση:

Ή γενιά μου ήταν μιὰ άστραπή που πνίγηκε

Ή βροντή της ή γενιά μου καταδιώχτηκε
Σὰ ληστής σύρθηκε στο συρματοπλέγμα
Μοίρασε σὰν αντίδωρο τή ζωή και τὸ θάνατο
Οἱ ἄνθρωποι τῆς γενιᾶς μου δὲν πεθαῖναν
Στὰ νοσοκομεῖα κραυγάζαν ἔξαλλοι στὰ ἐκτελεστικά
Ἀποσπάσματα τὰ χέρια τους ἦταν μαγνήτες
Τρῶγαν πικρὸ ψωμὶ καπνίζαν φημερίδες
Ζητώντας εὐλαβικά μιὰ θέση σ' αὐτὴ τὴ γῆ.
Ὅπου κι ἂν στάθηκαν οἱ σκιές τους ριζῶναν
Ἄδικα προσπαθεῖτε δὲ θὰ ξεριζωθοῦν ποτὲ
Θὰ προβάλλουν μπροστὰ στὰ τρομαγμένα σας μάτια
Τώρα τὰ καταλάβαμε ὅλα καταλάβαμε
Τὴ δύναμή μας καὶ γιὰ τοῦτο μιλῶ
Μὲ σπασμένη φωνὴ πὺ κλαίει
Κάθε φορὰ στὴ θύμησή τους.

Απεναντίας, η δεύτερη συλλογή *Κλειδάριθμοι* (όπου είναι χαρακτηριστικός ο διόλου ρομαντικός, ο ψυχρά τεχνοκρατικός, αν θέλετε, τίτλος) πιστοποιεί μια ποιητική διαφορετική από την πρώτη: μικροί στίχοι που μας μεταφέρουν από το *εμείς* και το *τότε* των *Κραυγών* στο *εγώ* και το *τώρα*. Μόνο που το *εγώ*, αποστασιοποιημένο εδώ, αποκτά την αντικειμενική υπόσταση του τρίτου προσώπου:

ΣΗΠΕΤΑΙ νικημένος κατὰ κράτος

Σὲ σωροὺς χαρτιῶν

Τάσσονταν συνεχῶς

Μὲ τὴν πλευρὰ πὺ ἔχανε

Δικαίωση καμιά

Σὲ τυχερὰ παιχνίδια

Σὲ ἀθλήματα

Σὲ λαϊκὲς ἐτυμηγορίες

Σὲ ταξικοὺς ἀγῶνες

Ἀκόμη καὶ στὸ γάμο του

Ἀτύχησε

Τώρα

Ἦχοι πνιχτοὶ προανακρούουν

Τὴ στροφή τῆς πλάστιγγας

Χεριῶν προπομποὶ περισώζουν

Ρίζες ἄλλοτινῶν κραυγῶν

Ἄλλοτε πάλι εκφράζεται μια διαφορούμενη σχέση απολογίας, αδιόρατου σαρκασμού και αυτοκριτικής:

ΠΑΡΑΒΡΕΘΗΚΕ σ' ὅλα

Τὰ συνταρακτικὰ συμβάντα τοῦ καιροῦ του

Χειροκρότησε

τὴν ἔπαρση τῆς φωτιᾶς

τὴν ἐπιστροφή τῶν νεκρῶν

τὶς ἔνδοξες παρελάσεις

Παρέμεινε στὴ θέση του

Ἀκόμη κι ὅταν ἀπομακρύνθηκε

Ὁ τελευταῖος διαδηλωτής

Φώναζε πάλι τὰ ἴδια συνθήματα
Σὲ καινούργιο τώρα προσκήνιο
Εἶχε ἐμπλακεῖ μέσα στὸ χρόνο

Σεῖς
Οἱ οὐδέτεροι παρατηρητὲς
Ἀποδῶστε δικαιοσύνη
Σ' ἓναν ἐκ γενετῆς τυφλὸ

Ἄν ὁ χρόνος που διαθέτω δεν ἦταν περιορισμένος και δεν ἔτρεχε τόσο γρήγορα, θα σας διάβαζα και άλλα ποιήματα ἀπὸ τους *Κλειδάριθμους*. Ωραία ποιήματα, που ὄχι μόνο πιστοποιοῦν μια δεύτερη ποιητική διαφορετική ἀπὸ την πρώτη, ἀλλὰ και που φανερώνουν κάτι περισσότερο: ὅτι η ἀπόσταση ἀνάμεσα στις δύο αὐτὲς ποιητικές δεν εἶναι ἀγεφύρωτη. Γιατί ουσιαστικά ἔχουμε να κάνουμε με μια ποίηση που ἀντιπαράτάσσει ἀλλὰ και γεφυρώνει ἀδιάκοπα δύο ἀντιθετικούς πόλους, το τότε με το τώρα και το ἐγὼ με το ἐμεῖς. Το τώρα δεν εἶναι βέβαια ιδεώδες, κάθε ἄλλο, ἀποτελεῖ ὅμως συνέχεια του τότε, συνδέοντας τους ἐπιζῶντες (στους οποιούς ἀνήκει και ὁ ἴδιος ὁ ποιητής) με τους νεκρούς:

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστολὴ
Οἱ θλιβεροὶ ἐπιζῶντες
Εἴκοσι χρόνια περιφέρουν
Τὰ λείψανα τῆς πυρκαγιᾶς.

Με αὐτοὺς τους ὅρους, η μνήμη, που εἶναι ἀνίκητη και που δεν ξεριζώνεται εὐκόλα,

(Μετὰ τὴν πτώση
Ἡ μνήμη λειτουργεῖ καὶ πάλι
Φυσιολογικά

διαβάζουμε στο ποίημα «Κατακρήμνιση»), η μνήμη λοιπὸν συνδέει ἀδιάκοπα το παρελθόν με το παρόν, το τότε με το τώρα, χωρίς καμιά δυνατότητα διαφυγῆς:

ΟΣΟ ΚΙ ΑΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΣ δὲ θὰ μπορέσεις
Νὰ ἐκμηδενίσῃς τὴ μνήμη τῶν πραγμάτων
Νὰ ταπεινώσῃς τὴν ἀνάμνηση ἐκείνου
Ποὺ μὲς σὲ φλόγες ἀνασήκωνε τὸ σῶμα σου
Καὶ τὸ ἀπίθωνε λιπόθυμο πέρα ἀπ' τὴν καταχνιά

Το ποιητικὸ ἔργο του Κλείτου Κύρου, μολονότι ποτὲ δεν υπῆρξε ἰδιαίτερος πληθωρικό, συνεχίζεται ως σήμερα. Μετά τις συλλογές που ἀνέφερα ἀκολουθοῦν: ἡ *Ἀπολογία* (1966 και 1976), *Οἱ κατασκευές 1949-1974* (1980), *Τα πουλιά και ἡ ἀφύπνιση* (1987), *Περίοδος χάριτος* (1992), *Ὁ πρωθύστερος λόγος* (1996) και ἡ συγκεντρωτική ἐκδοσις *Ἐν ὅλῳ Συγκομιδῇ 1943-1997* (Ἄγρα, 1997).

Δεν θα ἀναφερθῶ στις συλλογές αὐτὲς ἀναλυτικότερα. Θα μου επιτρέψετε ὅμως να σας διαβάσω το πεζόμορφο ποίημα «Ἐπίλογος» που κλείνει τὴ συλλογὴ *Περίοδος χάριτος* και που ἀποτελεῖ ἓν εἶδος διαλόγου του ποιητῆ με τον εαυτό του, συνοψίζοντας τὴν κύρια θεματική του ἔργου του:

ΚΙ ὙΣΤΕΡΑ ἀπὸ τὴς ἀναμενόμενες σφαγὲς κόπηκε τὸ στερέωμα στὰ δυὸ ἀποσχίστηκε τὸ τώρα ἀπὸ τὸ πρὶν ἦσαν ἐσὺ ὁ ἴδιος και δὲν ἦσαν βρισκόσουν μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὰ ὄνειρα ἐκεῖ ποὺ ὁ ὕπνος τὸ χρόνο ἐξαφανίζει καὶ συμπαγεῖς βροχὲς φράζουν τὴς διόδους οἱ λέξεις χάνουν τὴν εὐθυβολία τους τὰ ἐκάστοτε ὥστόσο δρώμενα πάντοτε τ' ἀποστήθιζες σωστὰ περάσανε πενήντα χρόνια κι ἀκόμα εἶσαι αἰχμάλωτος τῶν καταστάσεων μέσα στὸν θύλακο τῆς ὁδοῦ Ἀετορράχης ὅλοι τους νέα παιδιὰ θούρια νὰ τραγουδοῦν στὴ σάλα ἄλλοι νὰ φοροῦν κυανὲς στρατιωτικὲς στολὲς με σιρίτια κίτρινα κι ἄλλοι ἀπ' τὰ γραφεῖα με γραβάτες ποὺ κυμάτιζαν στὸν ἄνεμο μούγκριζε ἄγριο θηρίο ἡ Ἐπανάστασι πολὺ πρὶν σὲ προδώσει ἀκόμη δέσμες πολυχρωμῶν ὄραμάτων τυλίγονταν γύρω τῆς πῶς νὰ τὸ κάνουμε εἶχε ὁ θάνατος ἄλλες τότε διαστάσεις τὸν ἔβλεπες στὰ ἴσια ἔξω ἀπὸ τὴ σήραγγα χάθηκαν ὅμως τόσες εὐλαβικὲς φωνὲς ποὺ σημαδέψανε γιὰ πάντα τὴ γενιά σου δὲν χρειάζεται πιά τόση ἔπαρση πάψε νὰ δείχνεις κάθε τόσο τὴς πρόσφατες ἀλλὰ καὶ τὴς παλιὲς πληγὲς σου ἀλέθει καθημερινὰ ἡ ζωὴ τὴ σάρκα σου τώρα δὲν εἶσαι ὅπως ἦσαν καὶ τίποτε δὲν ξαναγίνεται ὅπως ἦταν μιὰ φορὰ παραμένεις σὲ ὅρια ἐπιφυλακῆς σοφιστὲς παντοῦ κηρύχνουν νέες ιδέες ἐνῶ ἐσὺ ἔχεις ἀρχίσει κιόλας βαθμηδὸν καὶ δυσκολότερα νὰ ἐπικοινωνεῖς

Αὐτὰ ὁ ποιητής.

Εδὼ ὅμως ἦρθε ἡ στιγμή γιὰ τον δικό μου ἐπίλογο.

Σε μιαν ἄλλη περίστασι, μιλώντας γιὰ τὸ βάρος τῆς ιστορίας στο ἔργο του Κλείτου Κύρου (και ὄχι μόνο του Κύρου, ἀλλὰ και του Ἀναγνωστάκη και του Θασίτη), εἶχα ἀναφερθεῖ σ' ἓνα ἀρθρο του Νικήτα Ράντου γιὰ τον υπερρεαλισμό, γραμμένο το 1937 με τον τίτλο «Γιὰ τις δίχως τέλος κατακτήσεις του Ρομαντισμοῦ». Ναι, του Ρομαντισμοῦ. Γιατί ἐννοοῦσα ἀπλῶς ὅτι και στις μέρες μας, στους μοντέρνους και μεταμοντέρνους καιροὺς μας, παρόλες τις μεταμορφώσεις και τις μεταλλάξεις τῆς, ἡ ποίηση, ὅταν εἶναι αὐθεντική, διασώζει πάντοτε, μαζί με τὸ βάρος των λέξεων, και τὸ βάρος των πραγμάτων. Ἐτσι κι ἐδῶ, στην περίπτωση του Κλείτου Κύρου, αὐτὸ που διασώζεται ως ποίηση εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ που ἔχει χαθεῖ ως πραγματικότητα. Και εἶναι ουσιαστικά τα ἴχνη ἐνός συλλογικοῦ τραυματισμοῦ που οδηγοῦν σε μιὰ ιστορική διάψευσι ἢ στέρηση ἢ, ἀν θέλετε, στο ὄραμα ἐνός χαμένου Παραδείσου.

Πρόκειται, ἐντέλει, γιὰ μιὰ προβληματική του Χρόνου; Ἀσφαλῶς. Γιατί ἀν ἡ ποίηση διαλέγεται με τὴν ιστορία, προβάλλει ταυτόχρονα και τὴν ἀντίστασή τῆς στὴν ἐπέλασι του χρόνου, σαν μιὰ πράξι ἐνάντια στὴ λήθη και τὴ φθορά, ἢ σαν μιὰ ἐπώδυνη ἀναζήτησι του χαμένου χρόνου που ἀκινητοποιεῖ τον χρόνο και ἰσοδυναμεῖ με τὴ διάρκεια. Ἐτσι, μου φαίνεται, ἐννοεῖ τον χρόνο και ὁ Κλείτος Κύρου, ὅταν γράφει:

Τα παιδιὰ δεν μεγαλώνουν γιὰτί εἶναι ποιητὲς.
Οἱ ποιητὲς δε γερνοῦν γιὰτί εἶναι παιδιὰ.

ΠΑΝ. ΜΟΥΛΛΑΣ

‘Ο μεταιχμιακός χαρακτήρας τῆς ποίησης τῆς Κικῆς Δημουλά

του Χ. Δάλλκου

Μεταξύ σοβαροῦ καὶ ἀστείου, ἕνας φίλος πρὶν ἀπὸ χρόνια, περιέγραφε ὡς ἐξῆς τὴν διαφορὰ ἐνασχολήσεων καὶ ἐνδιαφερόντων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναίκας του: Ἐγὼ ἀσχολοῦμαι μὲ τὰ σημαντικὰ πράγματα ὅπως π.χ. ἡ οἰκονομική πορεία τῆς χώρας, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν στὴ Βολιβία κ.λπ., ἐνῶ ἡ γυναῖκα μου μὲ ὅλα τὰ ἀσήμαντα: σέ ποιό σχολεῖο θὰ πᾶνε τὰ παιδιά, ποῦ θὰ κά-νουμε διακοπές τὸ καλοκαίρι, κ.τ.τ.

Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ὑπάρχει μιά ἀντιστοιχία αὐτῆς τῆς ἀφ’ ὑψηλοῦ ἀσκουμένης κριτικῆς μὲ τὴν κριτικὴ πού ἀσκοῦν διάφοροι «σοβαροί» κριτικοὶ στὴν ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά.

Δέν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐδῶ οἱ διάφορες μικρόψυχες αἰτιάσεις πού ἔχουμε τὴν αἴσθηση ὅτι δέν τίς ἐμπνέει πάντα τὸ πάθος γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς ποίησης, ἀλλὰ θὰ ἐστιάσουμε τὴν προσοχή μας στὸ ἐρώτημα: τί ἰδιαίτερο ἀντιπροσωπεύει ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημουλά ἔτσι ὥστε νὰ γίνεται «σημεῖο ἀντιλεγόμενο» τῆς κριτικῆς, καὶ παράλληλα ἀντικείμενο μίμησης ἐκ μέρους ὅχι μόνο ποιητριῶν ἀλλὰ καὶ ποιητῶν, καὶ μάλιστα ὅχι τῶν πρὶν ἀσήμαντων τῆς νεώτερης γενιᾶς;

Αὐτὸ πού θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε σέ πολὺ γενικὲς γραμμὲς εἶναι ὅτι χωρὶς νὰ νὰ τὸ ἐπιδιώξει συνειδητά, ἐξ ἐνστίκτου, καὶ ἔχοντας νὰ ἀντιπαλαίψει μὲ ὅλους τοὺς δαίμονες πού ἄλωνίζουν στὴν ψυχὴ μας καὶ τὴν κοινωνία μας, κατόρθωσε νὰ ἀντέξει, ἔστω καὶ μ’ ἕνα σωρὸ ἀνεπούλω-τα τραύματα, καὶ, παρεμπιμπτόντως, νὰ ἀλλάξει ἐν μέρει τὴν ὁπτική μας γιὰ τὸν κόσμο καὶ τὴν ποίηση.

Ἄν προβληματισθοῦμε, ἔστω καὶ λίγο, γιὰ ὅλ’ αὐτὰ πού συμβαίνουν ἐδῶ καὶ τριάντα τουλάχιστον χρόνια στὴν κοινωνία μας –καὶ πού δύσκολα τὰ συνειδητοποιοῦμε ἐπειδὴ ἀκριβῶς συμβαίνουν κά-τω ἀπὸ τὴν μύτη μας– θὰ ἀντιληφθοῦμε

ὅτι ὑπάρχει μιά σταδιακὴ μετατόπιση ἀπὸ τὸν χῶρο τῶν ἀξιῶν στὸν χῶρο τῶν τιμῶν, καὶ αὐτὸ ὅχι μόνο σέ αὐστηρὰ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο.

Τὸ κέντρο βάρους τῆς ζωῆς μας δέν ἐστιάζεται τόσο –ἢ μόνο– στὴν ἐννοια καὶ τὴν ἔγνοια τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ, ἀκολουθώντας τίς ἀνάγκες καὶ τίς ἐπιταγές ἑνὸς ραγδαῖα ἐπεκτεινόμενου μεταβιομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ, σ’ αὐτὴν τῆς κατανάλωσης. Συντονίζοντας τὸ βῆμα τῆς μ’ αὐτές τίς ἐξελίξεις, ἡ πολιτικὴ δέν διεκπεραιώνεται (κυρίως – ἢ πρὸς τὸ παρόν) ἀπὸ τὰ τεθωρακισμένα ἢ τίς μεγάλες (καὶ «μεγαλόπνοες») κοινωνικὲς ἐξεγέρσεις καὶ συγκρούσεις, ἀλλὰ μεταφέρεται ὅλο καὶ περισσότερο στὸν φαινομενικὰ «μικρὸ» χῶρο τῆς καθημερινότητος.

Ἡ μετατόπιση αὐτὴ ἀπὸ τὸ «μεγάλο» στὸ «μικρὸ», πιστοποιεῖται σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα: ἀπὸ τὴν δυνατότητα καταστροφῆς τοῦ πλανήτη μέσω τῆς διάσπασης ἑνὸς ἀπειροελάχιστου μορίου ὕλης, μέχρι τὴν πολιτικὴ ἀξιοποίηση σέ πλανητικὸ ἐπίπεδο τῆς εἰκόνας ἑνὸς λιγδιασμένου κορμοράνου, ἑνὸς «βλάσφημου» σκίτσου κ.λπ.

Ἡ Κικὴ Δημουλά, ἀκόμα κι ἂν δέν ἔχει πλήρη συνείδηση τῶν ἀλλαγῶν αὐτῶν –πρᾶγμα ἀμφίβολο!– ἐν τούτοις κολυμπάει μὲ μικρόσωμη εὐχέρεια στὰ νερά πού τῆς δόθηκαν, ὑπακούοντας κυρίως στὸ ποιητικὸ τῆς τάλαντο καὶ τὸ λαϊκὸ τῆς ἐνστίκτου. Ὅπως τὸ λέει κι ἡ ἴδια, ἡ φωνὴ τῆς: *Μὲ τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ μικρὰ περιχύνεται / καὶ αὐτοπυρπολεῖται κάθε μέρα* («Φωνὴ σὲ ἀδειόδρομους», *Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*, 1981).

Τὸ παραπάνω ποίημα, τὸ τελευταῖο τῆς συλλογῆς, τελειώνει μὲ τοὺς παρακάτω στίχους, προεξαγγελτικούς μιᾶς ἀνεπαίσθητης ἀλλὰ ἰδιαίτερα σημαντικῆς στροφῆς στὴν ποιητικὴ τῆς Κικῆς Δημουλά:

Γιὰ σὰς θὰ κάνω μιὰ καλύτερη τιμὴ

*εἶπε τὸ Τίποτα στὸ Κάτι
κι ἐκεῖνο τὸ ἡλίθιο τὸ ᾄχαψε.*

Ἡ ἰδιαιτερότητα τῶν στίχων ἔγκειται, κατὰ τὴν ἀποψή μας, στὸ γεγονὸς ὅτι ἐγκαινιάζουν τὴν ἀλλαγὴ μιᾶς ὁπτικῆς πού, πλέον, θέτει στὸ ἐπίκεντρό της τὸν κόσμο τῶν ποικίλων οἰκονομικῶν δοσοληψιῶν, μὲ ὅ,τι αὐτές συνεπάγονται: τὸν κατακλυσμὸ τῶν καταναλωτικῶν προϊόντων, τὴν κυριαρχία τῆς διαφήμισης, τὴν ἐμπορευματοποίηση σχέσεων καὶ αἰσθημάτων. Ὅποιος συγκρίνει, ὑπ’ αὐτὸ τὸ πρῆσμα, τὴν παραπάνω συλλογὴ (ὅπου οἱ εἰκόνες μιᾶς, ἔστω καὶ παραμορφωμένης², φύσης κυριαρχοῦν) μὲ τὴν συλλογὴ *Χαῖρε ποτὲ* (1988), ἀποκλείεται νὰ μὴν διακρίνει μιὰ οἶονεῖ εἰσβολὴ τῆς γλώσσας τῶν καθημερινῶν συναλλαγῶν, καταναλωτικῶν προϊόντων καὶ ἐν γένει οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων / συμφερόντων στὸν χῶρο τῆς ποίησης: *Δαπανηρὴ ἰδέα ὁ βίος. / Ναυλώνεις ἕναν κόσμο / γιὰ νὰ κάνεις τὸ γύρο μιᾶς βάρκας. («Παλὸ - Παλὸ»): [...] ὕπνος τροφὴ κοινόχρηστο ὠράριο συνεχές / στέγη μὲ καπέλο ὅλα πληρωμένα / σὺν τὰ ἐξέτρα σὺν τὰ τυχερὰ [...] Εἶμαι καὶ γερὰ οἰκονομημένη. («Φτερὰ μὲ συνοικέσιο»): Καφετιέρες, σκουπιδοφάγοι, πλαστικὲς ἀναπνοές / γιὰ ἀθάνατες βεράντες, θεριστικὰ μηχανήματα [...] γλαρώνω εὐδαμονικὰ / πάνω σὲ μιὰ ὀλοσέλιδη διαφήμιση / θερμαντικῶν σωμάτων νέου τύπου / μὲ τριετὴ ἐγγύηση. Θερμαντικὰ σώματα μὲ ἐγγύηση; / Κυκλοφοροῦν τέτοια σώματα; / Ἄς τὰ ἐπιχειρήσω. («Ἐναλλακτικὲς χρήσεις»): Πῶς τολμᾶτε, / γιὰ νὰ διαφημίσετε δραστικὰ προϊόντα χάρου, / νὰ ξεκοκαλίσετε μορφές [...] Σὰς πιστεύω, εἶπε ὁ*

φαρμακοποιός, ἀλλὰ / μετὰ τὴν ἀπομά-
κρυνσιν ἐκ τοῦ ταμείου / οὐδὲν λάθος
ἀναγνωρίζεται. («Διάρρηξη αὐταπά-
της»): Χρῶμα ἐντελῶς ἀκίνδυνον / σά-
μπως χρόνια κρεμασμένο στὸ τσιγκέλι /
ὑπαίθριας βιτρίνας γιὰ βαλάντια / πολὺ
εὐκαιριακά. («Κατάνυξη ἀφρῶν»): Δὲν
μπορεῖ μέσα στὸ γύρο τὸν ἀτέλειωτο τοῦ
δοῦναι καὶ μολῶν λαβὲ / θὰ μοῦ ἔχεις πά-
ρει δανεικὰ κάποια αἰσθήματα [...] Νὰ
μοῦ δάνειζες τώρα μιὰν ἀνταπόδοση /
γιὰ δυὸ τρεῖς μέρες μιὰν ἀγάπη. («Κινου-
μενα σχέδια»): [...] ἂν δὲν σὲ πέταξα ἔξω
ἀμέσως ἀπὸ τὸ ναὸ / καὶ σὲ διόρισα ἐπι-
στάτη θυμιάματος / δὲν ἦταν ἐπειδὴ μοῦ
ἄφηνες στὸ κόστος / τὸν κρότο ἀπ' τὶς τσι-
χλόφουσκες στὸν πάγκο σου / οὔτε πῶς
ἔγινε ἐγὼ σὺν τῷ χρόνῳ / πιὸ ἀνεκτικὴ μὲ
τοὺς ἐμπόρους («Ὁφθαλμαπάτη»): Κα-
ντίνες. Κάτι γιὰ τὸ δρόμο. Σάντουιτς, /
ἀναψυκτικά, ἐμφιαλωμένο λάλον ὕδωρ
(«Γὰς ὁμφαλὸς»): Στεκόμαστε στὶς βιτρί-
νες μου. / Εἶναι ἀλλαγὴ τῆς ἐποχῆς μου. /
Θὰ φορεθῶ πολὺ. Κανένα σχέδιο. Ἰσια
γραμμὴ. / Λαιμόκοψη. Κεφάλι νὰ σκεπά-
ζει τὸ γόνατο. / Χέρια ντραπαρισμένα
στὸ στήθος χαλαρά. / Ἀνεξίτηλα χρώμα-
τα εἰσαγωγῆς ἀπὸ μέσα. [...] Τὰ κίτρινα
χρυσάνθεμα ὑπαίθριον ἀνθοπώλη / σὲ δι-
πλὴ τιμὴ μὲ πικραίνουν («Ἐνα ματσάκι
ὠχρότητα»): Θ' ἀγόραζα λιμάνια αὐτοκί-
νητα ρολόγια ἱλιγγιώδη / τὴν κάθε ὥρα
μου θὰ ῥχόταν ὁ δικός της / σωφὲρ νὰ τὴν
παίρνει. Θ' ἀγόραζα / ὅλη τὴν ἄγωνα
γραμμὴ ἐπιπλωμένη («Ἡ ταχεῖα ἀνάρ-
ρωση τῆς ἀπληστίας»): [...] τσουμπλέκια
/ ποδήλατα ψησταριὲς ψυγεῖα ὀνόματα /
ξεφούσκωτα κυμάτων ἀφρολὲς κελαρύ-
σματα / ὄρεινῶν χωριῶν δεμένα σὲ πτυσ-
σόμενα πλατάνια. / Καὶ πολλὰ δέρματα.
Τέλεια κατεργασμένα / στὸν ἥλιο. Γιὰ
ἐξαγωγή. [...] Καλὸ παιδὶ τὸ τέλος. Πρό-
θυμο / αὐτοδημιουργητὸ αὐτεπάγγελτο
ταχὺ ἐπινοητικό. / Ἐσὺ βάζεις μόνο τὸ κε-
φάλαιο. («Λυόμενον»): Μοῦ ἄρесе τὸ τζά-
κι, θὰ τὸ ἀγόραζα. / Ἀλλὰ ἦταν σὲτ μὲ τὸ
ψυγεῖο / πουλιόταν μὲ τὴν ἔπαρση μαζί. /
Ἀκατέβαρα («Ὁπτικὴ γωνίτσα»).

Μοῦ ῥχεται στὸν νοῦ μιὰ –ὁμολογουμέ-
νως τολμηρὴ ἀλλ' ὄχι ἀβάσιμη– ἀντιστοι-
χισμὸς μὲ τὸν «σκανδικοπώλην» Εὐριπίδη,
πού σατιρίζονταν ἀπ' τὸν Ἀριστοφάνη,
ὄχι μόνο λόγῳ τῆς λαϊκῆς του καταγωγῆς
(ἢ μάννα του πουλοῦσε σκαντζίκια στὴν
ἀγορά), ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παρόμοιας τά-
ξης στροφὴ τῆς ποιητικῆς του ματιᾶς

πρὸς τὴν «ἐπάρατη» καθημερινότητα:
«Οἰκεῖα πράγματ' εἰσάγων, οἷς χρώμεθ',
οἷς ξύνεσμεν...» (Ἀριστοφάνους *Βάτρα-
χοι*, στ. 959).

Ἡ τάση αὐτὴ τοῦ Εὐριπίδη ἔχει τὴν
ἐρμηνεία της: ἡ κοινωνία μέσα στὴν
ὁποία ζεῖ καὶ δημιουργεῖ ἀπομακρύνεται
ὅλο καὶ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἥρωικά,
«αἰσχύλεια» πρότυπα ἐνός μεγαλόστο-
μου ἀριστοκρατικοῦ (ἀγροτικοῦ) παρελ-
θόντος, καὶ ξανοίγεται στὶς ἀγορές,
ὠθούμενη ἀπὸ μιὰ ἐμποροβιοτεχνικὴ /
ναυτικὴ τάξη πού ἀμφισβητεῖ τίς παρα-
δοσιακὲς ἀξίες καὶ ἐμπορευματοποιεῖ
–συχνὰ μ' ἓναν πρωτόφαντο κυνισμό– τίς
ἀνθρώπινες σχέσεις.

Αὐτὴν τὴν ἀκραία ἐμπορευματοποίη-
ση καὶ τὴν γενίκευση τοῦ καταναλωτικοῦ
πνεύματος στὶς νέες συνθήκες τῆς παγκο-
σμιοποίησης τοῦ μεταβιομηχανικοῦ κα-
πιταλισμοῦ ἐκφράζει ἡ Κικὴ Δημουλᾶ,
ὄχι μόνο μέσα ἀπὸ τὴν ποίησίν της, ἀλλὰ
–λαθραῖα– ἀκόμα καὶ μέσα ἀπὸ τίς προ-
σφωνήσεις της: «Καὶ συλλογίζομαι τώρα:
ἀφοῦ δὲν εἶμαι “τέττιξ πού γλυκὰ τερετί-
ζει” ὅπως ὁ Ἀλκαῖος, ἀφοῦ οὔτε τὸν ἔρω-
τα εἶπα “λυσιμελὴ” ὅπως τὸν ὀνόμασε ἡ
Σαπφὼ καὶ ἀφοῦ δὲν εἶμαι οὔτε κἂν “ἀφρι-
σμένη ἀπόκριση στ' αὐτιά τῶν κοχυλιῶν”
πού ἔδωσε ὁ Ἑλύτης, τί ἐσεῖς θὰ ἀποκρι-
θεῖτε ἂν σᾶς γκρινιάξουν αὐτοὶ οἱ μεγά-
λοι τοῦ τόπου σας, ἐνοχλημένοι πού ρίξα-
τε τίς τιμὲς καλώντας με, ἔστω παραπλεύ-
ρως τους;

Ἐνῶ ἂν μὲ εἶχατε καλέσει τότε πού “καὶ
ποῦ δὲν ἦταν θάλασσα” ἢ ἔστω μὴνα
Αὐγουστο πού εἶναι θεμιτὲς οἱ ἐκπτώ-
σεις, θὰ εἶχατε ἴσως προμηθευτεῖ ὡς ἀπά-
ντηση, ἓνα ἀκριβὸ ἐπιχείρημα στὴ μισή τι-
μή.» (Τιμὴ στὴν Κικὴ Δημουλᾶ, Σύνδε-
σμος Φιλολόγων ν. Λέσβου, Μυτιλήνη
2005).

Δὲν μᾶς διαφεύγει ὁ κίνδυνος ἡ στροφὴ
αὐτὴ τῆς τέχνης νὰ ὑπονομευθεῖ ὥστε νὰ
ἀξιοποιηθεῖ ἀπὸ ἓναν ἰδιαίτερα ἀδηφάγο
καπιταλισμό, ὁ ὁποῖος ἀρέσκεται νὰ
ἐμφανίζει ὡς «προοδευτικὴ» ἐξέλιξη τὴν
σκομπιδοποίησιν τῶν ἀνθρώπινων σχέσε-
ων καὶ εὐαισθησιῶν ἔτσι ὅπως ρίχνονται
μὲ βιάσιν στὴν χοάνη τῆς «μαζικῆς»,
«λαϊκῆς» κατανάλωσης / κουλτούρας.

Ἡ ποίηση ὁμῶς τῆς Κικῆς Δημουλᾶ, δὲν
καταφάσκει ἀπέναντι σ' αὐτὲς τίς ἐξελί-
ξεις, ἀλλὰ σκύβοντας στοργικά πάνω στὸ
ταπεινὸ καὶ περιφρονημένο, ἀνασύρει
ἀπὸ 'κεῖ τίς μεγάλες οὐσίες³ πού ἀφοροῦν

ἀνέκαθεν στὶς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μὲ
τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν κόσμον:

[...] Κοῦτες δέματα μπόγοι δεθήκανε
καλὰ μὲ τὸν κομμένο / ὁμφάλιο λῶρο. [...] –
πολὺ παλιᾶς κατασκευῆς ἢ μάνα. / Λί-
γες οἱ ζημιές. / Σπάσανε κάτι χρόνια με-
ταχειρισμένα καὶ ἐλάχιστα ἐπόμενα [...] /
Τὸ νόμιζες ἀκίνδυνον τὸ πειρατικὸ πλεί-
μομπιλ καράβι / σὰ νὰ μὴν ἤξερες πῶς τό
ἔχουνε παιχνίδι νὰ φεύγουν τὰ οἰκεῖα / σὰ
νὰ μὴν εἶχαν καὶ ἄλλοτε βροντήξει μὲ παι-
δική / συναρμολογούμενη εὐκολία κανό-
νια καὶ πλόες / ὑπὸ ἐνήλικη σημαία. / Μα-
ζεῦν ἀπὸ χάμω παρατημένα μικροπράγ-
ματα / μὴν τὰ πατήσῃ ἢ ἀντήχησιν καὶ
σπάσω. / Μικρὲς ἀποχαιρετιστήριες μπα-
λίτσες κανονιοῦ / σὰ χοντρὸ πιπέρι – πι-
πέρι πιπέρι στὸ στόμα / στὰ κακὰ λόγια
τοῦ χωρισμοῦ [...] τὸ πινελάκι πού βάφει
τὰ ματάκια της κλαμένα / ἢ κουκλίτσα
λύπη / κουρέλι τὴ μαύρη μπέρτα τοῦ Σού-
περμαν. / Μὴν τὸ ἀποκλείεις. Κι ἄλλες
φορὲς κουρέλι ἢ ἀντοχή / καὶ ὁμῶς ἀποκα-
λύφθηκε Ὑπεράνθρωπος. («Μητέρα τοῦ
κάτω ὁρόφου», Ἐνός λεπτοῦ μαζί, 1998).

Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι νὰ ἀντιστα-
θεῖς –ἢ καὶ νὰ ἐνδώσεις– στὴν ἐμπορευ-
ματοποίησιν τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων.
Ἡ Δημουλᾶ, στὴν προσπάθειά της νὰ
διασώσει τὴν πεμπτουσία τῆς ἀνθρώπι-
νης ὑπόστασης, ἐπέλεξε τὴν ἀντίσταση,
ἀλλὰ –καὶ ἐδῶ ἐγκεῖται ἡ πρωτοτυπία, ἡ
εὐφυΐα, ἴσως καὶ ἡ πανουργία της– χρησι-
μοποιώντας συχνὰ – πυκνὰ τὰ ἴδια τὰ
ὄπλα τῆς ἐμπορευματοποίησης, τὴν
γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς διαφήμι-
σης:

Θερμαντικὰ σώματα μὲ ἐγγύηση; / Κυ-
κλοφοροῦν τέτοια σώματα; / Ἄς τὰ ἐπι-
χειρήσω.

Καὶ μᾶς καὶ μιᾶμε γιὰ γλῶσσα, θὰ
ἦταν τό λιγώτερο φορμαλιστικὴ ἀστοχία
νὰ πάρει κανεὶς τοῖς μετρητοῖς τὸν ποιη-
τικὸ λόγο καὶ μὲ ὕφος περισπούδαστο νὰ
«ἀναλύει» τὴν συντακτικὴ ἀνακολουθία
μιᾶς ἐλλειπτικῆς ἐκφράσεως ὅπως π.χ.
«Ἄς τὰ ἐπιχειρήσω». Ἡ Δημουλᾶ ἔδειξε
στό ζήτημα τῆς γλῶσσας μιὰ μοναδική
τόλμη πού μερικὲς φορὲς ἐγγίζει τὰ ὅρια
τοῦ θράσους, ἀλλὰ σπάνια τὰ ὑπερβαί-
νει. Ἡ ποιητικὴ μας γλῶσσα εἶχε ἀνάγκη
μιᾶς γερῆς ἔνεσης τόλμης, καὶ αὐτὴ βέ-
βαια δὲν θὰ μπορούσε νὰ προέλθει ἀπὸ
τὴν καλλιτέλεια τῶν «σοφῶν λεξιθῆρων»

πού ανατριχιάζουν στο ἄκουσμα τῆς λέξης «κινητό», τὴν χρήση τῆς ὁποίας ἀποδίδουν στο «ἄγχος τῆς Δημοουλᾶ νὰ εἶναι μοντέρνα».

Ἐάν πάντως ὁ χαρακτηρισμός ἀναφέρεται στίς σχέσεις τῆς ποίησης αὐτῆς μέ τὴν νεωτερικότητα, εἶναι φανερό ὅτι δὲν ἔχει συνειδητοποιηθεῖ ὁ μεταιχμακός χαρακτήρας τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τῆς Κικῆς Δημοουλᾶ ἢ ὁποία ἀπομακρύνεται σταδιακά (ἀρχῆς γιγνομένης μέ τό *Λίγο τοῦ κόσμου*) ἀπό τό πνεῦμα καί τὴν ὀπτική τῆς νεωτερικότητας, χωρίς ὥστόσο νὰ κόψει ἐντελῶς τοὺς δεσμούς μαζί της.

Δέν θά ἦταν ὑπερβολή νὰ ποῦμε ὅτι οἱ ἀμφιθυμικές σχέσεις της μέ τὴν νεωτερικότητα εἶναι ὁμόλογες πρός τίς σχέσεις μέ τόν «στοχαστικό σύντροφο» τῆς ζωῆς της Ἐθω Δημοουλᾶ καί τό ἔργο του. Ἐνα ἔργο φορτωμένο (σεβαστή) γνώση, τεχνική καί λογιόσύνη, ἀλλά χωρίς ἐκεῖνα τά φαινομενικά αὐθαίρετα πετάγματα τοῦ πρωτογονικοῦ ποιητικοῦ (καί αὐθεντικά λαϊκοῦ) ἐνστίκτου πού ἀνοίγουν στά σκοτεινά τοὺς νέους δρόμους τῆς ποιητικῆς ἔκφρασης.

Αὐτό τό πρωτογονικό στοιχεῖο κάνει τὴν ἐμφάνισή του σέ διάφορες ἐκφάνσεις τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τῆς Κ. Δημοουλᾶ, ὅπως π.χ. στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο προσεγγίζει τό θεῖο. Κι ἐδῶ ἐπίσης τῆς καταλογίζεται «ἀφέλεια μέ τὴν ὁποία προσεγγίζει τά σοβαρά θρησκευτικά - μεταφυσικά ζητήματα», μέ τὴν ἴδια, φαντάζομαι, εὐκολία πού θά καταλογιζόταν στοὺς ὁμηρικούς ἥρωες ἢ τὴν Σαπφώ, στό εἰκονολατρικό πείσμα τῶν Βυζαντινῶν (τὴν τεράστια ὀφειλή πρός τό ὁποῖο μᾶς ἐμποδίζουν νὰ ὁμολογήσουμε οἱ μονόδρομες νοησιαρχικές μας ἐμμονές) μέχρι τόν Μακρυγιάννη (τόν συνομολογοῦντα μέ τόν ἅγιο μέσα σ' ἓνα κλῖμα ἀδιανόητης γιὰ ἄλλους πολιτισμούς οἰκειότητας), πού οἰκοδομοῦν τίς σχέσεις τους μέ τό θεῖο σέ βαθιὰ ριζωμένες ἀρχές, ἀποτελοῦσες τὴν πεμπτουσία τῆς *λαϊκῆς θρησκευτικότητας*.

Ὅταν ἡ Δημοουλᾶ «ἀπειλεῖ»: *Κοίτα μὴ μοῦ ἀγιάσεις ξένη μάνα* («Κωνσταντίνου καί Ἐλένης», *Ἡ ἐφηβεία τῆς λήθης*, 1994) ἢ υἱοθετεῖ στήν συνομιλία της μέ τόν θεό οἰκείου - ἔως ἀνευλαβεῖς - τόνους [*Κύριε, μήπως ὅταν ἐνέκρινες / αὐτοὺς τοὺς ἀνελέητους ἀνταγωνιστικούς ψαλμοὺς / ἤσουν ἀκόμη ἄνθρωπος;* («Ἡ γλυκντάτη ἀβεβαιότητα», *Χαῖρε ποτέ*)]· *Σκάβω μήπως*

δὲν εἶσαι τόσο ἄθεος («Ἀθῶο τὸ ἀναπόδεικτο», *Χαῖρε ποτέ*)], δέν κάνει τίποτ' ἄλλο ἀπ' τό νὰ συνεχίζει (ὄχι ὑπὸ μορφή κραυγαλέας διακήρυξης ἀλλὰ ὡς *βίωμα ἰθαγένειας*) μιὰ λαϊκή πνευματική παράδοση, χωρίς τὴν ὁποία ἡ ὀρθοδοξία, ἀποξενωμένη ἀπό τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο καί ἀφοσιωμένη στά «σοβαρά θρησκευτικά - μεταφυσικά ζητήματα», θά εἶχε πρό πολλοῦ ἀπολέσει τὴν ἐπαφή της μέ τίς βαθύτερες στιβάδες τοῦ ἀνθρώπινου ψυχισμοῦ καί πολιτισμοῦ. Γιατί, ἐν τέλει, δέν ὑπάρχουν σοβαρώτερα μεταφυσικά ζητήματα ἀπὸ τά «φυσικά», πού στήν ποίηση αὐτῇ, καίτοι ἐνδεδυμένα θρησκευτικό ἔνδυμα, ἀναδεικνύουν ἀνά πᾶσα στιγμή τὴν βαθύτατα γήινη διάστασή τους: «Σύμπτωσις: / Κι ἀπ' τὴν καρδιά μου ὁ λίθος / οὐκ ἀποκεκύλισται / ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.» («Πάσχα, πρός Σούνιον», *Ἐπὶ τὰ ἔχνη*, 1963)· *Τελευταῖοι χαίρετισμοὶ ἀπόψε / ἀτελείωτοι οἱ δικοί μου πού σοῦ στέλνω ...* («Χαῖρε ποτέ») κ. ἄ. π.

Ἡ ποίηση τῆς Κικῆς Δημοουλᾶ εἶναι κι αὐτὴ βαθύτατα γήινη καί προσηλωμένη στό συγκεκριμένο, ἀκόμα κι ὅταν, φαινομενικά, κινεῖται στόν χῶρο τῆς ἀφαίρεσης. Λέμε φαινομενικά, γιατί ἡ κριτική πού καταμαρτυρεῖ στήν Δημοουλᾶ ὅτι οἰκειοποιήθηκε (καί ἀποδυνάμωσε) «τὴν ἰδέα τῆς προσωποποίησης τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν», ἀδυνατεῖ νὰ διακρίνει ὅτι στίς περισσότερες περιπτώσεις ἡ ποιήτρια ἀκολουθεῖ τὴν ἐντελῶς ἀντίστροφη πορεία, καί ἐκκινῶντας ἀπὸ τό συγκεκριμένο καταφεύγει στόν χῶρο τῆς ἀφαίρεσης: «Σὰν μιὰ φωλιά φυγῆς ἢ ποίηση. Χτισμένη σὲ αἰχμηρὸ ὕψος, ὥστε νὰ εἶναι δυσπρόσιτη στήν ἀρπαχτική περιέργεια νὰ θέλει κανεὶς νὰ δεῖ καθαρά τὸ ἐντὸς της ἐπωαζόμενο. Τὴν ἀποτελεσματική προστασία τῆς ἀπόκρυψης τὴν παρέχει ἡ ἀφαίρεση.» (*Ὁ φιλοπαίγμων μῦθος*, 2003, σ. 13).

Τὰ παραδείγματα εἶναι πάμπολλα, καί ἐνδεικτικά μιᾶς, ἂν ὄχι πάντα κρυπτικῆς, τουλάχιστον ἀποστασιοποιητικῆς διάθεσης: *Ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα, / ὅπως στάζει κερὶ καὶ τάμα / στὴ θρησκόληπτη ἀνάμνηση, / στὴν ἄθρη ἀπουσία [...]* *Ἡ Μυροφόρος ἔλλειψις, / πού θὰ σὲ ψάχνει ἀπόψε νὰ σὲ ράνει* («Ἡ ἀπαρηγορία», *Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*)· *Ξέφυγα μιὰ μέρα πού ἢ τύψη / πῆγε νὰ πιεῖ ἀμέριμνο νερό / τρεχούμενο ὑπάρχω ὑπάρχω / ξεχνώντας με ἀνοιχτὴ* («Καὶ τὸ ἄλλο πού», *Χαῖρε*

ποτέ)· *Σκέπτομαι ἀπόψε νὰ στείλω τὴ μελαγχολία μου / νὰ κοιμηθεῖ μαζί σου / νὰ μείνω λίγο μόνη.* («Τίποτα δὲ θ' ἀντιληφθεῖς», *Χλόη θερμοκηπίου*).

Αὐτό πού μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς σ' ὅλα αὐτὰ τά παραδείγματα (καί πάμπολλα ἄλλα) δέν εἶναι ἡ προσωποποίηση ἀφηρημένων ἐννοιῶν ἀλλὰ ἡ οἰονεὶ «ἀφηρημενοποίηση» ἢ καί «προσωπιοποίηση» (ἂς μᾶς συγχωρηθοῦν οἱ ἀδόκιμοι ὅροι) πολὺ συγκεκριμένων προσώπων, ἓνα εἶδος μεταμφίεσης δηλαδή, πού ὅταν ἀφορᾷ στό ποιητικό ὑποκείμενο παίρνει τίς διαστάσεις μιᾶς διάσπασης, τόσο ἀνάγλυφα ἐκφραζόμενης ἀπὸ τοὺς παρακάτω στίχους: *Ἐγὼ ἐδῶ, ἀπέναντι ἢ καρδιά μου / καὶ πιὸ μακριὰ / ἢ κουρασμένη σχέση μου μαζί της* («Ἀπροσδοκίες», *Χαῖρε ποτέ*). Ὅταν ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν καλειδοσκοπικὴ σύνθεση προσώπων καί προσωπειῶν, τό μόνο πού βλέπει κανεὶς εἶναι «ἡ προσωποποίηση ἀφηρημένων ἐννοιῶν», τότε εἶναι φανερό ὅτι οἱ προκαταλήψεις τόν ἐμποδίζουν νὰ δεῖ πόσος καί ποῖος νέος οἶνος ἔχει ἐγχυθεῖ στοὺς παλαιούς ἀσμούς τῶν λεκτικῶν σχημάτων.

Γιὰ τό ὅτι οἱ προκαταλήψεις αὐτές εἶναι ὑπαρκτές καί ὄχι πλᾶσμα τῆς φαντασίας μας, μαρτυροῦν καί οἱ αἰτιάσεις περὶ «θεσμικοῦ» δῆθεν ρόλου τῆς Δημοουλᾶ ὁ ὁποῖος διαμορφώνει ἄνισους ὅρους στήν ἀντιμετώπισή της ἐκ μέρους τῆς κριτικῆς. Ἐν ἦταν «θεσμικό» πρόσωπο ἢ Κική Δημοουλᾶ, δέν θά ἐκστόμιζαν οἱ «ἀντιθεσμικοὶ κριτές» μέ χαρακτηριστικὴ εὐκολία τοῦ κόσμου τίς αἰτιάσεις, πρᾶγμα πού, βέβαια, δέν θά διανοοῦνταν νὰ κάνουν στήν περίπτωση π.χ. ἐνός ὄντως «θεσμικοῦ» προσώπου, τοῦ διπλωμάτη Πώργου Σεφέρη. Ἡ ἔχουν καμμιά ἀμφιβολία ὅτι, ὄχι ἀπλῶς ἓνα ἀνώδυνο συγχαρητήριο τηλεγράφημα (πού, οὕτως ἢ ἄλλως, δέν ἐμπίπτει στόν κύκλο τῆς κριτικῆς τοῦ ποιητικοῦ ἔργου), ἀλλὰ χίλιους ἀναστεναγμούς ἀνακούφισης κι ἄλλες τόσες συγκεκριμένες πολιτικές ὑπηρεσίες θά προσέφερε ὁ Πώργος Σεφέρης στήν κυβέρνηση ἐκείνη πού δέν θά συναινοῦσε, ὅπως δυστυχῶς τό ἔκανε ἓνα κομμάτι τῶν «προοδευτικῶν δυνάμεων», στήν κατάπτυστη ἐπιδοκιμασία τοῦ σχεδίου Ἀνάν;

Ἐὰς ἀφήσουν, ἐπομένως, τίς εὐκολες καί προσχηματικές ἐν πολλοῖς «ἀντιθεσμικές» ρητορείες: Τὴν Δημοουλᾶ τὴν ἐπικρίνουν κυρίως γιὰ τό γεγονὸς ὅτι «ἀντιθε-

σμικιώτατα» απομακρύνθηκε από τὰ στερεότυπα τῆς νεωτερικότητας καί ξανοίχτηκε σέ νέους δρόμους –μέ ὅλους τούς κινδύνους παραπατημάτων πού συνεπάγεται ἡ πρωτογενής δημιουργία–, γνωρίζοντας μιὰ (καθόλου «γρήγορη») ἐπιτυχία. Ἡ πνευματική αὐτή πορεία ἡμίσεος καί πλέον αἰῶνος, φυσικό εἶναι νά σημαδεύεται ἀπό περισσότερο ἢ λιγώτερο εὐτυχεῖς στιγμές. Κι ἂν κάτι ἐντυπωσιάζει, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι μέ τὴν «Χλόη θερμοκηπίου», τὸ πρόσφατο ἔργο τῆς Δημουλᾶ, ἔχουμε πρὸ ὀφθαλμῶν ἓνα φαινόμενο ἐξαιρετικά σπάνιο στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων, ἡ πνευματική πορεία ἑνὸς δημιουργοῦ νά μὴν εὐθυγραμμίζεται μέ αὐτὴν τοῦ βιολογικοῦ κύκλου, ἀλλ’ ἀντίθετα, μέ ἓνα τίναγμα τοῦ ποιητικοῦ ἐνστίκτου, νά συλλαβίζει τούς φθόγγους μιᾶς νέας ἀνοιξης πού χλοάζουσα ἐπισκευάζει τὴ ρωγμὴ στὸ σκαλοπάτι / πολύχρωμα γεμίζοντάς την / μέ τσουνκνίδες γαῖδουράγκαθα μολόχες / δαφνόφυλλα καὶ πικροπαπαροῦνες.

Ἄς ἔχουμε τὴν τιμιότητα νά χαιρετίσουμε αὐτὴν τὴν, ἔστω καὶ ἐντὸς θερμοκηπίου, ἀνθιση, πού ἔχει τὸ χάρισμα νά μεταπλάθει στὰ μέτρα τῆς «χαμηλοτάβανης» ζωῆς μας τὸ ἥθος καὶ τὸ μέγεθος μιᾶς οἰκείας μας ποιητικῆς παράδοσης:

Τὸ χάσμα π’ ἀνοιξ’ ὁ σεισμός κ’ εὐθύς ἐγιόμισ’ ἄνθη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρὸβλ.: *Γιὰ τὰ πουλιὰ τῆς τελευταίας δεκαετίας. / Τὸν τρόπο τους μέ τίς κεραῖες τηλεοψίας. / Γιὰ τὴν προσαρμογὴ τους ὕστερα, / καὶ τὰ πετάγματά τους / σ’ αὐτὰ τὰ σιδερένια δέντρα. / Πὺν μάθανε νὰ τραγουδοῦν / σὲ σιδερένιους κλώνους* («Μαύρη γραβάτα», *Τὸ λίγο τοῦ κόσμου*, 1971).
2. Πρὸβλ. *Οἱ κορυφές, [...] ἀχνό ξεδιπλωμένο καρδιογράφημα ...* («Oblivion Beach», *Τὸ τελευταῖο σῶμα μου*).
3. Πρὸβλ. «Ἐδῶ ὅμως τὸ τραγικὸ δὲν ἀναδεικνύεται κατὰ τὴ συνάντησή του μέ τὸ ὑψηλό, ἀλλὰ ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τὰ καθημερινά – καμιά φορά καὶ μέσα ἀπὸ τὰ εὐτελῆ τοῦ βίου.

Ἡ διεσδυτική ματιά τῆς Δημουλᾶ τὸ ἀνακαλύπτει κάποτε ἀκόμα καὶ μέσα στὰ καταναλωτικά ἀγαθὰ – ὅπως αὐτὰ διαφημίζονται σὲ ἓνα τηλεφωνικὸ Χρυσὸ Ὁδηγό...» (Τ. Καραγεωργίου, «Πὰ τὴν ποιητικὴ τῆς Κικῆς Δημουλᾶ», *Κ*, τ. 6, σ. 84-85, 2004).

Ο αἰρετικός λόγος τοῦ Ζαν Ζενέ εὐτύχησε φέτος νά πέσει στα χέρια τοῦ Λευτέρη Βογιατζή, πού ανέλαβε νά διδάξει τὶς *Δούλες* στὶς Μπέττυ Αρβανίτη, Μάγια Λυμπεροπούλου καὶ Ρένη Πιττακή – με ἀποτέλεσμα μιὰ γεμάτη ἀπὸ λυτρωτική ἐνταση καὶ ποιητικὴ ἀγριότητα παράσταση πού σπάνια ἔχει τὴν ευκαιρία νά ἀπολαύσει τὸ ἐλληνικὸ κοινό. Ἡ υπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ ἓνα πραγματικὸ γεγονός: Τὴ δολοφονία μιᾶς μεγαλοαστῆς κυρίας ἀπὸ τὶς δύο υπηρέτριές της (τὶς «δούλες» δηλαδή) στὴ Γαλλία τῶν χρόνων τοῦ μεσοπολέμου. Τὸ ἐγκλημα ἀναστάτωσε τὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπέτελεσε ἀντικείμενο δημοσίων ἀντιπαραθέσεων, ἀρθρογραφίας στὸν τύπο καὶ ἀντικρουόμενων ψυχιατρικῶν ἀναλύσεων. Ὁ Ζενέ κατασκεύασε ἓνα ἔργο ὅπου οἱ πρωταγωνίστριες ἐγκαταλείπονται στὰ ἐνστικτὰ τους γιὰ νά παρασυρθοῦν σ’ ἓνα παιχνίδι ἡδονιστικῶν μεταμορφώσεων. Ἐνα σαδομαζοχιστικὸ παιχνίδι πού δὲν ἐξετάζεται μέ βάση τους ἰσχύοντες κανόνες ἠθικῆς, ἀλλὰ εἶναι μέρος τῆς διαχρονικῆς ἀναζήτησης μιᾶς βαθύτερης ταυτότητας. Εἰς σκηνῆς ἡ Μπέττυ Αρβανίτη συμπράττει στὸν φόνο υποδυόμενη τὴ Σολάνζ, τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς «δούλες», στὴν ὁποία συνυπάρχουν τὰ στοιχεῖα τῆς μεγάλης ἀδελφῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ «αρσενικοῦ».

Μπέττυ Αρβανίτη: «Το κοινό

• Ὁ Ζενέ υπήρξε ἓνας ἀντισυμβατικός καὶ αἰρετικός συγγραφέας, ἓνας καυστικός ἐπικριτὴς τῆς αστικής τάξης τῆς ἐποχῆς του. Με ἐκπληξη διαπιστώνουμε πόσο μεγάλη ἀπήχηση ἔχουν τὰ ἔργα του σήμερα. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ σήμερα τὸ κοινὸ κατανοεῖ περισσότερο τὸ ἔργο του;

— Εἶναι ἀπορίας ἀξιο πὼς ἓνα ἔργο πού ἀποπνέει μιὰ τέτοια ἀγρία ποίηση, ἔχει τόση ἀποδοχή. Κάθε παράσταση φωτίζει μέ τὸ δικό της τρόπο τὸ κάθε ἔργο. Ἡ συγκεκριμένη προσφέρει στὸ κοινὸ κάποια ερείσματα πού διευκολύνουν τὴν ἐπικοινωνία. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολὺ δύσκολη παράσταση· μάλιστα, παρότι

ήταν δική μου ιδέα το ανέβασμά της, δεν θα προχωρούσα εάν δεν υπήρχε αυτή η συγκυρία της εύστοχης συνεργασίας με όλη την ομάδα και με τον Λευτέρη Βογιατζή. Η σύμπραξη όλων αυτών των συντελεστών έφερε το ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Περίμενα ή το μεγάλο φιάσκο ή τη μεγάλη επιτυχία. Δεν θα συμβιβαζόμουν με κάτι μέτριο.

• *Ανακαλύψατε στην πορεία ότι ο ρόλος σας απαιτούσε να ξεπεράσετε τις δυνάμεις σας;*

— Καθημερινά διαπιστώνω πόσες δυνάμεις χρειάζεται ακόμη να καταβάλω. Όσο καταπιάνεσαι με αυτό το κείμενο νιώθεις ότι έχεις να διανύσεις μεγαλύτερο δρόμο. Το θέατρο είναι πράξη, είναι συνεργασία και είναι αδύνατο να προβλέψεις εκ των προτέρων ποια θα είναι η έκβαση. Είναι μια σχέση που χτίζεται καθώς προχωράς.

γερθούμε μέσα από τη δύναμη της φαντασίωσης πέρα από την πραγματικότητα, όπως την ίδια ανάγκη έχουμε να διατηρούμε έναν εχθρό. Δεν ξέρουμε π.χ. κατά πόσο η Κυρία ανταποκρίνεται απόλυτα σε αυτό που μας διηγούνται οι Δούλες. Έχει υπάρξει παράσταση στο παρελθόν με την Κυρία ως πρόσωπο να υπάρχει μόνο στη φαντασία τους. Όλο αυτό το φλέρντ με την τρέλα μπορεί να υποκινείται από τη φυσική ανάγκη να επινοήσουμε έναν εχθρό, έτσι ώστε να μπορέσουμε να υπάρξουμε εμείς σε αντιδιαστολή με κάτι άλλο.

• *Γίνεται κανείς φορέας μιας δύναμης που επιφέρει τον θάνατο οραματιζόμενος με τα δικά του νοητικά εφόδια μια πράξη υπέρβασης που τον φέρνει πιο κοντά στην ουτοπία...*

— Ο Ζενέ θεωρεί το έγκλημα ως κάτι το ασύλληπτο. Αναφέρεται με θαυμασμό

παι να αποδράσει από τη μιζέρια και τη μετριότητά της. Ο Ζενέ χρησιμοποιεί μια δύσκολη διαδικασία ερμηνείας της πραγματικότητας που απαιτεί από τον θεατή ορισμένες υπερβάσεις.

• *Πώς είδατε την ανταπόκριση του κοινού;*

— Το κοινό γεμίζει ασφυκτικά το θέατρο, συγκλονίζεται, χειροκροτά, αλλά νομίζω ότι δεν ξέρει για ποιο λόγο. Ίσως να μην είναι κακό αυτό, δεν είμαι σίγουρη... Ακόμη και εάν δεν καταλαβαίνει, κάτι θα συγκρατήσει. Δεν αποκλείω να υπήρξαν και άνθρωποι που να έφριξαν και να ενοχλήθηκαν. Αλίμονο εάν ένα έργο τυγχάνει μιας παθητικής αντιμετώπισης και δεν προκαλεί αντιδράσεις. Το κοινό εδώ και πολλά χρόνια χαρακτηρίζεται από μια παθητική στάση που την έχει μάθει από την τηλεόραση. Κάθεται και λειτουρ-

Λειτουργεί με τη λογική του καναπέ»

• *Στο έργο αυτό δεν στηρίζεσαι μόνο στα συναισθήματα για να παίξεις...*

— Καθόλου στα συναισθήματα. Οι άνθρωποι στο έργο δεν αντιπροσωπεύουν χαρακτήρες αλλά είναι φορείς κάποιων καταστάσεων που παρουσιάζουν ομοιότητες με τις συνθήκες της αρχαίας τραγωδίας. Οι ηθοποιοί καταβάλλουν μια υπεράνθρωπη προσπάθεια, παρόμοια με των αθλητών. Ο ρόλος απαιτεί την ενέργεια εκείνου που κάνει πρωταθλητισμό. Αλλιώς δεν αντέχεις. Στο έργο αυτό περισσότερο από κάποιο άλλο είναι έντονη η ανάγκη να σωματοποιήσεις τον αιρετικό και άγριο λόγο. Αυτό προσπαθώ να εξασφαλίσω.

• *Σε ποιους άλλους χώρους μπορούμε να συναντήσουμε σήμερα παραδείγματα μιας σχέσης —που σε ορισμένες περιπτώσεις καταλήγει ζοφερή— εξουσιαστή και εξουσιαζόμενου;*

— Ένας ποιητής έχει την ευχέρεια να διογκώνει με τον δικό του τρόπο τα πράγματα, να τα αποδίδει με μια ελευθερία κινήσεων. Ωστόσο αυτά τα στοιχεία απαντώνται σε όλους τους ανθρώπους. Όλοι έχουμε ανάγκη να διε-

σ' αυτό, σαν να πρόκειται για το πιο καλό πράγμα του κόσμου. Η Σολάνζ αναφωνεί προς το τέλος του έργου ότι «τώρα είμαι η στραγγαλίστρια». Ή σε κάποιο άλλο σημείο λέει ότι «ο εμπρηστής είναι ένας τίτλος αξιοζήλευτος». Από τη στιγμή μάλιστα που δεν διαθέτει τίποτε άλλο στη ζωή της, το θεωρεί έναν εξαιρετικό τίτλο, που της επιτρέ-

γεί με την λογική του καναπέ. Τώρα κάντε με να κλάψω ή κάντε με να γελάσω... Δυστυχώς βλέπουμε ότι έχει χάσει σήμερα τον ρόλο του. Εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτε άλλο από το να στήνουμε καλές παραστάσεις που να δίνουν την αφορμή για προβληματισμό στους ευαίσθητους θεατές.

αρχι ΤΕΚΤΟ νίκη

Στο Όρος των Ελαιών

Αυτή η εποχή του χρόνου είναι γεμάτη ισχυρές αντιθέσεις: από τη μια, η οργιαστική φύση και από την άλλη, η προετοιμασία και η κορύφωση του δράματος που συμβατικά ονομάζουμε Πάσχα. Όμως οι ψαλμωδίες, οι φλόγες των κεριών που τρέμουν νυχτιάτικα, οι άγριες εκρήξεις των βαρελότων, τίποτε από αυτά δεν μπορούν να ξεσκιάσουν το αιώνια επαναλαμβανόμενο γεγονός: το θάνατο του Θεού. Από όλο το σκηνικό του έργου, δέλω να απομονώσω εκείνη την τρομερή βραδιά μέσα στο Όρος των Ελαιών. Γιατί πρόκειται για την απροσδόκητη χρήση ενός δημόσιου χώρου – και στον τόπο αυτό, ενώ ζούμε συνέχεια μέσα σε δημόσιους χώρους, μεμψιμοιρούμε συχνά για την υστέρησή τους. Κάτι σαν λιτανεία.

Η υπόθεση είναι γνωστή. Το Όρος των Ελαιών βρίσκεται πλάι στην πόλη και εκεί «αποσύρεται» ο Χριστός τη μοιραία εκείνη νύχτα για να παλέψει με τους δαίμονές του, για να προδοθεί και τελικά να αιχμαλωτιστεί από τους εκπροσώπους των αρχών της Ιερουσαλήμ. Στη διάρκεια εκείνης της αγρύπνιας, συνεχώς εναλλάσσονται οι ρόλοι. Ο Χριστός αρχικά εισέρχεται στη δασωμένη πλαγιά με τους μαθητές του, ζητά όμως να απομονωθεί και τους προτρέπει να κοιμηθούν. Μόνος του πια αγωνίζεται να πάρει μια απόφαση «συνομιλώντας» με τον Πατέρα του. Ενδιάμεσα θα διακόψει τον διάλογο, επιστρέφοντας εκεί που κοιμούνταν οι μαθητές, να ελέγξει την κατάστασή τους. Θα αποσυρθεί ξανά στην ερημιά της νύχτας, περιμένοντας εκείνο που ήξερε πως θα συμβεί. Επιτέλους ακούγεται η φρουρά να πλησιάζει, ξυπνούν κι οι μαθητές, τον περιβάλλουν προστατευτικά, αλλά τους εμποδίζει να αντισταθούν και παραδίδεται στους στρατιώτες. Όλοι αποχωρούν, τέλος.

Βλέπουμε λοιπόν πως το λιόφυτο αυτό της πόλης, λειτουργεί ΚΑΙ ως κήπος-απομονωτήριο. Οι κάτοικοι «αποσύρονται» εκεί για ησυχία και περισυλλογή, όποτε χρειαστούν την ανάγκη. Η εκεί «περιπλάνηση» μπορεί να είναι μοναχική ή ομαδική. Μπορείς να περπατάς άσκοπα (αφού το περιβάλλον είναι ομοιόμορφο, ένας κάναβος που απλώνεται παντού) ή να σταθείς κάπου, να αναπαυθείς, ακόμα και να κοιμηθείς. Ο Ελαιώνας είναι «ανοιχτός»: οποιοσδήποτε μπορεί να μπει εκεί μέσα από οποιοδήποτε σημείο. Άρα είναι ένας απόκεντρος χώρος, απροστάτευτος αν και χώρος ικανός να παραλάβει εξαιρετικές δράσεις, αν απαιτηθεί. Έχει με άλλα λόγια χαρακτηριστικά «δάσους», αλλά χωρίς τον επίφοβο χαρακτήρα του αδιαπέραστου, σκοτεινού και άγνωστου λαβύρινθου: εκείνο που έχεις να φοβηθείς εκεί μέσα είναι μόνον οι άνθρωποι. Ακόμα και τη νύχτα. Το σκηνικό, ας μην το ξεχνάμε, είναι βραδινό. Όλα συμβαίνουν μέσα στο σκοτάδι.

Ο Χριστός κινείται τυχαία ανάμεσα

στις ελιές, χωρίς ανάγκη προσανατολισμού. Το μόνο που θέλει είναι να βρεθεί μόνος του, άρα θα περπατήσει όσο χρειάζεται για να αισθανθεί πως έχει αφήσει πίσω του τους πάντες. Οι μαθητές, από την άλλη, θα δεχτούν να κουρνιατσούν κάπου και να κοιμηθούν. Δεν θα το έκαναν αν δεν αισθάνονταν ασφαλείς. Ο Ελαιώνας τούς περιβάλλει όλους και τους προστατεύει από πιθανούς κινδύνους: βρίσκονται όλη η ομάδα μακριά από τους ανεξέλεγκτους ανθρώπους, δηλαδή μακριά από την πόλη με τις τόσες της βίαιες αντιθέσεις. Το λιόφυτο αυτό δεν προσφέρει «εκπλήξεις», είναι ένας γνώριμος τόπος, φιλικός, μια «υποδοχή». Ανοιχτός σε όλους, όπως είπαμε, άρα ικανός να δεχτεί στο εσωτερικό του διώκτες και διωκόμενους, «προφήτες» και «ανθρώπους του νόμου». Φυσικά κάτι τέτοιο ενέχει κινδύνους, τίποτα από τα σπουδαία πράγματα αυτής της ζωής δεν προσφέρεται χωρίς κάποιο ρίσκο.

Τελικά, ένας κατεξοχήν δημόσιος χώρος. Όχι μια πλατεία, κεντρική ή απόμερη, όχι ένας μνημειακός άξονας για παρελάσεις, όχι ένα κενό που «καντράρει» κάποιο πολύτιμο στοιχείο του αστικού χώρου. Όλες οι σχετικές θεωρίες και πρακτικές που έχουν ως τώρα εφαρμοστεί στην ιστορία της πόλης λίγο-πολύ ασχολούνται με τέτοια ζητήματα. Ακόμα κι όταν, βλέποντας το αδιέξοδο της πόλης-μνημείο, θέλησαν να δημιουργήσουν δημόσιους χώρους ως «πυκνωτές δράσης» ή ως «πόλους έλξης», ερωτοτροπώντας με το τυχαίο και το ασχεδίαστο, οι χώροι αυτοί έμοι-

αζαν παράδοξα κενοί. Το πιο εύκολο, τότε, είναι να φορτώσουμε στους αρχιτέκτονες που προσφέρουν λύσεις για δημόσιους χώρους όλες τις ενοχές της αποτυχίας. Αυτοί φταίνε για όλα (αντί να συλληφθούν από τους νυχτερινούς φρουρούς, τους αφήνουμε απλά να εξευτελιστούν δημόσια). Η συλλογική αμηχανία έτσι μετατοπίζεται προς τις σχεδιαστικές ελλείψεις της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, αν και εφόσον διαπιστώνεται κάτι τέτοιο, αποσιωπώντας το έλλειμμα περιεχομένου.

Αιτίες μπορεί να είναι πολλές. Ξεχωρίζω μια: τη μονότονη αναφορά στις «ανάγκες» του συνόλου, των μαζών, που πρέπει να χωρέσουν στους δημόσιους χώρους. Η κοινωνία, αυτή η φοβερή αφαίρεση από την πραγματικότητα, γίνεται αντιληπτή ως απροσδιόριστου όγκου συνολικές συμπεριφορές. Αυτά τα σύνολα «κατακτούν» τους δημόσιους χώρους, και η ομαδική τους συμπεριφορά είναι καθοριστική του πώς αυτοί οι χώροι θα διαμορφωθούν και τελικά θα λειτουργήσουν. Όμως στην πράξη, το σύγχρονο περιβάλλον (με οποιαδήποτε διαβάθμιση πυκνότητας στην κατοίκηση) ενέχει σίγουρα τις «ομάδες» αλλά ταυτόχρονα περιέχει και τα «μεμονωμένα άτομα». Τους μοναχικούς εκείνους που τόσοι πρόσεξαν να περιπλανώνται μέσα στην πόλη, από τον Πόε και τον Μπωντλαίρ ως τον Μπένγκιαμιν (για να μείνουμε στους κλασικούς), εκείνους τους «χαμένους» μέσα στην πόλη, που όμως αποτελούν και ουσιαστικό συστατικό της. Ήρωες και προφήτες, παρίες και προδότες χαμένοι μέσα στο δάσος.

Τι άραγε τους προσφέρουμε; Τίποτα, νομίζω. Ούτε καν τη δυνατότητα να προσευχηθούν. Μου γεννήθηκαν αυτές οι σκέψεις παρατηρώντας τους μοναχικούς περιπατητές στην ακτογραμμή του σεληνιακού τοπίου που δημιούργησαν τα μπαζώματα του Σαρωνικού πλάι στις εκβολές του Κηφισού. Οδηγούν ως εκεί τα αυτοκίνητά τους, τα εγκαταλείπουν κάπου, οπουδήποτε, και μετά χάνονται περπατώντας σαν υπνωτισμένοι, αμίλητοι, μόνοι με τις σκέψεις τους. Έχει αφάνταστο μεγαλείο αυτή η σκηνή.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

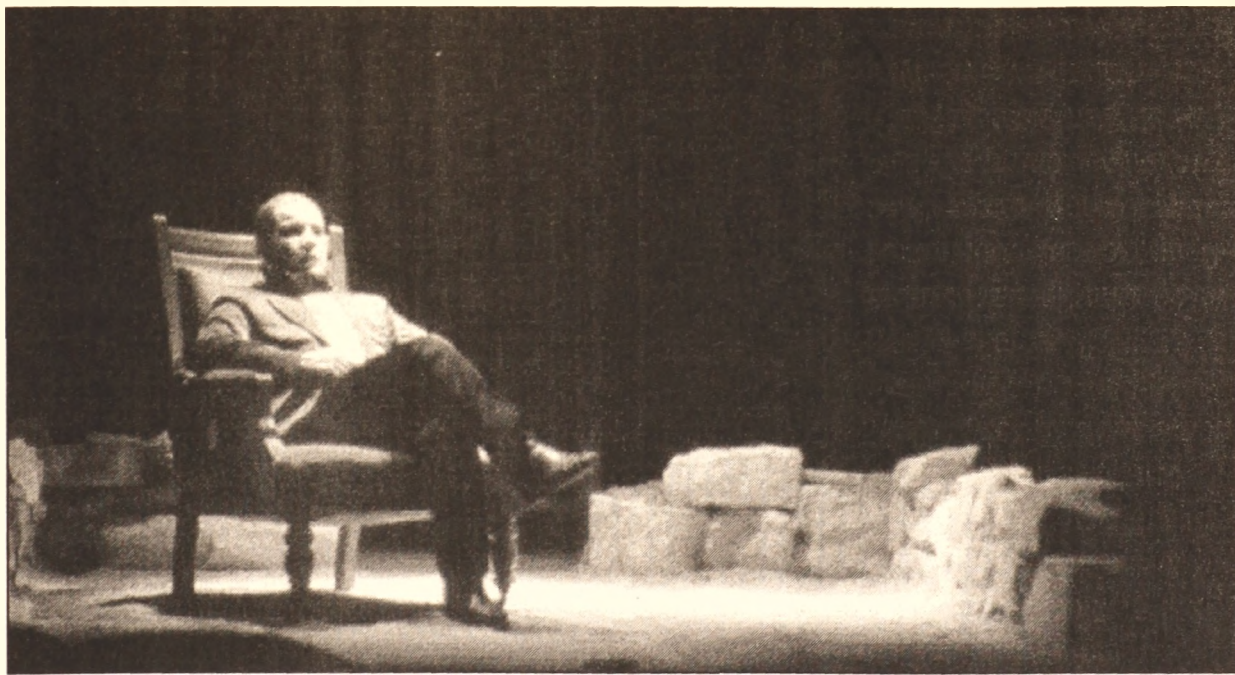

Θεατρο

Τα ανθρώπινα από ψηλά

Ο ΚΑΛΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΟΥ ΣΕΤΣΟΥΑΝ – ΘΕΑΤΡΟ ΣΦΕΝΔΟΝΗ

Μια από τις σημαντικότερες παραστάσεις της χρονιάς ανεβαίνει τώρα που δυστυχώς η σεζόν έχει σχεδόν εκπνεύσει. Ο καλός άνθρωπος του Σετσουάν από το θέατρο «Σφενδόνη» δίνει την οριστική λύση μιας μακράς παρεξήγησης όσον αφορά την πρόσληψη του γερμανού συγγραφέα στη χώρα μας. Ανάμεσα στη Σκύλλα της πολιτικής του ανάγνωσης και τη Χάρυβδη της επικής του διάστασης, το θέατρο του Μπρεχτ κινδύνευσε να συνθλίβει παρουσιασμένο είτε με τη μορφή της ιδεολογικής αγκιτάτσιας είτε με τη μορφή της καλλιτεχνικής επιτήδευσης. Η παράσταση της «Σφενδόνης» πλέει ευτυχώς με άνεση ανάμεσα στους κινδύνους. Με μία και μόνη εξαίρεση, αν και λεόντειο: τον αντιμπρεχτικό πρωταγωνισμό της.

Οχι πως το ίδιο το έργο του Μπρεχτ δεν δίνει την αφορμή για μια τέτοια ιδέα. Κακά είναι τα ψέματα: αν ο γερμανός συγγραφέας παίχτηκε τόσο πολύ στον εικοστό αιώνα είναι γιατί άρεσε σε όλους: στο ανήσυχο κοινό γιατί τους παρέδιδε μια σύγχρονη αντίληψη της εποχής του· στους ταγμένους σκηνοθέτες γιατί τους έδινε πάτημα για μια νέα σκηνική αισθητική· και, φυσικά,

στους ηθοποιούς γιατί τους παρείχε αφειδώλευτα ρόλους αντίστοιχα μεγάλους με τη φιλοδοξία τους.

Είναι αλήθεια λοιπόν ότι η παράσταση της «Σφενδόνης» ολισθαίνει σε μονόλογο της έξοχης ηθοποιού, με τους υπόλοιπους να κινούνται στο περιθώριο της σκηνής και στο μεταξύ του ρόλου και του ομιλούντος αντικειμένου. Κέντρο της όλης ακτινικής σύνθεσης είναι βέβαια η ίδια η Κοκκίνου, που

ομολογουμένως οργιάζει υποκριτικά στον διπλό ερμαφρόδιτο ρόλο: Στο Σετσουάν της Κίνας οι θεοί επιλέγουν μια πόρνη σαν τον μόνο καλό άνθρωπο και της δίνουν τα χρήματα που χρειάζονται για την αγορά εκ μέρους της ενός ταπεινού καπνοπωλείου. Οι συνάνθρωποί της βέβαια θα κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για να εκμεταλλευθούν το δύστυχο πλάσμα και να το οδηγήσουν στην απελπισία – μόνη σωτηρία η ιδέα της «εμφάνισης» ως από μηχανής θεού του σκληρού εξάδελφου, ο οποίος θα βάλει τελικά τα πράγματα «στη θέση τους».

Αυτή είναι με δυο γραμμές η υπόθεση του «Σετσουάν», το έργο όμως δεν είναι καθόλου η υπόθεσή του. Παραβολή που μιλάει για το ανθρώπινο με πολύ ανθρώπινο τρόπο και για το καλό και το κακό της ιστορίας πέραν του καλού και του κακού, το έργο του Μπρεχτ μπορεί να διαβαστεί και ανάποδα. Δεν είναι η πολιτεία των ανθρώπων που φωτίζει το κεντρικό πρόσωπο του έργου, αλλά, αντίστροφα, το κεντρικό πρόσωπο της καλής πόρνης που «ερμηνεύει» την πολιτεία γύρω της. Και δεν είναι το καλό ή το κακό ήθος των ρόλων που κινεί την ιστορία, αλλά το περιβάλλον, οι εκάστοτε συνθήκες (με άλλα λόγια η «ιστορία») που κινεί και εξηγεί το ήθος των προσώπων. Μάθημα διαλεκτικής πολύ καλοφτιαγμένο, πολύ όμορφο και κυρίως απόλυτα πειστικό.

Εδώ κρύβεται, νομίζω, το κλειδί μιας καλής παράστασης του Μπρεχτ, που τόσο εύκολα λησμονούμε, το απόλυτο κριτήριο για να μιλήσει κανείς για επιτυχία: Μπόρεσε να περάσει στο κοινό

της το μήνυμα του έργου; Ήταν σαφές και καίρια στο τι ήθελε να πει; Υπήρξε, με δυο λόγια, «πειστική»; Τα υπόλοιπα όλα, θα έλεγε ο Μπρεχτ, σκηνικά και παραξενιές και επικοί μοντερνισμοί και λίαν όψιμοι μπρεχτισμοί είναι μονάχα θέατρο.

Δεν έχω προσωπικά δει στην Ελλάδα παρόμοια παράσταση του Μπρεχτ. Που στο τέλος της ο θεατής να αναρωτιέται όχι για την αισθητική, ή για την παρουσία των ηθοποιών, αλλά για το ίδιο το μήνυμα του έργου, για τη διαλεκτική των ανθρωπίνων και –γιατί όχι– για τη θέαση του κόσμου και πως αυτή η θέαση αλλάζει. Και αυτό χωρίς καμιά απολύτως νύξη πολιτική, με μόνο αγωγό του νοήματος την επεξεργασμένη αισθητική της κίνησης και της λέξης. Είναι αυτό νομίζω ό,τι πιο απόλυτο μπορεί να κατακτήσει κανείς παίζοντας Μπρεχτ.

Το πιο σπουδαίο είναι πως ακόμα και σε αυτή τη σκηνική ακτινική διάταξη, τα περιφερειακά πρόσωπα του έργου έτυχαν μιας μοναδικής υποστήριξης από τους ηθοποιούς τους. Σαν φιγούρες που ξεκόλλησαν από τον τοίχο, απέκτησαν χρώμα, ανθρώπινη διάσταση και φωνή –και σαν μόνο βάθος ό,τι η αναγκαιότητα και ο αγώνας για μια μοναχική ευτυχία προσδίδει στη μελέτη τους–, τα πρόσωπα της παράστασης διάθεταν κάθε στιγμή μια θαυμαστή ενέργεια και ενάργεια. Ήταν πειστικά όχι σαν επιχειρήματα, αλλά σαν ρόλοι που αποτελούν μέλη του γενικότερου επιχειρήματος του «Σετσουάν»: Αν οι άνθρωποι μοιάζουν κακοί, είναι γιατί κοιτά κανείς τα ανθρώπινα από υπερβολικά κοντά.

Συγχαρητήρια αξίζουν στο σκηνοθέτη και σκηνογράφο Άγγελο Μεντή γιατί έκλεισε όλη την παραβολή του Μπρεχτ σε μια εικόνα και μετέτρεψε το μήνυμά της σε άμεση αντίληψη προς τέρψη όλων. Η μετάφραση της Άννυς Κολτσιδοπούλου ακούστηκε στρωτή και εύηχη και τα κοστούμεια της Μαρίας Ηλία λειτούργησαν με ενάργεια. Μόνη ίσως παραφωνία της παράστασης η μουσική του Κωνσταντίνου Βήτα: έμοιαζε –από έναν, έστω, μη ειδικό– να της λείπει η ειλικρινής έμπνευση και συμμετοχή.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Η έκθεση του ΕΜΣΤ για τη 10ετία του '70 και οι ιστορικές διαστρεβλώσεις

Στην έκθεση του ΕΜΣΤ παίρνουν μέρος πολλοί άξιοι καλλιτέχνες.

Αυτό που θα κρίνω εδώ είναι η παραποίηση των στοιχείων που συγκροτούν τη «μορφή αντικειμενικής μαρτυρίας», όπως ονομάζει η «θεωρητική ομάδα» τη σύλληψή της, υπό την υψηλή εποπτεία της διευθύντριας του ΕΜΣΤ.

Το μεγαλύτερο επίτευγμα της σύλληψής της «θεωρητικής ομάδας» είναι η εξαφάνιση της Γλυπτικής.

Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ «ΘΕΩΡΙΑ» ΤΗΣ «ΟΜΑΔΑΣ»

Ψάχνοντας να δημιουργήσει «γεφυρώσεις» της 10ετίας του '70 με τις σημερινές της αντιλήψεις δεν διστάζει να «ερμηνεύσει» συλλήβδην όλα τα έργα ως «όψεις της κριτικής αναθεώρησης του ρόλου της τέχνης» που κύριο χαρακτηριστικό της είναι η «πρόταξη της ιδέας έναντι του αισθητικού αντικειμένου».

Με αυτήν όμως τη θεώρηση η «θεωρητική ομάδα» θέτει την τέχνη **έξω από τη διαδικασία της γνώσης** και τη μεταμορφώνει σε απλή εικονογράφηση, όχι της ιδέας, αλλά μιας ιδέας (ως παράσταση, εφαρμογή). Απ' αυτό ίσως να πηγάζει και η αγάπη της στις εφαρμοσμένες τέχνες.

Αντίθετα, η τέχνη είναι **προϋπόθεση**

για την ανάπτυξη της ιδέας. Μέσα στην τέχνη η ιδέα αποκτά συνείδηση του εαυτού της (άπειρο). Ή αλλιώς, η ιδέα αρχίζει να σκέφτεται τον εαυτό της μέσα στην τέχνη. Επιμέρους εκφάνσεις της τέχνης, που παραπέμπουν στις παραστάσεις επιμέρους ιδεών, όπως αυτές της Παράστασης, του Συμβόλου, της Γραφής (πεπερασμένο) αποτελούν το επιμέρους της τέχνης και της ιδέας.

Οι εξειδικευμένες εφαρμογές (οι εφαρμοσμένες τέχνες) της Παράστασης, του Συμβόλου και της Γραφής **υπάγονται** υποχρεωτικά στις προϋποθέσεις που θέτουν οι εφαρμογές της επιστήμης, οι οποίες ανάγονται στην τεχνολογία. Η τεχνολογία **ορίζει την υπόσταση** αυτών των εικόνων, και γι' αυτό και μόνο το λόγο δεν μπορούν αυτές να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της ιδέας, ούτε στο επίπεδο της τέχνης, αλλά ούτε και στο επίπεδο της επιστήμης. Αυτό που κάνει η «θεωρητική ομάδα», εκθειάζοντας την «*πρόταξη της ιδέας έναντι του αισθητικού αντικειμένου*», είναι να εκθειάζει τις εφαρμοσμένες τέχνες.

Η λειτουργία της τέχνης ως μέρους της διαδικασίας της γνώσης μπορεί να πραγματώνεται **μόνον**, εφόσον η τέχνη έχει ως αντικείμενο το Αισθητικό, ή αλλιώς, το Αισθητικό Μέτρο ως κριτήριο της Αλήθειας και της δικής της αλήθειας.

Αυτό συμβαίνει πάντα τόσο στη μακροσκοπική (ιστορική) κλίμακα όσο και στη μικροσκοπική (ατομική).

Είναι ειρωνεία (;) την περίοδο που η επιστήμη συνειδητά αναγνωρίζει το ρόλο της τέχνης, **τον καθοδηγητικό ρόλο** που παίζει **το αισθητικό κριτήριο** στην έρευνα, μια «ομάδα θεωρητικών» να προσπαθεί να το ενοχοποιήσει.

Αυτή είναι άποψη του ακραίου υποκειμενικού ιδεαλισμού.

Ο ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΣ ΙΔΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΙ ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Η «θεωρητική ομάδα» παρουσιάζει τη δεκαετία του '70 ως την «*χρονική περίοδο που ακολούθησε τη μεγάλη "εκτόνωση" του Μάη του '68*». Έζησε δηλαδή στον απόηχο του '60 και εντέλει ως «*δεκαετία που κατακύρωσε την κυριαρχία της Νέας Υόρκης ως μητρο-*

πολιτικού κέντρου».

Ευσεβείς πόθοι αντί για ιστορία.

Μπορεί να πιστέψει κανείς ότι ένας ογκώδης κατάλογος με δεκάδες κείμενα στις κοινωνικές του αναφορές, δεν κάνει την παραμικρή μνεία στην ήττα της Αμερικής στο Βιετνάμ το 1975;

Για να μην αναφερθούμε στη νίκη των Αράβων το 1973, που βούλιαξε κύρια την Ευρώπη στην ύφεση με τον τετραπλασιασμό της τιμής του πετρελαίου, αποδιοργάνωσε τη Ν.Α. πτέρυγα του ΝΑΤΟ και δρομολόγησε τα γεγονότα του 1974 σε Κύπρο και Ελλάδα.

Αυτήν ακριβώς την περίοδο, η «θεωρητική ομάδα» βλέπει στη χώρα μας τον ερχομό της «*καταναλωτικής κοινωνίας*»!

Για να μην αναφερθούμε, τέλος, και στην εκδίωξη του Σάχη και των ΗΠΑ το 1979 από το Ιράν. Αυτά είναι μόνον τα πιο εξέχοντα γεγονότα, που κράτησαν σε υψηλούς βαθμούς πολιτικοποίησης τους πολίτες, και όχι μόνον στην Ελλάδα βέβαια.

Όσο και να προσπαθεί η «θεωρητική ομάδα» να φτωχύνει τη δεκαετία του '70 σε ιστορικά γεγονότα τόσο αναδεικνύει τη θεωρητική της φτώχεια.

Επιπλέον, το 1971 (στις 15 Αυγούστου) είχαμε τη ληξιαρχική πράξη γέννησης της παγκοσμιοποίησης. Την ημέρα εκείνη ο Νίξον ανήγγειλε ότι στο εξής παύουν να ισχύουν οι συμφωνίες του 1944 για την ισοτιμία του αποθεματικού δολαρίου με το χρυσό.

Με αυτό τον τρόπο, οι ΗΠΑ επέβαλαν στις άλλες χώρες να χρηματοδοτούν το έλλειμμα τους και το ρόλο τους ως παγκόσμιου χωροφύλακα. Αυτή, όμως, η νέα κατάσταση στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις άρχισε να γίνεται αντιληπτή πολύ αργότερα, στα τέλη του '80, όταν ξεκίνησε το διεθνές «μπάχαλο» που βιώνουμε μέχρι τις μέρες μας. Και βέβαια, μερίδα της διεθνούς «διάνοσης», η πλέον προβεβλημένη στο ευρύ κοινό, αποδίδει όψιμα την παγκοσμιοποίηση στη ραγδαία ανάπτυξη της ψηφιοποιημένης πληροφορίας, αποκρύβοντας την πραγματική της φύση.

Μέχρι τα μέσα του '80 εξακολουθούσε να κυριαρχεί ο πολιτικός ριζοσπισμός του '70. Η προσπάθεια της «*κατακύρωσης της κυριαρχίας της Νέας Υόρκης ως μητροπολιτικού κέντρου*» στην τέχνη δεν είχε ακόμη ευδοκιμήσει.

Το θεωρητικό κατασκεύασμα του Μεταμοντερνισμού, που είχε ξεκινήσει απ' τα μέσα του '70 περίπου στην Αμερική, στις εικαστικές τέχνες δεν απέκτησε ποτέ ένα σαφές μορφολογικό ιδίωμα, αφήνοντας εκτεθειμένη τη «θεωρία» του ως ιδεολογικό νεοσυντηρητισμό που κατασκευάστηκε στο ιδεολογικό, καθαρά, επίπεδο. Ο Μεταμοντερνισμός στην Ελλάδα προσπάθησε να δημιουργήσει ερείσματα στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80, όταν στην Αμερική είχε ήδη εγκαταλειφθεί και ξεκίνησε η τέχνη του CNN, η media art (βίντεο, φωτογραφία), ή αλλιώς η τέχνη της μαζικής κουλτούρας, ή αλλιώς των εφαρμοσμένων τεχνών. Εμείς, βέβαια, στον τομέα αυτό «ανακαλύψαμε την Αμερική» στα μέσα του '90, κι αυτό όχι λόγω έλλειψης πληροφόρησης, αλλά λόγω της αντίστασης των καλλιτεχνών και του κοινού – κάτι ανάλογο συμβαίνει μέχρι σήμερα στο Παρίσι.

Ο ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΜΕΤΑΠΡΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ «ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ»

Γράφει ο κατάλογος του ΕΜΣΤ: «*διανύουμε ένα νέο εξελικτικό στάδιο του μοντέρνου πολιτισμού (της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας) το οποίο, αντίθετα με την βιομηχανική περίοδο, δεν υποκινεί κοινωνικές ή αισθητικού χαρακτήρα επαναστάσεις για τον απλό λόγο ότι ...δεν τις χρειάζεται*».

Τι πιο ωραία διατύπωση απ' αυτή για να περιγράψει κάποιος τον **αμερικανόπνευστο κεντροευρωπαϊκό ιδεολογικό επαρχιωτισμό**;

Και επειδή δεν «*χρειάζεται*» η κοινωνία μας και η τέχνη «*κοινωνικού και αισθητικού χαρακτήρα επαναστάσεις*» ας το ρίξουμε στις εφαρμοσμένες τέχνες.

Γράφει ο κατάλογος του ΕΜΣΤ: «*ο Μπόις ...υπήρξε ο τελευταίος εκπρόσωπος μιας μακριάς ρομαντικής παράδοσης η οποία συντήρησε εικονογραφικά ...το μύθο του καλλιτέχνη ως κοινωνικού μεσσία και πνευματικού καθοδηγητή*».

Έγραφε το 1998 η αμερικανίδα Johanna Druker (κατ. «*Η τέχνη στο τέλος του 20ού αιώνα*» Εθν. Πιν.): «*η κρίση συνείδησης και εξουσίας που αντιμετώπισαν οι καλλιτέχνες κατά τον πόλεμο του Βιετνάμ έδειξε μια για πάντα την ανικανότητα του αφηρημένου μορφολογικού ιδιώματος να γίνει μια δύναμη κοινωνι-*

κής αλλαγής. ...Είναι αδύνατο τώρα να φανταστούμε ότι μια πλαστική μορφή ...θα μπορούσε να επιφέρει οποιαδήποτε κοινωνική αλλαγή – και ακόμα λιγότερο να πραγματώσει το μακρόπνοο όραμα της μοντέρνας ουτοπίας».

Τι σημαίνει η ηχώ των απόψεων της Druker στον κατάλογο του ΕΜΣΤ;

Εφαρμογή «οδηγίας» ή ιδεολογικός παρασιτισμός;

Παρ' όλο που πολλά έργα της έκθεσης «αντιστέκονται» στην προσπάθεια της «θεωρητικής ομάδας» να σπρώξει τις εφαρμοσμένες τέχνες (με έμφαση στις μιντιακές εφαρμογές) σε βάρος των Εικαστικών Τεχνών, δεν καταφέρνουν να ανατρέψουν την πλαστή ιστορικότητα στην οποία τα εντάσσει.

Η ΤΑΧΥΔΑΚΤΥΛΟΥΡΓΙΚΗ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ

Η παντελής απουσία της Γλυπτικής και μιας ολόκληρης γενιάς γλυπτών είναι το πιο εμφανές στοιχείο της πλαστής ιστορικότητας.

Να θυμίσουμε ότι το 1975 η Πανελλήνια Έκθεση αφιερώθηκε στο γλύπτη Γεράσιμο Σκλάβο. Ο Σκλάβος, μέχρι τον τραγικό του θάνατο στην ηλικία των 40 ετών το 1967, εθεωρείτο ο μεγαλύτερος παγκοσμίως εν ζωή γλύπτης, μαζί με τον Τζακομέτι. Και ενώ στην έκθεση του '70 παρουσιάζονται έργα από το '63, '65, '66 και το '68, απουσιάζουν παντελώς τα έργα εκείνων που συμμετείχαν στη μεταπολεμική ανάπτυξη της Γλυπτικής (όπως ο Σκλάβος), παρ' όλο που πολλοί από αυτούς είχαν διεθνή παρουσία τη δεκαετία του '70. Ένας από τους δύο πυλώνες των εικαστικών τεχνών, η Γλυπτική, εξαφανίζεται και υποκαθίσταται από την «τρισδιάστατη τέχνη» (όπως η Διευθύντρια αλλού ονοματίζει τον τομέα της μη-Ζωγραφικής και των μη-μιντιακών τεχνών), τις τρισδιάστατες κατασκευές που «προτάσσουν την ιδέα έναντι του αισθητικού αντικειμένου».

ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ

Όταν η θεωρία της «θεωρητικής ομάδας» δεν είναι θεμελιωμένη πάνω στα γεγονότα του εικαστικού και ιστορικού γίγνεσθαι, απ' όπου με τα εργαλεία της επιστημονικής σκέψης εξάγει τις αξιολογήσεις και τα συμπεράσματά της,

δικαιούμαι να εικάσω ότι η θεωρία της είναι θεμελιωμένη σε συμφέροντα εξω-εικαστικά. Κάπου πρέπει να θεμελιώνεται κανείς, προκειμένου να μπορεί να παίζει ρόλο στα εικαστικά πράγματα, αλλιώς δεν λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από κανέναν. Και δύο είναι οι βασικές δυνάμεις που συγκρούονται και στο εικαστικό πεδίο: α) το εικαστικό γίγνεσθαι στην ιστορική του αυτοκίνηση, και β) τα οικονομικά συμφέροντα που προσπαθούν να το χειραγωγούν για ίδιον όφελος. Οι ενδιαμέσες τοποθετήσεις, και δυστυχώς αυτό αφορά την πλειοψηφία των νέων, ιδίως, καλλιτεχνών, είναι μια καθαρή αυταπάτη, η οποία αναιρεί την κοινωνική φύση της εικαστικής δημιουργίας που υπηρετούν.

Από την εχθρότητα προς τις Εικαστικές Τέχνες που αποπνέει αυτή η έκθεση δεν θα μπορούσε να λείπει και η ιστορική διαστρέβλωση που υποβάλλεται από κείμενα, ότι το Επιμελητήριο είναι κρατικό κατασκεύασμα ενάντια στη θέληση των καλλιτεχνών.

Ερώτημα: Το ΕΜΣΤ είναι εθνικό ίδρυμα με επιστημονικό κύρος ή ένας ιδιωτικός χώρος όπου η Διευθύντρια μπορεί ελεύθερα να παραποιεί την ιστορία της τέχνης με δημόσιο χρήμα;

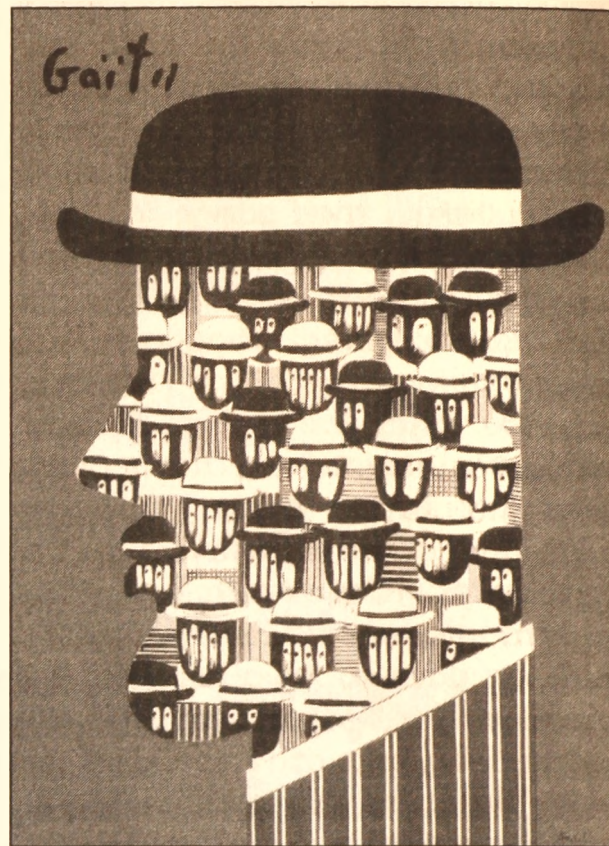
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ ΜΑΡΤΕΝ

Λαμπράκηδες. Ιστορία μιας γενιάς

Κοίτα ανθρωπάκο!

Ο Γ. ΓΑΪΤΗΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΠΤΕΡΥΓΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Ήταν που, ενοχλημένος σφόδρα από τον ενδοτισμό τους, από τη λάσκα τους σε όλα, των γραικύλων, αποφάσισα να γίνω γλύπτης εθελοντής...

Ε. ΚΑΚΝΑΒΑΤΟΣ

ΑΚΡΑΙΟΣ!

Τον νεαρότατο Γιάννη Γαίτη (1923-1984) γνωρίζει στο αθηναϊκό κοινό με θερμό κείμενό του ο Σπύρος Βασιλείου (*Ελεύθερα Γράμματα*, 23 Ιουνίου 1945), ενώ το 1947 ο Ελύτης δημοσιεύει στην *Καθημερινή* της 20ης Απριλίου το δικό του καλωσόρισμα. Και να σκεφτεί κανείς ότι αποφοίτησε από την ΑΣΚΤ μόλις το 1951. Έχοντας ήδη φιλοτεχνήσει τις πρώτες του αφηρημένες συνθέσεις –ο πρώτος μαζί με την Γιάννα Περσάκη που προσχωρεί στην Αφαίρεση εν Ελλάδι, κατά τη γνώμη μας– κι έχοντας δείξει 4 φορές τη δουλειά του στον «Παρνασσό». Θα έλεγα πως ο Γαίτης από τη δεκαετία του '50 πειραματίζεται σε φόρμες έντονα εξπρεσιονιστικές, έντονα αφαιρετικές, συχνά πλημμυρισμένες από μια πρωτόγονη ενέργεια. Πίσω από τα «Θηρία» ή τους «Πετεινούς» του, τα γύψινα γλυ-

ππά ή τις ζωγραφικές του παραμονεύει η σκιά του Picasso. Το 1948, φοιτητής ακόμη, ιδρύει μαζί με τον Αλέκο Κοντόπουλο την πρωτοποριακή ομάδα «Οι Ακραίοι» και το 1954 φεύγει για το Παρίσι όπου εγγράφεται στην École des Beaux Arts και στην Grande Chaumière, τόπο σπουδών που προσελκύει όλη την ελληνική εμιγκράτσια. Ήδη στο Παρίσι βρίσκονται ο Ζογγολόπουλος, ο Νώντας, ο Κουλεντιανός, ο Ανδρέου, ο Μολφέσης, η Περσάκη, ο Τσίγκος και βέβαια οι παλαιότεροι Γαλάνης, Πράσσιнос, Mayo κ.λπ. Εδώ ο Γαΐτης παράλληλα και ταυτόχρονα με τους γάλλους ομοτέχνους του, τον Soulaiges, τον Matthieu, τον Riopelle, εκφράζεται μέσα από την informel (άμορφη τέχνη), δηλαδή ακολουθεί ένα είδος αυτόματης γραφής μέσα από κηλίδες και ελεύθερες, εκτονωτικές χειρονομίες ή «κτίζοντας» αφηρημένες συνθέσεις μέσα από την επανάληψη μιας συγκεκριμένης πινελιάς. Πρόκειται για τα έργα που έκτοτε ανήκαν στη γκαλερί Fachetti, με την οποία υπέγραψε συμβόλαιο το 1957, και τα οποία έδειξε το 1980 και το 1986 ο Νίκος Παπαδάκης στο «Πολύπλανο».

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΥΠΟΥ

Ο Γαΐτης δουλεύοντας ένα είδος κηλιδισμού (taschisme) παρατηρεί ότι στις πινελιές του μορφοποιούνται διάφορα πλάσματα, πρωτόζωα, μυρμήγκια, μύγες κ.λπ. Έτσι σταδιακά το αφηρημένο γίνεται συγκεκριμένο και ο κύκλος ξαναγυρίζει από το non figurative στο αναπαραστατικό. Όλα αυτά γίνονται τη δεκετία του '60. Ανάμεσα στην ελληνική δικτατορία και τον γαλλικό Μάη, οι κηλίδες-μυρμήγκια στερεοποιούνται στα γνωστά μας άκρως τυποποιημένα «ανθρωπάκια», τα οποία γοητεύουν τον Jean Marie Drôt (ελληνιστί για τους φίλους «Ντρούλη») και έκτοτε όλο τον κόσμο. Και που μεταμορφώνουν τον abstrait ζωγράφο σε pop art καλλιτέχνη δίνοντάς του την ευκαιρία να μεταφέρει τ' «ανθρωπάκια» του σε κάθε είδος εφαρμοσμένης τέχνης και μέσω αυτών και της δημοφιλίας τους να παρασύρει το ευρύτερο κοινό στα παιχνίδια και την ελευθεριότητα μιας modernité made in Greece. Κάτι που δεν του το

συγχώρεσαν ποτέ άλλοι εξίσου φιλόδοξοι συνάδελφοί του, αλλά αυτό αποτελεί άλλη ιστορία. Το 1971 παρουσιάζει στον νεοϊδρυθέντα «Δεσμό» του Μάνου Παυλίδη και της Έπης Πρωτονοταρίου τις «Πετομηχανές», μια ιδέα που θα συγκινήσει καλλιτέχνες όπως ο Παύλος ή ο Ακριθάκης.

Από πού προήλθαν όμως τ' ανθρωπάκια του Γαΐτη, αυτά τα γλυκόπικρα σύμβολα της μαζικοποίησης και του οργανωμένου όσο και αδιέξοδου βίου; Από πού κληρονόμησαν τα κλακ καπέλα τους, τις γραβάτες ή τα ριγέ σαν στολές φυλακών κοστούμια τους; Νομίζω πως είναι αρκετοί οι προπάτορες. Κατ' αρχάς ο René Magritte, ο βέλγος σουρεαλιστής ζωγράφος με

τους ομοιόμορφους μικροαστούς του Μεσοπολέμου οι οποίοι σταδιακά καταλαμβάνουν τους πίνακές του και τους καθορίζουν. Νομίζω μάλιστα πως αυτοί οι ανθρωπότυποι θ' αποτελέσουν την έμπνευση του καρτούνιστα Hervé, του πατέρα του Τεν-Τεν, όταν πλαισιώνει τον βασικό του ήρωα με τους ομοειδείς και αυτοκόλλητους ντετέκτιβς Ντυπόν και Ντυπόν. Όμως τ' ανθρωπάκια του Magritte όπως και του Γαΐτη δεν είναι μόνο τυποποιημένα· είναι και ρομποτοειδή. Τουτέστιν έχουν μηχανική, τρόπον τινά, κίνηση και συμπεριφορά. Δεν σας θυμίζει αυτό τον αιώνιο κλόουν με το καπέλο και το χαρακτηριστικό σπαζοειδές περπάτημα, δηλαδή τον αυτοσαρκαζόμενο μικροαστό Σαρλώ, τον προπάτορα όλων ημών;

ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ο Γαΐτης έκτοτε βρίσκεται σ' έναν δημιουργικό οργασμό ενταφιάζοντας μ' ένα συμβολικό περιβάλλον τη ζωγραφική του (1974) και απλώνοντας τις ιδέες του στις τρεις διαστάσεις. Με συνεργάτη τον Γαβρήλο Μιχάλη, συνθέτει εντυπωσιακές κατασκευές, «Παρθενώνες», «Ποδοσφαιρικούς αγώνες», «Τρωικούς πολέμους», με πρωταγωνιστές πάντα τ' «Ανθρωπάκια» του, τα οποία κατά περίπτωση αποκτούν και φτερά δίνοντας στις pop προδιαγραφές τους μια ποιητική, σουρεαλιστική διάσταση. Είναι όμως ήδη άρρωστος από την επάρατη νόσο. Σε καροτσάκι επιθεωρεί την αναδρομική που του οργανώνει το 1984 στην Εθνική Πινακοθήκη ο Δημήτρης Παπαστάμος.

Η νυν έκθεση του Μουσείου Μπενάκη ξαναφέρει στην επικαιρότητα έναν δημιουργό συγκινητικής αμεσότητας αλλά υπολείπεται της τότε έκθεσης της ΕΠΜΑΣ τόσο σε εύρος εκθεμάτων όσο και σε θεατρική αίσθηση. Και αυτό το τελευταίο είναι από τα sine qua non χαρακτηριστικά (εκ των ων ουκ άνευ) της γαΐτειας μυθολογίας. Γιατί μόνο έτσι λειτουργούν και το εύρημα και ο πειραματισμός και το διαβρωτικό χιούμορ του.

Ο Γαΐτης ερωτοτρόπησε με την αγορά χωρίς ν' αφομοιωθεί απ' αυτή. Κι αυτό είναι τεράστιο μάθημα για όλους τους επιρρεπείς προς τα θέλγητρα της αγοράς ομοτέχνους του.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΥΓ. 1: Αρμοδίως πληροφορηθήκαμε ότι η κ. Κατερίνα Κοσκινά, αντιθέτως με ό,τι γράφτηκε ευρώς στον Τύπο, δεν είναι η επιμελήτρια της έκθεσης με σύγχρονους έλληνες ζωγράφους στη Νέα Υόρκη αλλά απλώς προλόγισε τον κατάλογο ως εκπρόσωπος του Ιδρύματος στο οποίο εργάζεται και το οποίο επιχορήγησε την εκδήλωση. Το πρόβλημα βέβαια με την τέχνη μας και τους θεράποντές της είναι ότι οι τελευταίοι έχουν διαγράψει από το λεξιλόγιό τους μια απλή αλλά όχι εύκολη λέξη: Όχι.

ΥΓ. 2. Προχτές πέθανε ο πρωτοπόρος αμερικανός καλλιτέχνης των happenings και του Fluxus Alan Kaprow (1927-2006), πνευματικός πατέρας του δικού μας Λουκά Σαμαρά. Αμφότεροι είχαν διαγράψει από το λεξιλόγιό τους τη λέξη «ναι» υπέρ του «όχι». Υπερατλαντικά βίτσια.

Στο βιβλίο της **Κατερίνας**

Μάτσα *Η περίπτωση*

Ευρυδίκη. Κλινική της

τοξικομανίας (επίμετρο:

Σάββας Μιχαήλ: «Το

δίλημμα του Ορφέα», εκδ.

Άγρα, 2006) συναντήθηκα

με έναν αληθινό άνθρωπο,

την Ευρυδίκη, και κατέβηκα

μαζί της όλη τη σκάλα της

οδύνης και του πόνου, για

να ανέβω μαζί της πάλι

προς την έξοδο.

Συναντήθηκα ακόμη με αυτή

την εξαιρετική

ψυχοθεραπεύτρια, την

Κατερίνα Μάτσα, και το

έργο της στο 18 ΑΝΩ και

έμαθα πολλά για την

αφοσίωση και την αγάπη

που διαθέτει απλόχερα

στους ανθρώπους που το

έχουν ανάγκη. Το βιβλίο

ετούτο είναι μια σημαντική

χειρονομία για να

καταλάβουμε όλοι, και όχι

μόνον οι τοξικομανείς, το

βάρος και το βάθος της

εξάρτησης· τα προβλήματα

που πηγάζουν από το

υπόστρωμα της

καταθλιπτικότητας, από τις

τραυματικές εμπειρίες, από

τις σχέσεις μέσα στην

οικογένεια, από την

απόρριψη και την

ελλειμματικότητα. Ένα

ευχαριστώ γι' αυτή την

προσφορά είναι λίγο.

Το *Μόνο τα όνειρά μου*
συνεχίζουν (εκδ. Ερατώ),

μια συλλογή από 59

ποιήματα χαϊκού του

μεγάλου ιάπωνα ποιητή

Ματσούο Μπασό, βρίσκει

μια θαυμάσια απόδοση στη

γλώσσα μας από τον

ποιητή **Γιώργο Μπλάνα**, ο

οποίος φροντίζει για μια

σύντομη βιογραφική

εισαγωγή και ένα επίμετρο

που μας εξηγεί με

ενάργεια την παράδοση

που οδήγησε στη

δημιουργία του χαϊκού:

«Μπλε το πέλαγος βαθύ,

φουρτουνιασμένο. / Το

Αρης Χατζηστεφάνου,
Τουρκία. Ανατολικά της ΕΕ,
εκδ. Πολύτροπον, Αθήνα 2005.

Το βιβλίο του κ. Χατζηστεφάνου για τις πραγματικότητες στη σύγχρονη Τουρκία είναι συναρπαστικό από πολλές απόψεις. Κατ' αρχάς για τη διάθεση με την οποία είναι γραμμένο. Διαβάζοντάς το δεν έχει κανείς πουθενά την αίσθηση ότι ο συγγραφέας βλέπει αφ' υψηλού ή περιφρονεί το αντικείμενό του. Αντιθέτως, είναι ένας νηφάλιος παρατηρητής που περιγράφει με κατανόηση τα ευρήματά του. Ακόμη, είναι απαλλαγμένο από στερεότυπα και προκαταλήψεις και ο αναγνώστης έχει έντονη την εντύπωση ότι διαβάζει μια εντελώς φρέσκια και προσωπική ματιά ενός ανθρώπου που δεν μεγάλωσε σε μια χώρα όπου ο μέσος πολίτης θεωρεί την Τουρκία ως τον προαιώνιο εχθρό του. Το άλλο μεγάλο πλεονέκτημα του βιβλίου είναι η γλώσσα του. Ο συγγραφέας γράφει σε ωραία ελληνικά, με χιούμορ και αφηγηματική χάρη. Το κείμενο ρέει και δεν κουράζει καθόλου τον αναγνώστη. Διάβασα τις διακόσιες δεκαέξι σελίδες του βιβλίου μέσα σε δύο απογεύματα και πραγματικά τις απόλαυσα. Ο συνδυασμός των δύο παραπάνω χαρακτηριστικών με το γεγονός ότι ο κ. Χατζηστεφάνου ζει στη γειτονική χώρα –όπως συμπεραίνω από την πληροφορία ότι εργάζεται ως ανταποκριτής μέσωσων ενημέρωσης στην Κωνσταντινούπολη– καθιστά το βιβλίο μια πρώτης τάξεως εισαγωγή για όσους ενδιαφέρονται να γνωρίσουν καλύτερα τη σύγχρονη Τουρκία, αυτή την τόσο άγνωστή μας και γι' αυτό συχνά παρεξηγημένη χώρα.

Το βιβλίο χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο τιτλοφορείται «Όψεις της σύγχρονης Τουρκίας» και αναφέρεται σε ορισμένα κεφαλαιώδη χαρακτηριστικά της χώρας, όπως είναι, για παράδειγμα, η σύγκρουση κεμαλισμού-ισλαμισμού. Εδώ ο συγγραφέας δίνει επίσης μια σύντομη αφήγηση της ιστορίας της χώρας από τα τέλη του 19ου αιώνα και έπειτα, με έναν πολύ έξυπνο τρόπο: αφηγούμενος την τύχη και τις περιπέτειες των κόμιξ στη χώρα. Σ' ένα υποκεφάλαιο με τον εύ-

γλωττο τίτλο «sine nobilitate» περιγράφει την απέχθεια των «λευκών Τούρκων», δηλαδή της πλούσιας δυτικοτρόπης τουρκικής ελίτ προς τους «μαύρους Τούρκους», τη συντριπτική πλειονότητα του τουρκικού λαού. Στο κεφάλαιο αυτό ανήκουν και μερικές ιδιαίτερα ωραίες σελίδες για τους τούρκους ροκάδες, τους τούρκους τραβεστί και τη διοργάνωση της Φόρμουλα 1 στην Τουρκία τον περασμένο Αύγουστο!

Το δεύτερο κεφάλαιο, που φέρει τον τίτλο «Πίσω από τη βιτρίνα», καταπιάνεται με θέματα όπως ο ευρωπαϊσμός, μια σχεδόν ψυχωτική προσπάθεια μερίδας των Τούρκων να φαίνονται Ευρωπαίοι, ή η οδηγική συμπεριφορά των Τούρκων, ένα άκρως ενδιαφέρον θέμα, το οποίο ο συγγραφέας το επεκτείνει λέγοντας ότι «η συμπεριφορά των Τούρκων οδηγών είναι ένα μείγμα θρασυδειλίας και απέραντης καλοσύνης, που χαρακτηρίζει αρκετές ακόμη καθημερινές δραστηριότητές τους», ενώ στο ίδιο κεφάλαιο προσπαθεί να ερμηνεύσει τη νωθρότητα που επιδεικνύουν συχνά οι Τούρκοι απέναντι σε σημαντικά κοινωνικά προβλήματα. Σ' ένα πολύ ενδιαφέρον υποκεφάλαιο ασχολείται με την τουρκική δημοσιογραφία, την άσχημη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει, αλλά και τα δυνατά της σημεία. Εξετάζεται αλλού η οικονομική κατάσταση των τελευταίων ετών, και κυρίως ο αντίκτυπός της στον προϋπολογισμό των νοικοκυριών. Το υποκεφάλαιο για τις παραγκουπόλεις των μεγάλων αστικών κέντρων αποτελεί μια ωραία περιγραφή των συνεπειών της μαζικής εσωτερικής μετανάστευσης. Εξαιρετική είναι η πραγμάτευση του θέματος των εγκλημάτων τιμής καθώς και η ερμηνεία που προτείνεται και δεν είναι άλλη από την πατριαρχική δομή της τουρκικής κοινωνίας.

Το τρίτο κεφάλαιο ονομάζεται «Τα πρόσωπα του κράτους» και αρχίζει φυσικά με το φαινόμενο της θεοποίησης του Κεμάλ Ατατούρκ. Συνεχίζει με τη βαναυσότητα του τουρκικού κρατικού συστήματος, όπως αυτή τυποποιήθηκε στη Δύση μέσα από την ταινία *Εξπρές του μεσονυκτίου*, για να θίξει μερικά πολύ σημαντικά ζητήματα, όπως ο αυταρχισμός του κράτους, οι πολιτικοί κρατούμενοι

και τα βασανιστήρια. Δεν παραλείπει να τονίσει πάντως τα εντυπωσιακά βήματα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια προς ένα πιο φιλελεύθερο κράτος που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε ιδιαίτερο υποκεφάλαιο εξετάζεται η σχέση του κράτους με τη μαφία και παρακρατικά κέντρα, οι παρακολουθήσεις πολιτών από το στρατό και γενικότερα ο ρόλος των στρατηγών στην τουρκική πολιτική ζωή. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ιστορία των στρατιωτικών πραξικοπημάτων, κλασικών και μεταμοντέρνων, καθώς και στην ιδιότυπη επιχειρηματική δραστηριότητα του στρατού στην Τουρκία.

Το τέταρτο κεφάλαιο με τον τίτλο «Οικοδομώντας το Ισλάμ» περιγράφει την άνοδο του Ισλάμ από μια μακρά περίοδο καταπίεσής του από το κοσμικό κεμαλικό κράτος έως την κατάληψη της εξουσίας από τους «ισλαμοδημοκράτες» του Ερντογάν. Αναλύονται με παραστατικό τρόπο φαινόμενα όπως η σύγχρονη επιχειρηματικότητα στον ισλαμικό κόσμο, και κυρίως στην Τουρκία, οι τούρκοι μουτζαχεντίν και οι διασυνδέσεις τους με τον στρατό, η φαινομενική επιτυχία της κυβέρνησης Ερντογάν να δώσει ξανά στον τουρκικό λαό αισιοδοξία και προσδοκίες για καλύτερες μέρες, ακόμη και ελπίδες για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το τελευταίο κεφάλαιο («Το κουρδικό μεταμορφώνει τη γειτονιά της Τουρκίας») θίγει πολλές πτυχές του δύσκολου κουρδικού προβλήματος στην Τουρκία, από τις αρχές του με τη γέννηση του κουρδικού εθνικισμού, την ένοπλη σύγκρουση με τους χιλιάδες νεκρούς και τις μαζικές εκκενώσεις χωριών έως τις σύγχρονες επιπλοκές του λόγω της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ.

Τέλος, αξ σημειωθεί ότι σε όλο το βιβλίο συχνά γίνονται χρήσιμοι παραλληλισμοί και με την Ελλάδα, υπενθυμίζοντάς μας και τα δικά μας κακώς κείμενα, τα οποία πολλές φορές είτε δεν συνειδητοποιούμε είτε τείνουμε άλλοτε να ξεχνάμε και άλλοτε να υποβαθμίζουμε.

Το βιβλίο του κ. Χατζηστεφάνου αξίζει να διαβαστεί από τους Έλληνες γιατί είναι νηφάλιο και, κατά τη γνώμη μου, πολύ κοντά στην αλήθεια. Ούτε εκθειάζει ούτε δαιμονοποιεί. Είναι ένα βιβλίο που προσπαθεί να κατανοήσει έναν λαό, την ψυχοσύνθεσή του και τα προβλήματά του. Ο τουρκικός λαός παρουσιάζει σε σχέση με μας τους Έλληνες μια ιδιότητα. Ενώ και οι δυο λαοί, Έλληνες και Τούρκοι, δημιούργησαν τα εθνικά τους κράτη μέσα από τις στάχτες της οθωμανικής αυτοκρατορίας, καθ' όλη τη διάρκεια της τελευταίας και ίσαμε το τέλος της οι Τούρκοι θεωρούνταν γενικά ως άξεστοι χωριάτες που ήταν κατάλληλοι μόνο για χειρωνακτικές εργασίες. Όπως το θέτει ο Erik Zürcher, σε

μια από τις καλύτερες μελέτες που έχουν γραφεί τελευταία για τη σύγχρονη Τουρκία, «Προκειμένου να συνειδητοποιήσουμε το μεγαλείο των δικών τους [των Τούρκων] επιτευγμάτων [...] δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι, πριν από εκατό χρόνια, η ιδέα πως ένας Τούρκος θα μπορούσε να είναι οδηγός τρένου, μηχανικός ή υπάλληλος τραπέζης θεωρούνταν εξωφρενική ακόμη και στην ίδια την Τουρκία και να συγκρίνουμε αυτή την εικόνα με εκείνη που βλέπουμε σήμερα μιας χώρας γεμάτης από Τούρκους τραπεζίτες, μηχανικούς, βιομηχάνους, αρχιτέκτονες και ειδικευμένους γιατρούς (άντρες και γυναίκες)» (Erik J. Zürcher, *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2004, σ. 426).

Γιώργος Σαλακίδης

Επώδυνη αποκάλυψη με εφόδιο τα τραύματα

Κική Δημουλά,
Χλόη Θερμοκηπίου,
εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 2005.

Ό,τι λες στην πένα το γράφει.
Σκέπτεσαι θυμάσαι νομίζεις αγαπάς
υπαγορεύεις.

Με την τελευταία της ποιητική συλλογή η Κική Δημουλά επαναβεβαιώνει την προσήλωσή της στα πρότυπα του μοντερνισμού. Η υπαρξιακή αναζήτηση και το μοτίβο της απώλειας είναι οι δύο θεματικοί άξονες που λειτουργούν ως συνδετικοί κρίκοι με την καθ' όλου ποιητική της παραγωγή.

Οι αναγνώστες της είμαστε εξοικειωμένοι πλέον σε λεκτικούς αιφνιδιασμούς κι έτσι η «φύση» της, που δεν την έστειλε για «ανώτερη αμάθεια στο εξωτερικό» δεν μας εκπλήσσει. Από άποψη περιεχομένου, ο παραπάνω στίχος, αν και αποτελεί αιχμηρό σχόλιο για την εκπαιδευτική μας κοινότητα (αμάθεια) και τη νεοελληνική νοοτροπία (σπουδές στο εξωτερικό), έχει άλλες στοχεύσεις. Διότι η κοινωνική κριτική και η ιστορία ενδιαφέρουν τη Δημουλά μόνο στο βαθμό που σχετίζονται με τα υπαρξιακά, τα αιώνια προβλήματα που, ανεξάρτητα από εποχές και κινήματα, έχει να αντιμετωπίσει ο άνθρωπος.

Ο αγώνας με το τέρας που λέγεται «Χρόνος» είναι ο κεντρικός άξονας που συνέχει τη συλλογή και τούτο φαίνεται στο βάθος και πίσω από τα 37 ποιήματα που εμπεριέχονται σ' αυτή. Ο Χρόνος λοιπόν, ο μέγας χρόνος, ο ολετήρας, αυτός που καταλύει τα πάντα και

φεγγάρι κουτσοπίνει το κρασί του / με το κύμα».

Υποθήκες αυτοβιογραφικού χαρακτήρα καταθέτει η **Βικτωρία Παπαδάτου** στα πεζογραφήματά της που τιτλοφορεί *Προχωρώντας* (εκδ. Δωδώνη, 2006). Κείμενα εξομολογητικά που αρδεύουν από την πίστη της στη ζωή και στον άνθρωπο αλλά και υποδεικνύουν τη διαδρομή ζωής καθώς ανασύρουν από το παρελθόν στοιχεία δραστικά για το παρόν και παρακαταθήκες για το μέλλον. Η οικογένεια και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα σ' αυτήν, οι κορυφαίες στιγμές του βίου μιας γυναίκας αλλά και «η συμφιλίωση» με όσα βιώθηκαν συχνά τραυματικά, δίνουν στο βιβλίο της την πλούτο της ωριμότητας και της συναισθηματικής δύναμης.

Φως στο σκοτάδι της σκληρής περιπέτειας που έζησαν τα παιδιά στον Εμφύλιο, όσα έζησαν στις παιδουπόλεις της Φρειδερίκης και όσα βρέθηκαν σε «ξένα χέρια» μέσα από παράνομες υιοθεσίες, ρίχνει ο **Θανάσης Σκρουμπέλος** με το μυθιστόρημά του *Bella Ciao* (εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2005). Η σκληρότητα των γεγονότων αυτών, που σχεδόν αγνοεί η επίσημη ιστορία, παρουσιάζεται στο εξαιρετικά ενδιαφέρον μυθιστόρημά του, που είναι βασισμένο σε αυθεντικά ντοκουμέντα.

Χαμηλός τόνος που συνδυάζει ωστόσο την οξύτατη παρατήρηση χαρακτηρίζει την αφήγηση της **Βικτωρίας Θεοδώρου**, *Οι δεσποινίδες της οδού*

Λαμψάκου (εκδ. Γαβριηλίδης, 2005): μια αφήγηση γεμάτη από τη βιωμένη μνήμη της δύσκολης εποχής στη μεταπολεμική Αθήνα και στο χώρο της ανώτατης σχολής επισκεπτριών αδελφών και νοσοκόμων. Η αφήγησή της ξεκινά από το χώρο του νοσοκομείου και ανοίγεται στο χώρο δράσης, στις διώξεις, στους δρόμους της Αθήνας, στην αντίσταση, αλλά και στον αγώνα για αυτοπροσδιορισμό.

Ψάχνοντας βρίσκεις: έναν ενδιαφέροντα τόμο του περιοδικού *Ανδριακά Χρονικά* 37 (εκδ. Καϊρείος Βιβλιοθήκη, Άνδρος 2005) αφιερωμένον στη *Μνήμη Βασιλείου Ν. Τατάκη (1869-1986): Ο Τατάκης και η Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία*. Πρόκειται για τα Πρακτικά του Β' συμποσίου που πραγματοποιήθηκε στην Άνδρο από τις 20 έως τις 21 Σεπτεμβρίου 2003, τιμώντας το πλούσιο έργο του Βασιλείου Τατάκη. Συζητήθηκαν θέματα που αναφέρονται στη Στωική Φιλοσοφία, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τους Κυνικούς, κ.ά., πάντα με έμφαση στις σχετικές μελέτες του Τατάκη.

Ωρα για *Ήρωες και Θαυμαστά του Μεσαίωνα* (εκδ. Κέδρος, μετάφραση: **Νίκος Γκοτσίνας**, 2005), ένα βιβλίο του **Jacques le Goff** που μας εισάγει στον κόσμο του φαντασιακού. Ο συγγραφέας μαζί με τον εικονογράφο **Φρεντερίκ Μαζούι** επιλέγει και παρουσιάζει τις δύο βασικές ορίζουσες του φαντασιακού στον Μεσαίωνα: ήρωες, όπως ο Καρλομάγνος, ο Ρομπέν των Δασών, ο βασιλιάς Αρθούρος, η πάπισσα

κυρίως τον άνθρωπο, αυτός που παίρνει τα πάντα και τους αλλάζει μορφή, αυτός που με τον μεγάλο καημό της απώλειας γεννά την αφόρητη και αβάσταχτη μοναξιά, προκαλεί την ποιήτρια σε μια άνιση αναμέτρηση μαζί του. Όλη η φιλολογία, μηδέ εξαιρουμένης και της θρησκευτικής, είναι γεμάτη από ελπίδα και υπόσχεση. Όμως όσο περνάει ο χρόνος τόσο πλησιάζει η ώρα της διάψευσης και τούτο τον καθιστά περισσότερο οδυνηρό: *Απ' ό, τι άργησε να 'ρθει/ κι από το τι δεν ήρθε/ χειρότερα μας φέρθηκε αυτό που περιμέναμε/ τι είναι μη γνωρίζοντας* («Ομιχλώδης η λύτρωση»).

Από το πρώτο ποίημα της συλλογής καταλαβαίνουμε πως –ιδιαίτερα οι νεότεροι αναγνώστες– είμαστε ακόμα μαθητές που έχουμε να μάθουμε «Διδακτική ύλη», τόση σε ποσότητα και εμπειρίες, ικανή να συνθέσει διδακτορικές διατριβές. «Κύριος, καθηγητής» στον οποίο υποβάλλεται η διδακτορική διατριβή είναι ο «Χρόνος». Σ' αυτόν έχει διατρίψει αρκετά η ποιήτρια για να μπορεί να του υποβάλλει τη χρόνια μελέτη της. Κι όχι μόνον έχει διατρίψει, αλλά και έχει διαμορφωθεί από αυτόν (τον «γλύπτη των ανθρώπων παράφορο»). Το «εγώ» βιώνει την υπαρξιακή του περιπέτεια στο κέντρο ενός κόσμου που όλα τα φέρνει ανάποδα, αντίθετα με ό,τι εκείνο ήθελε. Η δική της προτίμηση είναι «άνευ» σημασίας και έτσι η σπουδή του χρόνου καταλήγει σπουδή ζωής και θανάτου.

Άλλοτε το ποίημα μεταμφιέζεται σε οδηγίες χρήσεως, σε σκηνές που αναγράφονται πάνω στο φιαλίδιο του φαρμάκου («Ανακινήστε καλά προ της χρήσεως»). Ωστόσο είτε τηρηθούν οι οδηγίες είτε όχι, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Τίτλοι όπως «Δια της εις άτοπον λήθης» μας επαναφέρουν στις γνωστές και από τις προηγούμενες συλλογές λεκτικές «απροσδοκίες», όπου οι λέξεις και οι φράσεις με την ανατροπή της λογικής σειράς είναι ο κανόνας. Όμως η φαινομενική απώλεια του λογικού ειρμού δεν εμποδίζει το νόημα να επεκτείνεται πέραν των λεγομένων. Λόγου χάριν, η μνήμη που γίνεται λήθη («Υγιές σύμπερασμα του ασθενούς»). Μια σειρά από ανοίκειες και πυκνές μεταφορές λειτουργούν προς αυτή την κατεύθυνση: «σαν καλή Σαμαρείτις/ στο διψασμένο ξέχασμα η λήθη./ Προληπτικά ας την πιστέψουμε πως είναι/ μια παρεξηγημένη μνήμη κατά βάθος» ή «Αλλού, απ' τους αγάπησα, δεν έχουν πού να πάνε» («Η Αγριοφωνάρα») ή «οι προφυλάξεις έχου-νε πετσικάρει» («Επώδυνη αποκάλυψη»).

Η στοχαστική διάθεση και ο εσωστρεφής σκεπτικισμός αναδεικνύονται σε ποιήματα όπως το «Εφόδιο τα τραύματα». Εκεί λοιπόν η «αθανασία» και η «βεβαιότητα» είναι «εξίσου άτρωτες». Και έτσι η ζωή για να είναι ζωή χρειάζεται «αγωνίας εφόδια», «εισόδημα πι-

κρίας», αντοχή, εχθρούς, ενοχές, ήττα. Η αγάπη σε χρειάζεται τρωτό ή τρέφεται από την πληγή σου. Το ταξίδι της Δημουλά ξεκινάει από μακριά. «Αβέβαια ζήσε./ Τίμα την προέλευσή σου – ερχόμαστε από μια παροδική αβεβαιότητα θανάτου»

«Η Αγριοφωνάρα» και η «Επώδυνη αποκάλυψη» θα μπορούσαν να θεωρηθούν ποιήματα περί ποιητικής: «έστρωνα ράγες κάρφωνα τονισμούς/ για να 'ναι ασφαλής η κύλιση των στίχων», ενώ στίχοι όπως «τα μυστικά σου τα 'σερνες στον κόρφο σου δεμένα», παραπέμπουν ακόμη και σε παραδοσιακές φόρμες.

Πρωτότυπα και εντυπωσιακά, συγχρόνως και συναισθηματικά, γίνεται η σύζευξη του ανθρώπινου και του υπαρξιακού δράματος, το οποίο διαπλεκόμενο με το θείο δράμα, δείχνει πόσο αγιάτρευτη είναι η πληγή της μοναξιάς, πόσο αθεράπευτη η απώλεια, πόσο σαν ευχετική ευκτική, του απραγματοποιήτου όμως, μοιάζει η απόπειρα μιας παρηγορίας. Αβέβαιος φαίνεται και ο αποδέκτης της απορίας της, άλλοτε μας δίνει την εντύπωση ότι είναι πρόσωπο που λείπει («Συμβουλές της Μεγάλης Παρασκευής») κι άλλοτε το δικό της πρόσωπο, έτοιμο για το ταξίδι της ζωής «κατάλληλο είναι το σώμα που φορώ/ με προϋπηρεσία έντιμη/ έξωθεν του Νυμφώνος» («Μεγάλο Σάββατο»). Το «εσύ» του αποδέκτη και το «εγώ» του αποστολέα συγχέονται σκόπιμα. Έτσι ο λόγος ο αποτεινόμενος στο «εσύ» δεν είναι παρά μια άλλη μορφή του λόγου εις εαυτήν. Είναι ο διαρκής διάλογος της ποιήτριας με τον εαυτό της. Φαινόμενο άλλωστε που μας το έχει διδάξει χρόνια πριν ο Αλεξανδρινός.

Κι ενώ ο στοχασμός έχει πάρει το δρόμο του, ο λόγος τείνει να γίνει περιγραφικός, αναλυτικός, αφηγηματικός πάνω στην προσπάθεια να αναλυθεί το περί ψυχής μέγα κεφάλαιο («Μην εμπιστεύεσαι ούτε την ψυχή σου») καθώς και το μέγα κεφάλαιο σώμα, αυτό το φθαρτό σημείο και δείγμα της αναληφθείσας ψυχής («Πες μου ότι αστειεύεσαι»). Με το χρόνο να λειτουργεί ως φόντο του ποιητικού λόγου, η ποιήτρια ανοίγει έναν τολμηρό διάλογο (που στο βάθος δεν είναι παρά ένας ενδοσκοπικός εσωτερικός μονόλογος) με το θάνατο. Η παρουσία του θανάτου, διακριτική, όπως και στις προηγούμενες συλλογές, δεν αναβιβάζεται σε τόνους ελεγειακής έξαρσης. Η φιλοσοφίζουσα διάθεση, η ζωοποιός δύναμη της μνήμης, καθώς και η φθορά της ζωής (στη βιολογική και κοινωνική της διάσταση) μεταθέτουν σταδιακά την έννοια του θανάτου έως τη σχετικοποίηση και τον ήρεμο συμβιβασμό.

Η γραφή της Δημουλά παραμένει πιστή στο μοντερνιστικό στυλ, αυτό που της επιτρέπει να παρεκκλίνει από τη νόρμα, που αφήνει τη γλώσσα να διαχέεται σε λαβυρινθοειδείς

ατραπούς, κατάλληλες για να εκφράσουν το ανέκφραστο. Η τάση προς τη λόγια έκφραση είναι μια υφολογική σταθερά της ποιήτριας, η οποία σε συνδυασμό με το στοιχείο του πεζού και λαϊκού λόγου δημιουργεί ένα πρωτότυπο μεικτό ύφος, που ανθίσταται στην εκφραστική μονομέρεια. Η μεταφορά που γενικά επικρατεί στην επιφάνεια κρύβει μια και μοναδική σκέψη: Ο Χρόνος που φεύγει και παίρνει. Αυτή η απόκριση και εν πολλοίς ευρηματική αλληγορία είναι που καθιστά πάντα ελκυστική και επίκαιρη τη δοκιμασμένη πια από το χρόνο ποιητική μαγεία της Δημουλά.

Κώστας Καραβίδας

Λογοτεχνία και θεωρία

Βαγγέλης Αθανασόπουλος,
Οι ιστορίες του κόσμου. Τρόποι της
γραφής και της ανάγνωσης του οράματος,
εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2005, σελ. 223.

Ο Βαγγέλης Αθανασόπουλος, καθηγητής στον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, διδάσκει εδώ και πολλά χρόνια πεζογραφία και ποίηση του 19ου και 20ού αιώνα, καθώς και θεωρητική και πρακτική κριτική. Το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο επιχειρεί να φωτίσει, να διευρύνει και να αναδείξει και με το πλουσιότερο ερευνητικό, συγγραφικό, μεταφραστικό και κριτικό του έργο. Καρποί αυτής της προσπάθειας τα βραβευμένα έργα *Ο λογοτέχνης ως πρότυπο δημιουργικής δράσης* (1990), *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού* (1992), και οι πιο πρόσφατες πολυσέλιδες μελέτες αναφοράς *Το ποιητικό τοπίο του ελληνικού 19ου και 20ού αιώνα* (2 τόμοι, 1995) και *Οι μάσκες του ρεαλισμού: Εκδοχές του νεοελληνικού αφηγηματικού λόγου* (3 τόμοι, 2003).

Το βιβλίο *Οι ιστορίες του κόσμου. Τρόποι της γραφής και της ανάγνωσης του οράματος*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Πατάκη», προέκυψε από τις προφορικές παραδόσεις του Βαγγέλη Αθανασόπουλου στο πανεπιστήμιο και σύμφωνα με τον πρόλογο του συγγραφέα «Οι ιστορίες του κόσμου επιχειρούν μια περιγραφή του λογοτεχνικού φαινομένου στο πλαίσιο της θεωρητικής κριτικής, η οποία με τη μεσολάβησή της ανάμεσα στη θεωρία της λογοτεχνίας και στην πρακτική κριτική δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μια μεταξύ τους λειτουργική συνέχεια».

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι ο λογοτεχνικός λόγος ως μέσο και τρόπος έκ-

φρασης, πρόσληψης και οικειοποίησης της εικόνας ή του οράματος της ζωής και του κόσμου. Χωρίζεται σε δύο μεγάλα μέρη: Το πρώτο με τον τίτλο «Αφήγηση: Η ρητορική της αναπαράστασης» καλύπτει τη μυθοπλαστική πεζογραφία και το δεύτερο με τον τίτλο «Ποίηση: Από την αναπαράσταση στην έκφραση» τη λυρική ποίηση. Ο συγγραφέας με τρόπο εύληπτο, εύστοχο και μεστό απαντά σε μια σειρά από ερωτήματα όπως: Πώς μια αφήγηση γίνεται μυθιστόρημα;, Ποιοι είναι οι νόμοι της πλοκής;, Πώς φτιάχνονται, πώς αξιολογούνται;, Πώς εξηγούνται οι μυθιστορηματικοί χαρακτήρες;, Ποια είναι τα συστατικά στοιχεία του μυθιστορηματικού σκηνικού;, Ποια είναι τα τέσσερα είδη του λόγου και ποιες ανάγκες ικανοποιούν;, Πώς διακρίνονται τα λογοτεχνικά γένη ή είδη;, Πώς στοιχειοθετείται η συναίρεση συγκίνησης και γλώσσας;, Μεταφράζεται η «ποιητική γραμματική»;, Πώς αναλύουμε μια ποιητική σύνθεση;, Ποια τα στοιχεία ενός ποιήματος;, Πώς περνάμε από τη συμβατική κυριολεξία στην ποιητική μεταφορά;, και πολλά άλλα.

Ο συγγραφέας έχοντας από τη μια απόλυτη εποπτεία των θεωριών της λογοτεχνίας, τόσο των παλαιότερων όσο και των σύγχρονων, της λογοτεχνικής παραγωγής ελληνικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας και από την άλλη μια πολύτιμη διδακτική εμπειρία χειρίζεται με τέτοιο τρόπο το υλικό του ώστε «η θεωρία της λογοτεχνίας και η θεωρητική κριτική, από το ένα μέρος, και η διδασκαλία και διδακτική της δημιουργικής γραφής, από το άλλο μέρος, μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται δραστικά ως κλάδοι που εξετάζουν τη λογοτεχνία σαν φαινόμενο όχι απλώς αισθητικό, αλλά ψυχολογικό, γνωσιολογικό και κοινωνικό». Άλλωστε, όπως συχνά υποστηρίζει ο Βαγγέλης Αθανασόπουλος, θα πρέπει η θεωρία της λογοτεχνίας να είναι και αντικείμενο διδασκαλίας και μέσο της διδασκαλίας, με τέτοιο τρόπο ώστε η διδασκαλία της λογοτεχνίας να αναβαθμίζεται σε μια μορφή θεωρίας της λογοτεχνίας.

Το βιβλίο κλείνει στις σελίδες του ένα ακριβό απόσταγμα μιας βαθιάς, πολύπλευρης και έγκυρης γνώσης και πείρας ενός πανεπιστημιακού που υπηρετεί το γνωστικό του αντικείμενο με αγάπη, έγνοια και πίστη, αποδεικνύοντας ότι η λογοτεχνία δεν είναι ιδιορρυθμία, ούτε ματαιασχολία αλλά μια αποκαλυπτική αυθεντική και ανθρώπινη δημιουργία, ένα θεμελιώδες ανθρωποποιητικό δικαίωμα, και η φιλολογία παραμένει μια γοητευτική επιστήμη που μελετά τη λογοτεχνία ως κοινωνικό φαινόμενο, ως έναν λειτουργικό τρόπο νοηματοδότησης του κόσμου, ως κομιστή μιας φανταστικής αλήθειας.

Παναγιώτης Στυλ. Σκορδάς

Ιωάννα, η νεράιδα
Μελουζίνα, και συλλογικά
πρόσωπα όπως ο ιππότης, ο
τροβαδούρος κι ο ζογκλέρ.
Τα εκπληκτικά φαινόμενα
που συνιστούν τον πυρήνα
της μεσαιωνικής κοινωνίας
πηγάζουν από τον
καθεδρικό ναό, το οχυρό
κάστρο και το μοναστήρι.
Ένας κόσμος που
συνδυάζει τη σχέση
ανάμεσα στην Ιστορία και το
μύθο και διαφωτίζει ακόμη
και σημερινές
πραγματικότητες.

Αποτέλεσμα μιας
συνάντησης στη Σύρο, το
2001, ομάδων και
οργανισμών
προσανατολισμένων στην
οικολογία, από 60 και πλέον
χώρες, ήταν οι
ενδιαφέρουσες προτάσεις
που συγκεντρώνονται στον
τόμο: *Περιβαλλοντική*
Εκπαίδευση. Έξι προτάσεις
για την κοινωνία των
πολιτών (Συντονισμός:
Γιολάντα Ζιάκα, Philippe
Robinson, Christian
Souchon, εκδ. Νησίδες,
Θεσσαλονίκη). Το σημαντικό
στοιχείο της έκδοσης
εντοπίζεται στις
περιγραφές συγκεκριμένων
δράσεων που έχουν
πραγματοποιηθεί σε πολλές
και διαφορετικές χώρες του
κόσμου, στην Ευρώπη, την
Ασία, την Αφρική, τη Βόρεια
και Νότια Αμερική.

ο χαρτοκόπτης

Στάθης Γουργουρής
Εισαγωγή στη Φυσική
Ποίηση σε τρεις φράσεις
εκδ. Μελάνι, 2005

«Ο ΜΑΝΤΗΣ: Να ήταν ο άνθρωπος τζι-τζίκι / Να ζούσε μόνο με τον ήλιο / Σκεφτόταν χαζεύοντας τον ουρανό / Ο ποιητής Απολλιναίρ / Την ώρα που έβρεχε οβίδες / Κι εκείνος κατουρούσε στη γωνιά / Στα λασπωμένα χαρακώματα / Ενώ τριγύρω του οι άλλοι έσκαβαν / Μανιωδώς μήπως και βρουν / Την τελεσίδικη / Ηλιόλουστη γαλήνη».

Χρήστος Γιαννακός
Εγχειρίδιο αμνησίας
εκδ. Μανδραγόρας, 2004

«ΤΕΧΝΙΚΩΣ, ΓΡΑΦΕΑΣ: Ένα χειμώνα έκανε / μολύβι το δάχτυλο, / τον αέρα τετράδιο / κι έγραφε πάνω στο κρύο. // Το χέρι κοκάλωσε, / τα γράμματα χάθηκαν, / κανένας δεν διάβασε. // Κι όμως υπάρχουν / αυτές οι τροχιές / εκκρεμή παραμύθια / σε χιονισμένο τοπίο».

Μιχάλης Πιερής
Τόποι γραφής
εκδ. Ίκαρος, 2005

«ΤΗΣ ΠΥΡΩΜΕΝΗΣ ΣΑΡΚΑΣ: Ύστερα βγήκα απ' τ' όνειρο. Δεν ήμουν πια / σε δρόμο γνώριμο. Μήτε και στο φθινόπωρο / που μ' έφερε σ' αυτή την πόλη. Ταξίδευα / σε τόπους μακρινούς. Χειμώνας ήταν άγριος / και μπαίναμε βαθιά στο σώμα της Ελλάδας. / Τοπία του Βορρά κι η χώρα σαστισμένη. Βορά / και λεία στον καιρό και στο κακό που ερχόταν. // Στο Νευροκόπι κόπηκε το φως, είκοσι τρεις / υπό και δίχως θέρμανση, πώς βγαίνει αυτή / η νύχτα. Γυα-

λί καθρέφτης τα νερά / και τα πουλιά μαρκώσαν. Μα 'γω λιγνό / κορμάκι εκράτουνε. Υγρό και ξαναμμένο. / Μέσα στη λαύρα της δροσιάς κρυότην εν ενώθα».

Μάρκος Καλεώδης
Ευρυδίκης παραμυθία
ανάτυπο Σημειώσεις 62 (Δεκ, 2005)

«Την ημέρα εκείνη / τα μάτια σου θα γίνουν στάχτη, και τα δάκρυα / θα διαλύσουν το κορμί σου. Μα τα δάκρυά μου / θά 'ναι πιο πικρά από τα δικά σου γιατί δεν / είναι δάκρυα απ' το ίδιο υλικό, δεν είναι το νερό / του κάτω κόσμου αλλ' ατμοί από όνειρα, σταγόνες / ινδαλμάτων: που τρέξανε ως το μάτι μα στεγνώσαν / όπως μέσα στο πύρωμα ενός θερινού μεσημεριού / τα δάκρυα στεγνώνουν κείνου που ονειρεύεται».

Χαρά Χρηστάρα
Ασθμαίνοντας τα όνειρα
Ποιήματα 1981-1999
εκδ. Νέα Πορεία, 2006

«ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ ΛΟΓΙΑ: Ξεχασμένα λόγια στο χαρτί / τώρα αναβιώνουν / με καλούν να ξαναμπώ στους κύκλους τους / να μεθύσω απ' το άρωμα της εποχής τους / να χαμηλώσω το βλέμμα στη βλάστηση τριγύρω τους / να πετάξω μαζί τους προς τις αναμνήσεις // Η περισυλλογή αυτή ανανεώνει το αίμα μου / και για λίγη ώρα νομίζω πως διασχίζω / μια αχανή έκταση όπου η επερχόμενη καταιγίδα / θα ξεπλύνει τις αναθυμιάσεις της πραγματικότητας».

Κλείτος Κύρου
Μια διαδρομή
Θεσσαλονίκη 2006

«ΠΡΙΝ: Είναι και η απομόνωση ένα δίκωπο μαχαίρι / Βρίσκουν ευκαιρία οι διώκτες σου και συσπειρώνονται / Δε σε κυνηγούν πια με όπλα μετάλλινα χειροπιαστά / Μετέρχονται λογής λογής τεχνάσματα μιμούνται / Φωνές υπεισέρχονται στα όνειρά σου πλαστο- / Γραφούν στίχους τραγουδούν τραγούδια κάποιας άλλης / Εποχής εκβιάζουν με αναδρομές με αναδρομές αναδρομών / Πίσω μέχρι τα παιδικά σου χρόνια πιο πίσω ακόμη / Στο διάστημα όπου πλανίσουν σα μια ευχή γονέων / Προσμένουν να ενδώσεις καθώς στρώνεις πάλι / Το κρεβάτι κι ετοιμάζεσαι να ξαγρυ-

πνήσεις / Μόνος μέσα σε μια ερημιά που όλο πληθαίνει».

Οκτάβιο Παζ
Σύντομα ποιήματα
επιλογή-απόδοση:
Αντώνης Μακρυδημήτρης
εκδ. Ταξιδευτής, 2005

«Αυτή η ώρα έχει το σχήμα μιας παύσης / Αυτή η παύση έχει το δικό σου σχήμα / Εσύ έχεις το σχήμα μιας πηγής καμωμένης / Όχι από νερό αλλά από χρόνο / Τα μέλη μου σκιρτούν στο άγιγμά σου / Ό,τι ήμουν είμαι ακόμα δεν είμαι / Η ζωή μου δίχως βάρος / το παρελθόν λιγοστεύει / Το μέλλον λίγο νερό στα βλέφαρά σου».

Γιώργης Μανουσάκης
Σπασμένα αγάλματα και πικροβότανα
εκδ. Γαβριηλίδης, 2005

«ΑΝ: Αν –όπως βεβαιώνουν κάποιοι άοκνοι / ερευνητές στα σύγχρονα εργαστήρια– / ό,τι μας θλίβει ή μας χαροποιεί / είναι συνδυασμός ή έλλειψη στοιχείων χημικών / αν λ.χ. ο έρωτας οφείλεται σε δραστικόν οξύ / και το ασύμπτωτό μας με τον κόσμο / έχει για αιτία του την αδυναμία σύνθεσης δυο ασύμβατων μορίων, / εάν ο φόβος του κενού δεν είναι / παρά η διάσπαση ανθρακικού αμμωνίου / κι η αίσθηση σιωπής του Θεού / έλλειψη –ας πούμε– βενζολίου ή μεθανόλης // τότε θα πρέπει αντί να τα τυπώνω / τα ποιήματά μου να τα στείλω στο Χημείο / να δουν αν είναι θεραπεύσιμη η περίπτωση μου».

Ουίλιαμ Μπλαίηκ
Τα τραγούδια της αθωότητας
Songs of innocence
μετάφραση: Γιώργος Μπλάνας
εκδ. Ερατώ, 2002

«ΤΟ ΑΝΘΑΚΙ: Σπουργιτάκι μια σταλιά, / έφυγε απ' τη φύλλωσιά του. / Ήρθε κι έκανε φωλιά / στη μικρή μου αγκαλιά. / Κι ένα ανθάκι ευτυχισμένο / το κοιτάζει ξαφνιασμένο, / που 'φυγε απ' τη φυλλωσιά του / και ζηλεύει μια σταλιά! // Καρδερίνα τόση δα, / έφυγε απ' τη φυλλωσιά της. / Κλαψουρίζει δυνατά, / στη μικρή μου αγκαλιά. / Κι ένα ανθάκι ευτυχισμένο / την κοιτάζει ξαφνιασμένο, / που 'φυγε απ' τη φυλλωσιά της / και ζηλεύει μια σταλιά!».

ο συλλέκτης

Κάτι το «ωραίο»

Λεύκωμα με άρθρα, μελέτες και πάνω από χίλιες τετράχρωμες φωτογραφίες, που αποτυπώνει τη σύγχρονη νεοελληνική κακογουστιά.

Αναλύει το κιτς, αναζητά τις ρίζες του και σχολιάζει με χιούμορ τις χιλιάδες περιπτώσεις του φαινομένου.

Για την πολιτική, την κοινωνική συμπεριφορά, τη διακόσμηση, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, το αυτοκίνητο, το σπίτι, το γραφείο...

ΚΙΤΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

«Σας τσούζουνε τα μάτια, βουίζουμε τ' αφτιά σας, νιώθετε ναυτία, δύσπνοια, άγχος και από την πολιτική μόλυνση. Το νέφος: μεγάφωνα, αφίσες, δημόσια μνημεία, γκράφιτι, πανό, φάτσες υποψηφίων στους τοίχους, τίτλοι εφημερίδων, δελτία ειδήσεων, πυραμίδες ορκωμοσίας, μυστικοί δείπνοι υπουργικών συμβουλίων, παράσημα, τελετές, δεξιώσεις, υποδοχές, λόγοι, συνθήματα, σλόγκαν, αίθουσες συνεδρίων, γραφεία και κέντρα κομμάτων, δημόσιες υπηρεσίες, έντυπο υλικό... Η αισθητική δεν είναι –αλίμονο– η πιο καίρια πλευρά όλων αυτών. Είναι όμως σημαντική, αλλιώς αποκαλυπτική. Γιατί η πολιτική είναι κακόγουστη και γιατί υιοθετεί την κακογουστιά; Γιατί πλέει σ' αυτήν σαν το ψάρι στο νερό; Γιατί της πάει τόσο πολύ το κιτς; Δημαγωγία και λαϊκισμός είναι γνωστές και σίγουρες απαντήσεις. Τόσο είναι αλήθεια αυτό, που μια διαβαθμισμένη κλίμακα του πολιτικού κιτς θα μπορούσε ν' αποτελέσει ένα φασιστόμετρο για κάθε εξουσία, για κάθε πολιτική.»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

